

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

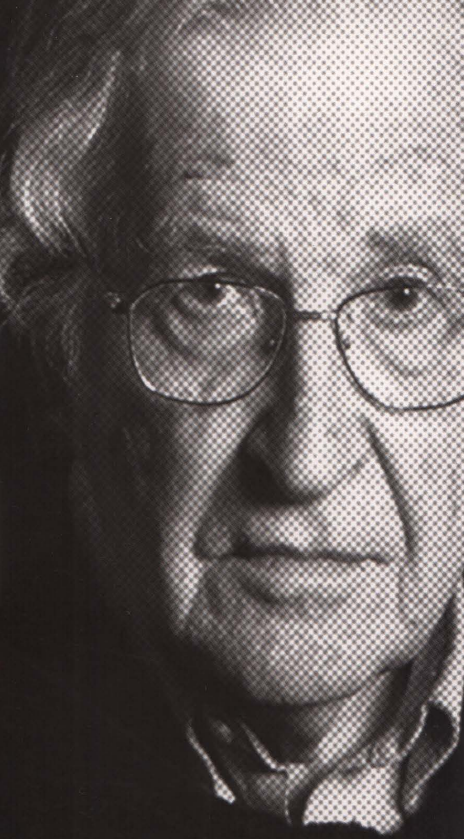
<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

GÜÇ KİMİN ELİNDE?

NOAM CHOMSKY

- ABD ve Batılı müttefikleri Arap dünyasındaki demokrasiyi neden engelledi?
- Batı basınının “haber değeri görmediği” hangi kritik olaylar Ortadoğu’daki çatışmaları hızlandırdı?
- Kimi “aydınların” ihaneti nedeniyle hangi suçlar teşhir edilemedi?
- Filistin’de yaşananlar medyada nasıl çarpıtılıyor?
- Türkiye’nin 2003’teki tezkereye ret kararı hangi dinamikleri değiştirdi?
- Güney Kore’nin “çılğınca” gelen politikalarının asıl sebebi ne?
- Dünya üzerindeki gerçek nükleer tehdit İran mı?
- Çin’in en büyük zaafı ne?
- Doğa kısa vadeli kârlara ve pazar payı artışlarına nasıl feda ediliyor?
- Amerikan gerileyişinin sonuçları ne olacak?
- Obama’nın hangi kararları hızla yeni teröristlerin ortaya çıkmasına neden oldu?
- Trump’ı Beyaz Saray’a taşıyan süreç nasıl işledi?

Noam Chomsky, Ortadoğu’dan Avrupa’ya, Amerika’dan Çin’e geniş bir coğrafyada yaşananları, sansür mekanizmaları nedeniyle gizlenen gerçekleri, halkların kaderini etkileyen önemli gelişmelerin ortaya çıkış süreçlerini cesurca anlatıyor ve çok önemli bir soruya yanıt veriyor: **Güç Kimin Elinde?**

f/inkilap.yayinlari

t/inkilapkitavevi

ig/inkilapkitavevi

Online aların : inkilap.com
Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - <https://rantey.org>

Güç Kimin Elinde? / Who Rules the World

© 2016, Noam Chomsky

*Henry Holt and Company, Metropolitan Books ve
AnatoliaLit Telif Hakları Ajansı aracılığı ile*

© 2017, İnkılâp Kitabevi Yayın Sanayi ve Ticaret AŞ

Yayıncı ve Matbaa Sertifika No: 10614

*Bu kitabın her türlü yayın hakları Fikir ve Sanat Eserleri Yasası gereğince
İnkılâp Kitabevi'ne aittir. Tüm hakları saklıdır.*

Genel yayın yönetmeni Ahmet Bozkurt

Yayıma hazırlayan Hakan Güngör

Kapak tasarım Eylem Sezer

Sayfa tasarım Derya Balcı - Eylem Sezer

ISBN: 978-975-10-3765-7

17 18 19 20 7 6 5 4 3 2

Baskı ve Cilt

İnkılâp Kitabevi Yayın Sanayi ve Ticaret AŞ

Çobançeşme Mah. Sanayi Cad. Altay Sk. No. 8

34196 Yenibosna – İstanbul

Tel : (0212) 496 11 11 (Pbx)

İnkılâp Kitabevi Yayın Sanayi ve Ticaret AŞ

Çobançeşme Mah. Sanayi Cad. Altay Sk. No. 8

34196 Yenibosna – İstanbul

Tel : (0212) 496 11 11 (Pbx)

Faks : (0212) 496 11 12

posta@inkilap.com

inkilap.com Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

GÜÇ KİMİN ELİNDE?

NOAM CHOMSKY

İngilizceden çeviren
Cihan Özpınar

Noam Chomsky

1928'de Philadelphia'da doğdu. Pennsylvania Üniversitesi'nde okudu ve 1955'te dilbilim alanında doktora yaptı. MIT'ye girdi, dilin edinimi ve üretimi üzerine oluşturduğu kuramlarıyla uluslararası ün yaparak, 1976'da enstitü profesörü olarak atandı. Vietnam Savaşı sırasında, bir aktivist ve toplumsal entelektüel olarak ünlendi; Edward Herman ile birlikte yazdığı *Rızanın İmalatı* adlı kitabın 1988'de yayımlanmasıyla, önemli bir medya eleştirmeni olarak tanındı. 2001 Kasım ayında, konuya ilişkin tartışmasız en önemli kitaplardan biri olan *9/11*'in yayımlanmasıyla, tarihteki diğer siyaset felsefecileri kadar, uluslararası çapta okunan ve vazgeçilmez bir ses haline geldi. Chomsky, dilbilim, felsefe, entelektüel tarih, çağdaş konular, uluslararası meseleler ve Amerikan dış politikası üzerine pek çok yazı yazmış ve konuşma yapmıştır.

Cihan Özpınar

Siyaset Bilimi doktoru. İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi ve Galatasaray Üniversitesi'nde eğitim aldı. Fransa'da çalışmalarını yürüttü. İstanbul'da yaşayan çevirmen, araştırma ve çeviri yapıyor, ders veriyor.

İ Ç İ N D E K İ L E R

Giriş.....	7
Aydınların Sorumluluğu, Yeniden	13
Dünyayı Ortadan Kaldırmak İsteyen Teröristler	33
İşkence Notları ve Tarihsel Bellek Kaybı	45
İktidarın Görünmez Eli	63
Amerikan Gerileyişi: Sebepler ve Sonuçlar.....	81
Amerika Bitti mi?.....	95
Magna Carta'nın Kaderi ve Bizim Kaderimiz	117
Dünyanın Nefesini Tuttuğu Hafta.....	139
Oslo Anlaşmaları: Bağlam ve Sonuçlar.....	159
Yıkımın Eşiğinde	175
İsrail-Filistin: Gerçek Seçenekler.....	183
“Diğerlerine Hiçbir Şey” - Amerika Birleşik Devletleri’nde Sınıf Savaşı	193
Kimin Güvenliği? Washington Kendini ve Şirketleri Nasıl Koruyor?.....	201
Zorbalık.....	217
Gece Yarısına Kaç Dakika Kaldı?.....	239
İhlallerin Hiç Kesilmediği Ateşkesler	251
ABD, Terörist Devletlerin Önde Gidenidir	263
Obama'nın Tarihi Hamlesi.....	269
“Bununla Alakalı İki Yol”.....	277
Bir <i>New York Times</i> Okurunun Hayatında Bir Gün	283
“İran Tehdidi” - Dünya Barışına Yönelik En Büyük Tehdit Kim?	289
Kıyamet Saati.....	307
İnsan Türünün Efendileri	319
Sonsöz.....	345
Dizin	355

Bu kitabın başlığında dile getirilen sorunun basit ve belirli bir cevabı olamaz. Dünya, böyle bir Şeyin m¼mk¼n olması i¼in fazla değişkenli ve karmaşıktır. Fakat dünya olaylarını Şekillendirme h¼nerine sahip keskin ayrımları teşhis etmek ve ¼nde gelen, daha etkili olan akt¼rleri belirlemek zor değildir.

İkinci Dünya Savaşı'nın sonundan bu yana, devletler arasında, Amerika Birleşik Devletleri eşit olmayanlar i¼inde a¼ık ara ¼nde olmuştur ve olmaya da devam etmektedir. İsrail-Filistin, İran, Latin Amerika, “ter¼re karşı savaş”, uluslararası ekonomik ¼rg¼tlenme, haklar, adalet ve benzeri konulardan medeniyetin bekasıyla ilgili (n¼kleer savaş ve ¼evresel yıkım gibi) esaslı meselelere kadar geniş bir yelpazede, k¼resel s¼ylemin şartlarını b¼y¼k ¼l¼¼de h¼lâ o tayin etmektedir. Bununla birlikte, 1945 yılında başka kimsenin erişemediği tarihi zirve noktasını g¼rme-sinden bu yana, g¼c¼ de azalmaktadır. Ve bu ka¼ınılmaz gerile-yişle birlikte, Washington g¼c¼n¼ bir ¼l¼¼de, ekonomi basınının kelimelerini ¼d¼n¼ alırsak, “kâinatın efendileri”nin “*de facto* dünya h¼k¼meti”yle paylaşmak durumunda kaldı; ki bu ifade-ler, ¼nde gelen kapitalist devlet g¼c¼leriyle (G7 ¼lkeleri) birlikte, bunların “yeni emperyal ¼aęda” kontrol ettikleri, Uluslararası Para Fonu (IMF) ve k¼resel ticaret ¼rg¼tleri gibi kurumlara işa-ret etmektedir.¹

“Kâinatın efendileri” tabiri, elbette h¼kim g¼c¼lerin n¼fusla-rını temsil etmekten epey uzaktır. Hatta demokratik devletlerde,

1 James Morgan, BBC ekonomi muhabiri, *Financial Times*, 25-26 Nisan 1992.
¼cretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

nüfusların siyasal kararlar üzerinde yalnızca sınırlı etkileri bulunmaktadır. Önde gelen araştırmacıların elde ettiği bulgulara göre, ABD’de “ekonomik elitlerin ve iş çevrelerinin çıkarlarını temsil eden örgütlü grupların ABD hükümetinin siyaseti üzerinde kendi başlarına önemli etkisi bulunurken, ortalama yurttaşın ve kitle tabanlı çıkar gruplarının bu siyaset üzerinde kendi başlarına etkileri ya çok az oluyor ya hiç olmuyor.” Yazarlarının vardığı sonuca göre, araştırmalarının sonuçları, “Çoğunlukçu Seçim Demokrasisi veya Çoğunlukçu Çoğulculuk teorileri için değil ama Ekonomik Elit Tahakkümü teorileri ve Çarpıtılmış Çoğulculuk teorileri için mühim bir destek sağlıyor.” Başka çalışmaların gösterdiğine göre ise, nüfusun gelir/zenginlik cetvelinde en alt tarafta bulunan büyük çoğunluğu, siyasal sistemden fiilen dışlanmış durumdadır, kanaatleri ve tavırları şekli temsilcileri tarafından umursanmıyor; buna karşın en tepedeki bir avuç insanın çok baskın bir etkisi bulunuyor ve yine bu çalışmalara göre, uzun erimde, seçim kampanyalarına aktarılan fonlar, siyasette yapılacak tercihler açısından dikkate şayan bir biçimde iyi bir gösterge durumundadır.²

Bunun sonuçlarından biri ilgisizlik denen şey: Oy vermeye tenezzül etmemek. Bunun gözle görülür bir sınıfsal alakası bulunuyor. Buna benzer sebepler otuz beş yıl önce seçim siyasetinin önde gelen araştırmacılarından biri olan Walter Dean Burnham tarafından tartışılmıştı. Burnham oy vermemeyi “Amerikan siyasal sisteminin kritik ve çağdaş bir özgülüğü”ne bağlamıştı. “Seçim piyasasında örgütlenmiş bir rekabetçi olarak sosyalist veya emekten yana kitlesel bir partinin kesin olarak ortada bulunma-

2 Martin Gilens ve Benjamin Page, “Testing Theories of American Politics: Elites, Interest Groups, and Average Citizens”, *Perspectives on Politics* 12, no. 3 (Eylül 2014), <http://www.princeton.edu/~mgilens/Gilens%20homepage%20materials%20Gilens%20and%20Page/Gilens%20and%20Page%202014-Testing%20Theories%203-7-14.pdf>; Martin Gilens, *Affluence and Influence: Economic Inequality and Political Power in America*, Princeton University Press, Princeton, NJ, 2010; Larry Bartels, *Unequal Democracy: The Political Economy of the Gilded Age*, Princeton University Press, Princeton, NJ, 2008; Thomas Ferguson, *Golden Rule: The Investment Theory of Party Competition and the Logic of Money-Driven Political Systems*, University of Chicago Press, Chicago, 1995.

yışı” ona göre, “sınıf temelli oy vermeme oranı”nı büyük ölçüde etkiliyordu, hakeza genel nüfus tarafından desteklenebilecek fakat elit çıkarlarına karşı olan siyaset seçeneklerinin önemsiz gösterilmesi de bunda pay sahibiydi. Gözlemler bugüne kadar geliyor. Burnham ve Thomas Ferguson, 2014 seçimlerine ilişkin bir analizde, oy verme oranlarının, oy verme hakkının esasen mülk sahibi hür erkeklerle sınırlandığı “on dokuzuncu yüzyılın ilk günlerini hatırlattığını” gösteriyorlar ve şu sonuca varıyorlar: “Hem doğrudan oy sayım sonuçları hem de akliselim, çok sayıda Amerikalının büyük siyasi partilere karşı temkinli ve uzun vadede beklentiler bakımından giderek daha endişeli olduğunu doğruluyor. Birçoğu, birkaç büyük çıkar odağının siyaseti kontrol ettiğine kani durumda. Uzun zamandır süren ekonomik düşüşü tersine çevirecek ve ekonomik eşitsizlikten onları kurtaracak gerekli hamlelerin yapılması için can atıyorlar fakat hiçbir şey Amerika’nın parayla yürüyen iki büyük partisi tarafından kendilerine istenen ölçüde sunulmuyor. Öyle görünüyor ki bu durum, 2014 Kongre seçimlerinde aşikâr hale gelen siyasal sistemin parçalanması olgusunu yalnızca hızlandıracaktır.”³

Avrupa’da ise demokrasinin gerileyişi daha az çarpıcı değil, zira hayati konulardaki karar alma mekanizması Brüksel bürokrasisine ve bunun geniş çapta temsil ettiği finansal güçlere doğru kaymış durumda. Bunların demokrasiyi hor görmeleri, Yunanistan halkının kendi toplumlarının kaderleri belirlenirken söz sahibi olması gerektiğini söyleyen fikre karşı 2015 Temmuz’unda verilen vahşi tepkide ayyuka çıkmıştı; ki bu fikir, Troyka’nın, yani Avrupa Komisyonu, Avrupa Merkez Bankası ve Uluslararası Para Fonu’nun (bilhassa IMF’nin tahripkâr politikalara karşı eleştirel tutum alan ekonomistlerinden ziyade bunun siyasal aktörleri) çok sert kemer sıkma politikalarıyla paramparça edilmiş-

3 Burnham, Thomas Ferguson ve Joel Rudgers (derleyenler), *Hidden Election* içinde Random House, New York, 1981. Burnham ve Ferguson, “Americans Are Sick to Death of Both Parties: Why Our Politics Is in Worse Shape Than We Thought”, 17 Aralık 2014, http://www.alternet.org/americans-are-sick-death-both-parties-why-our-politics-worse-shape-we-thought?paging=off&current_page=1#bookmark.
Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

ti. Kemer sıkma politikaları, Yunanistan'ın borcunu azaltmak olarak belirlenen hedef doğrultusunda empoze edildi. Buna karşın, bir yandan Yunan toplumsal dokusu parça parça olurken, diğer yandan bu politikalar aslında gayrisafi yurtiçi hasılaya (GSYİH) nazaran borcu artırdılar ve Yunanistan riskli borç para veren Fransız ve Alman bankalarına mali yardım aktarmaya yarayacak bir huni görevi gördü.

Burada pek az sürpriz var. Tipik bir şekilde tek taraflı olan sınıf savaşının uzun ve acı bir tarihi bulunuyor. Modern kapitalist devlet çağının alacakaranlığında, Adam Smith kendi dönemindeki “insanlığın efendileri”ni, yani “politikanın açık ara esas mimarları” olan, diğerlerinin (öncelikli olarak bu efendilerin “vahşi adaletsizlik”lerinin ülke dışındaki kurbanları ama aynı zamanda İngiltere halkının da büyük kısmı) üzerindeki etki ne kadar “zarar verici” olursa olsun kendi çıkarlarının “en uygun şekilde karşılanmasını” sağlayan İngiltere'nin “tüccar ve üreticiler”ini mahkûm ederdi. Bizim kuşağımızın neoliberal çağı, giderek tekelleşen ekonomilerin, devasa ve çoğu kez talancı finansal kuruluşların, devlet iktidarıyla korunan çokuluslu şirketlerin üst kademelerinden devşirilmiş efendilerle ve bütün bunların çıkarlarını temsil eden siyasal figürlerle, bu klasik tabloya kendine has dokunuşlar ekledi.

Bu esnada, çevresel yıkımın hızı hakkındaki şom bilimsel keşiflerle ilgili yeni raporların olmadığı bir gün nadiren geçiyor. “Kuzey Yarımküre'nin orta enlemlerinde ortalama sıcaklıkların, her gün 10 metre güneye kaymaya eşdeğer oranda arttığını”, yani “jeolojik kayıtlarda gözlemleyebildiğimiz en büyük iklim değişiminden yaklaşık 100 kat daha hızlı”, hatta başka teknik çalışmalara göre 1000 kat daha hızlı arttığını okumak hiç de iç rahatlatıcı sayılmaz.⁴

4 Ken Caldeira, “Stop Emissions”, *MIT Technology Review* 119, no. 1, Ocak/Şubat 2016; “Current Pace of Environmental Change Is Unprecedented in Earth's History”, basın açıklaması, Bristol Üniversitesi, 4 Ocak 2016, aynı gün şurada yayımlandı: *Nature Geoscience*, <http://www.bristol.ac.uk/news/2016/january/pace-environment-change.html>.

Giderek büyüyen nükleer savaş tehdidi daha az dert değil. Kulağı delik eski Savunma Bakanı William Perry, “nükleer felaket olasılığının”, tasavvur dahi edemeyeceğimiz bir felaketten kurtuluşun neredeyse mucize işi olduğu Soğuk Savaş dönemine göre “bugün daha fazla olduğunu” dile getiriyor. Bu esnada büyük güçler, uzun dönem CIA analisti olan Melvin Goodman’ın isabetli deyişiyle, kendi “ulusal güvensizlik” programlarını inatla sürdürüyorlar. Perry, “yeni güdümlü füzeyi yok etmesi” için Başkan Obama’ya çağrıda bulunan uzmanlardan biriydi. Bu füze, hedef vurmada gelişmişlik ve hedef olma şansının düşüklüğü özellikleriyle, bilindik birtakım dinamiklerin hızlı bir şekilde çok acı felaketlere dönüşebilme potansiyeline sahip “sınırlandırılmış nükleer savaşlar” için cesaret verici olabilecek nitelikte bir nükleer silahtır. Daha da kötüsü, bu yeni füzenin hem nükleer hem de nükleer olmayan çeşitleri var, dolayısıyla “saldırı altındaki bir düşman en kötüsünü varsayıp ona göre cevap vererek bir nükleer savaş başlatabilir”. Fakat bu nasihatlerin dikkate alınmasını beklemek için çok az sebebimiz var, zira Pentagon’un planladığı trilyon dolarlık nükleer silah sistemlerini canlandırma programı son hızıyla sürüyor ve daha küçük güçler de kıyamete doğru kendi adımlarını atıyor.⁵

Bu süregiden notlar, başat karakterlerin aşağı yukarı düzgün bir dökümünü yapmak için yol gösterici görünüyor. Sıradaki bölümler, gücün kimin elinde olduğu, işleri nasıl yürüttükleri ve dünyayı nereye götördükleri –ve Thorsten Veblen’in kullanışlı ifadesiyle, “dipteki halklar”ın iş çevrelerinin ve milliyetçi doktrinlerin gücünden kurtulup, yine onun sözleriyle, “canlı ve yaşamaya yeterli” olmayı nasıl umabilecekleri– sorularını araştırarak.

Çok fazla vakit kalmadı.

5 Julian Borger, “Nuclear Weapons Risk Greater Than in Cold War, Says ex-Pentagon Chief”, *Guardian*, 7 Ocak 2016, <http://www.guardian.com/world/2016/jan/07/nuclear-weapons-risk-greater-than-in-cold-war-says-ex-pentagon-chief>; William Broad and David Sanger, “As U.S. Modernizes Nuclear Weapons, ‘Smaller’ Leaves Some Uneasy”, *New York Times*, 12 Ocak 2016, http://www.nytimes.com/2016/01/12/science/as-us-modernizes-nuclear-weapons-smaller-leaves-some-uneasy.html?_r=0.

Aydınların Sorumluluğu, Yeniden

Aydınların sorumluluğu hakkında düşünmeye başlamadan önce, kimlerden bahsettiğimizi netleştirmek iyi olacak.

Modern anlamıyla “aydın” kavramı, 1898’de Émile Zola’nın Fransa cumhurbaşkanına protesto amaçlı açık mektubundan esinlenen Dreyfusçuların kaleme aldığı, hem Fransız ordusunda yüzbaşı olan Alfred Dreyfus’un ihanetle suçlanmasını hem de askeriyede olayın örtbas edilmesini kınayan “Aydınlar Bildirisi” ile yaygınlık kazandı. Dreyfusçuların duruşu, iktidar karşısında cesaretle dimdik duran, adalet savunucusu aydınlar görüntüsünü ortaya koyar. Fakat o zamanlar bu pek de bu şekilde görülüyordu. Okumuş takımı içinde azınlık durumunda olan Dreyfusçular, ana akım aydın dünyası içinde, bilhassa da sosyolog Steven Lukes’un belirttiği gibi, “Fransız Akademisi’nin son derece anti-Dreyfusçu olan ölümsüz üyeleri” arasında yer alan seçkin isimler tarafından acı bir şekilde kınandılar. Anti-Dreyfusçuların liderlerinden olan roman yazarı ve siyasetçi Maurice Barrès için Dreyfusçular “ders kürsüsünün anarşistleri” idiler. Bu ölümsüzlerden bir başkası olan Ferdinand Brunetière’e göre, “aydın” kelimesi “çağımızın en gülünç acayipliklerinden birine”, yani “komutanlarımıza aptal, toplumsal kurumlarımıza saçmalık, geleneklerimize zararlı muamelesi” yapmaya cüret eden “yazarların, biliminsanlarının, hocaların ve dilbilimcilerin insanüstü konuma yükselmeleri iddiasına” işaret ediyordu.¹

1 Steven Lukes, *Emile Durkheim: His Life and Work*, Stanford University Press, Palo Alto, 1973, s. 335.

Öyleyse kimdi bu aydınlar? Zola'dan ilham almış (ve iftira suçlamasıyla hapis cezası alıp ülkesinden ayrılan) azınlık mı, yoksa Akademi'nin ölümsüzleri mi? Çağlar boyunca bu soru şu veya bu biçimde yeniden gündeme geldi.

AYDINLAR: İKİ KATEGORİ

Cevaplardan biri, her cepheden seçkin aydınların kendi devletlerini şevkle desteklediği Birinci Dünya Savaşı esnasında geldi. Dünyanın en aydınlanmış devletlerinden birinin önde gelen isimleri, “Doksan Üçler Bildirisi” olarak bilinen metinlerinde Batı dünyasına, “Bize inanın! İnanın; Goethe'nin, Beethoven'ın veya Kant'ın, kendi yuvalarımız ve evlerimiz kadar kutsal olduğu medeni bir ulus olarak biz bu savaşı nihayete erdirebiliriz” çağrısı yapmışlardı.² Aydın siperlerinin öbür tarafındaki muhatapları, bu asil davadaki şevke aynı şekilde cevap vermişler fakat kendilerini pohpohlamada daha da ileri gitmişlerdi. Bunlar *New Republic*'te çıkan yazılarında “savaş namına etkili ve belirleyici aşamanın muhakkak kapsamlı fakat esnek bir şekilde ‘aydın’ olarak tanımlanan zümre tarafından neticelendirileceğini” ilan ediyorlardı. Bu ilericiler, Amerika Birleşik Devletleri'nin savaşa “toplumumuzun en iyi düşünen azalarının yüksek istişarelerinin akabinde varılan ahlaki hükmün etkisi altında” girdiğini temin ediyorlardı. Halbuki bunlar Britanya Enformasyon Bakanlığı'nın gizlice yaydığı, “dünyanın büyük kısmının”, özellikle de barışçıl bir ülkeye savaş hummasını sokmaya yarayabilecek Amerikalı ilerciyi aydınların “düşüncelerini yönlendirmeyi” amaçlayan tahriflerin kurbanlarıydılar.³

John Dewey insanların, daha doğrusu toplumun düşünebilen insanların peşine düştükleri amaçları gerçekleştirmek için insan ilişkilerini kasten ve isteyerek kendi ellerine alıp yönlendi-

2 “Manifesto of the Ninety-Three German Intellectuals to the Civilized World”, 1914, Birinci Dünya Savaşı Belge Arşivi, <http://www.gwpda.org/1914/93intell.html>.

3 “Who Willed American Participation”, *New Republic*, 14 Nisan 1917, s. 308-10. Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

rebildiklerini ispatlayan savaşın o büyük “psikolojik ve eğitici dersleri”nden etkilenmişti.⁴ (Dewey’nin Birinci Dünya Savaşı’nın sorumlu aydınından “özgür olmayan basını” ifşa eden ve “mevcut ekonomik düzen altında yaratıcı fikri özgürlüğün ve sosyal sorumluluğun ne ölçüde mümkün olabileceğini” sorgulayan “ders kürsüsü anarşistine” dönüşmesi yalnızca birkaç yıl içinde gerçekleşti.⁵)

Elbette ki herkes itaatkârca yola gelmedi. Bertrand Russell, Eugene Debs, Rosa Luxemburg ve Karl Liebknecht gibi önemli kişiler, tıpkı Zola gibi hapse mahkûm edildiler. Debs özel bir sertlikle cezalandırıldı: Başkan Woodrow Wilson’un “Demokrasi ve insan hakları için savaş!” sloganı hakkında sorular sorduğu için on yıllık bir hapis cezası aldı. Wilson savaş bittikten sonra onu affetmeyi reddetti fakat sonraki başkan Warren G. Harding nihayet insafa gelecekti. Thorstein Veblen gibi bazı muhalifler de cezalandırıldılar fakat biraz daha nazik muamele gördüler; Veblen, çiftliklerdeki işgücü eksikliğinin Wilson’un sendikalara, özel olarak Dünya Sanayi İşçileri Sendikası’na yönelik yürüttüğü acımasız kısıcılığı durdurması suretiyle giderilebileceğini gösteren bir rapor hazırladıktan sonra Gıda İdaresi’ndeki görevinden kovuldu. Randolph Bourne’un “müşfik emperyalist milletleri” ve onların “üstün gayretlerini” eleştirmesinin ardından ilerici neşriyatlarla olan ilişkisi kesildi.⁶

Tarih boyunca ödül ve ceza kalıbı tanındıktır: Devletin hizmetine girenler tipik olarak genel fikri cemaat tarafından ödüllendirilirler, devletin hizmetine girmeyenler ise cezalandırılırlar.

Bu iki aydın kategorisi sonraki yıllarda önemli araştırmacılar tarafından daha açık bir şekilde ayırt edilmiştir. Gülünç ek-

4 John Dewey, *The Middle Works of John Dewey, Volume 11, 1899-1924: Journal Articles, Essays, and Miscellany Published in the 1918-1919 Period*, der.: Jo Ann Boydston, Southern Illinois University Press, Carbondale, 1982, s. 81-82.

5 John Dewey, “Our Un-Free Press”, *The Later Works of John Dewey, Volume 11, 1925-1953: Essays, Reviews, Trotsky Inquiry, Miscellany, and Liberalism and Social Action* içinde, der. Jo Ann Boydston, Southern Illinois University Press, Carbondale, 1987, s. 270.

6 Randolph Bourne, “Twilight of Idols”, *Seven Arts*, Ekim 1917, s. 688-702.

santrikler, “en azından potansiyel olarak geçmişteki aristokratik klikler, faşist hareketler ve komünist partiler kadar ciddi sorunlar çıkaran demokratik hükümetlere itiraz” eden “değer odaklı aydınlar” olarak adlandırılıyorlar. Diğer günahlarının yanı sıra, bu tehlikeli yaratıklar kendilerini “liderliğin sarsılmasına”, “otoriteye” ve hatta “gençlerin endoktrinasyonu”ndan sorumlu kurumlara “kafa tutmaya adanmışlar”. Hatta kimileri, mesela Bourne, savaşın amaçlarındaki soyluluğu sorgulayacak kadar ileri gitmekte. Otoriteyi ve kurulu düzeni sorgulayan imansızların cezaları, Carter hükümetinin üyelerinin büyük kısmının devşirildiği liberal enternasyonalci Üçlü Komisyon’daki araştırmacılar tarafından, 1975 tarihli *Demokrasinin Krizi* adlı çalışmalarında hükme bağlanmıştı. Birinci Dünya Savaşı esnasında *New Republic*’taki ilericiler gibi, bu araştırmacılar da “aydın” kavramını, Brunetiére’in ötesine geçerek, “mevcut kurumlar içinde siyaset üretme yönünde yapıcı işlere kendilerini adayacak sorumlu ve ciddi düşünürlere”, yani “teknokrat ve siyasa odaklı aydın tipini” içerecek şekilde genişletmişlerdi, böylelikle gençlerin endoktrinasyonunun sürmesi de sağlanmış olacaktı.⁷

Üçlü Komisyon’a çalışan araştırmacıları alarma geçiren şey özelde, sorunlar dönemi olan, halkın normalde pasif ve kayıtsız kalan kesimlerinin; azınlıklar, kadınlar, gençler, yaşlılar ve çalışanların, kısacası halk hakkındaki ilgilerini, “özel çıkarları” gözeterek artırmak suretiyle siyaset sahnesine girdikleri 1960’lı yıllarda karşımıza çıkan o “aşırı demokrasi” idi. Halk, hükümetlerin uyguladıkları siyasetlerin “esas mimarları” olan ve “Her şey bizim için, diğer insanlara hiçbir şey” diyen şu aşâğılık düsturun peşinde koşan, Adam Smith’in deyimiyle “insan türünün efendileri”nden ayrıştırılmalıydı.⁸ Araştırmacıların yazdığı bu kitapta, siyaset sahnesindeki efendilerin rolü hakkında

7 Michael Crozier, Samuel P. Huntington ve Joji Watanuke, *The Crisis of Democracy: Report on the Governability of Democracies to the Trilateral Commission*, New York University Press, New York, 1975, http://www.trilateral.org/download/doc/crisis_of_democracy.pdf.

8 Adam Smith, *The Wealth of Nations*, Bantam Classics, New York, 2003, s. 96.
Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

herhangi bir hayıflanma yoktu, herhangi bir tartışma da; zira bu efendiler herhalde “milli çıkarları” temsil ediyorlardı, tıpkı “toplumumuzun en iyi düşünen azalarının yüksek istişarelerinin akabinde” varılan “ahlaki hükmün” sonrasında ülkelerini savaşta götürdükleri için kendi kendilerini alkışlayanlar gibi.

Devletin üzerine yüklenmiş bu özel çıkarların oluşturduğu aşırı yükten kurtulabilmek için Üçlü Komisyon araştırmacıları daha “ölçülü demokrasi” önerdiler. Bu, daha az şey hak edenler tarafından edilgenliğe, hatta belki de “Truman’ın ülkeyi nispeten az sayıda Wall Street hukukçusu ve bankacısının işbirliğiyle yönetebildiği” o mutlu günlere dönüş anlamına geliyordu; demokrasi böylece yeşerecekti.

Üçlü Komisyon araştırmacıları, tarihçi Gordon Wood’un ifadesiyle, iktidarı “daha düzgün” insanlara veren ve “zengin, iyi aile mensubu yahut seçkin olmayanları siyasal iktidarı işletme”den alıkoyan “döneminin demokratik eğilimlerini dengelemek üzere tasarlanmış aslen aristokratik bir belge”⁹ olan Anayasa’nın asli niyetine bağlı kaldıklarını pekâlâ iddia edebilirlerdi. Ne var ki, Madison’un savunmasından, onun mantalitesinin pre-kapitalist olduğunu çıkartabiliriz. Madison, iktidarın “ulusun zenginliği”nin, “daha ehil kimselerin” ellerinde olması gerektiğini belirlerken, “aydınlanmış devlet adamı” ve muhayyel Roma dünyasının “iyiliksever filozofu” tipindeki insanları canlandırıyordu kafasında. Bu insanlar “saf ve asil” olmalıydılar, “irfanı ülkelerinin hakiki menfaatlerini en iyi şekilde sezebilen, vatanseverliği ve adalet aşkı bunları arızı veya kısmi ehemmiyetlere kurban etmeyecek”, “idrak, vatanseverlik, mülkiyet ve bağımsız koşulların ehli” olmalıydılar. Böylesi özellikler bahşedilen bu insanlar, demokratik çoğunluğun “fesatlarına” karşı kamusal çıkarı müdafaa ederek “umumi manzarayı geliştirebilecek

9 Gordon S. Wood, *The Creation of the American Republic, 1776-1787*, W. W. Norton, New York, 1969, s. 513-14. Lance Banning ise, *The Sacred Fire of Liberty: James Madison and the Founding of the Federal Republic*, (Cornell University Press, Ithaca, 1995) kitabında, Madison’un kendisini halk yönetimine adanmışlığını güçlü bir şekilde vurgular fakat aynı zamanda Wood’un Anayasa’nın tasarlanışına dair belirttiği kanaatiyle de hemfikir durumdadır (s. 245).

ve genişletebileceklerdir.”¹⁰ Buna benzer bir şekilde, Wilson’cu ilericiler aydınlar, psikolog ve eğitim teorisyeni Edward Thorndike tarafından 1939’da yazılan, davranışsal bilimlerde ulaşılmış şeylerle keşiflerle rahatlayabilirlerdi:

Bir başkasına yönelik iyi niyet (...) de dahil olmak üzere idrak ve ahlak arasında karşılıklı sağlam bir ilişki olması insan türünün iyi talihidir. Netice itibarıyla, kabiliyet bakımından üstün olanlarımız aşağı yukarı bizim velinimetlerimizdir ve menfaatlerimizi çoğunlukla kendimize değil onlara emanet etmemiz çok daha güvenlidir.¹¹

Rahatlatıcı bir doktrin sahiden; her ne kadar bazılarımız Adam Smith’in daha keskin gözleri olduğunu hissediyor olsa da.

DEĞERLERİ TERSYÜZ ETMEK

İki aydın kategorisi arasındaki ayrım, “aydınların sorumluluğu”nu belirleyen çerçeveyi de ortaya çıkartır. Bu ifade muğlaktır: Özgürlük, adalet, merhamet, barış davalarının ve diğer benzer hissi endişelerin ilerletilmesi için ayrıcalıklarını ve statülerini kullanma noktasındaki saygın insanların ahlaki sorumluluğuna mı işaret etmektedir, yoksa bunların liderliğe ve müesses kurumlara karşı çıkmayıp bilakis onlara hizmet eden “teknokrat ve siyasa odaklı aydın tipi”nin oynaması gereken rolü oynamaları mı beklenmektedir? Genellikle iktidar hükmünü sürdüğü için bu ikinci kategoridekilerin “sorumlu aydınlar” oldukları farz edilir ve ilk kategoridekiler kovuşturulur, karalanır.

Düşmanlara nazaran, iki aydın kategorisi arasındaki ayrım korunur, fakat değerler tersyüz edilerek. Eski Sovyetler Birliği’nde

10 James Madison’dan Thomas Jefferson’a, 9 Aralık 1787, <http://founders.archives.gov/documents/Madison/01-10-02-0197>. Ayrıca bkz. Ralph Louis Ketcham, *James Madison: A Biography*, University of Virginia Press, Charlottesville, 1990, s. 236, 247, 298.

11 Edward Thorndike, “How May We Improve the Selection, Training, and Life Work of Leaders?” *Teachers College Record*, Nisan 1939, s. 593-605.
Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

değer odaklı aydınlar Amerikalılar tarafından onurlu muhalifler olarak algılanırdı, aparatçikleri ve komiserleri, teknokratları ve siyasa odaklı aydınları ise ancak küçümserdik. Benzer şekilde, İran'da cesur muhalifleri onurlandırır, dini nizamı savunanları ise ayıplardık. Başka yerler için de benzer durumlar söz konusuydu.

Saygıdeğer bir terim olan “muhalif” bu yolla seçici bir şekilde kullanıldı. Elbette ki bu terimin olumlu çağrışımları yurttaki değer odaklı aydınlar veya dışarıda ABD destekli tiranlıkla mücadele edenler için geçerli değildi. İlginç bir örnek olarak Nelson Mandela'yı ele alalım: Kendisi ABD Dışişleri Bakanlığı'nın resmi terörist listesinden ancak 2008'de çıkarılmıştı ve o anda özel bir onaya gerek kalmaksızın ABD'ye seyahat edebilmesine izin verilmişti. Yirmi yıl önce, bir Pentagon raporuna göre, dünyanın en “adı çıkmış terörist grupları”ndan birinin suçlu lideri olarak tanımlanıyordu.¹² İşte bu sebeple Başkan Ronald Reagan, kongre yaptırım kararlarının hilafına Güney Afrika'yla ticareti artırarak ve Güney Afrika'nın komşu ülkelerde neden olduğu, BM'nin yaptığı bir çalışmaya göre 1,5 milyon insanın ölümüne yol açan tahribatın¹³ arkasında durarak *apartheid* rejimini desteklemek zorundaydı. Bu destek, Reagan'ın “modern çağın vebası”na –veya Devlet Bakanı George Schultz'un sözleriyle “modern çağda barbarlığa dönüş”e– yönelik mücadele olarak ilan ettiği terörizme karşı savaşın yalnızca bir perdesiydi.¹⁴ Orta Amerika'daki yüz binlerce cansız bedeni veya Ortadoğu'daki nicesini bunlara ekleyebiliriz. Hoover Enstitüsü araştırmacılarının “bizi sıcak ve dostane bir hayalet gibi izleyen ve ruhuyla memleketi arşınlayan” azametli bir heykelmişçesine Büyük Hatip'e adeta tapınmaları tesadüfi değildir.¹⁵

- 12 “Terrorist Group Profiles”, ABD Dışişleri Bakanlığı, Ocak 1989. Ayrıca bkz. Robert Pear, “US. Report Stirs Furor in South Africa”, *New York Times*, 14 Ocak 1989.
- 13 Birleşmiş Milletler Ajanslar Arası Görev Gücü, Afrika İyileştirme Programı/Afrika İktisadi Komisyonu, *South African Destabilization: The Economic Cost of Frontline Resistance to Apartheid*, 1989, s. 13.
- 14 Noam Chomsky, “The Evil Scourge of Terrorism”, Uluslararası Erich Fromm Cemiyeti'nde yapılmış konuşma, Stuttgart, Almanya, 23 Mart 2010.
- 15 Stanford Üniversitesi'ndeki Hoover Enstitüsü'nden Martin Anderson ve Annelise Anderson'un Reagan hakkındaki yorumları, alıntılanan: Paul Boyer, “Burnishing Reagan's Disarmament Credentials”, *Army Control Today*, Eylül 2009.

Latin Amerika örneği anlamlıdır. Latin Amerika'da özgürlük ve adalet isteyenler, şereflendirilmiş muhalifler panteonuna dahil edilmezler. Örneğin, Berlin Duvarı'nın yıkılışından bir hafta sonra, El Salvador yüksek komutasının doğrudan emirleriyle hepsi Cizvit rahibi olan ve önde gelen altı Latin Amerikalı aydının kafalarına ateş edilmişti. Saldırganlar, o vakte dek zaten arkasında ürkütücü bir kan ve korku izi bırakan Washington tarafından silahlandırılıp eğitilmiş elit bir taburdandılar.

Ne katledilmiş keşişler ne de yarımkürenin tamamında onların kaderini paylaşan diğerleri onurlu muhalifler olarak yad ediliyorlar. Onurlu muhalif olarak yad edilenler, düşman Doğu Avrupa ve Sovyetler Birliği topraklarında özgürlük isteyenlerdir ve bu uğurda kesinlikle zulüm görmüşlerdir, her ne kadar Latin Amerika'daki emsalleri gibi uzaktan birilerinin zulmüne uğramamışlarsa da. Bu sav pek de ciddi bir şekilde sorgulanmıyor; John Coatsworth'ün *Cambridge Soğuk Savaş Tarihi*'nde yazdığı üzere, "1960'tan 1990'da Sovyetler'in çöküşüne kadar, Latin Amerika'da siyasi tutukluların, işkence mağdurlarının ve şiddete bulaşmamış siyasi muhaliflerin sayısı, Sovyetler Birliği ve onun Doğu Avrupa'daki uydularındakilerin sayısından çok daha fazladır." İnfaz edilenler arasında birçok dini figür bulunuyordu, bunun yanında Washington'ın ısrarla desteklediği veya önayak olduğu kitlesel katliamlar da olmuştu.¹⁶

Öyleyse bu ayırım niye? Denebilir ki, elimizin altındaki Küresel Güney'in kaderindense Doğu Avrupa'da olup bitenler çok daha fazla önem arz ediyor. Hayırlı bir iş yapabileceğimiz yerlerde gayretlerimizi yoğunlaştırma hususu da dahil olmak üzere, ABD'nin dış meselelere intibakı hakkında düşünürken temel ahlaki ilkeleri neden göz ardı etmemiz gerektiğini ayrıntılı bir şekilde açıklamaya girişen argümanları incelemek ilginç olurdu. Ayrıca düşmanlarımızın da böylesi ilkelere riayet etmediğini söylemekte hiçbir beis görmüyoruz.

16 John Coatsworth, "The Cold War in Central America, 1975-1991", *The Cambridge History of the Cold War, Volume 3, Endings* içinde, der. Melvyn P. Leffler ve Odd Arne Westad, Cambridge University Press, Cambridge, 2010.
Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

Pek azımız Andrey Saharov veya Şirin Ebadi'nin ABD veya İsrail'in suçları hakkında söylediklerine itibar ediyor; biz onları, kendi devletleri hakkında söyleyip yaptıkları şeyler yüzünden taltif ediyoruz ve bu vargı daha özgür ve demokratik toplumlarda yaşayanlar, yani etkin bir şekilde hareket etmek konusunda daha fazla imkânı olanlar için çok daha geçerlidir. En saygıdeğer çevrelerde pratiğin, ahlaki değerlerin emrettiklerinin aslında tam tersi olması ilgi çekicidir.

ABD'nin 1960'tan 1990'a kadar Latin Amerika'da yürüttüğü savaşların, yarattıkları dehşet dışında, uzun vadeli önemi oldu. Tek bir yönden bakalım: Korkunç bir sapkınlığı ezmek için 1962'de İkinci Vatikan Konsili'nde ilan edilerek Katolik Kilisesi'ne karşı yürütülen savaşlar kadar küçük çaplı değildi. Bu dönemde Papa XXIII. Ioannes, İmparator Konstantin'in Hıristiyanlığı Roma İmparatorluğu'nun resmi dini olarak tesis ettiğinde kutsal kitapların bir kenara atılan öğretilerini yeniden canlandırıyor; “mazlum kilise”yi “zalim kilise”ye çeviren “bir devrim” ortaya koyuyor ve böylece, ünlü ilahiyatçı Hans Küng'ün sözleriyle, “Katolik Kilisesi tarihinde yeni bir çağı müjdeliyordu.” İkinci Vatikan Konsili'nin sapkınlığı, “yoksulları gözetmeyi” yeğleyen Latin Amerikalı pis-koposlar tarafından tamamlandı.¹⁷ Bundan sonra rahipler, rahibeler ve sıradan Hıristiyanlar, kutsal kitabın radikal barışçıl mesajını yoksullara göturdüler ve ABD gücünün etki alanında kendi acı kaderlerini iyileştirmek üzere örgütlenmeye başladılar.

Aynı yılda, yani 1962'de, Başkan John F. Kennedy birtakım hayati kararlar aldı. Bunlardan biri, Latin Amerika'daki askeri misyonları “yarımkürenin müdafaası”ndan (İkinci Dünya Savaşı'ndan kalma bir anakronizm) “iç güvenliğe” kaydırmaktı; aslında, eğer başkaldıracak olurlarsa yerel halka savaş anlamına geliyordu bu.¹⁸ 1961'den 1966'ya kadar Amerikan kontrgeril-

17 Noam Chomsky, *Hopes and Prospects*, Haymarket Books, Chicago, 2010, s. 272.

18 John F. Kennedy'nin Evrakı, Başkanlık Evrakı, Milli Güvenlik Dosyaları, Toplantılar ve Memorandumlar, Milli Güvenlik Hareket Memorandumları [NSAM]: NSAM 134, Güney Amerika'daki İç Güvenlik Durumu, JFKNSF-335-013, John F. Kennedy Başkanlık Kütüphanesi ve Müzesi, Boston, Massachusetts.

la ve dahili müdafaa planlamasını yürüten Charles Maechling Jr., 1962’de alınan kararın şaşırtıcı olmayan sonuçlarını, “Latin Amerika askeriyesinin hasislik ve zalimliğine” müsaadeden, suçlarına “doğrudan ortak olmaya”, “Heinrich Himmler’in imha mangalarının yöntemlerine” dönüş olarak tarif ediyor.¹⁹ Önemli teşebbüslerden biri, Washington tarafından desteklenen ve Kennedy suikastından hemen sonra Brezilya’da devreye sokulan, burada canı, gaddar bir milli güvenlik devleti tesis eden askeri darbeydi. Bunun ardından zapt etme vebası, Pinochet’nin 1973’teki darbeyle iktidara geldiği Şili’yi ve sonrasında bütün hepsinden daha şiddetli (ve Ronald Reagan’ın en sevdiği Latin Amerika rejimi) olan Arjantin diktasını kapsayacak şekilde, bütün yarımküreye yayıldı. İlk olmamakla birlikte, Orta Amerika’daki dönüş de, Hoover Enstitüsü araştırmacılarının şimdi başarılarından ötürü önünde diz çöktüğü “sıcak ve dostane hayalet”inin liderliği altında, 1980’lerde geldi.

Berlin Duvarı’nın yıkılmasıyla birlikte, Cizvit aydınlarının katledilmesi, kurtuluş teolojisi sapkınlığına yenilgiye uğratma sürecinde son darbe oldu, ki bu süreçte El Salvador’da, “sessiz yığınların sesi” Başpiskopos Oscar Romero’nun yine aynı eller tarafından öldürülmesiyle başlayan dehşet zirveye çıktı. Kiliseye karşı savaşın galipleri, sorumluluklarını gururla açıkladılar. Latin Amerikalı katilleri eğitmesiyle meşhur (yeniden adlandırılmış haliyle) Amerika Kıtası Okulu, İkinci Vatikan Konsili’nde başlatılan kurtuluş teolojisinin “ABD ordusunun yardımıyla mağlup edilmesi” meselesinin, “tartışma konularından” biri olduğunu ilan etti.²⁰

Aslında Kasım 1989’daki suikastlar neredeyse son darbe idi fakat daha fazla gayret gerektiği ortaya çıktı. Bir yıl sonra Haiti ilk serbest seçimlerini yaptı ve ayrıcalıklı elitler arasından

19 Lars Schoultz, *Human Rights and United States Policy Toward Latin America*, Princeton University Press, Princeton, 1981; Charles Maechling Jr., “The Murderous Mind of the Latin American Military”, *Los Angeles Times*, 18 Mart 1982.

20 Adam Isacson ve Joy Olson, *Just the Facts*, Latin America Working Group and Center for International Policy, Washington DC, 1999, s. ix.

seçtiği kendi adayı için kolay bir zafer öngören Washington'a bir sürpriz ve şok olmak üzere, gecekondu ve varoşlarda örgütlenen halk, kurtuluş teolojisine gönül vermiş sevilen bir papazı, Jean-Bertrand Aristide'i seçti. Amerika Birleşik Devletleri, derhal seçilmiş hükümetin altını oymaya başladı ve birkaç ay içinde hükümeti deviren askeri darbeden sonra gaddar askeri cuntaya ve onun iktidarı ele geçiren elit destekçilerine sağlam bir destek verdi. Uluslararası yaptırımları ihlal etmek suretiyle Haiti ile ticaret hızlandırıldı ve eli kanlı yöneticileri besleyecek Texaco petrol şirketine kendi direktiflerine rağmen izin veren Başkan Clinton döneminde daha da fazla artırıldı.²¹ Bu işin utanç verici akıbetini atlıyorum, başka yerlerde fazlasıyla ele alındı, sadece şunu işaret etmek istiyorum: 2004 yılında, Haiti'nin iki geleneksel işkencecisi Fransa ve Amerika Birleşik Devletleri'ne Kanada'nın da katılmasıyla Haiti'ye bir kez daha güç kullanma yoluyla müdahale edildi, (yeniden seçilen) Başkan Aristide kaçırılarak Orta Afrika'ya götürüldü. Böylelikle Aristide ve partisi, komediye dönüşen 2010-11 seçimlerine katılmaktan alıkonuldu. Yüzlerce yıl geriye giden korkunç bir hikâyenin en son halkasıydı bu ve kötü kaderlerinden mustarip insanları kurtarmaktan söz eden palavraları dinlemeyi tercih edip de suçlardan asıl sorumlu olanlar tarafından pek az biliniyordu.

Kennedy'nin 1962'de aldığı diğer bir uğursuz karar ise, General William Yarborough tarafından komuta edilen Özel Kuvvetler misyonunu Kolombiya'ya göndermekti. Yarborough, Kolombiya güvenlik güçlerine, "tespit edilmiş komünizm yanlılarına karşı, Amerika Birleşik Devletleri'nce desteklenmesi gereken paramilitar, sabotaj ve/veya terörist faaliyetlere girişme" tavsiyesi verdi.²² "Komünizm yanlıları" ifadesinin anlamı, Kennedy hükümeti için, "Düzenli ordularımızı kontrgerilla tugaylarına dönüştürmede büyük özen gösterdi," diye yazan, Kolombiya İnsan Hakları Daimi Komitesi'nin saygıdeğer başkanı ve eski Dışişleri Bakanı Alfredo Vázquez Carrizosa tarafından şöyle açıklanmıştı:

21 Noam Chomsky, "Humanitarian Imperialism: The New Doctrine of Imperial Right" *Monthly Review*, 1 Eylül 2008.

22 Noam Chomsky, *Rogue States*, Haymarket Books, Chicago, 2015, s. 88.
Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

Ölüm mangalarının yeni stratejisi kabul ediliyor ve dış düşmana karşı savunma [değil] askeri kurumları iç düşmana karşı mücadele hakkıyla donatıp bunları oyunun efendisi yapan bir yol kabilinden, Latin Amerika’da Ulusal Güvenlik Doktrini olarak bilinen şey [müjdeleniyordu], ki bunlar Brezilya doktrini, Arjantin doktrini, Uruguay doktrini ve Kolombiya doktrini ile ortaya konmuştu, söz konusu olan, müesses nizamı desteklemeyen ve aşırı komünistler olarak kabul edilen sosyal hizmetler çalışanı, sendikacı kadın ve erkeklere karşı savaşma ve onları imha etme hakkıydı. Ve bu herkesi içerebilirdi, benim gibi insan hakları aktivistlerini bile.²³

2002 yılında, ülkedeki insan hakları ve emek aktivistlerine, en çok da devlet terörünün olağan kurbanları olan yoksullara ve çaresizlere yönelik saldırıların korkutucu bilançosuna cevaben o dönem Kolombiya’daki insan hakları savunucularını korumak üzere bir yıl sürecek bir seferberlik başlatan Uluslararası Af Örgütü misyonunun bir üyesi olarak Vázquez Carrizosa’yı Bogota’daki evinde ağır şartlarda gözetim altında tutulduğu sırada ziyaret etmiştim.²⁴ Kolombiya’daki korku ve işkence, uyuşturucuya karşı savaş maskesi altında kırsalda yürütülen, sefalet ve kendini kurtaranların kent geçekondularına doğru kaçmalarına neden olan kimyasal savaş ile desteklenmekteydi. Kolombiya Başsavcılığı’na göre, 140.000’den fazla insan, ABD tarafından desteklenen askeriye ile yakın işbirliği içinde olan paramiliter güçler tarafından öldürüldü.²⁵

Katliam izleri her yerdeydi. 2010 yılında, arkadaşlarım ve ben, Güney Kolombiya’da, o civarda sefer yapan bir otobüse yönelik saldırının kurbanlarının mezarlarını gösteren çok sayıda haç işaretiyle dolu, uzak bir köye giden, geçmesi nerdeyse imkânsız çamurlu bir yol üstündeki küçük bir açıklık alanının yanından geçiyorduk. Katliam hikâyeleri hâlâ canlıydı; sağ ka-

23 Noam Chomsky, *Detering Democracy*, Hill and Wang, New York, 1991, s. 131.

24 Chomsky, *Hopes and Prospects*, s. 261.

25 Daniel Wilkinson, “Death and Drugs in Colombia”, *New York Review of Books*, 23 Haziran 2011.

lanlarla (şimdiye dek tanışma şansına eriştiğim en kibar ve en sevecen insanlar arasındalar) kısa bir vakit geçirmek bile resmi çok daha canlı ve tabii çok daha acı verici kılıyordu.

Bu, Amerikalıların büyük ölçüde kabahatli olduğu korkunç suçların yalnızca kabataslak çizilmiş hali ve bu durumu belki de hızlıca düzeltebilirdik. Fakat resmi düşmanın suiistimallerini cesaretle protesto etmeyi övmenin tadı çok daha tatmin ediciydi; bu tür övgüler de doğrudur, ama ciddiyetle konumunun sorumluluklarını almayan değer odaklı aydının önceliği değildir.

İktidar alanımızın içindeki kurbanlar, düşman devletlerde-kilerin aksine, sadece görmezden gelinip çabucak unutulmuyor, sinik bir şekilde aşağılanıyor da. Bu vakianın çarpıcı bir örneği, Latin Amerikalı aydınlar El Salvador'da öldürüldükten birkaç hafta sonra, Václav Havel'in Washington'ı ziyaret edip Kongre'deki bir ortak oturumda konuşma yaptığına geldi. Mest olmuş dinleyicilerinin önünde Havel, "dünyanın en güçlü ulusu olmaktan kaynaklanan sorumluluğu anlayan" Washington'daki "özgürlük savunucuları"ni methetti. Liberal aydın zümresi, Havel'in konuşmasıyla büyülenmişti. Anthony Lewis'in *New York Times*'ta coşkuyla anlattığı üzere, Havel bize "romantik bir çağda yaşadığımızı" hatırlatıyordu.²⁶ Diğer önde gelen liberal yorumcular, "zorlu bir şahsi sorumluluk doktrini vaaz ettiği" için Havel'in "idealizminden, ironisinden, insanlığından" mest olurlarken, Kongre onun zekâsı ve doğruluğu karşısında "açıkça ve saygıyla iştiaak duyuyor" ve bu tür "ahlakî öz çıkarının üstüne yükselten" aydınlardan Amerika'nın neden yoksun olduğunu soruyordu.²⁷ Öldürülen Cizvit aydınlarının en meşhuru olan Rahip Ignacio Ellacuría bu tür lafları Sovyetler Birliği'nin silahlandırıp eğittiği özel kuvvetler tarafından öldürülen Havel ve altı arkadaşının ardından Duma'da etseydi –ki elbette akıl almaz bir iş olurdu böyle bir konuşma– nasıl bir tepki alırdı sorusuna kafa yormakla vakit kaybetmeyelim.

Gözlerimizin önünde olup biteni zar zor görebildiğimiz için, biraz daha uzak mesafedeki olayların hepten görünmez olma-

26 Anthony Lewis, "Abroad at Home", *New York Times*, 2 Mart 1990.

27 Mary McGrory, "Havel's Gentle Rebuke", *Washington Post*, 25 Şubat 1990.

sı şaşırtıcı değil. Öğretici bir örnek verelim: Başkan Obama'nın 2011 Mayıs'ında, 11 Eylül'deki terörist vahşetin bir numaralı şüphelisi olan Usame bin Ladin'in planlı bir şekilde öldürülmesi için yetmiş dokuz komandoyu Pakistan'a sevki.²⁸ Her ne kadar operasyonun hedefindeki isim silahsız ve korumasız olduğu için kolayca ele geçirilip tutuklanabilirdiyse de alelade bir şekilde öldürüldü, otopsis yapılmadan cesedi denize atıldı ve biz liberal basında bu eylemin “adil ve gerekli” olduğunu okuduk.²⁹ Tıpkı Nazi savaş suçluları örneğinde olduğu gibi hiçbir yargılama olmayacaktı; bu vakıaya, operasyonu onaylayan fakat usulüne karşı çıkan yurtdışındaki hukuk uzmanları bigâne kalamadılar. Harvard profesörü Elaine Scarry'nin hatırlattığı üzere, uluslararası hukukta suikastın yasaklanmasının geçmişi, 1863 yılında suikast çağrısı yapmayı “uluslararası hukuksuzluk” olarak, “medeni milletler”in “dehşet” ile karşıladığı ve “en sert misilleme”yi hak eden bir “zorbalık” olarak mahkûm eden Abraham Lincoln'ün bu eylemi çok güçlü bir şekilde kınamasına kadar gider.³⁰ O zamandan bu zamana çok yol almışız.

Bin Ladin Operasyonu hakkında söylenecek daha çok şey var ve buna Washington'ın büyük bir savaşa ilişkin ciddi risk alma cüreti, hatta başka bir yerde tartıştığım üzere, cihatçılara nükleer malzeme kaçırılması da dahil. Fakat biz yine de Washington nomenklatürünün tercihi olan Geronimo Operasyonu'ndan devam edelim. Bu isim Meksika'da öfkeye sebep oldu ve Amerika Birleşik Devletleri'ndeki yerli halklar tarafından protesto edildi fakat sanki Obama'nın Bin Ladin'i, halkını işgalcilere karşı cesur bir direnişe geçiren Apaçi Kızılderili şefine benzettiğini fark eden başka kimse yok gibiydi. İsim seçimine dair sıradanlık, kendi suçlarımızın kurbanlarının isimleriyle (örneğin Apaçi, Kara Şahin, Cheyenne) katliam silahlarımızı adlandırmamızdaki kolaylığı hatırlatıyor. Luftwaffe muharip uçaklarının isimlerini “Yahudi” veya “Çingene” diye adlandırsaydı biz nasıl tepki verirdik?

28 Mark Mazzetti, Helene Cooper ve Peter Baker, “Behind the Hunt for Bin Laden”, *New York Times*, 2 Mayıs 2011.

29 Eric Alterman, “Bin Gotten”, *Nation*, 4 Mayıs 2011.

30 Elaine Scarry, “Rules of Engagement”, *Boston Review*, 8 Kasım 2006.

Bu “çirkin günahlar”ın inkârı kimi zaman aşikârdır. Yakın zamanda olanlardan birkaç örnek vermek gerekirse; iki yıl önce, önde gelen sol-liberal entelektüel dergilerden biri olan *New York Review of Books*’ta, Russell Baker, “destansı tarihçi” Edmund Morgan’ın eserlerinden ne öğrendiğini vurguluyordu: Yani Kristof Kolomb ve ilk kâşifler geldiklerinde “seyrek bir şekilde çiftçilik yapıp avlanan insanların yaşadığı kıtasal bir genişlik bulmuştu... Tropikal ormanlardan kuzeyin buzullarına dek yayılan sınırsız ve bozulmamış dünyada, bir milyondan fazla nüfus zar zor vardı.”³¹ Baker’ın bu hesaplaması, kıtada milyonlarca insanın olması nedeniyle geçersizdi ve arazinin “genişliği” kıta boyunca bulunan ileri medeniyetleri kapsıyordu. Yazıya hiçbir tepki gelmedi; ancak dört ay sonra derginin editörleri bir düzeltme yayımlayarak Kuzey Amerika’da 18 milyon kadar insan bulunduğunu belirttiler, ki “tropikal ormanlardan kuzeyin buzullarına dek” on milyonlarca insandan yine de bahsedilmemişti. Bütün bunlar –ileri medeniyetler ve işlenecek olan suçlar dahil olmak üzere– on yıllardır bilinmekteydi fakat basit bir ifade için bile yeterince önem teşkil etmiyorlardı. Bir yıl sonra *London Review of Books*’ta, önemli tarihçi Mark Mazower, yine hiçbir tepkiyle karşılaşmaksızın, Amerikalıların “yerli Amerikalılara kötü davranış”larından bahsediyordu.³² “Kötü davranış” ifadesini, düşmanlarımızın işlediği benzer suçlar için kabul edebilir miyiz?

11 EYLÜL’ÜN ANLAM VE ÖNEMİ

Eğer aydınların sorumluluğu ifadesi, ayrıcalık ve statülerini özgürlük, adalet, merhamet ve barış davalarını ilerletme yolunda kullanabilme –ve yalnızca basit bir şekilde düşmanlarımızın suistimallerinden değil, çok daha anlamlı bir şekilde bizim de dahlimizin bulunduğu ve imkânımız olsa düzeltebileceğimiz yahut ortadan kaldıracabileceğimiz suçlar hakkında da konuşabilme–

31 Russell Baker, “A Heroic Historian on Heroes”, *New York Review of Books*, 11 Haziran 2009.

32 Mark Mazower, “Short Cuts”, *London Review of Books*, 8 Nisan 2010.
Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

şansına sahip saygın insanlar olarak aydınların ahlaki sorumluluklarına işaret ediyorsa, 11 Eylül hakkında nasıl düşünmeliyiz?

11 Eylül'ün "dünyayı değiştirdiği" yönündeki anlayışın etki sahası geniştir ve bu durum anlaşılırdır. O gün gerçekleşen olaylar hem yurttan hem de dünyada kesinlikle büyük sonuçlar doğurmuştur. Bunlardan biri, Başkan Bush'un, Reagan'ın terörizme karşı savaşını yeniden ilan etmesiydi. İlk teröre karşı savaş, Latin Amerikalı katillerin ve işkencecilerin en sevdikleri ifadelerden birini ödünç alacak olursak, fiiliyatta "ortadan kaybolmuş" idi, zira muhtemelen bunun sonuçları kendimiz için tercih ettiğimiz imajla pek uyuşmamıştı. 11 Eylül'ün bir diğer sonucu, önce Afganistan'ın, daha sonra da Irak'ın işgalleriydi; bunları daha yakın zamanda bölgedeki diğer ülkelerde girişilen çeşitli askeri müdahaleler, hakeza İran'a yönelik her zamanki saldırı tehditleri takip etti (standart ifadesiyle "bütün seçenekleri değerlendiriyoruz"). Bütün boyutlarıyla düşünecek olursak, bunun masrafı da çok büyük oldu. Bu bizi gayet basit, burada da ilk defa sorulmayacak bir soruya götürüyor: Bir alternatif var mıydı?

Bir grup analiste göre, Amerika Birleşik Devletleri'ne karşı yürüttüğü savaşta, Bin Ladin önemli başarılar elde etti. "[Bin Ladin] ABD'nin Müslüman dünyadan sürülüp sömürge valilerinin yenilgiye uğratılması için tek yolun, Amerikalıları, nihayetinde iflasa neden olacak bir dizi küçük fakat pahalı savaşa sürüklemek olduğunu defalarca iddia etti," diye yazıyordu gazeteci Eric Margolis. "Önce George W. Bush, daha sonra Barack Obama yönetiminde, Amerika Birleşik Devletleri, Bin Ladin'in tuzakına düştüler... Anlamsızca artırılan askeri harcamalar ve borç bağımlılığı... ABD'yi yenebileceğini düşünen adamın belki de en ölümcül mirasıydı."³³ Brown Üniversitesi'ne bağlı Watson Uluslararası ve Halkla İlişkiler Enstitüsü'nde yürütülen Savaş Maliyeti Projesi kapsamında hazırlanan bir rapora göre nihai hesabın 3,2 ila 4 trilyon dolar arasında olacağı tahmin ediliyor.³⁴ Bin Ladin'den oldukça etkileyici bir başarı.

33 Eric S. Margolis, "Osama's Ghost", *American Conservative*, 20 Mayıs 2011.

34 Daniel Trotta, "Cost of War at Least \$3.7 Trillion and Counting", *Reuters*, 29 Haziran 2011.

Washington'ın niyetinin Bin Ladin'in tuzağına atlamak olduğu daha en baştan aşikârdı. 1996'dan 1999'a kadar Bin Ladin'in izini sürmekle görevli olan kıdemli CIA analisti Michael Scheuer "Bin Ladin, Amerika'ya karşı yürüttüğü savaşın nedenlerini anlatma konusunda hep açık oldu," diye yazmıştı. Scheuer şöyle devam ediyordu: El Kaide lideri "ABD'nin ve Batı'nın İslam dünyasına yönelik politikalarını zor yoluyla değiştirmek için uğraşiyor" idi.

Ve Scheuer'in açıkladığı üzere, Bin Ladin büyük ölçüde başarılı oldu. "Amerikan kuvvetleri ve siyaseti, Usame bin Ladin'in 1990'lar başından bu yana büyük ölçüde başarılı olduğu fakat tamamlanmamış bir süreç olan İslam dünyasının radikalleşmesini tamamlıyor. Sonuç olarak, Amerika Birleşik Devletleri'nin, Bin Ladin'in tek vazgeçilmez müttefiki olarak kaldığı sonucuna varmakta bir beis olmadığını düşünüyorum."³⁵ Belki de durum Bin Ladin'in ölümünden sonra bile değişmemiştir.

Cihatçı hareketin, hareket içinde de sertçe eleştirildiği 11 Eylül saldırısından sonra bölünebileceğini ve sarsılabileceğini düşünmek için epey sebep vardı. Dahası bu "insanlığa karşı bir suçtu" (gayet doğru bir tanım) ve uluslararası bir operasyon vasıtasıyla muhtemel şüphelilerin yakalanabileceği bir suç olarak ele alınabilirdi. Saldırının hemen sonrasında bu şekilde de kabul görmüştü aslında, fakat böylesi bir düşünce Washington'daki karar alıcılar tarafından dikkate alınmadı bile. Anlaşıldığı üzere, Taliban'ın tereddütlü bir şekilde El Kaide liderlerini adli bir yargılama için sanık sandalyesine oturtma teklifine (ne kadar ciddi bir teklif olduğunu bilemiyoruz) pek itibar edilmedi.

O sıralarda Robert Fisk'in o dehşet verici 11 Eylül suçunun "kötülük ve korkunç bir zalimlik" ile işlendiğini söylediği (doğru bir muhakeme) kanısını alıntılamıştım. Suçlar daha da kötü olabilirdi: 93 sefer sayılı uçağın, gözü pek yolcular tarafından Pennsylvania Bulvarı üzerinden düşürüldüğünü, Beyaz Saray'a

35 Michael Scheuer, *Imperial Hubris: Why the West Is Losing the War on Terror*, Potomac Books, Washington DC, 2004.

çarptığını, başkanı öldürdüğünü farz edin. Suçun faillerinin binlerce insanı öldürüp on binlercesine işkence yapacak askeri bir diktatörlük kurmayı planladığını ve bunu başardığını farz edin. Yeni diktatörlüğün, suçluların da desteğiyle, başka yerlerde de benzer işkence ve terör devletleri kurmaya uğraşan uluslararası bir terör merkezi tesis ettiğini ve pastanın üzerindeki krema olarak, ekonomiyi tarihin en kötü bunalımlarından birine sürükleyecek bir iktisatçı takımına işbaşı yaptırdığını, bunlara da “Kandaharlı Çocuklar” adını verdiğini farz edin. Bu gerçekten de 11 Eylül’den çok daha kötü olurdu.

Bunun bir fikir jimnastiği olmadığını hepimizin bilmesi gerekiyor. Bu gerçekleşti. Latin Amerika’da sıklıkla “ilk 11 Eylül” olarak anılan şeyden bahsediyorum elbette: 11 Eylül 1973, Amerika Birleşik Devletleri’nin Şili’de Salvador Allende’nin demokratik hükümetini askeri darbeye düşürüp yerine General Augusto Pinochet’nin korkunç rejiminin geçirilmesine yönelik yoğun çabalarının sonuçlandığı tarih. Pinochet diktatörlüğü sonrasında “Chicagolu Çocuklar” a, yani Chicago Üniversitesi’nde eğitim görmüş iktisatçılara, Şili’nin ekonomisini yeniden şekillendirmeleri için işbaşı yaptırmıştı. Ekonomik yıkımı, işkenceleri, kaçırılanları ve öldürülenleri düşünürseniz, ilk 11 Eylül’ün nasıl çok daha tahripkâr olduğunu görürsünüz.

Nixon hükümetinin sözleriyle, Allende’nin düşürülmesindeki amaç, “bizi mahvetmeye çalışan yabancılara” külliye cesaret veren “virüs”ü öldürmektir; bizi mahvetmekten kasıt, kendi kaynaklarını kendileri yöneterek ve daha genel olarak Washington’ın hoşlanmadığı çizgileri izleyerek bağımsız bir kalkınma siyaseti peşine düşmektir. Arka planındaysa, Nixon’un Milli Güvenlik Konseyi’nin vardığı, “Amerika Birleşik Devletleri, Latin Amerika’yı kontrol edemezse dünyanın başka bir yerinde başarılı bir düzen kurmayı beklememeli,” sonucu yatıyordu. Henry Kissinger’ın da belirttiği gibi, Washington’ın “kredibilitesi” sarsılabilirdi.

İlk 11 Eylül, ikincinin aksine, dünyayı değiştirmedir. Birkaç gün sonrasında Kissinger patronunu, “sonuçları itibariyle büyük

bir şey değil,” diye temin ediyordu. Ve basmakalıp tarihlerde nasıl tasvir edildiğine bakarak muhakeme yapacak olursak, bu sözlerde hata bulmak kolay değildi, her ne kadar geride kalanlar için mesele çok daha farklı olsa da.

Bu pek az öneme sahip olaylar, Şili demokrasisini yok eden askeri darbeye sınırlı değildi ve takip eden korku hikâyesinde yürürlüğe girdi. Daha önce anlattığımız üzere, ilk 11 Eylül, Kennedy’nin Latin Amerika askeriyelerinin misyonunu “iç güvenlik” ile değiştirdiği 1962 yılında başlayan dramının yalnızca bir perdesiydi. Bu olayların tahripkâr akıbeti de, sorumlu aydınların savundukları tarihin bilindik bir kalıbı olarak, pek az öneme sahipti.

AYDINLAR VE TERCİHLERİ

İki aydın kategorisine dönecek olursak; resmi amaçları destekleyip resmi suçları görmezden gelen veya akla uygun hale getiren konformist aydınlar onurlandırılıp toplumda ayrıcalıklı bir yere getirilirken, değer odaklı aydınların şu veya bu şekilde cezalandırılmalarının neredeyse evrensel bir tarihi hakikat olduğu görülüyor. Bu kalıp, en eski kayıtlara kadar gidiyor. Atina gençliğini yoldan çıkarmakla suçlanan kişiydi baldıran otu zehrini içen, nasıl ki Dreyfusçular “gönülleri ve vakti gelince toplumun tamamını” yoldan çıkarmakla ve 1960’ların değer odaklı aydınları “gençliği endoktrine etmek”le suçlandılarsa.³⁶ İbrani yazıtlarında, bugünün standartlarıyla muhalif aydın olarak tanımlanabilecek ve İngilizcede “peygamber” olarak adlandırdığımız kişiler geçer. Onlar, eleştirel jeopolitik analizleriyle, güç sahiplerinin suçlarını mahkûm ederek, adalet için yaptıkları çağrılarla, yoksullara ve onların acılarına gösterdikleri hassasiyetle müesses nizamı kızdırmışlardı. Kralların en şeytanisi olan Kral

36 Dreyfusçuların suçlanma biçimleri, alıntılayan: Geoffrey Hawthorn, *Enlightenment and Despair: A History of Social Theory*, Cambridge University Press, Cambridge, 1976, s. 117.

Ahab, İlyas Peygamber'in İsrail'den nefret eden biri olduğunu (bunun modern karşılığı “kendinden nefret eden Yahudi” veya “anti-Amerikan” olabilir) ilan etmişti. Saray avlularında dolaşp da daha sonra sahte peygamber olarak hakir görülecek dalkavukların aksine, peygamberler kötü muamele gördüler. Bu kalıp anlaşılabilir. Başka türlü olsaydı şaşırtıcı olurdu.

Aydınların sorumluluğuna gelince, basit hakikatlerin ötesinde söyleyebilecek çok fazla şey varmış gibi gelmiyor bana: Aydınlar tipik bir şekilde önceliklidirler; öncelikler imkânları getirir ve imkânlar sorumlulukları. Bunlardan sonrası bireylerin tercihlerine kalmıştır.

Dünyayı Ortadan Kaldırmak İsteyen Teröristler

13 Şubat 2008’de, Hizbullah’ın yüksek rütbeli komutanlarından Imad Mughniyeh, Şam’da öldürüldü. Dışişleri Bakanlığı Sözcüsü Sean McCormack, “Bu adam ölünce dünya daha iyi bir yer oldu. Zaten şu ya da bu şekilde adalet önüne çıkarılacaktı,” açıklamasını yaptı.¹ İstihbarat Şefi Mike McConnell, Mughniyeh’in “Usame bin Ladin haricinde diğer bütün teröristlerden çok daha fazla sayıda Amerikalı ve İsrailinin ölümlerinden mesul olduğunu” ekledi.²

İsrail’de de teklifsiz bir neşe vardı, zira Londra’dan yayın yapan *Financial Times* gazetesinin geçtiği habere göre, “ABD ve İsrail’in en çok yakalanmasını istediği adamlardan biri” adalet önüne getirilmişti.³ “Dünyayı ortadan kaldırmak isteyen bir militan” manşetinin altında anlatılan hikâyede, Mughniyeh’in “en çok arananlar listesindeki yerini” 11 Eylül’den sonra “Usame bin Ladin’in aldığı” ve böylece “dünyada en çok aranan militanlar” arasında ancak ikinci sırada bulunduğu söyleniyordu.⁴

1 Nada Bakri ve Graham Bowley, “Top Hezbollah Commander Killed in Syria”, *New York Times*, 13 Şubat 2008.

2 Associated Press, “Intelligence Chief: Hezbollah Leader May Have Been Killed by Insiders or Syria”, 17 Şubat 2008.

3 Cynthia O’Murchu ve Farid Shamsuddin, “Seven Days”, *Financial Times*, 16 Şubat 2008.

4 Ferry Biedermann, “A Militant Wanted the World Over”, *Financial Times*, 14 Şubat 2008.

Washington ve Londra'daki siyasi zümrenin (ve spesifik konularda onlarla hemfikir olanların) “dünya”yı tanımladığı gibi tanımlayan Anglo-Amerikan söylem kurallarına göre terminoloji yeterince uygundu. Mesela George Bush, Afganistan'ı bombalama emri verdiğinde “dünya”nın onu sonuna kadar desteklediği çıkarımını yapmak yaygındı. Tabii bu dünyadan kasıt, bombalamadan hemen sonra yapılmış uluslararası bir Gallup araştırmasındaki dünya ise, ki o da zar zor destekliyordu... Küresel destek zayıftı. ABD'nin tavırlarına ilişkin belli bir deneyimi olan Latin Amerika'da destek, Meksika'daki yüzde 2 ile Panama'daki yüzde 16 arasında değişiyordu ve bu destek hükümlülerin teşhis edilmeleri (FBI'nın raporuna göre sekiz ay geçtikten sonra dahi hâlâ teşhis edilmemişlerdi) ve sivillere zarar verilmemesi şartına bağlıydı (en başta onlara saldırıldı).⁵ Dünyada diplomatik ve hukuki tedbirlerin alınması yönündeki tercih eziciydi ama “dünya”nın eliyle bunlar reddedildi.

TERÖR YOLUNU İZLEMEK

Eğer “dünya”dan kasıt dünya olsaydı, en çok nefret edilen baş suçlu olma şerefine erişecek başka adaylar da bulabilirdik. Bunun neden doğru olabileceğini sormak öğreticidir.

Financial Times'a göre, Mughniyeh'e yapılan suçlamaların çoğu kanıtlanamamıştı fakat “karıştığı kesinlikle tespit edilmiş birkaç olaydan biri, bir TWA uçağının kaçırıldığı ve ABD Deniz Kuvvetleri'nden bir dalgıcın öldürüldüğü olay” idi.⁶ Bu olay, gazete editörlerini, yapılan bir ankette, Ortadoğu'daki terörizm olgusunu 1985 yılının en büyük haberi olarak seçmeye yönelten iki terör gaddarlığından birisiydi; diğeri ise kötürüm bir Amerikalı

5 Jeff Nygaard'ın yaptığı bir medya taraması, *Omaha World-Herald*'daki kısa bir bilgi notunda Gallup araştırmasına yapılan referansta “bulguların tamamen yanlış sunulduğunu” ortaya çıkarmıştı. *Nygaard Notes Independent Weekly News and Analysis*, 16 Kasım 2001, yeniden yayımlayan: *Counterpoise* 5, no: 3/4 (2002).

6 Biedermann, “A Militant Wanted the World Over”.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

olan Leon Klinghoffer'in vahşice öldürüldüğü Achille Lauro yolcu gemisinin kaçırılmasıydı.⁷ Bu, “dünya”nın muhakemesini gösteriyordu. Dünya ise mevzuları başka türlü görüyordu belki de.

Achille Lauro'nun kaçırılması, Tunus şehrinin bir hafta önce İsrail Başbakanı Şimon Peres'in emriyle bombalanmasına karşı bir misillemeydi. Diğer gaddarlıkları saymazsak, Peres'in hava kuvvetleri, –meşhur İsraili gazeteci Amnon Kapeliouk da bombalamayı olay yerinden canlı aktarmıştı– yetmiş beş Tunusluyu ve Filistinliyi akıllı bombalarla öldürüp cesetlerini parçalara ayırdı.⁸ Washington, müttefiki olan Tunus devletini bombaların yola çıktığı konusunda uyarmayarak olayda işbirlikçilik yaptı, zira Altıncı Filo'nun ve ABD istihbaratının bu tehditkâr saldırıdan habersiz olması mümkün değildi. Dışişleri Bakanı George Schultz, İsrail Dışişleri Bakanı İzak Şamir'i, genel bir tasvip etme kalıbıyla, “terörist saldırılar” a “meşru bir cevap” olarak tanımladığı “İsrail eylemine yönelik” Washington'ın “hatırı sayılır bir duygudaşlık hissettiği” konusunda bilgilendirdi.⁹ Birkaç gün sonra, BM Güvenlik Konseyi bombalamayı oybirliğiyle “silahlı saldırganlık eylemi” olarak kınadı (ABD çekimser kaldı).¹⁰ Saldırganlık, elbette uluslararası terörizmden çok daha ciddi bir suçtur. Ama şimdi bırakalım Amerika Birleşik Devletleri ve İsrail tereddütlerden fayda çıkarsın, biz de onların yönetimlerine yönelik daha az önemli suçlamalarla devam edelim.

Peres birkaç gün sonra “terörizmin şeytani felaketleri”ni kınayıp yine “dünya”nın genel takdirini toplayan dönemin önde giden uluslararası teröristi Ronald Reagan'la istişare etmek üzere Washington'a gitti.¹¹

Schultz ve Peres'in, Tunus bombalamalarına neden olarak sundukları “terörist saldırılar”, Kıbrıs-Larnaka'da üç İsraillinin

7 Noam Chomsky, *Middle East Illusions*, Rowman & Littlefield, Londra, 2004, s. 235.

8 Amnon Kapeliouk, *Yediot Ahronot*, 15 Kasım 1985.

9 Bernard Gwertzman, “U.S. Defends Action in U.N. on Raid”, *New York Times*, 7 Ekim 1985.

10 *Birleşmiş Milletler Yıllığı*, cilt 39, 1985, s. 291.

11 Bernard Weinraub, “Israeli Extends ‘Hand of Peace’ to Jordanians”, *New York Times*, 18 Ekim 1985.

öldürülmesiydi. İsrail'in de kabul ettiği üzere, katillerin Tunus şehriyle hiçbir alakaları yoktu, belki sadece Suriye'yle bağlantıları vardı.¹² Gerçi Tunus tercih edilebilir bir hedefti; Şam'ın aksine korunaksız bir şehirdi. Ve fazladan bir avantajı vardı; daha fazla sürgün Filistinli öldürülebilirdi orada.

Buna karşılık Larnaka cinayetleri saldırganlar tarafından bir misilleme olarak görülmüştü. Bu cinayetler de, birçok kurbanın öldürülmesiyle ve çok daha fazlasının kaçırılıp herhangi bir suçlama olmaksızın uzun süreler boyunca İsrail hapishanelerinde alıkonulmasıyla sonuçlanan, uluslararası sulardaki düzenli gemi kaçırma eylemlerine cevap olarak işlenmişti. Bu hapishanelerin en kötü şöretlisi, 1391 numaralı Tesis isimli gizli hapis/işkence hücresiydi. İsrailli ve yabancı basından bununla ilgili epey bir şey öğrenilebilir.¹³ İsrail'in işlediği bu tarz düzenli suçlar elbette Amerika Birleşik Devletleri'ndeki ulusal basında çalışan editörlerin bilgisi dahilindeydi ve sıradan bir şekilde, ara sıra söz konusu oluyorlardı.

Klinghoffer cinayeti normal bir şekilde dehşetle karşılandı, bilinen bir olaydır. Çok beğenilen bir operanın ve bir televizyon filminin konusunu teşkil etti. Buna karşılık, Filistinlilerin vahşiliğinden bahsedip onları küçümseyen şoke edici yorumlar da söz konusuydu: Örneğin, “iki başlı yaratıklar” (Başbakan Menachem Begin), “bir şişenin içinde koştururan haplanmış hamamböcekleri” (Genelkurmay Başkanı Rafail Eitan), kafaları “taşlarda ve duvarlarda parçalanması” gereken ve “bizimle karşılaştırıldıklarında çekirge gibi kalanlar” (Başbakan İzak Şamir) veya müştereken “Arabuşlar” (Amerikalıların Yahudilere “kike” veya Siyahlara “nigger” demesi gibi) olarak anılıyorlardı.¹⁴

Böylelikle, 1982 yılında yerleşimci-askeri terörün bilhassa ahlaksız hale getirilmiş görüntüsünden ve Batı Şeria'da bulunan Hal-

12 Bkz. Noam Chomsky, *Necessary Illusions*, House of Anansi, Toronto, 1995, 5. Bölüm.

13 Örneğin, bkz.: Aviv Lavie, “Inside Israel's Secret Prison”, *Ha'aretz*, 23 Ağustos 2003.

14 Yoav Biran, İsrail Tam Yetkili Fevkalade Elçisi'nin Mektubu, *Manchester Guardian Weekly*, 25 Temmuz 1982; Gad Becker, *Yediot Ahronot*, 13 Nisan 1983.

hul kasabasındaki İsraili şahinleri bile tiksindiren kasıtlı aşağılanmanın ardından, tanınmış askeri/siyasi analist Yoram Peri, yılginlık içerisinde, “Bugün ordunun [bir] görevi, masum insanların haklarını, yalnızca Tanrı’nın bize vaat ettiği topraklarda yaşayan Arabuşlar oldukları için, ortadan kaldırmak[tır]” diye yazıyordu. Bu görev, Arabuşlar birkaç yıl sonra “başlarını kaldırmaya” başladığında çok daha acil hale geldi ve çok daha zalimce hayata geçirildi.¹⁵

Klinghoffer cinayetiyle alakalı ifade edilen hissiyatın içtenliğini kolaylıkla teşhis edebiliriz. İsrail’in ABD destekli işlediği benzer suçlara verilen tepkiyi incelemek bile yeterli olacaktır. Mesela, Kemal Zughayer ve Cemal Reşit isimli iki engelli Filistinlinin, 2002’de Batı Şeria’da bulunan Cenin’deki mülteci kampını yakıp yıkan İsraili güçler tarafından öldürölmelerini alalım. Zughayer’in ezilmiş cesedi, tekerlekli sandalyesinin parçaları ve öldüröldüğünde elinde tutmakta olduğu beyaz bayraktan geriye kalanlar, Britanyalı muhabirler tarafından bulunmuştu. O esnada üstüne gelmekte olan, yüzünü ikiye ayırıp kollarını ve ayaklarını parçalayacak olan İsrail tanklarından kurtulmaya çalışıyordu.¹⁶ Cemal Reşit ise İsrail’in o devasa Amerikan yapımı Caterpillar buldozerleri ailesi de içerideyken Cenin’deki evini yıktığı esnada, tekerlekli sandalyesindeyken ezilmişti.¹⁷ Bu olaylara gösterilen tepki farkının yahut daha ziyade tepkisizliğin açıklaması öylesine rutin ve kolay hale geldi ki, daha fazla yorum yapmanın gereğı artık kalmadı.

ARAÇLI BOMBALAMA VE “TERÖRİST KÖYLÜLER”

1985’teki Tunus bombalaması, hem Achille Lauro’nun kaçırılması olayından hem de Mughniyeh’in “karıştığı kesinlikle

15 Yoram Peri, *Davar*, 10 Aralık 1982.

16 Justin Huggler ve Phil Reeves, “Once Upon a Time in Jenin”, *Independent*, Londra, 25 Nisan 2002.

17 Amira Hass, *Ha’aretz*, 19 Nisan 2002, şurada tekrar yayımlandı: Hass, *Reporting from Ramallah: An Israeli Journalist in an Occupied Land*, Semiotext(e), dağıtım: MIT Press, 2003.

tespit edilmiş” cürümden (hepsi aynı yıl gerçekleşti) çok daha büyük bir terör suçuuydu.¹⁸ Fakat Tunus bombalamasının bile Ortadoğu’da 1985 yılında zirve yapan en berbat terörist vahşet ödülü için rakibi vardı.

Rakiplerden biri Beyrut’ta, bir caminin hemen çıkışında gerçekleşen ve cuma namazından çıkanları hedef alan araçlı bombalamaydı. 80 kişinin ölümüne ve 256 kişinin yaralanmasına neden oldu.¹⁹ Ölenlerin büyük çoğunluğu camiden çıkan kızlar ve kadınlardı, bunun yanında acımasız saldırıda “beşiğindeki bebekler yandı”, “çeyizliğini alan gelini öldürdü” ve “camiden evine giden üç çocuğu havaya uçurdu.” Ayrıca, *Washington Post*’tan Nora Boustany’nin üç yıl sonraki haberine göre, Batı Beyrut banliyösünde “yoğun nüfusun yaşadığı anacaddeyi harabeye çevirmişti.”²⁰

Kastedilen hedef, saldırıdan kurtulmuş olan Şii din adamı Şeyh Muhammed Hüseyin Fazlullah idi. Bombalama, Britanya’nın da yardımıyla, Reagan’ın CIA’i ve Suudi müttefikleri tarafından gerçekleştirilmiş, özel olarak da *Washington Post* muhabiri Bob Woodward’ın *Veil: The Secret Wars of the CIA, 1981-1987* isimli kitabında anlattığına göre, CIA direktörü William Casey tarafından tasarlanmıştı. Kendi suçlarımızı araştırmamamız, doktrinine kati şekilde bağlılığımız sayesinde (gerçekler kapatılamayacak kadar açığa çıkmadığı ve soruşturma tabii ki “kontrol dışı”na çıkan düşük rütbeli “çürük elmalar” ile sınırlandırılabilirdiği müddetçe) açık gerçeklerin ötesinde pek az şey biliniyor bu olayla ilgili.

1985 Ortadoğu terörizm ödülünün üçüncü adayı, İsrail’in o dönem Güvenlik Konseyi emirlerini ihlal ederek işgal ettiği Güney Lübnan topraklarında Başbakan Peres’in emriyle yürütülen “Demir Yumruk” operasyonlarıydı. Hedefler ise, İsrail yüksek askeri komutasının “terörist köylüler” dediği insanlardı.²¹ Peres’in bu

18 Biedermann, “A Militant Wanted the World Over”.

19 Bob Woodward ve Charles Babcock, “Anti-Terrorist Unit Blamed in Beirut Bombing”, *Washington Post*, 12 Mayıs 1985.

20 Nora Boustany, “Beirut Bomb’s Legacy Suspicion and Tears”, *Washington Post*, 6 Mart 1988.

21 Ethan Bronner, “Israel Lets Reporters See Devastated Gaza Site and Image of a Confident Military”, *New York Times*, 16 Ocak 2009.

vakadaki suçları, bölgeye aşına olan Batılı bir diplomatın doğru-
dan bölgeden geçilen haberlerle de desteklenen ve fazlasıyla kanıt-
lanan sözleriyle, “hesap edilmiş vahşet ve keyfi cinayet”e yepyeni
bir boyut kattı.²² Ne var ki bütün bunlar “dünya”nın hiç de ilgi-
sini çekmiyordu ve usulen yapılmış birkaç toplantıdan sonra her-
hangi bir araştırma yapılmaksızın öylece bırakıldılar. Bu suçların
uluslararası terörizm mi, yoksa çok daha büyük olan saldırgan-
lık suçuna mı tekabül ettiklerini pekâlâ sorabiliriz yeniden, fakat
yine, bırakalım İsrail ve onların Washington’daki destekçileri te-
reddütlerden fayda çıkarsın, biz de onların yönetimlerine yönelik
daha az önemli suçlamalarla devam edelim.

Imad Mughniyeh’in açıkça terörist suça karıştığı olaylar de-
nildiğinde dünyanın başka yerlerindeki insanların akıllarından
geçebilecek vakalardan birkaçıdır bunlar.

Ayrıca Amerika Birleşik Devletleri, Mughniyeh’i 1983’ta
iki kamyonetli bombanın Lübnan’da ABD Deniz Kuvvetleri ve
Fransız paraşütçülerinin oturduğu kışlalara intihar saldırısı yap-
tığı, 241 denizcinin ve 58 paraşütçünün öldüğü tahripkâr saldı-
rıdan ve daha öncesinde CIA görevlilerinin toplantıda olduğu
sırada gerçekleştirilen bir patlamayla 63 kişinin ölümüne sebep
olan Beyrut’taki ABD elçiliğine yönelik saldırıdan sorumlu tutu-
yordu.²³ Buna karşın *Financial Times* denizcilerin kaldığı kışla-
ya yapılan saldırıyı Hizbullah’a değil, İslami Cihat’a mal etti.²⁴
Cihatçı hareketler ve Lübnan üzerine çalışan önde gelen araş-
tırmacılarından biri olan Fawaz Gerges, “İslami Cihat isimli adı
sanı duyulmamış [bir] grup” tarafından sorumluluğun üstlenil-
diğini yazmıştı.²⁵ Klasik Arapça konuşan bir ses kaydında bütün
Amerikalıların Lübnan’ı terk etmeleri, aksi taktirde ölümle yüz-
leşecekleri söyleniyordu. Mughniyeh’in o sıralar İslami Cihat’ın
başında olduğu iddia edilmişti fakat benim bildiğim kadarıyla
bunun için yeterli kanıt yoktu.

22 TK, *Guardian*, 6 Mart 1985.

23 Adam Goldman ve Ellen Nakashima, “CIA and Mossad Killed Senior Hezbollah Figure in Car Bomb”, *Washington Post*, 30 Ocak 2008.

24 “Three Decades of Terror”, *Financial Times*, 2 Temmuz 2007.

25 Gerges, Fawaz A., *Journey of the Jihadist: Inside Muslim Militancy*, Mariner Books, New York, 2007.

Dünya kamuoyu konu üzerinde bir örnek yorumda bulunmuyordu ama şunu söylemek mümkündür ki, yabancı bir ülkedeki askeri bir üsse saldırıyı “terörist saldırı” olarak ifade etme konusunda bir miktar tereddüt de vardı; hele ki bu saldırı Amerikan ve Fransız güçlerinin Lübnan’da ağır deniz bombardımanları ve hava saldırıları yürüttüğü esnada ve İsrail tarafından 1982’de yirmi bin kadar insanın ölümüne neden olan, Beyrut’u harabeye çevirip ülkenin güney kısmını mahveden Lübnan işgaline ABD’nin verdiği kararlı desteğin hemen akabinde gerçekleşiyse. Harekât nihayetinde Sabra ve Şatila katliamlarının ertesinde uluslararası protestoların görmezden gelinemeyecek kadar yoğunlaşmasıyla birlikte Başkan Reagan tarafından durdurulmuştu.²⁶

Amerika Birleşik Devletleri’nde İsrail’in Lübnan’ı işgali genellikle Filistin Kurtuluş Örgütü’nün (FKÖ) Lübnan’daki üslerinden Kuzey İsrail’e yaptığı terör saldırılarına yönelik bir tepki olarak kabul ediliyordu ve böylece bu büyük savaş suçlarına yaptığımız hayati önemdeki katkıları anlaşılır kılıyordu. Gerçek hayatta ise, İsrail’in yaptığına dair haberler geçilen ve birçoğu ölümlerle sonuçlanan, FKÖ’nün cevap vermesi istenilen ve böylece çoktan planlanmış bir işgale kulp sağlayacak saldırılar dışında, Lübnan sınırı bir yıldır sessiz durumdaydı. Gerek İsraili yorumcular gerekse liderler tarafından işgalin asli amacı gizlenmiyordu: Zapt edilmiş Batı Şeria’nın İsrail tarafından ele geçirilmesinin kesinleştirilmesi. Jimmy Carter’ın *Palestine: Peace Not Apartheid* isimli kitabının en büyük hatasının, propaganda amaçlı uydurmalarından ibaret ve İsrail işgaline dayanak olan FKÖ saldırılarını sürekli tekrarlıyor olması ilgi uyandırıcıdır.²⁷ Kitap sert bir şekilde eleştirilmiş ve yanlış yorumlanmış olabilecek kimi cümleleri bulma konusunda çaresiz arayışlara girilmiş-

26 “Text of Reagan’s Letter to Congress on Marines in Lebanon”, *New York Times*, 30 Eylül 1982. Ayrıca bkz. Micah Zenko, “When Reagan Cut and Run”, *Foreign Policy*, 7 Şubat 2014.

27 Jimmy Carter, *Palestine: Peace Not Apartheid*, Simon & Schuster, New York, 2007.

ti, fakat işte bu göze batan tek hata görmezden gelinmişti. Akla da yatkındı, zira bu hata, kullanışlı doktriner uydurmalara bağlı kalma kriterini yerine getiriyordu.

İSTEMEDEN ÖLDÜRMEK

Bir diğer iddia ise, *Financial Times*'ın dillendirdiği üzere, İsrail'in "Güney Lübnan'daki bir hava saldırısında eski Hizbullah lideri Abbas El Musavi'yi öldürmesine" karşılık olarak 17 Mart 1992'de yirmi dokuz kişinin ölümüyle sonuçlanan İsrail'in Buenos Aires'teki elçiliğinin bombalanmasının ardındaki beynin Mughniyeh olduğuydu.²⁸ El Musavi'nin öldürülmesiyle ilgili kanıta ihtiyacımız yok, zira İsrail gururla bu olayı üstleniyor. Hikâyenin geri kalanıysa dünyanın ilgisini çekebilir. El Musavi, İsrail'in Güney Lübnan'daki gayri hukuki "güvenli bölge"sinin epey kuzeyinde, ABD'nin tedarik ettiği bir helikopterle öldürülmüştü. İsrail güçleri tarafından öldürülen bir başka imamın cenazesinde konuşmak üzere bulunduğu Cibşit köyünden yola çıkmış, Sidon'a doğru gidiyordu. Helikopter saldırısı karısını ve beş yaşındaki çocuğunu da öldürmüştü. İsrail daha sonra bir hastaneye yapılmış saldırıdan kurtulanları taşıyan bir araca saldırmak üzere yine ABD'nin tedarik ettiği helikopterleri kullanacaktı.²⁹

Bütün ailenin öldürülmesinden sonra, İzak Rabin'in İsrail meclisi Knesset'i bilgilendirdiği üzere, Hizbullah "oyunun kurallarını değiştirmişti".³⁰ Daha evvelden İsrail'e hiç roket fırlatılmamıştı. O zamana dek, oyunun kuralları, İsrail'in istediği zaman Lübnan'ın herhangi bir yerinde ölümlü saldırılar gerçekleştirebileceği ve Hizbullah'ın buna yalnızca İsrail işgali altındaki Lübnan topraklarında cevap verebileceği şeklindeydi.

28 Tobias Buck, "Israel Denies Killing Hizbullah Commander", *Financial Times*, 13 Şubat 2008.

29 Noam Chomsky, *Fateful Triangle: The United States, Israel, and the Palestinians*, Haymarket Books, Chicago, 2015, s. 591.

30 age.

Liderlerinin (ve ailesinin) öldürülmesinden sonra, Hizbullah, İsrail'in Lübnan'daki suçlarına, İsrail'in kuzeyine roket fırlatarak cevap vermeye başladı. Bu elbette müsamaha gösterilemeyecek terör faaliyetiydi ve böylelikle Rabin, yaklaşık beş yüz bin insanı evlerinden süren ve yüzden fazlasını öldüren bir işgal harekâtı başlattı. İsrail'in acımasız saldırıları Lübnan'ın kuzeyine kadar ulaştı.³¹

Güneyde ise Tire şehrinin yüzde 80'i boşaldı ve Nebatiye “hayalet şehir”e döndü.³² Cibşit köyünün yüzde 70'inin yok olduğunu söylüyordu İsrailli bir askeri sözcü; anlattığına göre asıl niyetse “Lübnan'ın güneyindeki Şii nüfus için arz ettiği önemden dolayı köyün tamamını yok etmektir.” İsrail Kuzey Komutası'ndan operasyonu tanımlayan üst düzey bir subaya göre genel hedef “köyleri yeryüzünden silip atmak ve etraflarını yok etmek” idi.³³

Cibşit özel bir hedef olabilirdi zira burası birkaç yıl önce kaçırılıp İsrail'e getirilen Şeyh Abdülkerim Ubeyd'in köyüydü. “İsrailliler muhtemelen karısını ve çocuklarını arıyor olsa da,” diye haber geçiyordu Britanyalı gazeteci Robert Fisk, Ubeyd'in evi “bir füzenin doğrudan hedefi oldu”. Kaçmayanların korkuyla saklandıklarını yazdı Mark Nicholson *Financial Times*'ta, “çünkü evlerinin içinde veya dışında göze çarpan herhangi bir hareket, sürekli ve tahripkâr bir şekilde belirlenmiş hedeflere roket fırlatan İsrailli silahlı birliklerin dikkatini çekebilir”di. Topçu atışları bazı köyleri kimi zaman dakikada on seferden fazla bir sıklıkla vuruyordu.³⁴

Bütün bu faaliyetler, Arabuşlara “oyunun kuralları”nı müsamahasız bir şekilde öğretme gereğini fark eden Başkan Clinton'dan kesin destek görmüştü. Ve Rabin, iki ayaklı yaratıklardan, çekirgelerden ve haplanmış hamamböceklerinden çok

31 age., s. 589.

32 Henry Kamin, “Ruins of War Litter Hills and Valleys of Lebanon”, *New York Times*, 20 Haziran 1982.

33 Chomsky, *Fateful Triangle*, s. 590.

34 age.

daha farklı suretiyle, bir diğerk büyük kahraman ve barış adamı olarak ortaya çıkmıştı.

Dünya, Buenos Aires'teki misilleme niteliğindeki terörist eylemin sorumluluğunun Mughniyeh'e atfedilmesiyle ilişkili olarak bu çeşit vakıaları enteresan bulabilirdi.

Diğerk suçlamalar, "dünya"nın standartlarıyla müsamaha gösterilemeyecek bir terör suçu olarak, Mughniyeh'in 2006'da İsrail'in Lübnan'ı işgaline karşı Hizbullah'ın müdafaa hatları kurmasına yardım etmeyi içeriyordu. ABD ve İsrail'in işlediğı suçların en kaba müdafileri, Araplar sivilleri kasten öldürürken, demokratik toplumlar olan ABD ve İsrail'in istemeden bunu yaptıklarını ciddiyetle açıklıyorlardı. Onların cinayetleri yalnızca kazara oluyordu, yani muarızlarının ahlaki seviyeleriyle alakası yoktu. Örneğın, yakın zamanda Gazze halkını, elektriklerini keserek (böylece sularını kesip lağım boşaltmasını durdurarak ve medeni hayatın diğerk temel gereksinimlerini engelleyerek) kolektif ve ağır şekilde cezalandırmayı onaylamış olan İsrail Yüksek Adalet Mahkemesi'nin duruşu bu şekildeydi.³⁵

Aynı savunma çizgisi, 1998'de Sudan'daki El Şıfa isimli eczacılık tesisini yok eden füze saldırısı türünden Washington'ın kimi geçmiş küçük günahlarıyla benzer karakterdeydi.³⁶ Anlaşılan o ki, saldırı on binlerce insanın ölümüne sebebiyet verdi fakat onları öldürmeyi istemeden bunu yaptı, bu anlamda uluslararası cinayet türünden bir suç söz konusu değildi.

Diğerk bir deyişle, üç çeşit suç kategorisi belirleyebiliriz: İsteyerek öldürme, yanlışlıkla öldürme ve önceden bilgi sahibi olarak fakat özel bir kasıt olmaksızın öldürme. İsrail ve ABD mezalimi tipik bir şekilde bu üçüncü kategoriye denk düşüyor. Böylelikle İsrail, Gazze'nin enerji kaynağını yok ettiğinde veya Batı Şeria'da seyahat etmenin önüne engeller koyduğunda, özel olarak belirli insanları öldürmeyi amaçlamıyor; o insanlar zaten kirli su sebebiyle veya hastaneye yetişemeyen ambulansların

35 Isabel Kershner, "Israel Reduces Electricity Flow to Gaza", *New York Times*, 9 Şubat 2008.

36 James Astill, "Strike One", *Guardian*, 2 Ekim 2001.

içinde can veriyorlar. Ve Bill Clinton, El Şifa tesisini bombalama emri verdiğiinde, bunun insani bir felakete yol açacağı aşikârdı. İnsan Hakları İzleme Örgütü, kendisini bu konuda anında bilgilendirdi; belirli insanları öldürme niyeti olmayan o ve danışmanları, buna rağmen fakir bir Afrika ülkesinde ecza kaynaklarının yarısı yok edilip yerleri doldurulamadığında kaçınılmaz olarak bu insanların bir bölümünü ölüme mahkûm etmişlerdi.

Onlar ve onların müdafileri Afrikalılara daha ziyade bizim yolda yürürken ezip geçtiğimiz karıncalara baktığımız gibi bakıyorlardı. Yürürken karıncaları ezme ihtimalimizin yüksek olduğundan (şayet buna kafayı takmakla canımızı sıkacaksak) haberdarızdır, fakat onları öldürme niyetimiz yoktur zira bu düşünmeye dahi değmeyecek bir konudur. Arabuşlar tarafından insanların yaşadığı alanlarda gerçekleştirilen benzer saldırıların daha farklı görüldüğünü söylememize gerek yok.

Eğer bir anlığına dünyanın bakış açısıyla bakacak olsak, hangi suçluların “dünyayı ortadan kaldırmak istediğini” sorabiliriz.

İşkence Notları ve Tarihsel Bellek Kaybı

2008-2009'da Beyaz Saray tarafından yayımlanan işkence notları şok, öfke ve hayrete neden oldu. Şok ve öfke anlaşılabilirdi, bilhassa da Senato Silahlı Hizmetler Komitesi tarafından Dick Cheney ve Donald Rumsfeld'in Irak ve El Kaide arasında gözleri dönmüşçesine aradıkları bağlara (ki bu bağlar, daha sonra işgal için mazeret olarak uydurulacaklardı) dair raporda geçen tanıklık mevzubahis olunca. Eski ordu psikiyatristi Binbaşı Charles Burney şöyle ifade veriyordu: "Zamanımızın büyük kısmını El Kaide ve Irak arasında bir bağ kurmaya çalışarak geçiriyorduk. Bu bağ kurulamayıp insanlar çileden çıktıkça... giderek daha doğrudan sonuç verebilecek önlemler almaya yönelik daha büyük bir baskı oluşuyordu"; bu da işkenceydi. McClathy, sorgulama mevzuundan haberdar olan eski bir üst rütbeli istihbarat görevlisinin "Bush yönetimi, El Kaide ile eski Irak diktatörü Saddam Hüseyin'in rejimi arasında işbirliği olduğuna dair kanıt bulunabilmesi amacıyla sorgucuların gözaltındakiler üzerinde acımasız yöntemler uygulamaları konusunda insafsızca baskı uyguladı" diye anlattığını aktarmıştı. Şöyle devam ediyordu bu görevli: "[Cheney ve Rumsfeld] sorgucuların El Kaide–Irak işbirliğine dair kanıt bulmalarını istiyordu. 'İstihbarat örgütleri ve sorgucular üzerinde, gözaltındakilerden, özellikle de aralarında çok değerli olan birkaçından bilgi koparabilmek için ne gerekiyorsa yapılması konusunda bitmek bilmeyen bir baskı vardı ve

elleri boş döndüklerinde bunlara Cheney ve Rumsfeld'in adamları tarafından daha fazla uğraşmaları söyleniyordu.”¹

Senato'nun soruşturmasından çıkan en kayda değer açıklamalardı bunlar ve pek nadiren haber konusu yapıldılar.

Hükümetin acımasızlığı ve riyakârlığıyla ilgili tanıklıklar sahidenden de şoke edici olması gerekirken, ortaya çıkan genel manzaraya duyulan hayret esas hayret uyandırıcı olandı. Tek bir şeyi hatırlatalım: Herhangi bir soruşturmaya dahi gerek olmaksızın, gayet makul bir şekilde Guantánamo'nun bir işkence evi olduğunu düşünebilirdiniz. Neden tutuklular hukukun erişebileceğinin ötesinde bir yere, tesadüfe bakın ki Washington'ın namlunun ucundaki Küba'ya zorla kabul ettirdiği bir anlaşmayı ihlal ederek kullandığı bir yere gönderiliyordu? Güvenlik tabii ki sebep olarak gösteriliyordu fakat bunun ciddiye alınması zordu. Aynı tahminler, Bush yönetiminin “kara mekânları” yahut gizli hapisaneleri için de, sıra dışı icraatları için de geçerliydi ve hepsi gerçek çıkmıştı.

Daha da önemlisi, işkence ulusal toprakların fethedildiği ilk günlerden bu yana rutin bir şekilde uygulanıyordu ve George Washington'ın yeni kurulan cumhuriyete verdiği isimle “çocuk yaştaki imparatorluk”un emperyal serüvenleri Filipinler'e, Haiti'ye ve daha başka yerlere uzandıkça uygulanmaya devam ediyordu. Şunu da akılda tutmak lazım gelir, başka bir ülkeye uygulanan saldırganlık, terör, yıkım, iktisaden boğma gibi ABD tarihinin ve diğer büyük güçlerin kara lekesi olan birçok suç arasında işkence en önemsiz olanıydı.

Buna mukabil, hayret verici olan şey Adalet Bakanlığı notlarının yayımlanmasına yönelik Bush suiistimallerinin belagati en yüksek ve en dobra muhalifleri tarafından gösterilen tepkilerdi: Örneğin Paul Krugman, vaktiyle “ahlaki idealleri olan bir ulus” olduğumuzu ve Bush öncesinde “ulusumuzun savunucusu

1 ABD Gözetiminde Tutulanlara Yönelik Soruşturma, Silahlı Kuvvetler Komitesi Raporu, ABD Senatosu, 20 Kasım 2008, <http://documents.nytimes.com/report-by-the-senate-armed-services-committee-on-detainee-treatment#p=72>. Jonathan Landay, “Abusive Tactics Used to Seek Iraq al-Qaida Link”, McClathyDC, 21 Nisan 2009. Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

olduğu ne varsa onlara külliye ihanet eden başka bir lider” asla çıkarmadığını yazıyordu.² En hafifiyle söyleyecek olursak, bu ortak görüş Amerikan tarihinin çarpıtılmış bir versiyonunu ortaya koymaktaydı.

“Savunduğumuz şeyler” ve “yaptığımız şeyler” arasındaki çatışma, sıklıkla açık bir biçimde anlatıldı. Bu görevi üstlenen çok önemli bir araştırmacı, realist uluslararası ilişkiler teorisinin kurucusu olan Hans Morgenthau idi. Kennedy’nin Camelot’una girme ihtirasıyla 1964’te yayımlanmış olan klasik bir çalışmada Morgenthau, ABD’nin “ulvi bir amacı” olduğuna yönelik standart görüşü geliştirdi: Barışı ve özgürlüğü yurttan ve esasen her yerde tesis etmek idi bu, zira “Amerika Birleşik Devletleri’nin amacını koruması ve yayması gerektiği arena artık dünya çapında olmuş” idi. Fakat özenli bir akademisyen olması hasebiyle tarihsel kayıtların bu “ulvi amaç” ile kökten bir şekilde uyumsuz olduğunun farkındaydı.³

Bu uyuşmazlık bizi yanlış yönlendirmemeli tavsiyesi veriyordu Morgenthau; “hakikatin suiistimalini, hakikatin kendisiyle karıştırma” yanlışına düşmemeliydik. Hakikat, “kendi zihinlerimizin onu aksettirdiği üzere, tarihin tanıklığı” ile ortaya konulan ve henüz başarılmamış “milli amaç” idi. Gerçekte olan şey ise aslında “hakikatin suiistimali” idi. Hakikatin suiistimalini hakikatle karıştırmak, pek yerinde bir kıyaslamayla, “dinin geçerliliğini benzer bir zeminde inkâr eden ateizmin hatası”na benziyordu.⁴

İşkence notlarının yayımlanması, başkalarını da sorunu kabul etmeye sevk etti. *New York Times*’ta köşe yazarı Roger Cohen, Britanyalı gazeteci Godfrey Hodgson’un yeni kitabı *The Myth of American Exceptionalism*’i ele aldı. Hodgson kitabında ABD’nin “diğer ülkeler içinden yalnızca büyük fakat mükemmel olmayan bir ülke olduğu” sonucuna varmıştı. Cohen, ortadaki kanıtların Hodgson’un kanısını desteklediğine katılıyordu fakat bu kanının

2 Paul Krugman, “Reclaiming America’s Soul”, *New York Times*, 23 Nisan 2009.

3 Hans Morgenthau, *The Purpose of American Politics*, Knopf, New York, 1964.

4 age.

kökten bir yanılgı içinde olduğunu, zira Hodgson'un zafiyetinin "Amerika'nın bir fikir olarak doğduğu ve onun bu fikri ileriye götürmek zorunda olduğu"nu anlamamakta yattığını söylüyordu. Amerika fikri, ülkenin "Amerikan ruhunun derinlerinde" yatan "ilham verici düşünce" olarak "tepenin üstündeki şehir" mişçesine doğuşunda ve Amerika'nın batısına doğru yayılmada ortaya konulduğu haliyle "Amerikan bireyciliğinin ve teşebbüsünün ayırt edici ruhuyla" gözler önüne seriliyordu. Hodgson'un hatası, görüldüğü kadarıyla, "son yıllarda Amerikan fikrine yönelik saptırmalar"a, "hakikatin suiistimali"ne takılı kalmış olmasındaydı.⁵

Öyleyse "hakikatin kendisi"ne, ilk günlerinden bugüne "Amerika fikri"ne bakalım.

"BURAYA GELİN VE BİZE YARDIM EDİN"

O ilham verici "tepenin üstündeki şehir" ifadesi, İncil'den alınarak John Winthrop tarafından 1630 yılında kullanıldı; onun bundaki maksadı gelecekte ortaya çıkacak "Tanrı'nın buyurduğu" yeni bir muzaffer millet mefhumunun altını çizmektir. Bundan bir yıl önce, onun valisi olduğu Massachusetts Körfezi Kolonisi, üstünde ağzından bir parşömen çıkan Kızılderili resmi bulunan kendi resmi mührünü yarattı. Bu parşömenin üzerinde "Buraya gelin ve bize yardım edin," yazılıydı. Britanyalı sömürgeciler böylelikle acı pagan kaderlerinden kurtarılmayı bekleyen sefil yerlilerin haykırışlarına kayıtsız kalamayan hayırsever hümanistler oluyordu.

Bu resmi mühür esasında doğduğu zamandan itibaren "Amerika fikri"nin resimli bir temsilidir. Amerikan ruhunun derinliklerinden su yüzüne çıkartılmalı ve her sınıfın duvarlarında gösterilmelidir. Görev süresi boyunca en adı çıkmışları Orta Amerika'da olmak üzere hemen her yerde en feci suçların işlenmesini teşvik ettiği halde kendini pek bahtiyar bir şekilde "tepenin üstündeki parıldayan şehir"in önderi olarak tanıtan o vahşi

5 Roger Cohen, "America Unmasked", *New York Times*, 24 Nisan 2009.
Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

katil ve işkenceci Ronald Reagan'ın bütün o Kim Il Sung-vari ilahlaştırılmalarının arka planında kesinlikle gözükmelidir.

Bu resmi mühür, şu sıralar pek moda ifadeyi kullanacak olursak, erken bir “insani müdahale” ilanıydı. “İnsani müdahale” ondan faydalanacağı söylenenleri, vakaların geneli itibariyle felakete uğrattı. General Henry Knox, ilk ABD Savaş Bakanı, “Meksika ve Peru fatihlerinin Kızılderili yerlilere karşı yürüttüklerinden çok daha yıkıcı” vesaitle “Birliğin en yoğun nüfuslu kısımlarındaki bütün Kızılderililerin mutlak imhası” şeklinde tanımlar yapıyordu.⁶

John Quincy Adams ise, kendisinin bu sürece gözle görülür katkıları tarih olduktan çok sonra, “bu milletin işlediği çirkin günahlardan biri olarak, böyle acımasız ve haince bir vahşetle köklerini kazıdığımız için bir gün Tanrı'nın hesabını mahşerde soracağına inandığım o bahtsız yerli Amerikalı ırkı”nın kaderine hayıflanıyordu.⁷ “Acımasız ve haince vahşet”, “Batı elde edinceye” kadar devam etti. Tanrı'nın hesap sorması bir tarafa, bugün bu çirkin günahlar “Amerika fikri”nin ifası için yalnızca övgü konusu oluyor.⁸

Muhakkak ki, bu anlatının daha tutarlı ve klasik bir versiyonu mevcuttu ve bu, örneğin, “Kayra'nın hikmeti”, yerlilerin, her ne kadar koloniciler onlara “sürekli saygı göstermiş” olsalar da, “solup giden güz yaprakları” gibi ortadan kaybolmalarına neden oluyor türünden derin düşüncelere dalan Amerikan Yüce Mahkemesi Hâkimi Joseph Story gibilerince dile getiriliyordu.⁹

Amerika'nın batısının fethi ve buraya yerleşilmesi sahiden de “bireycilik ve teşebbüs”ü, emperyalizmin en zalim biçimi

6 Bkz. Richard Drinnon, *Facing West: The Metaphysics of Indian-Hating and Empire-Building*, University of Oklahoma Press, Norman, 1997. Knox'tan alıntılan Reginald Horsman, *Expansion and American Indian Policy 1783-1812*, University of Oklahoma Press, Norman, 1992, s. 64.

7 Krugman, “Reclaiming America's Soul”.

8 Bkz. Horsman, *Expansion and American Indian Policy 1783-1812*'deki tartışma; William Earl Weeks, *John Quincy Adams and American Global Empire* (Lexington: University Press of Kentucky, 1992).

9 Kayracılığın, en dehşet verici günahları aklamasına ve “Amerikan fikri”nin biçimlenmesindeki rolüne dair, bkz. Nicholas Guyatt, *Providence and the Invention of the United States, 1607-1876*, Cambridge University Press, Cambridge, 2007.

olan yerleşimci-kolonici teşebbüsün genelde yaptıklarını ortaya koydu. Saygı duyulan, etkili senatör Henry Cabot Lodge, bunun sonuçlarına 1898’de selam duruyordu. Lodge, Küba’ya müdahale çağrısı yaparken, “19. yüzyılda başka hiç kimselerin gerçekleştiremediği fetih, kolonizasyon ve ülke genişlemesi” kaydımızın olduğunu haykırıyor ve Kübalılar da bize, tıpkı resmi mühürde yazdığı gibi, “Buraya gelin ve bize yardım edin,” diye yalvardığı için, şimdi bu gidişata “gem vurmamak gerek”tiğini öne sürüyordu.¹⁰

Kübalıların ricaları cevapsız kalmadı. ABD askerlerini gönderdi ve böylelikle Küba’nın İspanya’dan kurtuluşunu önleyerek onu esasen bir ABD kolonisi haline getirdi ve 1959’a kadar da öyle kaldı.

“Amerika fikri” daha sonra Eisenhower idaresi tarafından Küba’yı yerli yerine koymak için başlatılan kayda değer kampanyada nerdeyse tek seferde tasvir edilecekti. İktisadi savaş (birbirine bağlı şekilde önce Küba halkını açıkça cezalandırmak, onların da söz dinlemez Castro hükümetini düşürmeleri amacı güdüldü), işgal Kennedy kardeşlerin “yeryüzünün bütün dehşetini” Küba’ya getirmeye adanmışlıkları (ifade bu görevi en yüksek önceliklerinden biri olarak gören Robert Kennedy’nin biyografisini yazan tarihçi Arthur M. Schlesinger Jr.’a aittir) ve aynı fikirde olduğu farz edilen dünya kamuoyunun hilafına işlenen diğer suçlar vardı bu kampanyada.¹¹

Amerikan emperyalizmi çoğunlukla Küba, Porto Riko ve Hawaii’nin 1898’de ele geçirilmesine kadar takip edilir. Fakat bu, fetih yapmak yalnızca tuzlu sular aşılırsa emperyalizm olur fikrini dile getiren, emperyalizm tarihçisi Bernard Porter’in “tuzlu su safsatası” dediği şeye teslim olma anlamına gelir. Buna göre, eğer Mississippi Nehri, İrlanda Denizi’ne benzeseydi, batı-

10 Alıntılayan: Lars Schoultz, *That Infernal Little Cuban Republic: The United States and the Cuban Revolution*, University of North Carolina Press, Chapel Hill, 2009, s. 4.

11 Arthur M. Schlesinger Jr., *Robert Kennedy and His Times*, Mariner Books, Boston, 2002, s. 480.

ya doğru yayılma emperyalizm olurdu. George Washington'dan Henry Cabot Lodge'a, batıya doğru yayılma teşebbüsüne girişenler, gerçekliği daha açık bir şekilde kavıyorlardı.

Misyonun 1898'de Küba'daki insani müdahalenin başarisından sonra Kayra tarafından saptanmış adımı, (Lodge'un Cumhuriyetçi Parti programında sarf edilen sözlerle) Filipinler'in "bütün kurtarılmış halklarına" –en azından süregiden katliamlardan, yaygın şekilde başvurulmuş işkenceden ve bunlara eşlik eden diğer canavarlıklardan kurtulanlara– "hürriyetin ve medeniyetin nimetlerini" sunmak olacaktı.¹² Bu pek talihli canlar, ABD'nin yeni tasarlanmış, sofistike gözetim, korkutma ve şiddet işlevleri için eğitilip donatılmış güvenlik güçlerine dayanan bir kolonyal hâkimiyet modeli içinde tesis ettiği Filipin zabıtasının insafına terk edilmişlerdi.¹³ Benzer modeller, Amerika Birleşik Devletleri'nin acımasız kolluk güçleri ve diğer bağımlı güçler empoze ettiği başka birçok bölgede uygulamaya konulmuştu ve bunların sonuçları gayet iyi bilinmektedir.

İŞKENCE PARADİGMASI

Altmış yıl boyunca bütün dünya üzerindeki kurbanlar, tarihçi Alfred McCoy'un *A Question of Torture* kitabında yazdığına göre, CIA'in yıllık 1 milyar dolar masrafa ulaşan "işkence paradigması"na katlandılar. McCoy, CIA'in 1950'lerde geliştirdiği işkence metotlarının çok az değişikliklerle nasıl da Irak'taki Ebu Garib Hapishanesi'nden gelen yüz kızartıcı fotoğraflarla su yüzüne çıktığını gösteriyordu. Jennifer Harbury'nin ABD'nin işkence kayıtlarını derinlemesine inceleyen çalışmasının başlığı *Truth*,

12 Cumhuriyetçi Parti Programı: "Republican Party Platforms of 1900", 19 Haziran 1900. Online hali: Gerhard Peters ve John T. Woolley, *The American Presidency Project*. <http://www.presidency.ucsb.edu/ws/?pid=29630>.

13 Alfred McCoy, *Policing America's Empire: The United States, the Philippines, and the Rise of the Surveillance State*, University of Wisconsin Press, Madison, 2009.

Torture, and the American Way'de hiçbir mübalağa yoktu.¹⁴ Bush çetesinin yerkürenin lağım çukuruna düşmesini soruşturanların “Amerika, terörizme savaş açarak kendi yolunu kaybetti” ağıtları yakması, en hafif tabiriyle söylersek, oldukça yanıltıcıdır.¹⁵

Bunların hiçbirisi, Bush, Cheney, Rumsfeld ve diğerlerinin önemli yenilikler getirmediği anlamına gelmiyor. Sıradan Amerikan pratiğinde, işkence işi büyük ölçüde taşeronlara havale ediliyordu ve Amerikan hükümetlerinin tesis ettiği işkence odalarında doğrudan Amerikalılar tarafından uygulanıyor değildi. Birçok gerçeği ortaya çıkaran, en cesur soruşturmaların bir kısmını yürüten Allan Nairn şöyle belirtiyor: “Obama [tarafından getirilen işkence yasağı]'nın hallettiği şey, şu anda Amerikalılar tarafından uygulanan düşük yüzdeli işkence. Halbuki sistemdeki işkencenin ezici çoğunluğu, ABD patronajı altında yabancılar tarafından uygulanmaya devam ediyor. Obama işkence uygulayan yabancı güçleri desteklemeyi kesebilir ama bunu yapmamayı tercih etti.”¹⁶

Nairn'in de gözlemlediği üzere, Obama işkence uygulamasını sonlandırmadı fakat kurbanlarına yönelik bir kayıtsızlık söz konusu olsa da, Amerikan normlarına uygun bir şekilde, “ona yeni bir konum kazandırdı”. Vietnam'dan bu yana, “ABD, işkencenin kendisi için vekili tarafından yapıldığını gördü, bunu yapmaları için yabancılara para verdi, onları silahlandırdı, eğitti ve onlara rehberlik etti, fakat genellikle Amerikalıların ihtiyaten bu konuda bilfiil ileriye gitmelerini engelleme konusunda özen gösterdi.” Obama yasağı “epey işkencenin uygulandığı ‘silahlı çatışma’ bölgelerinin dışında kalan Amerikalılar tarafından uygulanan doğrudan işkenceyi bile yasaklamıyordu, zira birçok baskıcı rejim silahlı çatışma ortamında bulunmuyor, (...) onun yaptığı önceki statüko, yani her geçen yıl Bush-Cheney yıllarındakine oranla ABD

14 Jennifer Harbury, *Truth, Torture, and the American Way: The History and Consequences of U.S. Involvement in Torture*, Beacon Press, Boston, 2005.

15 Alfred McCoy, *A Question of Torture: CIA Interrogations, from the Cold War to the War on Terror*, Metropolitan Books, New York, 2006. Ayrıca bkz. McCoy, “The U.S. Has a History of Using Torture”, History News Network, 6 Aralık 2006.

16 Noam Chomsky, *Hopes and Prospects*, Haymarket Books, Chicago, 2010, s. 261.

desteğiyle yatıştırılan ıstıraptan daha fazla üretmek suretiyle ABD destekli Clinton üzerinden Ford'un işkence rejimine dönmekti.”¹⁷

Kimi zaman Amerikalıların işkence meselesine dahil olmaları çok daha dolaylı oluyordu. 1980 yılında yapılmış bir çalışmada, Latin Amerika uzmanı Lars Schoultz, Amerikan yardımının “vatan-dışlarına işkence uygulayan Latin Amerika hükümetlerine, yani (...) kıtada insan haklarını diğerlerine nazaran daha berbat bir şekilde ihlal edenlere orantısız bir biçimde akma eğiliminde olduğunu” gösteriyordu.¹⁸ Bu eğilim askeri yardımı içeriyordu, ihtiyaçtan bağımsızdı ve Jimmy Carter döneminde (1977-1981) gerçekleşmişti. Edward Herman'ın yaptığı daha geniş araştırmalar aynı korelasyon-u buldu ve üstüne buna bir de açıklama getirdi. Amerikan yardımının, iş operasyonları için, emek ve köylü hareketi örgütçülerinin ve insan hakları aktivistlerinin suikastlarıyla daha da iyileştirilmiş uygun bir iklimin varlığıyla ilişkili olma eğilimi gösteriyor oluşu şaşırtıcı değildi, böylelikle yarım ve insan haklarının berbat bir şekilde ihlali arasındaki ikincil korelasyon ortaya çıkıyordu.¹⁹

Bunlar, Reagan döneminden önce, yani konunun çalışmaya değer olmadığı, çünkü korelasyonların gayet açık görüldüğü zamanlarda gerçekleştirilmiş çalışmalardı.

Başkan Obama'nın bize geriye değil de ileriye gitme tavsiyesi vermesinde hayret verici pek az şey var; suyun başını tutanlar için gayet uygun bir doktrin. Onlar tarafından sopalananlar ise dünyaya başka türlü bakma eğilimindeler, bu bizi epey kızdırsa da.

17 Allan Nairn, “The Torture Ban that Doesn't Ban Torture: Obama's Rules Keep It Intact, and Could Even Accord with an Increase in US-Sponsored Torture Worldwide”, www.allannairn.org, 24 Ocak 2009.

18 Chomsky, *Hopes and Prospects*, s. 261.

19 Lars Schoultz, “U.S. Foreign Policy and Human Rights Violations in Latin America: A Comparative Analysis of Foreign Aid Distributions”, *Comparative Politics* 13, no. 2 (Ocak 1981): s. 149-70; Herman'ın kısmı için bkz. Noam Chomsky ve Edward S. Herman, *The Washington Connection and Third World Fascism: The Political Economy of Human Rights: Volume 1*, South End Press, Boston, 1999; Noam Chomsky ve Edward S. Herman, *After the Cataclysm: Postwar Indochina and the Reconstruction of Imperial Ideology: The Political Economy of Human Rights—Volume II*, Haymarket Books, Chicago, 2014; Edward S. Herman, *The Real Terror Network: Terrorism in Fact and Propaganda*, South End Press, Boston, 1982.

CIA'in "işkence paradigması" uygulamasının 1984 tarihli Birleşmiş Milletler İşkenceye Karşı Sözleşme'yi asla ihlal etmediğine dair bir argüman geliştirilebilir, en azından Washington'ın yorumlamasına göre. McCoy, CIA'in 1950'lerde ve 1960'larda devasa maliyetlerle geliştirilmiş ve "KGB'nin en tahripkâr işkence teknikleri" üzerine temellendirilmiş oldukça karmaşık paradigmasının, insanları yumuşak başlı bitkilere çeviren ve daha az etkili olduğu düşünülen kaba fiziksel işkence değil de zihinsel işkence üzerine bilhassa odaklandığının altını çiziyor.

McCoy, Reagan idaresinin uluslararası işkence sözleşmesini "sözleşmenin matbu 26 sayfasında geçen tek bir kelime üzerine dört detaylı diplomatik 'çekince' ile" dikkatle revize ettirdiğini yazıyordu ve şöyle devam ediyordu: "Bu anlaşılması güç bir şekilde ifade edilmiş olan diplomatik çekinceler, işkenceyi, duylardan yoksun kalma ve kendi kendine ortaya çıkan acıyı –tam da CIA'in o büyük maliyetlere geliştirdiği teknikler– hariç tutmak üzere, Amerika Birleşik Devletleri'nin anladığı şekilde yeniden tanımlıyordu."

Clinton 1994'te BM sözleşmesini onaylanması için Kongre'ye gönderdiğinde, Reagan'ın koyduğu çekinceleri de dahil ediyordu. Başkan ve Kongre böylelikle CIA'in işkence paradigmasının özünü oluşturan kısmı, ABD'nin işkence sözleşmesine kattığı yorumdan muaf hale getiriyordu ve McCoy'un teşhis ettiği gibi, bu çekinceler, "BM sözleşmesine içeride yasal güç verecek olan yasama sürecinde kelimesi kelimesine tekrarlandılar."²⁰ Bu, Ebu Garib skandalıyla ve iki partinin de desteğiyle utanç verici bir şekilde 2006'da geçirilen Askeri Komisyon Yasası'yla "müthiş bir güncel mesele olarak patlayan" bir "siyasi mayın" idi.

Bush, elbette uluslararası hukukun ilk bakışta görünür durumdaki ihlallerine izin verme konusunda öncüllerinin de önüne geçti ve kendisinin ifrata varan yeni uygulamalarından bazıları

20 McCoy, "The U.S. Has a History of Using Torture"; Danford Levinson, "Torture in Iraq and the Rule of Law in America", *Daedalus* 133, no. 3 (Yaz 2004).

mahkemelerce bozuldu. Obama ise, tıpkı Bush gibi, uluslararası hukuka olan sarsılmaz bağlılığımızı bütün belagatiyle dile getirirken, diğer yandan Bush'un ifrata kaçan uygulamalarını esasen yeniden uygulamaya koyma konusunda niyetli görünüyordu.

2008 Haziranı'nda Boumediene ile Bush arasındaki mühim davada Yüksek Mahkeme, Bush idaresinin Guantánamo'daki mahkûmların mahkeme talep haklarının olmadığına dair iddiasını anayasaya aykırı bularak reddetti.²¹ Glenn Greenwald, mahkeme sonrası gelişmeleri *Salon* dergisinde incelemişti. "Dünyanın çeşitli yerlerinden insanları başka bir yere kaçırma gücünü korumayı" ve onları adil yargılama olmaksızın mahkûm etmeyi amaçlayan Bush idaresi, "en temel anayasal haklarımızı kıstas alan Boumediene kararına sanki saçma bir oyunmuş (kaçırdığınız mahkûmları Guantánamo'ya götürürseniz anayasal haklara sahip olacaklar ama Bagram'a götürürseniz herhangi bir adli yargılama olmaksızın onların orada sonsuza dek kaybolmalarını sağlayabileceksiniz)" muamelesi yaparak, onları Afganistan'da bulunan Bagram Havaüssü'ndeki Amerikan hapisanesine götürmeye karar vermişti. Obama, "federal mahkemede", dünyanın herhangi bir noktasından Bagram'a götürülen mahkûmların (söz konusu dava özelinde, Tayland ve Birleşik Arap Emirlikleri'nde yakalanan Yemenliler ve Tunuslular) "-Guantánamo yerine Bagram'da oldukları müddetçe- hiçbir türden hakka sahip olmaksızın süresiz tutuklu kalabilecekleri"ni ileri süren "iki cümlelik bir dava özeti kaleme alıp bu konuda en aşırı Bush teorisini benimsediğini ortaya koyarak" Bush'un pozisyonunu alıyordu.²²

Kısa süre sonra, Bush'un atadığı bir federal yargıç, "Bush/Obama pozisyonunu reddetti ve Boumediene kararındaki mantığın Guantánamo için olduğu kadar Bagram için de her yönüyle geçerli olduğu kararına vardı." Obama idaresi kararı temyize

21 Linda Greenhouse, "Justices, 5-4, Back Detainee Appeals for Guantánamo", *New York Times*, 13 Haziran 2008.

22 Glenn Greenwald, "Obama and Habeas Corpus—Then and Now", *Salon*, 11 Nisan 2009.

götüreceğini duyurdu ve böylece Obama idaresi altındaki Adalet Bakanlığı, “Bush tarafından atanan 43 yargıcın yürütme gücü ve adil yargılamasız tutukluluklar hakkında aldığı aşırı muhafazakâr, hükümet yanlısı kararların bile açık bir şekilde siyaseten sağına” savrulmuş oldu, ki bütün bunlar Obama’nın seçim kampanyasındaki vaatlerini ve daha önceki duruşlarını kökten bir şekilde ihlal ediyordu.²³

Rasul ile Rumsfeld arasındaki dava da benzer bir yörünge izlemiş görünüyor. Şikâyetçiler, Rumsfeld ve diğer yüksek rütbeli yetkilileri, Özbek savaş ağası Abdül Raşit Dostum tarafından yakalandıktan sonra gönderildikleri Guantánamo’da gördükleri işkenceden sorumlu olmakla suçluyordu. Şikâyetçiler, Afganistan’a insani yardım amacıyla gittiklerini söylemişlerdi. Kötü şöhretiyle nam salmış bir haydut olan Dostum, o sıralarda Kuzey İttifakı isminde; Rusya, İran, Hindistan, Türkiye, Orta Asya devletleri tarafından ve 2001 Ekimi’nde Afganistan’a saldırdıktan sonra da ABD tarafından desteklenen bir Afgan grubun lideriydi.

Dostum bunları söylendiğine göre epey bir para karşılığında Amerikan gözetimine teslim etmişti. Bush idaresi, davayı düşürmeye çalıştı. Obama dönemindeki Adalet Bakanlığı ise, mahkemelerin, Guantánamo’daki mahkûmların faydalandıkları hakları henüz açıkça tesis etmedikleri gerekçesiyle hükümet yetkililerinin Bagram’daki işkence ve süregiden diğer ihlallerden sorumlu tutulamayacağını savunan Bush pozisyonunu destekleyecek bir dava özeti kaleme aldı.²⁴

Ayrıca, Obama idaresinin, Bush döneminde hukuk düzeninin en keskin ihlallerinin ortaya çıktığı askeri komisyonları canlandırmayı düşündüğü de rapor edilmişti. *New York Times*’tan William Glaberson’a göre, bunun bir sebebi vardı: “Guantánamo meselesi üzerine çalışan yetkililer, idare hukukçularının bazı terör şüphelilerinin federal mahkemelerde yargılanmaları konu-

²³ age.

²⁴ Daphne Eviatar, “Obama Justice Department Urges Dismissal of Another Torture Case”, *Washington Independent*, 12 Mart 2009.

sunda gözle görülür engellerle karşılaşabilmekten dolayı endişe taşıdıklarını söylemekte. Yargıçlar, şiddetli muameleye maruz kalan tutuklulara dava açmayı veya savcılar için istihbarat örgütleri tarafından toplanmış kulaktan dolma bilgileri kullanmayı zorlaştırabilirler.”²⁵ Görünen o ki, suçlulara yönelik adalet sisteminde ciddi bir hata mevcuttu.

TERÖRİST YARATMAK

İşkencenin, birinden bilgi koparma bakımından etkili olup olmadığı konusunda epey tartışma mevcuttur; bu durumda varsayım açıkça, eğer etkiliyse işkencenin haklı gösterilebileceği oluyor. Bu argüman uyarınca Nikaragua, Amerikan pilotu Eugene Hasenfus’u 1986’da ABD destekli kontrgerilla güçlerine yardım teslim ederken uçağını düşürerek ele geçirdiğinde, onu yargılama sonunda suçlu bulup Amerika Birleşik Devletleri’ne iade etmemeliydi fakat böyle yaptılar. Halbuki onun yerine CIA işkence paradigmasına başvurarak, Washington’da planlanıp yürürlüğe konulan diğer terörist saldırılar hakkında bilgi koparmaya çalışmalıydı; küresel bir süper gücün terörist tehdidi altındaki küçük, fakir bir ülke için ufak bir mesele sayılmazdı bu.

Aynı standart uyarınca, eğer Nikaragualılar terör faaliyetlerinin baş koordinatörü konumundaki birini, o dönem ABD’nin Honduras elçisi olan John Negroponte’yi (daha sonraları istihbarat şefi olarak atanacaktı, tek bir mırıltı bile çıkarmayan tam bir kontrgerilla reisiydi) ele geçirmiş olsalardı, aynı şeyi yapmaları gerekirdi. Eğer Castro hükümeti Kennedy kardeşleri bulup ele geçirmiş olsalardı, Küba benzer bir şekilde hareket etmekle haklı gösterilebilecekti. Kurbanlarının Henry Kissinger’a, Ronald Reagan’a ve diğer önde giden terörist komutanlara neler yapabileceklerinden bahsetmenin bir gereği yok; bu sayılanların yapıp

25 William Glaberson, “U.S. May Revive Guantánamo Military Courts”, *New York Times*, 1 Mayıs 2009.

ettikleri El Kaide'nin tozunu attırır ve hepsinin de planlanan yeni "saatli bomba" saldırılarından yeterince haberi vardı kuşkusuz.

Bu tür düşünceler, kamuoyu tartışmalarında pek de ortaya çıkmaz. Buna mukabil, değerli bilgiler için yapılan ricaların nasıl değerlendirilmesi gerektiğini anında biliriz.

Tabii ki şöyle bir yanıt gelecektir: Bizim terörizmimiz, gerçekten terörizm olarak kabul edilecekse, iyi huyludur, "tepenin üstündeki şehir" fikrinden çıkmıştır. Bu tezin belki de en belagatlı yorumlaması, *New Republic* dergisinin "sol"un saygıdeğer bir sözcüsü durumundaki editörü Michael Kinsley'den gelmişti. Amerika Kıtası İnsan Hakları İzleme Örgütü (İnsan Hakları İzleme Örgütü'nün bir parçası), Dışişleri Bakanlığı'nın, Washington'a bağlı terörist kuvvetlerin "yumuşak hedefler"e, yani korumasız sivil hedeflere saldırımlarına ve Nikaragua Ordusu'nu engellemeye yönelik resmi emirleri (Nikaragua hava sahası CIA kontrolünde olduğu için ve kontra güçlerine sağlanan sofistike iletişim sistemleri sayesinde bunları yapabiliyorlardı) teyit etmesini protesto etmişti. Buna cevaben Kinsley, ABD'nin sivil hedeflere yönelik terörist saldırılarının, pragmatik bir kriteri yerine getirip getirmediğine göre haklı gösterildiğini açıklıyordu: "Hassas [bir] politika maliyet-yarar analizi testini geçebilirdi[r]," bu ise "ortaya çıkacak kan ve sefalet miktarı ile diğer tarafta demokrasinin doğma ihtimali" analizidir;²⁶ burada "demokrasi", ABD elitlerinin biçim verdiği şekliyle anlaşılmalı.

Kinsley'in düşünceleri kamuoyunda hiç tartışma yaratmadı; bildiğim kadarıyla, bunlar açıkça kabul edilebilir bulundular. Öyleyse bunu müteakiben, ABD liderlerinin ve onların işlerini görenlerin bu tür hassas politikaları iyi niyetle yürütme konusunda, kimi yargıları bazen hatalı olsa dahi, kabahatli olmadıkları düşüncesi geliyor.

Eğer Bush idaresinin işkencelerinin Amerikalıların da yaşamlarına mal olduğu ortaya çıksaydı, belki ortaya konulan ah-

26 Michael Kinsley, "Down the Memory Hole with the Contras", *Wall Street Journal*, 26 Mart 1987.

laki standartlar ölçüsünde kabahat daha büyük gözükebilirdi. Aslında bu sonuca ABD'nin Irak'taki en görmüş geçirmiş sorgularından biri olan Binbaşı Matthew Alexander (müstear bir isim) varmıştı. Bu kişi, "ABD askeriyesinin, Irak El Kaidesi'nin başı olan Ebu Musab El Zarkavi'nin yerini tespit edebilmesini sağlayan enformasyon"u ortaya çıkarmıştı, muhabir Patrick Cockburn'ün haberine göre.

Alexander, Bush idaresinin sert sorgulama yöntemlerini hor görmekte ancak "ABD'nin başvurduğu işkence" ona göre, yalnızca işe yarar enformasyon ortaya çıkaramamakla kalmıyor, ayrıca "en az 11 Eylül'de ölen sivil kadar Amerikan askerinin de ölümüne neden olacak denli başarıdan uzak olduğunu kanıtıyor". Alexander yüzlerce sorgulamadan, yabancı savaşçıların Guantánamo ve Ebu Garib'deki ihlallere tepki olarak Irak'a gelmiş olduklarını, bunların ve yereldeki müttefiklerinin aynı sebeplerle intihar saldırılarına ve diğer terörist faaliyetlere yönelindiklerini öğreniyordu.²⁷

Ayrıca Dick Cheney ve Donald Rumsfeld'in cesaretlendirdiği işkence yöntemlerinin, teröristleri yarattığını gösteren dağ gibi kanıt mevcut. İyi incelenmiş bir vaka Abdullah El Ecmi'ninkiydi, Guantánamo'da "Kuzey İttifakı'na karşı iki üç silahlı çatışmaya karışmakla" suçlanıyordu. Ruslara karşı savaşmak üzere gittiği Çeçenistan'a varamayınca, soluğu Afganistan'da almıştı. Guantánamo'da dört yıl boyunca gördüğü vahşi muameleden sonra Kuveyt'e geri dönmüştü. Daha sonra kendini Irak'ta buldu ve 2008 Martı'nda bomba yüklü bir kamyonu bir Irak askeri yerleşkesinde patlatarak kendini ve on üç Irak askerini öldürdü. *Washington Post*'un yazdığına göre, "eski bir Guantánamo tutuklusundan tarafından işlenmiş tek büyük şiddet eylemi"ydi bu ve avukatına göre kötü şartlardaki tutukluluğunun doğrudan sonucuydu.²⁸

Makul bir insanın bekleyebileceği şeyler bunlar en fazla.

27 Patrick Cockburn, "Torture? It Probably Killed More Americans than 9/11", *Independent*, 6 Nisan 2009.

28 Rajiv Chandrasekaran, "From Captive to Suicide Bomber", *Washington Post*, 22 Şubat 2009.

İşkence için uydurulan bir diğer standart kulp da, Bush'un 11 Eylül'den sonra ilan ettiği "teröre karşı savaş" söylemidir. Geleneksel uluslararası hukuku "eski" ve "modası geçmiş" kılan bir suç oldu bu; George W. Bush'un daha sonradan başsavcı olacak hukuk danışmanı Alberto Gonzales kendisine bu sözlerle fikir veriyordu. Bu doktrin, şu veya bu biçimde yorumlarda ve analizlerde büyük ölçüde tekrar edilip durdu.²⁹

11 Eylül saldırısı, birçok bakımdan benzersizdir. Bunlardan biri, silahların yönelmiş olduğu yerdir, zira genelde tam ters yöndedirler. Esasen, Britanyalıların 1814'te Washington DC'yi yakıp yıkmasından bu yana Amerika Birleşik Devletleri'nin kendi ülkesinde gerçekleşen ilk önemli saldırıdır.

Ülkede hâkim olan doktrin, kimi zaman "Amerikan istisnailiği" olarak adlandırılır. Pek ayırt edici sayılmaz, zira emperyal güçler arasında bu tür adlandırmalar neredeyse evrenseldir. Fransız savaş bakanı, Cezayir'deki "yerli halkın yok edilmesi" emrini verdiği esnada, Fransa sömürgelerindeki "medenileştirci misyon"una selam duruyordu. John Stuart Mill, Britanya'nın asaletinin "dünyaya getirilmiş bir yenilik" olduğunu ilan ederken, bu meleksi gücün Hindistan'ın kurtuluşunu tamamlamayı daha fazla ertelememesi gerektiği konusunda da uyarıda bulunuyordu. Mill'in insani müdahale üzerine olan klasikleşmiş denemesi, Britanya'nın 1857 Hindistan ayaklanmasını bastırırken başvurduğu dehşet verici gaddarlığın kamuoyu nezdinde ortaya çıkmasından kısa bir süre sonra kaleme alınmıştı. Hindistan'ın geri kalanının fethi, büyük ölçüde Britanya'nın (dünya tarihinin açık ara en büyüğü olduğu ve temelde Britanya'nın ürettiği malları Çin'e kabul ettirme amacı taşıyan) devasa uyuşturucu trafiği işleri bakımından önem taşıyan afyon ticaretinde tekel olabilmeyi sağlamak içindi.³⁰

29 Chomsky, *Hopes and Prospects*, s. 266.

30 age., s. 267.

Benzer şekilde, 1930’larda Çin’e Japon vesayeti altında “yeryüzündeki cenneti” getiren Japon militaristlerinin samimiyetinden şüphe etmek için de hiçbir sebep bulunmamaktadır; onlar bunun için Nanking Tecavüzü’nü gerçekleştirmişler ve Çin’in kuzeyindeki kırsalda “Her şeyi yak, her şeyi yağmala, herkesi öldür,” seferberliklerini yürütmüşlerdi. Tarih buna benzer şanlı sayfalarla doludur.³¹

Yine de bu tür “istisnailik” tezleri kararlı bir şekilde nakledilmeye devam ettiği müddetçe, “tarihin suiistimali”ne dair kimi zaman yapılan ifşaat da ortaya çıkabiliyor, fakat bunlar ancak korkunç suçları unutturmaya yarıyor. Örneğin, Güney Vietnam’daki My Lai Katliamı, Washington’ın Tet Taarruzu sonrası ortalığı yatıştırma programları kapsamında işlenen çok daha büyük gaddarlıklara ancak derkenar olabilir. Vietnam’da olan bitene dair öfke büyük oranda bu tek suça odaklanırken, bu gaddarlıklar göz ardı edilmişti.

Watergate skandalında da hiç kuşku yok ki suç unsuru vardı, fakat buna yönelik kızgınlık, içte ve dışta işlenen karşılaştırmamaz ölçüde daha büyük suçların yerini aldı. Bu suçlar arasında, COINTELPRO isimli toplumsal muhalefeti zapt etme projeleri kapsamında siyahi örgütçü Fred Hampton’un FBI tarafından düzenlenen organizasyonla öldürülmesi ve Kamboçya’nın bombalanması, iki dikkat çekici örnektir. İşkence yeterince gizliydi; Irak’ın işgali ise çok daha büyük bir suçtu. Oldukça yaygın olduğu üzere, seçici vahşetin bu işlevi bulunuyor.

Tarihsel bellek kaybı tehlikeli bir olgu zira yalnızca ahlaki ve fikri dürüstlüğün altını oymakla kalmıyor, ayrıca ileride işlenecek suçlar için de uygun bir zemin oluşturuyor.

31 age., s. 268.

İktidarın Görünmez Eli

Arap dünyasındaki demokratik başkaldırı, halk güçleri tarafından yapılmış göz alıcı bir cesaret, adanmışlık ve kararlılık gösterisiydi ve tesadüfen Madison, Wisconsin ve diğer ABD şehirlerinde gerçekleşmekte olan emekçileri ve demokrasiyi destekleyen on binlerin başkaldırısıyla rastlaşıyordu. Ne var ki, Kahire ve Madison'daki isyanın yörüngeleri kesişmiş olsa da, farklı yön- lere devam ettiler: Kahire'de Mısır diktatörlüğünün reddettiği temel hakların elde edilmesine, Madison'daysa uzun ve zorlu mücadeleler sayesinde kazanılan ve şimdi ciddi saldırı altında bulunan hakların korunmasına.

Bunlar, küresel toplumunda çeşitli doğrultuları izleyen eğilimlerin birer mikrokozmosudur. Elbette ki hem insanlık tarihinin gelmiş geçmiş en zengin ve güçlü ülkesinin çöküşteki sanayi merkezinde hem de Başkan Dwight Eisenhower'ın "dünyada stratejik anlamda en önemli alan" dediği yerde (Dışişleri Bakanlığı'nın 1940'lardaki sözleriyle, "muazzam bir stratejik güç kaynağı" ve "yabancı yatırım alanında muhtemelen dünyanın en zengin ekonomik ödülü"; Amerika Birleşik Devletleri'nin o vakitler oluşmakta olan yeni dünya düzeninde kendisi ve müttefikleri için göz kulak olduğu bir ödül) gerçekleşen olayların çok daha uzun menzilli sonuçları olacaktır.¹

1 Tareq Y. Ismael ve Glenn E. Perry, *The International Relations of the Contemporary Middle East: Subordination and Beyond*, Routledge, London, 2014, s. 73; Noam Chomsky, *Hegemony or Survival: America's Quest for Global Dominance*, Metropolitan Books, New York, 2003, s. 150; Daniel Yergin, *The Prize: The Epic Quest for Oil, Money and Power*, Free Press, New York, 1991.

O zamandan bugüne değin gerçekleşen bütün değişimlere rağmen, bugünün siyaset yapıcılarının temel olarak Başkan Franklin Delano Roosevelt'in etkili danışmanı Adolf A. Berle'in Ortadoğu'nun eşi benzeri bulunmayan enerji rezervlerini kontrol etmenin "dünyanın büyük ölçüde kontrolü"nü doğuracağı yönündeki kanısına sadık kaldıklarını düşünmek için her türlü nedenimiz mevcut.² Buna mukabil, bu siyaset yapıcıları, kontrolü kaybetmenin ise, İkinci Dünya Savaşı boyunca açık bir şekilde oluşan ve o zamandan bu yana dünya düzenindeki büyük değişimlerle birlikte sürdürülen Amerikan küresel tahakküm projesini tehdit edebileceğini düşünüyorlardı.

1939 yılında savaşın patlamasıyla birlikte Washington, Amerika Birleşik Devletleri'nin ezici bir iktidar pozisyonuna kavuşarak bu savaştan çıkabileceği hesabını yaptı. Üst düzey Dışişleri Bakanlığı yetkilileri ve dış siyaset uzmanları savaş yılları boyunca toplantılar yaparak savaş sonrası dünyası için planlar hazırladılar. ABD'nin hüküm süreceği, Batı Yarımküre'yi, Uzakdoğu'yu ve Ortadoğu'daki enerji kaynaklarıyla birlikte eski Britanya İmparatorluğu topraklarını içeren bir "Büyük Alan" taslağı çizdiler. Rusya, Stalingrad'dan sonra Nazi ordularını bastırmaya başlayınca, Büyük Alan mümkün olduğunca daha büyük bir Avrasya coğrafyasına, en azından bunun iktisadi merkezi olan Batı Avrupa'ya doğru genişletildi. Amerika Birleşik Devletleri, bu Büyük Alan içinde, "askeri ve ekonomik üstünlük" ile desteklenmiş "sorgulanamaz iktidar" sahibi olacaktı ve devletlerin kendi küresel niyetlerine müdahale edebilme ihtimali karşısında "her türden egemenlik hareketinin sınırlandırılabilmesi" ile kendisini sağlama alacaktı.³

Savaş esnasında dikkatle oluşturulan bu planlar yakında uygulamaya geçirilecekti.

Avrupa'nın bağımsız bir yol izlemeyi tercih etme ihtimali her daim teslim edilir; kısmen Kuzey Atlantik Antlaşması

2 Noam Chomsky, *Hopes and Prospects*, Haymarket Books, Chicago, 2010, s. 55.

3 Laurence H. Shoup ve William Minter, *Imperial Brain Trust: The Council on Foreign Relations and United States Foreign Policy*, Monthly Review Press, New York, 1977, s. 130.

Örgütü'yle (NATO) bu tehdit ortadan kaldırılmak istenmiştir. Resmi varlık sebebi 1989'da çözülünce NATO, Sovyet lideri Mihail Gorbaçov'a yapılan sözlü vaatlerin hilafına, doğuya doğru genişletildi. O zamandan beri, ABD'nin yönettiği ve kapsamı çok daha uzun menzilli bir müdahale gücüne dönüştü. Bunu bir NATO konferansında NATO Genel Sekreteri Jaap de Hoop Scheffer "NATO askerlerinin, Batı dünyasına petrol ve gaz taşıyan boru hatlarını savunmakla" ve daha genel olarak tankerleri ve diğer "mühim" enerji sistemleri "altyapılarını" korumakla mükellef olduğunu açıklamıştı.⁴

Büyük Alan Doktrinleri, istenildiği vakit askeri müdahale yetkisi verir. Clinton idaresi, apaçık bir şekilde bu sonuca ulaşmıştı. Hükümet, Amerika Birleşik Devletleri'nin "kilit pazarlara, enerji kaynaklarına ve stratejik kaynaklara teklifsiz erişim"ini sağlayacak askeri gücü kullanma hakkının olduğunu ve "insanların bizim hakkımızdaki kanaatlerini", bunun yanı sıra "geçimimizi ve güvenliğimizi etkileyecek çapta olayları şekillendirmek üzere" Avrupa ve Asya'da "daha ileride konuşlandırılmış" devasa askeri güçler tesis etmesi gerektiğini açıklamıştı.⁵

Irak işgalinde de aynı ilkelerin hükmü geçiyordu. Amerika Birleşik Devletleri'nin Irak'taki niyetini empoze etmedeki başarısızlığı belli oldukça, işgalin gerçek hedefleri süslü belagatin ardına daha fazla saklanamaz hale geldi. Kasım 2007'de Beyaz Saray, ABD güçlerinin süresiz bir şekilde Irak'ta kalması gerektiğini ve Irak'a Amerikalı yatırımcılara ayrıcalıklar vermesi konusunda önerilerde bulunulmasını talep eden bir "ilkeler deklarasyonu" yayımladı.⁶ İki ay sonra Başkan Bush, ABD güçlerinin Irak'ta daimi görevlendirilmelerini veya "Irak'taki petrol kaynaklarının Amerika tarafından kontrol edilmesini" sınırlandırma ihtimali

4 Chomsky, *Hopes and Prospects*, s. 238.

5 Gerard Van Bilzen, *The Development of Aid*, Cambridge Scholars Publishing, Newcastle upon Tyne, UK, 2015, s. 497.

6 Beyaz Saray, "Declaration of Principles for a Long-Term Relationship of Cooperation and Friendship Between the Republic of Iraq and the United States of America", basın açıklaması, 26 Kasım 2007, <http://georgewbush-whitehouse.archives.gov/news/releases/2007/11/20071126-11.html>.

bulunduran yasamayı reddedeceği konusunda Kongre'yi bilgilendirdi; ABD'nin Irak'taki direniş karşısında kısa süre sonra vazgeçmek zorunda kaldığı taleplerdi bunlar.⁷

2011 yılında Tunus'ta ve Mısır'daki halk ayaklanmaları etkileyici zaferler kazandı fakat Carnegie Uluslararası Barış Vakfı'nın da raporunda belirtildiği üzere, isimler değişirken rejimler yerinde kaldı: "Yönetici elitlerde ve yönetim sisteminde bir değişim hâlâ uzak bir hedef."⁸ Rapor, demokrasiye yönelik iç engelleri tartışıyordu fakat her zamanki gibi kayda değer dış engellerden bahsetmiyordu.

Amerika Birleşik Devletleri ve onun Batılı müttefikleri, Arap dünyasında yerli demokrasiyi engelleme uğruna ellerinden ne geliyorsa muhakkak yapacaklardı. Nedenini anlamak için, Amerikan anket şirketlerinin yürüttüğü Arap kamuoyuna dair araştırmalara bakmak gereklidir. Her ne kadar nadiren habereleştirilseler de, bunlar kesinlikle plancıların bilgileri dahilindeydiler. Arapların ezici bir üstünlükle Amerika Birleşik Devletleri ve İsrail'i karşı karşıya oldukları en büyük tehdit olarak gördüklerini ortaya koymaktaydı bu araştırmalar. Mesela ABD, Mısırlıların yüzde 90'ı tarafından ve genel olarak bölgedeki insanların yüzde 75'inden fazlası tarafından bu şekilde görülmekteydi. Buna tezat olarak, Arapların yüzde 10'u İran'ı bir tehdit olarak görüyordu. Amerikan siyasetine karşıtlık o kadar güçlüydü ki, büyük çoğunluğa göre, eğer İran nükleer silahlara sahip olursa bölgedeki güvenlik daha da güçlenmiş olacaktı; Mısır'ın yüzde 80'i böyle düşünüyordu.⁹ Diğer rakamlar da benzerdi. Eğer kamuoyu siyaseti etkileyecek olsaydı, Amerika Birleşik Devletleri

7 Charlie Savage, "Bush Declares Exceptions to Sections of Two Bills He Signed Into Law", *New York Times*, 15 Ekim 2008.

8 Marina Ottoway ve David Ottoway, "Of Revolutions, Regime Change, and State Collapse in the Arab World", Carnegie Uluslararası Barış Vakfı, 28 Şubat 2011, <http://carnegieendowment.org/2011/02/28/of-revolutions-regime-change-and-state-collapse-in-arab-world>.

9 Pew Araştırma Merkezi, "Egyptians Embrace Revolt Leaders, Religious Party and Military, As Well", 25 Nisan 2011, <http://pewglobal.org/files/2011/04/Pew-Global-Attitudes-Egypt-Report-FINAL-April-25-2011.pdf>.

yalnızca bölgeyi kontrol edememekle kalmazdı, ayrıca küresel hükümranlılığın temel ilkelerinin altını oyan müttefikleriyle birlikte bölgeden çıkartılırdı da.

MUAŞER DOKTRİNİ

Demokrasiye destek sağlamak, ideologların ve propagandacıların uzmanlık alanıdır. Gerçek dünyada ise seçkinlerin demokrasiden hazzetmemeleri normdur. Demokrasinin yalnızca birtakım toplumsal ve iktisadi amaçlara hizmet ettiği müddetçe destekleniyor olduğuna dair kanıtlar ezici bir şekilde ortadadır, hakeza ciddi araştırmacıların gönülsüzce de olsa vardıkları bir sonuçtur bu.

Seçkinlerin demokrasiyi hor görmeleri, WikiLeaks sızıntılarına verilen tepkide çarpıcı bir biçimde ortaya çıkmıştı. Öforik yorumların eşliğinde en çok dikkati celbeden şeyler, Arapların İran konusundaki Amerikan duruşunu desteklediklerini belirten belgelerdi. Bahsi geçenler Arap halklarını yöneten diktatörlerdi, halbuki kamuoyunun ne düşündüğünden söz edilmedi bile.

Evvelce ülkesinde üst düzey bürokrat olarak görev yapmış ve daha sonra Carnegie Vakfı'nda Ortadoğu araştırmalarını yöneten Ürdünlü Mervan Muaşer, yürürlükte olan ilkeyi şöyle tarif etmişti: “Arap dünyası içinde ve dışında ortaya konulan klasik argüman, hiçbir şeyin yanlış olmayıp her şeyin kontrol altında olduğudur. Sağlama alınan kuvvetler bu düşünme şekliyle, reform çağrısı yapan muhaliflerin ve yabancıların sahadaki koşulları abarttığını iddia ederler.”¹⁰

Bu ilkeyi uyarlayacak olursak, eğer diktatörler bizi destekliyorsa, başka neyin önemi olabilir ki?

“Muaşer Doktrini” akla yatkın ve takdire şayandır. Bugünümüzle de epey alakalı olan tek bir olaydan bahsedecek olursak, 1958'deki iç tartışmalarda Başkan Eisenhower, Arap dünyasın-

10 Mervan Muaşer, “Tunisia's Crisis and the Arab World”, Carnegie Endowment for International Peace, 24 Ocak 2011, <http://carnegieendowment.org/2011/01/24/tunisia-s-crisis-and-arab-world>.

da bize yönelik, hükümetlerden değil de halklardan kaynaklanan “nefret kampanyası” hakkındaki endişelerini dile getirmişti. Milli Güvenlik Konseyi (NSC) ise Eisenhower’a, Amerika Birleşik Devletleri’nin bölgedeki kaynakların kontrolünü sağlama alabilmek için diktatörlükleri destekleyip demokrasi ve kalkınmayı engellediğine dair Arap dünyasında bir algı olduğu açıklaması yapmıştı. Dahası, NSC’nin vardığı sonuca göre, algı esasen doğrudu ve bizim “Muaşer Doktrini”ne dayalı olarak yapmamız gereken şey de tam olarak buydu. 11 Eylül’den sonra Pentagon hakkında yapılmış çalışmalar, aynı algının bugün de sürdüğünü ortaya koyuyor.¹¹

Fatihler açısından tarihi çöp tenekesine göndermek, mağluplar açınsındansa tarihi ciddiye almak normaldir. Bu mühim mevzu üzerine birkaç gözlem aktarmak belki faydalı olabilir. Mısır ve Amerika Birleşik Devletleri’nin benzer sorunlarla karşı karşıya kalıp zıt yönlerle gittiği ilk durum bugün ortaya çıkmadı. On dokuzuncu yüzyıl başlarında da aynı durum söz konusuydu.

İktisat tarihçileri, Mısır’ın hızlı ekonomik gelişme sağlayabilme bakımından, bu dönemde Amerika Birleşik Devletleri kadar iyi bir mevziye sahip olduğunu iddia ederler.¹² Erken dönem Sanayi Devrimi’nin motoru pamuk dahil olmak üzere, her ikisi de zengin tarım kaynaklarına sahipti; gerçi Mısır’ın aksine Amerika Birleşik Devletleri, pamuk endüstrisini ve işgücünü fetih, yıkım ve kölelik yoluyla geliştirmek zorundaydı. Bunun sonuçları, Kızılderi katliamlarından kurtulanlar için ayrılan arazilerden ve Reagan yıllarından beri hızlı bir şekilde büyüyerek sanayiden arınma sürecinde işsiz kalan gereksiz insanların kafasını sokacakları hapishanelerden anlaşılacağı üzere, şimdi de halihazırda ortadadır.

İki ulus arasındaki temel farklardan biri, Amerika Birleşik Devletleri’nin bağımsızlığını kazanınca, o zamanlar Adam Smith

11 Thom Shanker, “U.S. Fails to Explain Policies to Muslim World, Panel Says”, *New York Times*, 24 Kasım 2004.

12 Afaf Lutfi Al-Sayyid Marsot, *Egypt in the Reign of Muhammad Ali*, Cambridge University Press, Cambridge, 1984. İkinci Dünya Savaşı sonrasındaki Mısır hakkında daha kapsamlı tartışma için, bkz. Noam Chomsky, *World Orders Old and New*, Columbia University Press, New York, 1994, 2. Bölüm.

tarafından ortaya atılan ve bugün tıpkı gelişmekte olan ülkelere vaaz edilenlere benzeyen iktisat teorisi reçetelerini göz ardı etme serbestliğinin bulunuyor olmasıydı. Smith, özgürlüğüne kavuşan kolonilere, ihracat için birincil sektör ürünleri üretme ve Britanya’da üretilmiş çok daha üstün malları ithal etme konusunda ve ayrıca başta pamuk olmak üzere kritik önemi haiz mallarda tekelleşmeye gidilmemesi konusunda uyarıda bulunuyordu. Smith, başka bir yolun “yıllık hasıllarının değerindeki artışı daha da hızlandırmak yerine düşürebileceği, ülkelerinin gerçek zenginliğe ve büyüklüğe doğru ilerlemesini teşvik etmek yerine engelleyeceği” uyarısını yapıyordu.¹³

Koloniler bağımsızlıklarını kazanarak, Smith’in tavsiyesini basitçe göz ardı edip İngiltere’nin bağımsız bir şekilde devlet tarafından yönlendirilmiş kendi kalkınma yolunu izleyerek, sanayilerini İngiliz ihraç mallarından (önce tekstil malları, sonra çelik ve diğer mallar) koruyacak yüksek tarifeler koydular ve endüstriyel kalkınmayı hızlandıracak daha başka birçok araçlar geliştirdiler. Bağımsızlığına kavuşmuş olan cumhuriyet, ayrıca başta Britanyalı düşmanlar olmak üzere –Jackson’cu başkanların Teksas’ı ve Meksika’nın yarısını fethederken kullandıkları ifadeyle– “diğer milletleri dize getirmek için” pamuk üzerinde tekel oluşturmanın yollarını aradı.¹⁴

Mısır içinse, karşılaştırılabilir bir gidişat Britanya gücü tarafından engellendi. Lord Palmerston “[Mısır’la alakalı] hakkaniyet taşıyan hiçbir fikrin”, Britanya’nın “o büyük ve yüce çıkarlarının önünde duramayacağını” beyan etmişti; bunu da kendi ülkesinin ekonomik ve politik hegemonyasını müdafaa ederek, bağımsız bir gidiş yönü aramaya cüret etmiş “cahil barbar” Kavalalı Mehmet Ali’ye olan “nefret”ini ifade ederek ve Britanya’nın filosunu ve finansal gücünü Mısır’ın bağımsızlık ve ekonomik kalkınma arayışını yok etmek üzere harekete geçirerek gösteriyordu.¹⁵

13 Adam Smith, *The Wealth of Nations*, Bantam Classics, New York, 2003, s. 309.

14 Noam Chomsky, *Year 501: The Conquest Continues*, Haymarket Books, Chicago, 2014, s. 150.

15 Chomsky, *Hopes and Prospects*, s. 80.

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra, Amerika Birleşik Devletleri küresel egemen olarak Britanya'nın yerini aldığında, Washington da, güçsüz devletlere yönelik standart kurallara boyun eğmediği müddetçe ABD'nin Mısır'a hiçbir yardım sağlayamayacağını ortaya koyarak aynı tavrı takınıyordu. Amerika Birleşik Devletleri, pazar ilkelerinin olağan yorumlanışı gereğince, Mısır'da üretilen pamuğu dizginlemek için yüksek tarifeler koyup ülkeyi zayıf düşürecek ölçüde dolar açığına sebebiyet vererek bu kuralları da ihlal edip duruyordu.

Eisenhower'ı endişeye sevk eden Amerika Birleşik Devletleri'ne karşı “nefret kampanyası”nın, ABD'nin –tıpkı müttefikleri gibi– diktatörleri desteklediğini, demokrasi ve kalkınmayı engellediğini kabule dayalı olmasında şaşırarak pek az şey vardır.

Adam Smith'i müdafaa ederek onun, Britanya günümüzde “neoliberalizm” denen ekonomi kurallarını izleseydi ne olurdu sorusuna verilecek cevabın farkında olduğunu eklemek gerekiyor. Britanyalı üreticiler, tüccarlar ve yatırımcılar yurtdışına yönelselerdi bunlar kâr edebilirlerdi fakat İngiltere güçlük çekerdi, diye uyarıda bulunmuştu Smith. Fakat bunların anavatanlarına doğru bir meyil sayesinde yollarını bulacaklarını ve böylece İngiltere'nin sanki bir “görünmez el” sayesinde iktisadi rasyonalitenin tahribatından esirgeneceğini düşünmüştü.

Bu pasajı kaçırmak pek mümkün değil. *Ulusların Zenginliği*'ndeki meşhur “görünmez el” ifadesi burada geçiyor. Klasik iktisadın bir başka önde gelen kurucusu David Ricardo “anavatanına meyil” denen şeyin mülk sahibi insanları “zenginlikleri için yabancı uluslarda daha elverişli bir istihdam aramaktansa kendi ülkelerindeki düşük kâr oranlarıyla tatmin olmaya” yönlendireceğini umarak benzer sonuçlar çıkartıyordu ve bu hislerin “zayıfladığını görmek beni üzer” diye ekliyordu.¹⁶ Öngörülerini bir yana, klasik iktisatçıların içgüdüleri çok sağlamdı.

16 David Ricardo, *The Works of David Ricardo: With a Notice of the Life and Writings of the Author by J. R. McCulloch*, John Murray, Londra, 1846, s. 77.

İRAN VE ÇİN “TEHDİTLERİ”

Arap dünyasındaki demokratik başkaldırı kimi zaman 1989’da Doğu Avrupa’da yaşananla kıyaslanır fakat daha müphem bir zeminde. 1989’daki demokratik başkaldırı Ruslar tarafından müsamahayla karşılanmış ve standart doktrin uyarınca Batılı güçler tarafından da desteklenmişti: Başkaldırı, iktisadi ve stratejik hedeflere tamamen uyuyordu ve böylece pek soylu bir kazanım olarak, aynı dönemde Orta Amerika’da –Washington tarafından silahlandırılıp eğitilen askeri kuvvetlerin yüz binlerce kurbanından biri olan El Salvadorlu maktul başpiskoposun sözleriyle– “halkların temel insan haklarını savunan” mücadelelerin aksine, epey itibar gördü.¹⁷ Bu korkunç yıllar boyunca Batı dünyasında bir Mihail Gorbaçov yoktu, bugün de bulunmuyor. Ve Batılı güçler gayet cazip sebeplerden dolayı Arap dünyasında demokrasiye hâlâ karşı olmaya devam ediyor.

Büyük Alan Doktrinleri, çağdaş krizler ve çatışmalar için başvurulmaya devam ediyor. Batı’daki siyaset yapıcı çevrelerde ve siyasi yorumlarda İran tehdidi, dünya düzenine en büyük tehdit olarak değerlendiriliyor ve bu sebeple dış politikada ABD’nin, yanına kibar bir şekilde sürüklenen Avrupa’yı da çekerek, birinci derecede odaklanılması gereken konu olarak görülüyor.

Yıllar önce, İsrailli askeri tarihçi Martin van Creveld, “Dünya, Amerika Birleşik Devletleri’nin, daha sonra ortaya çıktığı üzere, hiçbir sebep olmaksızın Irak’a nasıl saldırdığına şahit oldu,” diye yazıyordu. “İranlıların nükleer silah yapmaya çalışmamaları delilik olurdu,” özellikle de BM Sözleşmesi’ne aykırı bir şekilde daimi bir saldırı tehdidi altındalarken.¹⁸

Amerika Birleşik Devletleri ve Avrupa; İran’ı, ABD taleplerine uyum bakımından teknik anlamıyla “istikrar”a yönelik bir tehdit olduğu gerekçesiyle cezalandırma konusunda birleştiler

17 Tony Magliano, “The Courageous Witness of Blessed Oscar Romero”, *National Catholic Reporter*, 11 Mayıs 2015.

18 Martin van Creveld, “Sharon on the Warpath: Is Israel Planning to Attack Iran?”, *New York Times*, 21 Ağustos 2004.

fakat İran'ın nasıl izole edildiğini hatırlamak faydalı olacaktır; yalnızca bağlantısız ülkeler İran'ın uranyum zenginleştirme hakkını hararetle desteklemişlerdi. Bölgesel büyük güç olarak Türkiye, ABD inisiyatifiyle Güvenlik Konseyi'nde gündeme getirilen yaptırım uygulama önergesine, Küresel Güney'in en takdir edilen ülkesi Brezilya'yla birlikte ret oyu verdi. İlk defa olmamakla birlikte, bunların itaatsizliği keskin bir sansüre yol açtı: 2003'te Türkiye, hükümet halkın yüzde 95'inin iradesini uygulayıp Irak işgaline katılmayı reddettiği, böylelikle Batı tarzı demokrasiyi zayıf bir şekilde kavradıklarını gösterdikleri için acı bir şekilde suçlandı.

Amerika Birleşik Devletleri, Türkiye'nin itaatsizliğini –yeis içinde olmakla birlikte– mahzur görürken, Çin'i umursamamak daha zordu. Basın, “diğer ülkelerin şirketleri, özellikle de Avrupa'dakiler İran'dan çıkarken, Çin'in yatırımcılarının ve tüccarlarının İran'daki boşluğu doldurduğu” ve Çin'in özel olarak İran enerji endüstrisindeki baskın rolünü genişlettiği uyarısını yapıyordu.¹⁹ Washington, bir miktar umutsuzluk içinde tepki gösteriyordu. Dışişleri Bakanlığı, Çin'i şayet “uluslararası toplum” (ABD'yi ve onunla aynı fikirde olan kim varsa onu ima eden teknik bir terim) içinde kabul görmek istiyorsa, “gayet açık olan uluslararası sorumlulukları,” yani Amerikan isteklerine uyma görevini, “başından savmama ve bunlardan kaçmama” yönünde uyarıyordu.²⁰ Çin ise pek etkilenmiş benzemiyordu.

Büyüyen Çin askeri tehdidi konusunda da epey endişe mevcuttu. Yakın zamanda yapılmış bir Pentagon araştırması, Çin'in askeri bütçesinin “Pentagon'un Irak ve Afganistan'daki savaşları idare etmek ve yürütmek için harcadığı miktarın beşte biri”ne –elbette, bu Amerikan askeri bütçesinin yalnızca bir kısmı– yaklaştığı konusunda uyarıda bulundu. Çin'in askeri gücünün yayılması, “Amerikan savaş gemilerini, kendi kıyılarından çok

19 Clayton Jones, “China is a Barometer on Whether Israel Will Attack Nuclear Plants in Iran”, *Christian Science Monitor*, 6 Ağustos 2010.

20 Kim Ghattas, “US Gets Serious on Iran Sanctions”, *BBC News*, 3 Ağustos 2010.

uzaktaki uluslararası sularda bulunma kabiliyetinden mahrum bırakabilirdi,” diye ekliyordu *New York Times*.²¹

Bundan kasıt Çin kıyılarıydı; ABD’nin Karayipler’e Çin savaş gemilerini sokmayan askeri güçlerini tasfiye etmesi gerektiğini henüz kimse önermedi. Çin’in uluslararası nezaket kurallarını anlamadaki zaafı, daha sonradan, son teknoloji nükleer silahlarla donatılmış *George Washington* isimli uçak gemisinin Çin kıyılarından birkaç mil ötedeki deniz tatbikatına katılma planlarına itiraz etmesiyle iyice ayyuka çıkmıştı. Böylelikle uçak gemisi, söylendiği üzere, Pekin’i vurma kapasitesine kavuşacaktı.

Buna karşın Batı, bu tür Amerikan operasyonlarının hepsinin “istikrar”ı ve kendi güvenliğini savunmak için yapıldığını anlamaktadır. Liberal *New Republic* dergisi, “Çin’in Japon adası Okinawa’nın hemen açıklarındaki uluslararası sulara on adet savaş gemisi yollaması” ile ilgili endişelerini dile getiriyordu.²² Bu hakikaten de bir provokasyondur, Okinawa halkının şiddetli protestolarına rağmen Washington’ın bu adayı büyük bir askeri üsse çevirmiş olması durumundan bahsedilmiyor tabii. Dünyaya sahip olma prensibimiz gereğince bu bir provokasyon sayılmıyordu.

Derinlere yerleşmiş emperyal doktrin bir tarafa, gelişen askeri ve ticari gücünden dolayı komşularının Çin konusunda endişe taşımaları için epey sebep var.

Büyük Alan Doktrini hâlâ yürürlükte olmakla birlikte, onu uygulama kapasitesi azaldı. Amerikan gücünün doruğu, dünyanın servetinin tam olarak yarısına sahip olduğu İkinci Dünya Savaşı sonrasındaydı. Fakat bu doğal olarak düşüşe geçti, zira diğer sanayi ülkeleri savaşın yarattığı tahribatı telafi ediyordu ve dekolonizasyon sürecindeki şiddetli mücadele dönemine giriliyordu. 1970’lerin başları itibarıyla ABD’nin küresel zenginlikteki payı yaklaşık yüzde 25’e kadar düştü ve sanayi ülkeleri üç kutuplu hale geldi: Kuzey Amerika, Avrupa ve Doğu Asya (o vakit merkezi Japonya’ydı).

21 Thom Shanker, “Pentagon Cites Concerns in China Military Growth”, *New York Times*, 16 Ağustos 2010.

22 Joshua Kurlantzick, “The Belligerents”, *New Republic*, 17 Şubat 2011.

1970’lerde Amerikan ekonomisinde de finansallaşma ve üretimin ülke dışına taşınmasına doğru yönelen keskin bir değişim vardı. Zenginliğin radikal bir şekilde, nüfusun esasen yüzde birlik en üst kesiminde –daha çok CEO’lar, hedge fonu yöneticileri ve benzerlerinde– yoğunlaşmasına ilişkin kısır döngüyü yaratacak bir dizi etken birleşti. Bu da siyasal iktidarın tek bir merkezde yoğunlaşmasına, böylelikle devletlerin mali düzenlemeler, şirketvari hükümet etme kuralları, deregülasyon ve daha niceleri türünden ekonomik yoğunlaşmayı artırma siyasetleri izlemelerine yol açtı. Bu esnada seçim kampanyalarının masrafları hepten fırladı ve partileri yoğunlaşmış durumdaki sermayenin, giderek de finansal sermayenin ceplerine yöneltti. Amerika’daki Cumhuriyetçiler refleks olarak bunu yaptılar, Demokratlar ise –ki artık ılımlı Cumhuriyetçilere dönüşmüşlerdi– onlardan geri kalmadılar.

Seçimler halkla ilişkiler endüstrisi tarafından yürütülen maskaralıklara dönüştü. Obama, 2008’deki zaferinden sonra, bu endüstriden yılın en iyi pazarlama kampanyası ödülünü aldı. Yöneticiler havalara uçuyordu. İş dünyasına yönelik yayın yapan medya kuruluşlarında bu yöneticiler Ronald Reagan’dan bu yana adayları tıpkı diğer metalar gibi pazarladıklarını anlatıyorlardı; fakat 2008 onların en büyük başarılarıydı ve bu, iş dünyasında yönetim kurulu odalarındaki tarzı değiştirebilecek ölçüdeydi. 2012 seçimleri çoğunlukla şirketlerin fonlamalarıyla 2 milyar dolardan fazlaya mal oldu ve 2016 seçimlerinde bu miktarın ikiye katlanması bekleniyor.²³ Obama’nın kendi idaresindeki üst pozisyonlar için iş dünyasının liderlerini seçmesine şaşırmamak gerek. Kamu kızgın ve öfkelenmiş olabilir fakat Muaşer’in tarif ettiği doktrin yürürlükte olduğu müddetçe bunun bir önemi yok.

Servet ve iktidar dar bir alanda yoğunlaşırken, nüfusun büyük çoğunluğu için reel gelirler durgunlaştı ve insanlar daha

23 Stephen Braun ve Jack Gillum, “2012 Presidential Election Cost Hits \$2 Billion Mark”, Associated Press, 6 Aralık 2012; Amie Parnes ve Kevin Cirilli, “The \$5 Billion Presidential Campaign?”, *The Hill*, 21 Ocak 2015.

fazla mesai, borç ve düzenleyici araçlar 1980'lerden itibaren yürürlükten kaldırıldığı için başlayan finansal krizlerle düzenli olarak yok edilen varlık fiyatları enflasyonuyla başa çıkmak durumunda kaldı.

Hükümetin “batmak için çok büyük” isimli sigorta poliçesinden faydalanan çok zenginler için bunların hiçbirinde sorun yok. Bu hükümet sigortası da az bir mesele değildir. Üstü kapalı vergi sübvansiyonları sağ olsun, yalnızca bankaların daha düşük faizlerle para alma yeteneklerini göz önünde bulundurarak, Bloomberg News Uluslararası Para Fonu'nun bir çalışma metninden alıntı yapıyor ve “vergi mükelleflerinin büyük bankalara yılda 83 milyar dolar verdiği” hesabını yapıyordu, ki bu aslında onların bütün kârlarına denk düşmektedir ve bu konu “büyük bankaların küresel ekonomiye neden böylesine bir tehdit oluşturduğunu anlayabilmek açısından büyük önem” arz ediyor.²⁴ Dahası, bankalar ve yatırım şirketleri büyük mükâfatlar karşılığında riskli işlemler yapabilirler ve sistem kaçınılmaz bir şekilde çöktüğünde devletin şefkatli kollarına koşup vergi mükellefleri için kefalet isteyebilirler, böylece F. A. Hayek ve Milton Friedman'ın birer kopyası olabilirler.

Reagan döneminden beri, süreç aşağı yukarı bu şekilde işliyor ve her kriz bir öncekinden daha ağır oluyor; tabii ki halk için. Gerçek işsizlik nüfusun büyük kısmı için bunalım seviyelerindeyken, şu anki krizin baş mimarlarından Goldman Sachs hiç olmadığı kadar zengin. 2010 yılında zararlarını tazmin için 17,5 milyar dolar aldığını sessiz sedasız açıkladı ve buna ek olarak bankanın CEO'su Lloyd Blankfein de ekstradan 12,6 milyon dolar alırken net maaşı üç katından fazlasına çıkıyordu.²⁵

Bu tür olaylar hakkında odaklanılarak dikkatler çekilmez. Buna uygun şekilde, propaganda muhakkak başkalarını suçlamalıdır; mesela dolgun maaşları ve kıyak emeklilikleri sebebi-

24 Editörler, “The Secret Behind Big Bank Profits”, *Bloomberg News*, 21 Şubat 2013.

25 Christine Harper ve Michael J. Moore, “Goldman Sachs CEO Blankfein Is Awarded \$12,6 Million in Stock”, *Bloomberg Business*, 29 Ocak 2011.

le kamu sektörü işçilerini. Reaganvari bir hayali modele binaen siyah annelerin altlarında limuzinlerle o servet çeklerini almaya gittikleri fantezisi varken diğer modellerden bahsetmeye lüzum yok. Hepimiz kemerlerimizi sıkmalıyız; yani neredeyse hepimiz.

Anaokullarından üniversitelere kadar kamusal eğitim sisteminin özelleştirilme yoluyla bilinçli bir çaba içerisinde yok edilmesinin bir parçası olarak öğretmenler özellikle iyi bir hedef teşkil ediyor; bir kez daha, bu özelleştirmeler zenginler için iyidir, fakat halk için ve aynı zamanda, her ne kadar pazar ilkeleri hüküm sürdüğü müddetçe bir kenara atılabilecek bir dışsallık olarak görülse de, ekonominin uzun vadeli sağlığı bakımından felaket bir siyasettir.

Bir başka elverişli hedef, her zaman olduğu gibi göçmenlerdir. Bu ABD tarihi boyunca, ekonomik kriz zamanlarında daha da fazla, böyle olmuştur. Şimdi ise ülkemizin elimizden alındığına yönelik bir algı tarafından kızıştırılmaktadır. Buna göre beyaz nüfusu pek yakında azınlık konumuna düşecektir. Mağdur olmuş bireylerin öfkeleri anlaşılabilir, fakat izlenen siyasetin zalimliği hayret vericidir.

Hedef alınan göçmenler kimlerdir? Yaşadığım yer olan Massachusetts doğusunda, bunların birçoğu Reagan'ın favori katilleri tarafından Guatemala dağlarında gerçekleştirilen fiili soykırımın neticesinde kaçan Mayalardan oluşuyor. Diğerleri, katılımcı her üç ülkedeki çalışan kesimlere de zarar vermeyi başaran ender anlaşmalardan biri olan Clinton'ın Kuzey Amerika Serbest Ticaret Anlaşması'nın (NAFTA) mağduru durumundaki Meksikalılar. 1994 yılında NAFTA, halkın itirazı neticesinde Kongre'de duvara toslayınca, Clinton daha önceden serbestçe açık olan ABD-Meksika sınırının militarizasyonunu başlattı. Muhtemelen Meksikalı *campesino*'ların,* yüksek miktarda sübvansede edilen Amerikan tarım şirketleriyle başa çıkamayacakları ve Meksikalı şirketlerin yanlış bir şekilde "serbest ticaret" anlaşmaları adı altında "milli muamele parası" yedirmek gereken (bu ayrıcalık

* Çiftçilikle uğraşan köylüler. (çev.)

yalnızca tüzel kişiliklere veriliyor, kanlı canlı insanlara değil) Amerikan menşeli çokuluslu şirketlerle rekabeti kaldıramayacakları anlaşıldı. Bu önlemlerin, bir umutsuz mülteciler akınına ve ülkedeki şirket-devlet siyasetinin mağdurları cephesinde artan göçmen karşıtı histeriye sebep vermesi şaşırtıcı değildi.

Bunun çok benzeri, ırkçılığın muhtemelen Amerika'da-
kinden daha da azgın olduğu Avrupa'da yaşanıyor. İtalya'nın, Libya'dan gelen mülteci akınından şikâyet etmesi ancak hayretle izlenebilir, zira bu akın Birinci Dünya Savaşı sonrasındaki, yeni kurtarılmış olan Doğu Libya'da, İtalya'nın faşist hükümetinin elleriyle gerçekleşen ilk soykırım sahnelerini akla getiriyor. Ve-
yahut eski kolonilerindeki vahşi diktatörlüklerin bugün hâlâ baş koruyucusu olan Fransa, Afrika'daki korkunç barbarlıklarının görmezden gelinmesini sağlarken, Fransa Cumhurbaşkanı Nicolas Sarkozy merhametsizce "göçmen akını" konusunda uyarıda bulunuyor, Marine Le Pen ise onun bunu engellemek için hiçbir şey yapmadığı gerekçesiyle itiraz ediyordu. Adam Smith'in "Avrupalıların yabani adaletsizlikleri" dediği şeyin ödülünü kazana-
bilecek olan Belçika'dan bahsetme gereği ise duymuyorum.

Avrupa'nın birçok kısmında yükselen neofaşist partiler, şa-
yet yakın geçmişte bu kıtada neler olup bittiğini hatırlamayacak olsaydık, ürkütücü bir olgu olabilirdi. Yalnızca Yahudilerin se-
falet içinde ve baskı altında Fransa'dan gönderilmelerine gelebi-
lecek tepkiyi gözünüzde canlandırın ve aynısının yine Holokost kurbanı olan ve Avrupa'nın en çok eziyet gören halkı olan Ro-
manlara yapıldığında tepki gösterilmemesine şahit olun.

Macaristan'da, neofaşist parti Jobbik, ulusal seçimlerde oyların yüzde 21'ini kazandı; belki de bu, halkın dörtte üçünün komünist dönemdekinden çok daha kötü durumda olduklarını düşündükleri göz önüne alınırsa şaşırtıcı sayılmamalı.²⁶ Avusturya'da aşırı sağ Jörg Haider'in 2008'de oyların yalnızca yüzde 10'unu kazanmış olmasıyla teselli bulabiliriz, kaldı ki bu da ona karşı sağ cenahta

26 Eszter Zalan, "Hungary's Orban Wins Another Term, Jobbik Support Jumps", *EU Observer*, 7 Nisan 2014.

üstünlük sağlayarak yüzde 17'den fazla oy alan Özgürlük Partisi sayesinde oldu.²⁷ (Nazilerin 1928'de Almanya'da oyların yüzde 3'ünden azını kazanmış olduklarını hatırlamak tüyler ürpertiyor.²⁸) İngiltere'de ise aşırı ırkçı Britanya Ulusal Partisi ve İngiliz Müdafaa Cemiyeti başlıca güç durumundalar.

Almanya'da, Thilo Sarrazin'in yazdığı, göçmenlerin ülkeyi mahvettiklerini anlatan matem havasındaki kitabı gizli bir *best-seller* olurken, Şansölye Angela Merkel, her ne kadar kitabı kınamış olsa da, çok kültürlülüğün "tamamen başarısız oldu"ğunu ilan ediyordu: Almanya'daki pis işleri yapmak için getirtilmiş olan Türkler, sarışın ve mavi gözlü hakiki Aryan olmayı bir türlü başaramıyorlardı.²⁹

İroniden anlayanlar, Aydınlanma'nın önde gelen figürlerinden biri olan Benjamin Franklin'in özgürlüğüne yeni kavuşmuş kolonilerin göç edecek Almanlara izin verme konusunda uyanık olmaları, çünkü Almanların, hakeza İsveçlilerin, yanık tenli oldukları konusunda uyardığını hatırlayacaklardır. Yirminci yüzyıla gelinirken, Anglosakson ırkının saflığına dair gülünç mitler, başkanlar ve diğer önde gelen kişilikler dahil olmak üzere, Amerika Birleşik Devletleri'nde epey yaygındı. Edebiyat kültürümüzde ırkçılık kaba saba müstehcenliklerde ifade edildi. Çocuk felci hastalığını kökünden halletmek, ekonomik felaket dönemlerinde gitgide daha da şiddetlenen bu korkunç vebadan çok daha kolay oldu.

Pazar ekonomilerinde görmezden gelinen bir başka dışsallığa değinmeden bitirmek istemiyorum: Türlerin kaderi. Finansal sistemdeki sistemik risk vergi mükellefi tarafından onarılabiliriyor fakat çevre yok edildiğinde hiç kimse onu kurtarmaya gelmeyecek. Çevre yok edilmelidir düşüncesi, neredeyse kurumsal bir mecburiyet oldu. Antropojenik küresel ısınmanın liberallerin bir uydurması olduğuna halkı ikna etmek üzere propaganda kampanyalarını yü-

27 Bkz. Wikipedia, "Austrian legislative election, 2008", https://en.wikipedia.org/wiki/Austrian_legislative_election,_2008#Results.

28 Donny Gluckstein, *Nazis, Capitalism, and the Working Class*, Haymarket Books, Chicago, 1999, s. 37.

29 Matthew Weaver, "Angela Merkel: German Multiculturalism Has 'Utterly Failed'", *Guardian*, 17 Ekim 2010.

rüten iş dünyası liderleri, tehlikenin ne kadar büyük olduğunu çok iyi biliyorlar fakat kısa vadeli kârlarını ve pazar paylarını maksimize etmenin derdindeler. Çünkü onlar etmezse, başkaları edecek.

Bu kısır döngü pekâlâ ölümcül noktaya gelebilir. Tehlikenin ne kadar büyük olduğunu görmek için, Amerika Birleşik Devletleri'nde iş dünyasının fonları ve propagandasıyla iktidara getirilen Kongre üyelerine bir bakın. Neredeyse bütün Cumhuriyetçiler iklim inkârcısı. Daha şimdiden çevresel felaketi hafifletebilecek önlemler için fonlama tırtıklamaya başladılar. Daha kötüsü, bunların bir kısmı gerçekten böyle olduğunu düşünüyor. Mesela çevre konusu için kurulan alt komisyonun yeni başkanı, küresel ısınmanın bir sorun olamayacağını, çünkü Tanrı'nın Nuh'a başka bir tufan olmayacağı sözünü verdiğini söylüyor.³⁰

Eğer bu tür olaylar küçük ve gözden ırak bir ülkede gerçekleşseydi gülebilirdik, ama bunlar dünyanın en zengin ve en güçlü ülkesinde gerçekleşiyorsa gülemeyiz. Ve gülmeden önce, mevcut ekonomik krizin izlerinin verimli piyasa hipotezi türünden dogmalara sahip fanatik inançlarda gayet rahat sürülebilir olduğunu ve genel olarak Nobel ödüllü Joseph Stiglitz'in on beş yıl önce piyasanın en iyi bildiği şeye "din" dediğini aklımıza getirmemiz gerekir. Öyle ki, birkaç onurlu istisna hariç, Merkez Bankası'nın ve iktisatçılık mesleğinin, iktisat esaslarında hiçbir yeri olmayan 8 trilyon dolarlık emlak balonunu fark etmelerini engelledi ve bu balon patlayınca ekonomi mahvoldu.³¹

Bunların hepsi ve daha fazlası, "Muaşer Doktrini" hüküm sürdüğü müddetçe devam edebilir. Nüfusun geneli edilgen, kayıtsız, tüketime veya zayıf olanlardan nefret etmeye yönelmiş olduğu müddetçe, güçlüler ne istiyorlarsa onu yapabilirler ve işin sonucunu hayatta kalabilenler düşünmek durumunda kalacaklar.

30 Darren Samuelsohn, "John Shimkus Cites Genesis on Climate Change", *Politico*, 10 Aralık 2010.

31 Joseph Stiglitz, "Some Lessons from the East Asian Miracle", *Work Bank Research Observer*, Ağustos 1996, https://feb.kuleuven.be/public/ndaag37/1996_Some_Lessons_from_the_East_Asian_Miracle.pdf.

Amerikan Gerileyişi: Sebepler ve Sonuçlar

“Yalnızca birkaç yıl önce dünyayı bir dev misali büyük adımlarla arşınlarken selam durulan” Amerika Birleşik Devletleri’nin “gerilemekte olduğu ve nihai kş ihtimaliyle uğursuzca yüzleştiği (...) sık rastlanan bir tema oldu.”¹ Siyaset Bilimi Akademisi’nin yayımladığı derginin Yaz 2011 sayısında dile getirilen bu temaya, geniş bir kesim sahiden de inanıyor ve bunun haklılık payı da mevcut, her ne kadar bu durumun nitelikleri henüz netleşmemiş olsa da. Aslında gerileme, ABD’nin İkinci Dünya Savaşı’nın hemen sonrasında gücünün zirvesine ulaşmasından itibaren başlamıştı ve Sovyetler Birliği’nin kendi içine doğru kşnden sonra zafer çığlıklarının atıldığı o on yıllık dönemdeki fevkalade retorik büyük oranda kendini kandırmacaydı. Bundan başka, bugün sıklıkla çıkarılan gücünün Çin ve Hindistan’a geçeceği sonucu oldukça müphem görünüyor. Zira bunlar çok ciddi i sorunları olan fakir lkeler. Dünya kesinlikle çok daha çeşitleniyor fakat Amerika’nın gerileyişine rağmen, öngörülebilir gelecekte küresel hegemonik iktidar için bir rakibi yok.

İlgili tarihsel geçmişi kısaca hatırlayacak olursak, İkinci Dünya Savaşı sırasında ABD plancıları, ülkenin savaştan ezici bir iktidar pozisyonuna sahip olarak çıkabileceğini fark etmişlerdi. Konu hakkındaki önde gelen uzmanlardan biri olan dip-

1 Giacomo Chiozza, Carla Norrlof tarafından yazılmış *America’s Global Advantage: US Hegemony and International Cooperation* kitabının incelemesi, *Political Science Quarterly* (Yaz 2011), s. 336-37.

lomasi tarihçisi Geoffrey Warner'ın değerlendirmesinden alın-
tılayacak olursak, “Başkan Roosevelt’in savaş sonrası dünyada
Amerika Birleşik Devletleri hegemonyası olmasını amaçladığı”
belgesel kayıtlarda açıkça görülüyordu.² ABD’nin dünya üzerine
yayılmış o “Büyük Alan” denilen bölgeleri kontrol edebilmesi
için daha önceden tartıştığımız hatlar üzerinde planlar geliştiril-
di. Bu doktrinler hâlâ geçerliliklerini koruyorlar, her ne kadar
menzilleri azalsa da.

Sonrasında dikkatle uygulamaya geçirilecek olan savaş zama-
nı planları hayali değildi. ABD uzun süredir dünyanın uzak ara en
zengin ülkesiydi. Savaş, Büyük Bunalım’ı sona erdirdi ve rakip-
lerinin yok olurken Amerikan endüstriyel kapasitesi neredeyse
dörde katlanıyordu. Savaşın sonunda ABD, dünyanın yarısının
zenginliğine ve benzersiz bir güvenliğe sahipti.³ Büyük Alan’ın
her bölgesine, küresel sistem içindeki fonksiyonu tahsis edilmişti.
Takip eden “Soğuk Savaş” dönemi, iki süper gücün kendi alan-
larındaki düzeni güçlendirmek için yaptıkları girişimlerden oluşu-
yordu. Sovyetler Birliği için bu alan Doğu Avrupa’ydı, Amerika
Birleşik Devletleri içinse dünyanın büyük bölümü.

1949 itibarıyla, ABD’nin kontrol etmeyi planladığı Büyük
Alan, sıklıkla kullanılan tabirle “Çin’in kaybedilişi” ile birlikte
ciddi bir şekilde aşınmıştı bile.⁴ Bu ifade ilginçtir: Birisi, ancak
sahip olduğu şeyi kaybeder ve Amerika’nın dünyanın çoğuna bir
hak olarak sahip olduğunun aksi düşünülemezdi. Kısa bir zaman
sonra Güneydoğu Asya, Washington’ın kontrolünden kaymaya
başladı ve Hindişin’deki korkunç savaşlara ve 1965’te Endonez-
ya’daki geniş çaplı katliamlara yol açarak ABD hâkimiyeti tek-
rar sağlandı. Bu esnada, yıkım ve kitlesel şiddet, “istikrar” denen
şeyi sağlayacak çabalar olarak sürüp gitti.

Fakat gerileme kaçınılmazdı, zira endüstriyel dünya kendi
kendisini tekrar inşa etti ve dekolonizasyon sürecindeki amansız

2 Geoffrey Warner, “The Cold War in Retrospect”, *International Affairs* 87, no. 1
Ocak 2011, s. 173-84.

3 Noam Chomsky, *On Power and Ideology*, Haymarket Books, Chicago, 2015, s. 15.

4 “The Chinese Revolution of 1949”, ABD Dışişleri Bakanlığı, Tarih Dairesi,
<https://history.state.gov/milestones/1945-1952/chinese-rev>.

mücadeleler devam etti. 1970 itibariyle, ABD'nin dünya zenginliğindeki payı yaklaşık yüzde 25'e düştü.⁵ Endüstriyel dünya, Amerika Birleşik Devletleri'ndeki, Avrupa'daki ve o dönem merkezi Japonya olan ve daha o zamandan yerkürenin en dinamik bölgesi olan Asya'daki büyük merkezlerle "üç kutuplu" hale geliyordu.

20 yıl sonra SSCB çöktü. Washington'ın tepkisi, Soğuk Savaş realitesi hakkında epey bir şey öğretiyor. O dönem iktidarda olan birinci Bush idaresi, her ne kadar farklı sebeplerle olsa da, politikalarının aslen değişmeden kalacağını hemen ilan etti; büyük askeri teşkilatlanma Ruslara karşı savunma amacıyla muhafaza edilmeyecekti fakat Üçüncü Dünya güçlerinin "teknolojik ileriliğini" göğüsleyecekti. Hakeza, büyük ölçüde devlet sübvansiyonuna ve inisiyatifine bağımlı olan ileri sanayi için kullanılan bir hüsnütahir olan "savunma sanayii üssü"nü de muhafaza etmek gerekecekti. Yarım yüzyıllık aldatmacanın tersine, ciddi sorunların "Kremlin'in kapısına bırakılamayacağı" Ortadoğu'daki müdahale güçlerinin yine tutulmaları amaçlanıyordu. Sorunun aslında hep "köktenci milliyetçilik" olduğu, yani ülkelerin Büyük Alan ilkelerini ihlal ederek bağımsız bir yol izleme girişimleri olduğu sessizce kabul edilecekti.⁶ Bu ilkeler, (Amerika Birleşik Devletleri'nin, ekonomik çıkarlarını sürdürbilmek amacıyla tek taraflı askeri güç kullanabileceğini söyleyen) Clinton Doktrini'nin ve NATO'nun küresel genişlemesinin kısa zamanda göstereceği üzere, temelde asla değişmeyecekti.

Düşman süper gücün çöküşünün ardından, "tarihin sonu" ile ilgili heyecanlı masallarla ve Başkan Bill Clinton'ın dış siyasetine yapılan korkunç övgülerle dolu bir öfori dönemi oldu. Bu dönemdeki dış siyaset, "azizce bir şevk" ile birlikte "soylu bir dönem"e girdi, zira tarihte ilk defa bir millet diğerkâmlıkla başkalarına öncülük edecek ve "ilkeler ve değerler"e kendini adayacaktı. "İnsanlık dışılığı sona erdiren İdealist Yeni Dünya"nın önünde artık hiç kimse duramayacaktı; o nihayet engellenemez

5 Robert Kagan, "Not Fade Away", *New Republic*, 2 Şubat 2012.

6 Noam Chomsky, *Powers and Prospects: Reflections on Human Nature and the Social Order*, Haymarket Books, Chicago, 2015, s. 185.

bir şekilde hep ileriye gidecek, insani müdahalenin uluslararası normu olacaktı. Dönemin saygın aydınlarının ateşli övgüleri bu minvaldeydi.⁷

Herkesin böyle akli başından gitmemiştir. Olağan mağdur olan Küresel Güney, “sözde insani yardım ‘hakkı’nı” sert bir şekilde kınıyor ve bunun yeni don giymiş eski emperyal hükümlerlik “hakkı”ndan başka bir şey olmadığını söylüyordu.⁸ Bu esnada, ülkedeki siyasi elitler arasında daha akli başında sesler, dünyanın büyük kısmının gözünde Amerika Birleşik Devletleri’nin –Harvard’da İdari Bilimler Profesörü Samuel P. Huntington’ın ve Amerikan Siyaset Bilimi Derneği Başkanı Robert Jervis’in sözleriyle– “haydut süper güce” ve “toplumlarına yönelik en büyük tehdide dönüştüğünü”, “ABD’nin günümüzde birinci haydut devlet olduğunu” görmekteydi.⁹ George W. Bush görevi devraldıktan sonra, giderek düşmanlaşan dünya kamuoyunu görmezden gelmek pek mümkün değildi; bilhassa Arap dünyasında Bush’u kabullenme oranları dibe çakılmıştı. Obama, Mısır’da yüzde 5’lik kabullenme seviyesine inerek ve bölgenin diğer yerlerinde pek de harika sonuçlar elde edemeyerek, daha da dibe batma gibi etkileyici bir başarı yakaladı.¹⁰

Bu esnada, gerileyiş sürdü. Geçtiğimiz on yılda Güney Amerika da “kaybedildi.” Bu durum yeterince ciddidir; Nixon idaresi Şili demokrasisini –ABD destekli askeri darbe, “ilk 11 Eylül”de General Augusto Pinochet’nin diktatörlüğünü sağladı– yıkma-

7 Bunlar ve diğer bilgiler için, bkz. Noam Chomsky, *New Military Humanism: Lessons from Kosovo*, Common Courage, Monroe, ME, 2002 ve Noam Chomsky, *A New Generation Draws the Line: Kosovo, East Timor, and the Responsibility to Protect Today, Updated and Expanded Edition*, Paradigm, Boulder, CO, 2011).

8 Noam Chomsky, *Hopes and Prospects*, Haymarket Books, Chicago, 2010, s. 277.

9 Samuel P. Huntington, “The Lonely Superpower”, *Foreign Affairs* 78, no. 2 (Mart/Nisan 1999); Robert Jervis, “Weapons Without Purpose? Nuclear Strategy in the Post-Cold War Era”, Jan Lodol tarafından yazılmış *The Price of Dominance: The New Weapons of Mass Destruction and Their Challenge to American Leadership* kitabının incelemesi, *Foreign Affairs* 80, no. 4 (Temmuz/Ağustos 2001).

10 Jeremy White, “Obama Approval Rating in Arab World Now Worse Than Bush”, *International Business Times*, 13 Temmuz 2011.

yı planlarken, Ulusal Güvenlik Konseyi, ABD'nin eğer Latin Amerika'yı kontrol edemezse "dünyanın başka yerlerinde başarılı bir düzen tesis etmeyi" beklememesi gerektiğine dair uğursuz bir uyarıda bulunuyordu.¹¹ Fakat daha ciddi sorun, İkinci Dünya Savaşı sonrası dönemin başlarında yapılan planlamalarda açıkça ifade edilen sebeplerden dolayı, Ortadoğu'da bağımsızlığa doğru yapılan hamleler olabilirdi.

Bir sonraki tehlike de şuydu: Demokrasiye doğru gerçekten anlamlı adımlar gelebilirdi. *New York Times*'ın editörü Bill Keller, dokunaklı bir şekilde Washington'ın "Kuzey Afrika ve Ortadoğu'daki gözü yükseklerdeki demokratlarını kucaklama arzusu" hakkında yazıyordu.¹² Fakat Arap kamuoyunu yansıtan anketler çok açık bir şekilde ortaya koydu ki, kamuoyunun izlenen siyasetleri etkilediği işleyen demokrasilerin yaratılmasına yönelik atılacak adımlar, Washington için bir felaket olacaktı. Daha önceden de gördüğümüz gibi Arap halkları, Amerika Birleşik Devletleri'ni başlıca tehdit olarak görmekteler ve imkânları olsa onu ve müttefiklerini bölgeden çıkarırlar.

Epeydir süregiden ABD politikaları bazı taktik değişikliklerle büyük ölçüde stabil kalırken, Obama döneminde bazı gözle görülür değişimler yaşandı. Askeri analist Yochi Dreazen ve eş-yazarları *Atlantic* dergisinde Bush politikasının şüphelileri yakalama (ve onlara işkence etme) üzerine kuruluyken, Obama'nın terör silahlarının (*drone*'ların) ve büyük kısmı suikast timi olan Özel Kuvvetler personelinin kullanımını hızlı bir şekilde artırarak gayet basitçe onları öldürdüğünün altını çiziyordu.¹³ Özel Kuvvetler birimlerinin 120 ülkede görevlendirilmesi planlanmıştı.¹⁴ Şimdi Kanada'nın bütün askeriyesi kadar geniş olan bu

11 Dışişleri Bakanlığı Bülteni, 8 Aralık 1969, 506-07'den alıntılan David F. Schmitz, *The United States and Right-Wing Dictatorships, 1965-1989*, Cambridge University Press, Cambridge, 2006, s. 89.

12 Bill Keller, "The Return of America's Missionary Impulse", *New York Times Magazine*, 17 Nisan 2011.

13 Yochi Dreazen, Aamer Madhani ve Marc Ambinder, "The Goal Was Never to Capture bin Laden", *Atlantic*, 4 Mayıs 2011.

14 Nick Turse, "A Secret War in 120 Countries", *TomDispatch*, 3 Ağustos 2011, <http://www.tomdispatch.com/blog/175426/>.

askerler, esasen *TomDispatch* adlı internet sitesinde Amerikalı araştırmacı gazeteci Nick Turse'ün detaylı bir şekilde tartıştığı üzere, başkanın hususi ordusu durumundadır.¹⁵ Obama'nın Usame bin Ladin'i öldürmek üzere gönderdiği tim, o vakte kadar belki de bir düzine benzer misyon yürütmüştü Pakistan'da. Bu ve birçok başka gelişmenin de gösterdiği üzere, ABD'nin hegemonyası gerilemiş olsa da hırsları azalmadı.

Bir başka ortak tema da, en azından bile isteye körlük yapmayanlar arasında, Amerikan gerileyişinin büyük ölçüde kendi kendine gerçekleştiğidir. Washington'da sahnelenmekte olan, ülkenin midesini bulandırıp (halkın büyük çoğunluğu Kongre'nin dağıtılması gerektiğini düşünüyor) dünyayı sersemleten “hükümeti kapatıp kapatmama” konulu operakomiğin parlamenter demokrasi yıllıklarında ancak birkaç benzeri vardır. Gösteri, maskaralığın sponsorlarını bile korkutmakta. Sermaye güçleri, yardım ederek birtakım işlerin başına getirdikleri aşırııcıların bütün perdeyi yıkıp viran etmelerinden endişe ediyorlar, zira bütün zenginlikleri ve ayrıcalıkları hep kendi çıkarlarına hitap eden bu düzene, “devletin şefkatli kollarının” kudretine bağlı.

Amerikalı seçkin toplum felsefecisi John Dewey bir defasında siyaseti “büyük şirketler tarafından toplum üzerinde yapılan gölge” olarak tarif etmiş ve “gölgeyi inceltmenin işin özünü değiştirmeyeceği” uyarısını yapmıştı.¹⁶ 1970'lerden bu yana, bu gölge toplumu ve siyasi sistemi içine alan kara bir buluta dönüştü. Şirketlerin artık büyük ölçüde finansal sermayeden oluşan gücü öyle bir noktaya ulaştı ki –artık geleneksel partilere benzetmekte güçlük çekeceğimiz– her iki siyasi parti de tartışma altındaki önemli meselelerde halkın artık epey sağında kalmaya başladılar.

15 Ayrıca bkz. Nick Turse, *The Changing Face of Empire: Special Ops, Drones, Spies, Proxy Fighters, Secret Bases, and Cyberwarfare*, Haymarket Books/Dispatch Books, Chicago: 2012 ve Nick Turse, *Tomorrow's Battlefield: U.S. Proxy Wars and Secret Ops in Africa*, Haymarket Books/Dispatch Books, Chicago, 2015.

16 Robert Westbrook, *John Dewey and American Democracy*, Cornell University Press, Ithaca, NY, 1991, s. 440.

Kamu açısından birinci derecedeki iç endişe, sert işsizlik krizi. Süregiden koşullar altında bu kritik sorun yalnızca hükümetten gelebilecek, Obama tarafından başlatılmış ve her ne kadar muhtemelen milyonlarca işi kurtarmış olsa da devletteki ve lokal harcamalardaki düşüşü zar zor karşılamış olan müdahalenin çok daha ötesinde dişe dokunur bir uyarıcıyla çözülebilirdi. Finans kurumları açınsındansa birinci derecedeki endişe bütçe açığı. Bu bakımdan, yalnızca bütçe açığı tartışma altında. Nüfusun büyük çoğunluğu (yüzde 72'si) bütçe açığını kapatmak bakımından en zenginleri vergilendirmeden yana oldular.¹⁷ Sağlık programlarından yapılan kesintilere ezici çoğunluk karşı çıktı (Medicaid konusunda yüzde 69, Medicare konusunda ise yüzde 78).¹⁸ Öyleyse bu işin de muhtemel sonucu tam tersi olur.

Kamunun bütçe açığını nasıl kapatabileceğine ilişkin bir çalışmanın sonuçlarını rapor haline getiren, Kamu Danışma Programı (çalışmayı yürüten kurum) direktörü Steven Kull “açıkça hem hükümet hem de Cumhuriyetçilerin çoğunlukta olduğu Temsilciler Meclisi, kamunun bütçeye ilişkin değerleri ve öncelikleriyle alakalı olarak yanlış adım atıyorlar... Harcamalardaki en büyük fark, kamu, savunma harcamalarında büyük kesintiler taraftarırken, hükümet ve Meclis mütevazı artışlar öneriyor... Kamu ayrıca temel eğitim, mesleki eğitim ve çevre kirliliği kontrolü konularında harcama yapılmasını hem hükümet hem de Meclis'ten daha fazla ister durumunda.”¹⁹

Irak ve Afganistan'daki Bush ve Obama savaşlarının faturası artık 4,4 trilyon doları bulmuş durumda ve bu, Amerika'yı tuzaga çekerek onu iflas ettirme amacı olduğunu açıklayan

17 Jennifer Epstein, “Poll: Tax Hike Before Medicare Cuts”, *Politico*, 20 Nisan 2011.

18 Jon Cohen, “Poll Shows Americans Oppose Entitlement Cuts to Deal with Debt Problem”, *Washington Post*, 20 Nisan 2011.

19 Maryland Üniversitesi – College Park, “Public's Budget Priorities Differ Dramatically from House and Obama”, basın açıklaması, Newswise.com, 2 Mart 2011, <http://www.newswise.com/articles/publics-budget-priorities-differ-dramatically-from-house-and-obama>.

Usame bin Ladin için büyük bir zafer.²⁰ 2011 yılı ABD askeri bütçesi –ki neredeyse dünyanın geri kalanının toplam bütçesine denk– enflasyona göre ayarlanmış reel terimlerle İkinci Dünya Savaşı’ndan bu yana en yüksek seviyesindeydi ve bunun daha bile yükseğe çıkması planlanıyor. Kesintilerin öngörüldüğüne dair epey boş konuşma dönüyor ama bu tür iddialar, kesintiler gerçekleşirse bile bunların Pentagon’un gelecekte öngörülen büyüme oranlarından olacağını hesaba katmıyor.

Bütçe açığı krizi, büyük ölçüde, halkın büyük kısmının ihtiyaç duyduğu o nefret edilen sosyal programları yok edecek bir silah olarak ortaya çıkarıldı. *Financial Times*’ın pek itibarlı ekonomi muhabiri Martin Wolf şöyle yazıyor: “ABD’nin mali durumunun acil olması o kadar da zorlayıcı değil. (...) Histeriye kapılmamış birkaç kişinin de öngördüğü üzere ABD, yüzde 3’e yakın 10 yıllık bono getirileriyle kolay şartlarda borç alabilir durumda. Mali sorun acil değil, uzun vadeli bir sorun.” Anlamlı bir şekilde de ekliyordu: “Federal mali durumun hayret verici özelliği, gelirlerin 2011 GSYİH’in yalnızca yüzde 14,4’üne tekabül edeceğinin tahmin ediliyor olmasında. Bu Britanyalı’ telaşın tam olarak neyle ilgili olduğunu anlayamıyor: Ronald Reagan döneminin sona erdiği 1988’de gelirler GSYİH’in yüzde 18,2’sine tekabül ediyordu. Eğer bütçe açığı kapatılmak isteniyorsa aslen vergi gelirlerini artırmak gerekiyor.” Hayret verici gerçekten de, fakat bütçe açığındaki küçülme, finansal kurumların ve aşırı zenginlerin talebi oluyor ve hızla geriye giden bir demokraside geçerli olan da bu.²¹

Her ne kadar bütçe açığı krizi vahşi sınıf savaşı nedeniyle çıkartılmış olsa da, uzun vadeli kriz ciddiyet arz etmekte ve hep de öyle oldu. Zira Ronald Reagan’ın mali sorumsuzluğu ulusal borcu üçe katlayıp ekonomiye yönelik –sonraları George

20 Catherine Lutz, Neta Crawford ve Andrea Mazzarino, “Costs of War”, Brown Üniversitesi Watson Institute for International and Public Affairs, <http://watson.brown.edu/costsofwar/>.

* Martin Wolf kendisinden bahsediyor. (çev.)

21 Martin Wolf, “From Italy to the US, Utopia vs. Reality”, *Financial Times*, Londra, 12 Temmuz 2011.

W. Bush'un da kızıştırdığı– tehditleri artırarak Amerika Birleşik Devletleri'ni dünyanın önde gelen alacaklısıyken dünyanın önde giden borçlusu yapmıştı. Fakat şimdilik en ciddi endişeyi işsizlik krizi oluşturuyor.

Krizle ilgili son “uzlaşma” –yahut daha doğru kelimeyle, aşırı sağa verilen taviz– kamunun istediği şeyin tam tersiydi. Pek az ciddi ekonomist, “Amerika'nın mevcut problemi büyük bir bütçe açığı olmaktan ziyade iş ve büyüme açığı” olduğu ve Washington'da varılan borç limitini yükseltme anlaşmasının, her ne kadar (pek mümkün gözükmeyen) bir ihmalden daha tercih edilebilir olsa da, daha ileride ekonominin durumunu kötüleştireceği konusunda Harvard iktisatçısı Lawrence Summers ile anlaşmazlığa düşecektir.²²

Pek sözü edilmeyen bir şey de, ekonomist Dean Baker'in tartıştığı, eğer kötü işlemekte olan özelleştirilmiş sağlık sistemi kişi başına düşen masrafın yarı yarıya olduğu ve en azından sağlıkta mukayese edilebilir sonuçların elde edildiği diğer endüstriyel ülkelerdeki gibi bir sistemle değiştirilirse bütçe açığının ortadan kaldırılabileceği imkânıydı.²³ Buna karşılık finansal kurumlar ve ilaç endüstrisi gözden geçirmenin bile güç olduğu bu tür seçenekler karşısında (her ne kadar bunun düşüncesi hayali olmaktan çok uzakta olsa da) çok fazla güçlü durumdalar. Benzer sebeplerle gündem dışında kalan küçük finansal işlemler vergisi türünden diğer seçenekler de ekonomik bakımdan güçlük teşkil ediyorlar.

Bu esnada Wall Street'te yeni hibeler mütemadiyen mürşifçe harcanıyordu. Meclis Ödenekler Komitesi, finansal yolsuzlukların birincil engeli durumundaki “Securities and Exchange Commission” için yapılan bütçe talebinde kesintiye gitti ve Kongre gelecek nesillere karşı yürüttüğü savaşta başka silahlarını devreye soktu. *New York Times*'ın bir haberine göre, Cumhuri-

22 Lawrence Summers, “Relief at an Agreement Will Give Way to Alarm”, *Financial Times*, Londra, 2 Ağustos 2011.

23 “Health Care Budget Deficit Calculator”, Center for Economic and Policy Research, <http://www.cepr.net/calculators/hc/hc-calculator.html>.

* Türkiye'deki Sermaye Piyasası Kurulu'na denk düşen ve ABD'de borsa ve sermaye piyasalarını düzenleyen kamu kurumu. (çev.)

yetçilerin çevre korumasına yaptıkları muhalefet karşısında “büyük bir Amerikan kamu hizmet kurumu, küresel ısınmaya sebep olan emisyonları dizginleyecek bir işe köstek oldu ve halihazırda maden kömürüyle işleyen enerji santrallerinden karbondioksit çekebilecek ülkenin en iyi projelerinden birini rafa kaldırdı.”²⁴

Kendisine zarar veren ve şiddeti gitgide artan bu türden darbeler yakın geçmişe has bir durum değil. 1970’lere, yani ulusal politik iktisadın çoğunluk tarafından “[devlet] kapitalizminin altın çağı” olarak adlandırılan dönemi sona erdirerek büyük dönüşümlerden geçtiği yıllara kadar gidiyor. Bu değişimin iki temel unsuru finansallaşma ve üretimin ülke dışına taşınmasıydı, ki bunların her ikisi de üretimdeki kâr oranlarının düşmesiyle ve İkinci Dünya Savaşı sonrasında sermaye kontrol eden ve para birimlerini regüle eden Bretton Woods sisteminin parçalanmasıyla alakalıydı. “Serbest piyasa doktrinleri”nin ideolojik zaferi, bu tür doktrinler deregülasyona, büyük CEO ödülleri kısa vadeli kârlara bağlayan şirket yönetim kurallarına ve benzeri politika kararlarına dönüştükçe, her zamanki gibi çok seçici bir şekilde ileriki darbeleri yönetti. Bunların sonucunda ortaya çıkan servet yoğunlaşması, küçük bir azınlığa sıra dışı bir zenginlik sağlayıp büyük çoğunluğun reel gelirlerinin fiilen durgunlaşmasına sebep olan kısır döngüyü ivmelendirerek daha büyük siyasi iktidar elde etti.

Aynı zamanda, seçim masrafları hepten uçtu ve her iki partinin de hiç olmadığı kadar şirketlerin ellerine bakmalarına sebep olmaya başladı. Siyaseten demokrasiden geriye kalan ne varsa, her iki partinin de kongre liderlik mevkilerini açık artırmaya çevirmesiyle birlikte, hepten içi boşaltıldı. Siyasal iktisatçı Thomas Ferguson, “gelişmiş dünyadaki yasama aktörleri arasında benzersiz bir yere sahip olan ABD Kongresi partilerinin artık yasama sürecindeki kritik boşlukların kullanımına fiyat biçtikleri” saptamasını yapıyor. Partiyi fonlayan parlamenterler mevkileri kapıyor ve fiilen bu partileri normalin ötesinde özel sermayenin

24 Matthew L. Wald ve John M. Broder, “Utility Shelves Ambitious Plan to Limit Carbon”, *New York Times*, 13 Temmuz 2011.

hizmetkârı olmaya mecbur ediyorlar. Neticede, diye ekliyor Ferguson, tartışmalar “ezici bir şekilde, parti liderliğinin kaynaklar için muhtaç olduğu ulusal yatırımcı bloklarına ve çıkar gruplarına yönelik ölçülüp biçilmiş çağrılar olarak birkaç sloganın bitip tükenmeksizin tekrarlanmasından ibaret kalıyor.”²⁵

Altın çağ sonrası ekonomisi, klasik iktisatçılar Adam Smith ve David Ricardo’nun tasavvur ettiği bir kâbusu yaşıyor. Smith’in tabiriyle “insanlığın efendileri” son otuz yılda, kendi toplumlarının refahıyla ilgili her türlü duygusal ilgiyi terk etmiş durumdalar. Bunun yerine kısa vadeli kazançlara ve dev bonuslara odaklanıyorlar ve ülkelerinin çivisi çıkıyor.

Bu satırları yazarken *New York Times*’ın birinci sayfasındaki bir illüstrasyon önümde duruyor. Yan yana iki büyük hikâye yer alıyor. Biri, Cumhuriyetçilerin nasıl da “artırılmış gelirleri içeren” –zenginlere koyulan vergiler için kullanılan bir hüsnütadır– her türlü anlaşılmaya ateşli bir şekilde karşı çıktıklarını tartışıyor.²⁶ Diğerinde ise “Fiyatlar Artmasına Rağmen Lüks Mallar Raflardan Kıpış Kıpış Gidiyor” başlığı var.²⁷

Bu gelişen manzara, Citigroup’un yatırımcıları için hazırladığı bir broşürde gayet düzgün bir şekilde tarif edilmişti. Bu büyük banka, riskli borçlar, dev kârlar, çöküşler ve mali yardımlarla dolu otuz yıllık bir devrede sürekli yapmış olduğu gibi, bir kez daha kamudan açılan oluktan besleniyor. Bankanın analistleri, plütonomya* ve geri kalanlar olarak iki bloka ayrılan ve bu ayrışmayla büyümenin birkaç zengin tarafından sağlanıp yine onlar tarafından büyük ölçüde tüketildiği bir küresel toplum oluşturduğu dünya tasavvur etmişlerdi. Plütonomyanın kazançlarından mahrum bırakılanlar “zengin olmayanlar”, bir başka deyişle bu aralar zaman zaman “küresel prekarya” –yani istikrarsız ve git-

25 Thomas Ferguson, “Best Buy Targets are Stopping a Debt Deal”, *Financial Times*, Londra, 26 Temmuz 2011.

26 Robert Pear, “New Jockeying in Congress for Next Phase in Budget Fight”, *New York Times*, 3 Ağustos 2011.

27 Stephanie Clifford, “Even Marked Up, Luxury Goods Fly Off Shelves”, *New York Times*, 3 Ağustos 2011.

* Çok zenginlerden oluşan zümre. (çev.)

gide kısıtlanan varoluş koşullarında yaşayan işgücü– olarak da anılan geniş çoğunluktur. Amerika Birleşik Devletleri’nde bunlar “artmakta olan işçi güvencesizliği”nden mustarip durumdadırlar. Eski Amerikan Merkez Bankası (Fed) Başkanı Alan Greenspan, vaktiyle Kongre’ye yaptığı izahatta, bu durumun sağlıklı bir ekonomi için gereken temel olduğunu söylüyordu ve diğer yandan da kendi ekonomi yönetim becerilerini övüyordu.²⁸ Küresel toplumdaki gerçek güç değişimi işte tam olarak budur.

Citigroup analistleri, yatırımcılara, hareketin bulunduğu yer olan çok zenginler cephesine odaklanmaları tavsiyesinde bulunur. Bunların çıkarttığı kendi deyimleriyle “Plütonomya Stok Sepeti”, çok varlıklı olanları daha da zenginleştirecek olan Reagan-Thatcher ekonomi programlarının başlatıldığı 1985’ten bu yana gelişmiş piyasaların dünya endekslerini bir hayli aştı.²⁹

Bunların da büyük ölçüde sorumlu oldukları 2008’deki çakılıştan önce, altın çağ sonrasının yeni finansal kurumları, şirket kârlarındaki hisselerini üçten fazla katlayarak ürkütücü bir ekonomik güce kavuşmuşlardı. Çakılıştan sonra ise bir kısım ekonomist, tamamen ekonomik anlamda bunların işlevlerini incelemeye başladılar. Nobel ödüllü ekonomist Robert Solow, bunların genel etkilerinin büyük ihtimalle olumsuz olduğu, çünkü “başarılı olmanın reel ekonominin verimliliğine muhtemelen ya çok az katkı yaptığını ya hiç yapmadığı, buna karşılık felaketlerin zenginliği vergi mükelleflerinden finansçılara aktardığı” sonucuna varıyordu.³⁰

Bu finans kuruluşları, siyasette demokrasinin kalıntılarını lime lime ederek, mağdurları sessizlik içinde acı çekmeye razı olduğu müddetçe, ölümcül sürecin daha ileri taşınmasının zeminini hazırladılar.

28 Louis Uchitelle, “Job Insecurity of Workers Is a Big Factor in Fed Policy”, *New York Times*, 27 Şubat 1997.

29 Ajay Kapur, “Plutonomy: Buying Luxury, Explaining Global Imbalances”, 16 Ekim 2005, erişim: <http://delong.typepad.com/plutonomy-1.pdf>.

30 Noam Chomsky, *Making the Future: Occupations, Interventions, Empire and Resistance*, City Lights, San Francisco, 2012, s. 289.

Amerika Birleşik Devletleri'nin "gerilemekte olduğu ve nihai çöküşü ihtimaliyle uğursuzca yüzleştiği"ne dair öne sürülen "ortak tema"ya geri dönecek olursak, her ne kadar bu ağıtlar ciddi ölçüde abartılıyor olsalar da, hakikate dair bir şeyler de barındırıyor. Dünyadaki Amerikan gücü, hakikaten de İkinci Dünya Savaşı sonrasında yakaladığı zirveden itibaren yaşadığı gerileyişe devam ediyor. ABD dünyanın en güçlü devleti kalmakla birlikte, yine de küresel güç çeşitlenmeye devam ediyor ve ABD iradesini empoze etmekte gittikçe zorlanıyor. Fakat gerileyişin pek çok boyutu ve karmaşık tarafı var. Ülkedeki toplum da gözle görülür şekilde gerileme içinde ve bazıları için gerileyiş olan şey, başkaları için hayal edilemez zenginlik ve ayrıcalık anlamına gelebilir. Plütonomya için –daha dar bir şekilde söylersek, en üst tabakada yer alan küçük kesim için– ayrıcalık ve zenginlik bol bulunmaktayken, büyük çoğunluk için beklentiler genellikle iç karartıcı oluyor ve birçok kimse benzersiz avantajlara sahip bir ülkede hayatta kalma sorunları bile yaşıyabiliyor.

Amerika Bitti mi?

Bazı önemli yıldönümlerinde ağırbaşlı anmalar yapılır; mesela Japonya'nın Pearl Harbor'daki Amerikan deniz üssüne saldırısının yıldönümünde. Diğerleri ise görmezden gelinir ve biz sıklıkla bunlardan ileride nelerin olabileceğine dair değerli dersler alabilmekteyiz.

Başkan John F. Kennedy'nin aldığı İkinci Dünya Savaşı sonrasındaki en tahripkâr ve en kanlı saldırganlık harekâtını yapma kararının ellinci yıldönümünde herhangi bir anma olmadı. Güney Vietnam'ın ve daha sonra bütün Hindişin'in işgali, milyonlarca kişinin ölümüne sebep olmuş ve dört ülkeyi harap etmişti. Bitki örtüsünü ve ekinleri yok etmek için bilinen en ölümcül kanserojen maddelerin zorla kullanıldığı Güney Vietnam'da, bu durumun uzun vadeli etkileri sebebiyle kayıplar hâlâ artıyor.

İlk hedef Güney Vietnam'dı. Saldırganlık daha sonra Kuzey Vietnam'a yayıldı, oradan Laos'un kuzeyindeki ücra kırsal bölgeye geçti ve nihayet Kamboçya kırsalını hedef aldı. Buradaki bombalamalar insanın aklını alacak seviyedeydi, zira İkinci Dünya Savaşı sırasında Müttefiklerin, Pasifik bölgesindeki bütün hava operasyonlarında kullandıkları bombalara denk düşecek kadardı; buna Hiroşima ve Nagazaki'ye atılan iki atom bombası dahil. Bu vakada, Ulusal Güvenlik Danışmanı Henry Kissinger'ın emirleri yerine getiriliyordu; "havada uçan ne varsa, hareket eden her şeyin üzerine göndermek" bunlardan biriydi, tarihsel kayıtlarda böyle bir açık soykırım çağrısı bulmak güç-

tür.¹ Bunların pek az kısmı hatırlanıyor. Birçoğu da küçük eylemci çevrelerinin dışında çok az bilinirdi.

Elli yıl önce işgal başladığında, meseleye gösterilen ilgi o kadar azdı ki, işgali meşrulaştırmaya çalışan çok az çaba vardı. Bu çabalar da başkanın “etki alanını genişletmek için temel olarak gizli kapaklı araçlar kullanan yekpare ve acımasız bir komplo-nun hedefindeyiz” ve eğer bu komplo Laos ve Vietnam’daki amaçlarına ulaşırsa, “kapılar sonuna kadar açılmış olacak” diye izah ettiği coşkulu savunmasından daha başarılı değildi.²

Başka bir seferinde, ABD’nin Küba’nın bağımsızlığını yok etmeye yönelik uyguladığı saldırganlık ve terörün başarısızlığa uğraması durumu üzerine daha da ileri giderek “Keyfi yerinde, rahatına düşkün, yumuşak toplumlar tarihin enkazıyla birlikte süpürülüp gidecekler [ve] yalnızca güçlüler ayakta kalabilecek,” uyarısını yapıyordu.³

5-6 yıl sonra protestoların artmaya başladığı zamanlarda, saygıdeğer Vietnam uzmanı ve askeri tarihçi Bernard Fall, ki kendisi güvercinlerden değildi, “kültürel ve tarihsel bir varlık olarak Vietnam’ın yok olma tehlikesiyle karşı karşıya olduğunu, [çünkü] ülkenin kırsal kesiminin, o büyüklükte bir alan üzerinde saliverilmiş dünyanın en büyük askeri makinesinin darbeleri altında gerçekten de can çektiği” kestiriminde bulunuyordu.⁴ Burada yine Güney Vietnam söz konusu ediliyordu.

Sekiz korkunç yıl sonrasında savaş bittiğinde, ana akım kaa-naatler, bu savaşın tanımı konusunda ikiye bölünmüşlerdi: Bir

1 Elizabeth Becker, “Kissinger Tapes Describe Crises, War and Stark Photos of Abuse”, *New York Times*, 27 Mayıs 2004.

2 John F. Kennedy, “The President and the Press”, (Amerikan Gazeteciler Cemiyeti’nde yapılan konuşma, Waldorf-Astoria Hotel, New York, NY, 27 Nisan 1961) http://www.jfklibrary.org/Research/Research-Aids/JFK-Speeches/American-Newspaper-Publishers-Association_19610427.aspx.

3 John F. Kennedy’den alıntılan Thomas G. Paterson, “Fixation with Cuba: The Bay of Pigs, Missile Crisis, and Covert War Against Castro”, *Kennedy’s Quest for Victory: American Foreign Policy, 1961-1963* içinde, der. Thomas G. Paterson, Oxford University Press, Oxford, 1989, s. 136.

4 Edward S. Herman ve Noam Chomsky, *Manufacturing Consent: The Political Economy of the Mass Media*, Pantheon, New York, 1988, s. 183.

taraf-ta savaşın daha fazla adanmışlıkla kazanılabileceğini sy-
leyip onu “asil bir dava” olarak tanımlayanlar, tam karşı taraf-
taysa eleştirel bir şekilde bunu, sebep olduğu maliyetin de ka-
nıtladığı üzere, “bir hata” olarak tanımlayanlar vardı. 1977’de
Başkan Carter’ın Vietnam’a “hiçbir borcumuz” olmadığı, şnk
“yıkımın karşılıklı olduğu” açıklaması da çok az kişinin dikka-
tini çekiyordu.⁵

Bütün bunlarda, yalnızca zayıfların ve mağlupların işlenen
günahların ceremesini çekmesinden başka, bugün için de önemli
dersler var. Biri şu: Ne olduğunu anlamak için yalnızca reel dn-
yanın önemli olaylarına dikkat kesilmemeliyiz, fantezi gibi ınla-
sa da, liderlerin ve elitlerin kanaatlerinin de ne olduklarına bak-
malıyız. Bir başka ders ise, halkı korkutup mobilize etmek için
tezghlanan uçuk hayallerin yanı sıra (ve belki de kendi retorik-
lerinin tuzağına düşen bazıları da bunlara inanmaktadır), köken-
leri stabil kurumlarda ve bunların ilgi alanlarında bulunduğu için
uzun yıllar boyunca rasyonel ve stabil ilkeler üzerine oturtulmuş
jeostratejik planlamanın da söz konusu olduğudur. Bu noktaya
tekrar döneceğim, burada sadece devlet eylemlerinde kalıcı fak-
türlerin genelde iyi örtbas edildiklerini vurgulamak istiyorum.

Irak savaşı öğretici bir vakadır. Bekamıza yönelik muazzam
bir tehdit karşısında nefsi müdafaa gibi alışılageldik bir zemin
zerinde korkutulmuş bir halka pazarlandı bu harekât. “Tek
soru,” diye ilan ediyordu George W. Bush ve Tony Blair, Sad-
dam Hüseyin’in kitle imha silahlarını geliştirme programlarını
durdurup durdurmayacağıydı. Bu tek soru yanlış cevaplanınca,
hükümetin retoriği, gayret göstermeye bile gerek kalmadan, “de-
mokrasi arzumuza” dönüştü ve eğitimli kamuoyu da aynı yolu
dümdüz izledi.

Daha sonra, ABD’nin Irak’taki yenilgisinin boyutunu sak-
lamak hepten gleşince, hükümet başından beri açık olan şeyi
sessizce kabul etti. 2007 yılında idare resmi bir şekilde nihai -

5 Jimmy Carter: “The President’s News Conference”, 24 Mart 1977. Online hali
için: Gerhard Peters ve John T. Woolley, *The American Presidency Project*. [http://
www.presidency.ucsb.edu/ws/?pid=7229](http://www.presidency.ucsb.edu/ws/?pid=7229).

zümün ABD askeri üslerinin varlığının korunması ve muharebe harekâtı hakkının sağlanması gerektiğini ve ABD’li yatırımcılara ülkedeki zengin enerji sisteminde öncelik verilmesi gerektiğini ilan ediyordu; bu talepler ancak Irak direnişi karşısında zoraki terk edildi ve bütün bunlar halkın genelinden gayet başarılı bir şekilde gizli tutuldu.⁶

AMERİKAN GERİLEYİŞİNİ ÖLÇÜMLEMEK

Bu tür dersleri akılda tutarak büyük siyaset ve fikir dergilerinde nelerin vurgulandığına bakmakta fayda var. Müesses nizamın en prestijli dergisi olan *Foreign Affairs*’e göz atalım. Kasım/Aralık 2011 sayısının kapağındaki başlıkta kalın harflerle şöyle yazıyor: “Amerika Bitti Mi?”

Bu başlığı taşıyan yazı, ülkenin zenginliğini tüketen “insani misyonlar”da “kısıntı”ya gidilmesi, böylelikle uluslararası siyaset söylemlerinde önemli bir tema haline gelen ve genellikle de bunun sonucu olarak gücün Doğu’ya, Çin’e ve (belki de) Hindistan’a geçtiği fikrinin eşlik ettiği, Amerikan gerileyişi hikâyesine bir son verme çağrısı yapmakta.⁷

Sayıda yer verilen ilk iki analiz, İsrail-Filistin meselesiyle ilgili. Bunlardan birincisi, İsrailli iki üst düzey yetkili tarafından yazılmış ve “Sorun Filistin’in Reddiyeciliği” başlığını taşıyor. Yazı, çatışmanın çözülemeyeceğini çünkü Filistinlilerin bir Yahudi devleti olarak İsrail’i tanımayı reddettiklerini ileri sürüyordu. Böylelikle de standart diplomasi uygulamasına denk düşen bir şey söylemiş oluyordu: Devletler tanınır, fakat devletler içindeki ayrıcalıklı ke-

6 Suzanne Goldenberg, “Bush Commits Troops to Iraq for the Long Term”, *Guardian*, Londra, 26 Kasım 2007. Ayrıca bkz. Guy Raz, “Long-Term Pact with Iraq Raises Questions”, *Morning Edition*, National Public Radio, 24 Ocak 2008. Daha detaylı analiz için, bkz: Noam Chomsky, *Making the Future: Occupations, Interventions, Empire and Resistance*, City Lights Books, San Francisco, 2012, s. 64-66; Charlie Savage, “Bush Asserts Authority to Bypass Defense Act”, *Boston Globe*, 30 Ocak 2008.

7 Joseph M. Parent ve Paul K. MacDonald, “The Wisdom of Retrenchment”, *Foreign Affairs* 90, no. 6 (Kasım/Aralık 2011).

simler tanınmaz.⁸ Filistin'in tanınması talebi, siyasi bir çözümün yaratabileceği tehdide mani olarak İsrail'in yayılmacı emellerinin altını oyabilecek yeni bir araçtan başka bir şey değildi.

Amerikalı bir profesör tarafından savunulan karşıt görüş, başlıktaki ifadede özetlenmişti: “Sorun İşgal.”⁹ Makalenin alt başlığı ise, “İşgal Ulusu Nasıl Yok Ediyor?” Hangi ulus? Tabii ki İsrail. İki makale derginin kapağında şu başlık altında gösteriliyorlar: “Kuşatma Altında İsrail.”

Ocak/Şubat 2012 sayısında ise çok geç olmadan İran'ı bombalama konusunda yeniden yapılmış bir çağrı yer alıyor. Yazar, “caydırıcılığın tehlikeleri” uyarısında bulunarak, “askeri eyleme kuşkuyla yaklaşanların, nükleer silahlara sahip bir İran'ın, ABD'nin Ortadoğu ve ötesindeki çıkarlarına oluşturacağı tehdidin gerçekliğini anlayamamış olduklarını” öne sürüyordu. “Bu [kuşkucuların] tatsız öngörüler, tedavinin hastalıktan daha kötü olacağını varsaymakta; yani Amerika'nın İran saldırısının sonuçlarının, en az İran'ın nükleer emellerini gerçekleştirmesi kadar, hatta bundan bile kötü olacağını düşünüyorlar. Fakat bu hatalı bir varsayımdır. Gerçek şu ki askeri bir hamle İran'ın nükleer programlarını yok etmeyi amaçlayacaktır ve eğer dikkatli yönetilirse bölgeyi ve dünyayı çok ciddi bir tehditten kurtarabilecek ve Amerika Birleşik Devletleri'nin ulusal güvenliğini uzun vadede gözle görülür şekilde güçlendirecektir.”¹⁰ Başka kimse-ler bunun faturasının çok ağır olacağını düşünüyor, hatta aşırıya kaçan bazıları ise böylesi bir saldırının uluslararası hukuku ihlal edeceğine dikkat çekiyordu; BM Sözleşmesi'nin hilafına, sık sık şiddet kullanma tehdidinde bulunan ılımlıların duruşları böyleydi.

O halde, bu baskın konumdaki endişeleri bir gözden geçirelim.

Amerikan gerileyişi bir gerçek; her ne kadar bunun apokaliptik versiyonu, tam bir kontrol sağlayamayan her şeyin tam bir felaketle sonuçlanacağını varsayan o bilindik yönetici sınıf

8 Yosef Kuperwasser ve Shalom Lipner, “The Problem is Palestinian Rejectionism”, *Foreign Affairs* 90, no. 6 (Kasım/Aralık 2011).

9 Ronald R. Krebs, “Israel's Bunker Mentality”, *Foreign Affairs* 90, no. 6 (Kasım/Aralık 2011).

10 Matthew Kroenig, “Time to Attack Iran”, *Foreign Affairs* 90, no. 1 (Ocak/Şubat 2012).

algısını yansıtıyor olsa da. Yüreklere dağlayan ağıtlara rağmen, Amerika Birleşik Devletleri hâlâ dünyanın baskın gücü olmaya açık ara devam ediyor, bu bakımdan ufukta onu zorlayacak bir rakip görünmüyor ve bu sadece Amerika'nın elbette hep son sözü söylediği askeri boyutla da sınırlı değil.

Çin ve Hindistan her ne kadar oldukça eşitsiz toplumlar olsalar da hızlı büyüme kaydettiler fakat hâlâ Batı'nın karşılaşmadığı devasa iç sorunlarla birlikte yoksul ülkeler olmaya devam ediyorlar. Çin dünyanın en büyük imalat merkezi fakat çevresindeki ileri endüstriyel güçler ve Batılı çokuluslu şirketler için bir montaj fabrikası görünümünde. Bu muhtemelen zaman içerisinde değişecek. Çin'de kimi zaman karşılaşıldığı üzere, imalat muntazaman inovasyonun ve hatta atılımların temelini oluşturur. Bunun Batılı uzmanları hayran bırakan bir örneği, Çin'in büyümekte olan küresel güneş paneli pazarını ele geçirmesidir ve bunun temelinde ucuz emek değil, koordine olmuş bir planlama ve gitgide gelişen inovasyon yatıyor.

Fakat Çin'in karşı karşıya olduğu sorunlar ciddiyet arz ediyor. Bunlardan bazıları, önde gelen haftalık Amerikan bilim dergisi *Science*'ta da ele alındığı üzere, demografik karakterdedir. Buradaki inceleme gösteriyor ki, Maoist dönemde ölüm oranları, “temelde iktisadi kalkınmanın ve eğitim, sağlık hizmetlerindeki gelişimin, bilhassa bulaşıcı hastalıklardan kaynaklanan ölümlerde keskin bir düşüş sağlayan kamu hijyeni hareketinin bir sonucu olarak, keskin bir düşüş gösterdi”. Fakat bu ilerlemeler, otuz yıl önce kapitalist reformların başlatılmasıyla birlikte son buldu ve ölüm oranları o zamandan beri arttı.

Dahası, Çin'in yakın zamandaki ekonomik büyümesi, “demografik fazlalığa”, yani çok geniş bir çalışma yaşındaki nüfusa bağlı oldu. “Fakat bu fazlalığın hasadını toplama dönemi yakında kapanabilir” ve bunun “kalkınma üzerinde derin bir etkisi olacaktır. (...) Çin'in ekonomik mucizesini ortaya çıkaran önemli etkenlerden biri olan aşırı ucuz emek arzı artık söz konusu olmayacak.”¹¹

11 Xizhe Peng, “China's Demographic History and Future Challenges”, *Science* 333, no. 6042, 29 Temmuz 2011, s. 581-87.

Demografi ufukta yatan sorunlardan yalnızca biri. Hindistan'da ise sorunlar daha da ciddi.

Her önde gelen de Amerikan gerileyişi öngörüsünde bulunmuyordu. Uluslararası medya içinde *Financial Times*'tan daha ciddi ve sorumlu bir kurum yoktur. Kuzey Amerika fosil yakıtını çıkarmak için gereken yeni teknolojinin Amerika Birleşik Devletleri'ni enerji konusunda bağımsız bir konuma getirebileceğini, böylelikle küresel hegemonyasını bir yüzyıl daha perçinleyeceğini öngören o iyimser beklentiye yakın zamanda bu gazete tam sayfa ayırmıştı.¹² Bu hayırlı olayda ABD'nin yöneteceği böylesi bir dünyanın nasıl bir şey olacağına dair hiçbir ifade bulunmuyordu ve bunun sebebi kanıt yokluğundan kaynaklı değildi.

Aşağı yukarı aynı zamanlarda Uluslararası Enerji Ajansı (IEA), eğer dünya mevcut gidişatla devam edecek olursa, fosil yakıtı kullanımı kaynaklı karbon salınımlarının hızlı artışıyla birlikte, iklim değişikliğini ilgilendiren güvenlik sınırına 2017 itibariyle ulaşılmış olacağını haber veriyordu. IEA'nın baş ekonomisti "Kapı kapanmak üzere," diyordu ve pek yakında "sonsuzadek kapanacak."¹³

Bundan kısa bir süre önce, ABD Enerji Bakanlığı, "kayda geçmiş en yüksek miktar sebebiyle fırlayıp" Hükümetler Arası İklim Değişikliği Paneli (IPCC) tarafından öngörülen en kötü senaryodan bile daha yüksek bir seviyeye ulaşmış olan yıllık karbon dioksit salınım rakamlarını açıklamıştı.¹⁴ Yıllar boyunca IPCC tahminlerinin çok muhafazakâr olduğu uyarısında bulunan Massachusetts Teknoloji Enstitüsü'nün (MIT) iklim değişim programındakiler dahil olmak üzere, birçok biliminsanı için bu bir sürpriz değildi.

IPCC tahminlerine yönelik bu tür eleştiriler, şirketler tarafından desteklenen püsküllü iklim değişim inkârcılarının ve birçok Amerikalının iklim değişiminin tehlikelerini yok saymasına

12 Daniel Yergin, "US Energy Is Changing the World Again", *Financial Times*, 16 Kasım 2012.

13 Fiona Harvey, "World Headed for Irreversible Climate Change in Five Years, IEA Warns", *Guardian*, Londra, 9 Kasım 2011.

14 "'Monster' Greenhouse Gas Levels Seen", Associated Press, 3 Kasım 2011.

neden olup onları uluslararası spektrumdan kopararak bunlara eşlik eden dev propaganda kampanyalarının tersine, fiilen hiçbir kamusal ilgi uyandırmadı. İş dünyasının desteği de hakeza siyasi iktidara yarıyor. Artık inkârcılık, bitmek bilmez bir şekilde süregiden seçim kampanyası komedilerinde boy gösteren Cumhuriyetçi adaylar tarafından seslendirilen amentünün bir parçası durumunda ve Kongre’de inkârcılar, küresel ısınma hakkında ciddi bir şeyler yapılması şöyle dursun, bunun etkilerini soruşturacak çabaları engelleme bakımından yeterince güçlü konumdalar.

Kısacası, makul bir beka için umudumuzu yitirdiğimiz zaman Amerikan gerileyişine belki de set çekilebilecektir; ki bu, dünyadaki güç dengesi göz önüne alındığında gayet gerçekçi bir manzara.

ÇİN’İ VE VIETNAM’I “KAYBETMEK”

Bu tür nahoş düşünceleri bir kenara koyarsak, Amerikan gerileyişine yakından bir bakış, son altmış yılın da gösterdiği üzere, Çin’in sahiden de bunda büyük bir rol oynadığını ortaya koyar. Şimdi bu tarz endişelere sebep olan gerileme aslında yakın zamanda ortaya çıkmış bir olgu değil. İkinci Dünya Savaşı’nın sonlarına, yani ABD’nin dünya zenginliğinin yarısına ve mukayese edilemez güvenlik ve küresel erişim gücüne sahip olduğu döneme dek gider. Plancılar doğal olarak bu gücün muazzam eşitsizliğin pekâlâ farkındaydılar ve bunu bu şekilde korumaya niyetlenmişlerdi.

Temel bakış açısı, 1948 tarihli önemli bir devlet evrakında hayranlık uyandırıcı bir açıklıkla gösterilmişti. Bu belgenin yazarı, o dönem yeni dünya düzeninin mimarlarından birisiydi: Dışişleri Bakanlığı’nda politika planlama ekibinin başkanı, saygıdeğer devlet adamı ve akademisyen, planlama ekibi içinde ılımlı bir güvercin olan George Kennan. Ona göre Amerika Birleşik Devletleri’nin asli politika amacı, muazzam zenginliğimizi diğerlerinin sefaletinden ayıran “eşitsizlik durumunu” korumak olmalıydı. Bu amacı gerçekleştirmek içinse “insan hakları, yaşama standartlarının yükseltilmesi ve demokratikleşme gibi

muallak ve (...) gerçekdışı amaçlar hakkında konuşmayı bırakmalı” ve mutlaka “doğrudan güç konseptleriyle uğraşmalı” ve “diğerkâmlık ve dünyaya hayır dağıtma” öğütleyen “idealistçe sloganlar tarafından kösteklenmemeliydik.”¹⁵

Kennan özel olarak Asya’daki duruma işaret ediyordu fakat onun gözlemleri, birkaç istisna hariç, ABD tarafından yürütülen küresel sistem katılımcılarına genelleştirilebilirdi. Buna karşın, “idealistçe sloganlar”ın, aydın zümreler dahil olmak üzere bunların yayılması beklentisinde olanlara hitap edildiği vakit sergileneneceği gayet iyi anlaşılmıştı.

Kennan’ın formüle edilip uygulamaya konulmasına yardım ettiği planlar, Amerika Birleşik Devletleri’nin Batı Yarımküre’yi, Uzakdoğu’yu, eski Britanya İmparatorluğu’nu (Ortadoğu’daki eşsiz enerji kaynakları dahil) ve Avrasya’nın mümkün olduğu kadar büyük kısmını, özellikle de buradaki ticari ve endüstriyel merkezleri kontrol edebileceğini çantada keklik sayıyordu. O dönemki güç dağılımı dikkate alındığında, bunlar gerçekdışı amaçlar değillerdi. Fakat birdenbire gerileme başladı.

1949’da, Çin bağımsızlığını ilan etti; bu durum ABD’de bu “kayıp”tan kimin sorumlu olduğuna dair tatsız bir şekilde karşılıklı suçlamalara ve çatışmaya sebebiyet verdi. Şifahi varsayım, ABD’nin, savaş sonrası plancılarının varsaydığı üzere, dünyanın büyük ölçüde geri kalanıyla birlikte Çin’e de hukuk yoluyla “sahip olduğu” idi.

“Çin’in kaybı”, “Amerika’nın gerileyişi”ndeki gözle görülür ilk adımdı. Bunun politikaya yansıyan büyük sonuçları oldu. Bunlardan biri, Fransa’nın eski kolonisi olan Hinde’yi yeniden fethetme girişimlerini doğrudan desteklemektir, böylelikle burasının da bir “kayıp” olma olasılığı bertaraf edilecekti. Başkan Eisenhower’ın ve başkalarının buradaki zengin kaynaklara dair iddialarına karşın, Hinde’nin kendisi önemli bir endişe kaynağı değildi. Endişe daha ziyade “domino teorisi” idi. Domino taşları yıkılmadıkları zaman epey alay konusu olur ama bu önemli

15 Noam Chomsky, *Hopes and Prospects*, Haymarket Books, Chicago, 2015, s. 220.

bir politika ilkesidir çünkü çok rasyoneldir. Henry Kissinger'ın versiyonundan uyarlarsak, ABD kontrolünden çıkan bir bölge, “bulaşıcı hastalığı yayacak” bir virüse dönüşür ve başka yerleri de aynı yolu izlemeye sevk eder.

Vietnam olayındaki endişe, bağımsız gelişme virüsünün gerçekten de zengin kaynaklara sahip olan Endonezya'yı etkileyebileceğiydi. Ve bu da önde gelen Asya tarihçisi John Dower'ın adlandırmasıyla süper domino taşı Japonya'nın, ABD iktidarının erişiminden kaçmış bir sistemde teknolojik ve endüstriyel merkez olduğu bağımsız bir Asya'yı “tanzim etmesi”ne götürebilirdi.¹⁶ Bu da esasen Amerika Birleşik Devletleri'nin, İkinci Dünya Savaşı'nda Japonya'ya karşı Asya'da böylesi bir yeni düzen kurma girişimini engellemek için mücadele ettiği Pasifik safhasını kaybetmiş olması anlamına gelirdi.

Böylesi bir sorunla uğraşmanın yolu açıktır: Virüsü yok et ve enfeksiyon kapmış olanları “aşıla”. Vietnam vakasında rasyonel seçim başarılı bağımsız kalkınmaya dair bütün umutları yok etmek ve bu bölgelerde kanlı diktatörlükleri dayatmaktı. Bu görevler başarıyla yerine getirildi; yine de tarih kendi marifetini sergiledi ve korkulana benzer birtakım şeyler Washington'ı dehşete düşürerek o zamandan beri Doğu Asya'da gerçekleşmekte.

Hindiçin Savaşlarının en önemli zaferi 1965 yılındaydı, Endonezya'da General Suharto'nun başını çektiği ABD destekli askeri darbe, CIA'in Hitler, Stalin ve Mao'nunkilerle kıyasladığı kitlesel kıyımlar gerçekleştirdi. *New York Times*'in tarif ettiği üzere “akıllara durgunluk veren kitlesel katliamlar” ana akım medyada olduğu gibi ve dizginlenmemiş bir coşkunlukla aktarılıyordu.¹⁷

Bu darbe “Asya'da bir ışık şuası” idi, mühim bir liberal yorumcu olan James Reston'ın *The Times*'ta yazdığı üzere.¹⁸ Darbe, yoksulların kitle tabanlı siyasal partisini yıkıp demokrasi tehdidine

16 John W. Dower, “The Superdomino In and Out of the Pentagon Papers”, *The Pentagon Papers: The Senator Gravel Edition*, cilt 5 içinde, der. Noam Chomsky ve Howard Zinn, Beacon Press, Boston, 1972, s. 101-42.

17 Seymour Topping, “Slaughter of Reds Gives Indonesia a Grim Legacy”, *New York Times*, 24 Ağustos 1966.

18 James Reston, “A Gleam of Light in Asia”, *New York Times*, 19 Haziran 1966.

son vererek dünya üzerindeki en kötü insan hakları sicillerinden birine sebep olan bir diktatörlük kurmuş ve ülkenin zenginliklerini Batılı yatırımcılara açık hale getirmişti. Doğu Timor'daki soykırım benzeri işgal dahil birçok korkunçluktan sonra Suharto'nun 1995'te Clinton idaresi tarafından "bizim türümüzden bir adam" olarak ağırklanmasında şaşılacak bir şey yok.¹⁹

1965'in büyük olaylarından yıllar sonra Kennedy ve Johnson'ın Ulusal Güvenlik Danışmanı McGeorge Bundy, o dönemde Vietnam Savaşı'nı sona erdirmenin akıllıca olacağını söyledi. Böylelikle "virüs" fiilen yok edilip ilk domino taşı düzgün bir şekilde yerine koyulacak ve bölgedeki diğer ABD destekli diktatörlükler de buna payanda olacaktı. Benzer prosedürler rutin bir şekilde başka yerlerde izlenmişti; Kissinger özel olarak Şili'deki sosyalist demokrasi tehdidine işaret ediyordu, akabinde ülkede General Pinochet'nin zalim diktatörlüğünün dayatıldığı "ilk 11 Eylül"de sona erdirilen tehdit... Virüsler başka yerlerde de derin kaygılar uyandırdılar; mesela seküler milliyetçilik tehdidinin Britanyalı ve Amerikalı plancıları kaygılandırması sebebiyle bu tehdidi radikal İslami köktencilikle göğüsleme siyasetine götürdüğü Ortadoğu'da.

ZENGİNLİĞİN YOĞUNLAŞMASI VE AMERİKAN GERİLEYİŞİ

Bu tür zaferlere rağmen Amerikan gerileyişi sürdü. 1970'lerde de yeni bir safhaya girdi: Hem özel hem de devlet plancılarının, yerli imalatla düşen kâr oranlarının kısmi etkisiyle, ABD ekonomisini finansallaştırmaya kaydırarak ve üretimi ülke dışına çıkartarak bilinçli bir şekilde kendi kendine girdiği bir gerileme. Bu kararlar, zenginliğin oldukça (gözle görülür bir şekilde nüfusun en üst yüzde 0,1'lik kısmında) yoğunlaşarak siyasi iktidarın, dolayısıyla da yasamanın yoğunlaşmasına yol açan bir kısır dön-

19 David Sanger, "Why Suharto Is In and Castro Is Out?", *New York Times*, 31 Ekim 1995.

güyü başlattı. Bu da döngüyü daha ileri boyutlara taşıdı: Gözden geçirilmiş vergilendirme ve diğer mali politikalar, deregülasyon, şirketlerin yönetim kurallarında yöneticilerin büyük paralar kazanmasına sebep olan değişiklikler, vesaire...

Bu esnada çoğunluk cephesinde reel ücretler büyük ölçüde durgunlaştı ve insanlar ancak keskin bir şekilde artmış iş yükü, sürdürülemez borç ile geçinmek zorunda kalmaya başladı. Bunlara bir de Reagan yıllarından bu yana tekrar edecek şekilde servet yaratıp patladıktan sonra kaçınılmaz bir şekilde ortadan kaybolan bonoları ve bu suçların faillerinin genelde mükelleflerin vergileri tarafından kurtarılmasını ekleyin. Buna paralel bir şekilde, siyasi sistem gitgide lime lime oldu ve her iki parti de tırmanan seçim masraflarıyla birlikte şirketlerin ceplerine bakmaya başladı; Cumhuriyetçiler artık komik duruma düştüler, Demokratlar da onların çok gerisinde sayılmazlardı.

Bu tür gelişmeler konusunda yıllar boyunca en büyük güvenilir veri kaynağı olan Ekonomi Politikası Enstitüsü tarafından hazırlanan kitap kalınlığındaki bir çalışma “Tasarlanmış Kusur” başlığını taşıyor. “Tasarlanmış” ifadesi burada haklı; başka tercihler de düşünülebilirdi. Ve çalışmanın gösterdiği üzere “kusur”, belli bir sınıfa has. Tasarlayanlar için hiçbir kusur söz konusu değil, durum bunun tam tersine. Bu politikalar yalnızca geniş çoğunluk –Occupy hareketlerinin tanımlamasıyla yüzde 99– ve gerilemiş olan, bu politikalarla gerilemeye devam edecek ülke için bir kusur oluşturunuyor.

Bir faktör de imalatın ülke dışına taşınması. Yukarıda bahsettiğimiz Çin işi güneş paneli örneğinin de gösterdiği üzere, imalat kapasitesi inovasyon için gerekli temeli ve itkiyi sağlıyor. Böylelikle üretimde, tasarımda ve icatta ileri sofistikasyon aşamalarına götürüyor. Bu yararlar da dışarıdan tedarik ediliyor. Bu durum sürekli siyaseti dizayn eden “para babaları” için bir sorun oluşturmuyor ama çalışan ve orta sınıflar için ciddi sorun oluşturmuyor, en çok ezilen kesimler içinse gerçek bir felaket oluyor: Köleliğin ve sonrasındaki çirkin sürecin etkisinden asla kurtulamamış ve

2008’de ortaya çıkan en sonuncu ve şimdiye kadarki en kötü finansal krizde gördüğümüz emlak balonunun patlamasıyla önemsiz servetleri de fiilen yok olmuş Afro-Amerikalılar.

YURTDIŞINI KARIŞTIRMAK

Yurtta bilinçli bir şekilde kendi kendine girilen gerileme sürerken, başka yerlerdeki “kayıplar” artmaya devam etti. Son on yılda, beş yüz yıldır ilk defa, Güney Amerika kendisini Batı tahakkümünden kurtaracak başarılı adımlar atmaya başladı. Bölge bütünleşmeye doğru hamle yapıyor ve bir sefalet denizi içindeki ufak aşırı zenginlik adaları olarak duran ve çoğunluğu Avrupalılaştırmış elitler tarafından yönetilen bu toplumların bazı korkunç iç sorunlarına hitap edilmeye başlandı. Bu uluslar ayrıca kendilerini bütün ABD askeri üslerinden ve Uluslararası Para Fonu (IMF) kontrollerinden kurtardı. Yeni kurulmuş bir örgüt olan Latin Amerika ve Karayip Devletleri Cemiyeti (CELAC) yarımküredeki ABD ve Kanada dışındaki bütün ülkeleri içinde barındırıyor. Eğer sahiden işleyebilirse bu, Amerikan gerileyişinin bir başka adımı olacak ve her daim “arka bahçe” olarak görülen yerde gerçekleşecek.

Daha da ciddi bir durum, 1940’lardan bu yana planlamacılar tarafından “dehşet verici bir stratejik güç kaynağı ve dünya tarihinin en büyük maddi ödülllerinden birisi” olarak görülen ODKA ülkelerinin –Ortadoğu/Kuzey Afrika– kaybında yaşanabilir.²⁰ Kesin olmak gerekirse, Kuzey Amerika enerji kaynaklarına dayalı ABD enerji bağımsızlığına dair asırlık projeksiyonların realist oldukları ortaya çıkarsa, ODKA’yı kontrol etmedeki önem muhtemelen tamamen olmasa da bir ölçüde azalabilir. Asıl mesele her daim erişmekten ziyade kontrol etmek olmuştur. Buna karşılık, gezegenin dengesine ilişkin muhtemel sonuçlar o kadar kaygı verici ki bunları tartışmak ancak etraflı bir akademik egzersiz olabilir.

20 Noam Chomsky, *Hegemony or Survival*, Henry Holt, New York, 2003, s. 150.

Tarihi öneme sahip bir başka gelişme olan Arap Baharı, ODKA'nın en azından kısmi "kaybına" alamet olabilir. Amerika Birleşik Devletleri ve müttefikleri, bu sonucun ortaya çıkmasını engellemek için çok uğraştılar, şimdiye dek de kayda değer başarı sağladılar. Bunların halk ayaklanmalarına yönelik politikaları, kendi standart kılavuzlarına uygun gelişti: Amerikan etki ve kontrolü karşısında en yumuşak başlı olabilecek güçleri destekle.

Tuttukları diktatörler, bunlar kontrol etmeyi sürdürebildiği müddetçe desteklenmelidir (büyük petrol devletlerinde olduğu üzere). Bu ne zaman mümkün olmaktan çıkar, onlar gözden çıkarılır ve eski rejimin mümkün olduğunca eksiksiz bir şekilde tekrar tesis edilmesine çalışılır (Tunus ve Mısır'da olduğu gibi). Genel örüntü dünyanın başka yerlerinden tanındıktır: Somoza, Marcos, Duvalier, Mobutu, Suharto ve daha birçokları. Libya olayında, üç geleneksel emperyalist güç, kendi destekledikleri BM Güvenlik Konseyi kararını ihlal ederek, asilerin hava kuvvetlerini oluşturdular ve böylelikle sivil kayıplarını ciddi bir şekilde artırıp insani bir felakete ve siyasi bir kaosa sebep oldular. Ülke de böylece içsavaş ortamına girdi, Batı Afrika ve başka yerlerdeki cihatçılara silahlar akıtıldı.²¹

İSRAİL VE CUMHURİYETÇİ PARTİ

Benzer mülahazalar yukarıda bahsettiğimiz *Foreign Affairs*'in Kasım/Aralık 2011 sayısındaki ikinci büyük endişe olan İsrail-Filistin çatışmasına da aktarılmıştı. Bu sahnede ABD'nin demokrasi korkusunun daha açık gösterilmesi zor olurdu. Ocak 2006'da Filistin'de serbestçe ilan edilen ve uluslararası gözlemciler tarafından adil bulunan seçimler yapıldı. Amerika Birleşik Devletleri'nin (ve elbette İsrail'in) ilk tepkisi, ki onları daha kibar bir şekilde Avrupa takip edecekti, yanlış tarafa oy vermiş olmaları sebebiyle Filistinlilere ağır yaptırımlar uygulamak olacaktı.

21 Alan J. Kuperman, "Obama's Libya Debacle", *Foreign Affairs* 94, no. 2 (Mart/Nisan 2015).

Bu bir yenilik değil. Bilakis ana akım araştırmacılıkta kabul edilen genel ilkeyle oldukça uyum içindedir: ABD demokrasiyi destekler, sadece ve sadece bunun sonuçları kendisinin stratejik ve ekonomik amaçlarıyla uyuşuyorsa; “demokrasiyi teşvik” inisiyatiflerinin en dikkatli ve saygıdeğer akademisyen analisti neo-Reagancı Thomas Carothers’ın vardığı hazin sonuç buydu.

Daha kapsamlı konuşursak, kırk yıl boyunca Amerika Birleşik Devletleri, İsrail-Filistin meselesinde gayet iyi bilindikleri için tekrar etmeye gerek duymadığımız şartlarda siyasi bir çözüm çağrısında bulunan uluslararası konsensüsü engelleyerek reddiyeci kampın öncülüğünü yaptı. Batılıların amentüsü, İsrail önkoşullar olmaksızın müzakere yollarını ararken Filistinlilerin bu şartları reddettiğı yönündeydi. Bunun tam tersi daha doğrudur: ABD ve İsrail çok sıkı önkoşullar talep etmekte, dahası bu önkoşullar öyle tasarlanıyor ki müzakereler Filistinlileri ya en kritik konularda taviz vermeye zorlayacak ya da hiçbir yere.

Birinci önkoşul, müzakerelerin Washington tarafından denetlenmesi gerektiğı, ki bu aşağı yukarı İran’ın Irak’taki Sünni-Şii çatışmalarına yönelik müzakereleri denetlemesini talep etmesiyle benzer anlama sahip. Ciddi müzakereler tarafsız kesimlerin, tercihen uluslararası saygı gören bir kesimin –mesela Brezilya– himayesinde gerçekleştirilmelidir. Bu müzakereler iki karşıt taraf arasındaki çatışmaları çözmeyi amaçlamalıdır: Bunların bir tarafında ABD ve İsrail vardır, diğer tarafında ise dünyanın geri kalanı.

İkinci önşart ise, İsrail’in Batı Şeria’daki gayri hukuki yerleşimlerini genişletmekte serbest olması gerektiğı. Teorik olarak ABD bu tür eylemlere karşı çıkar, fakat İsrail’in bileğine ufak bir tıkırdatır ve ona ekonomik, diplomatik ve askeri destek sağlamaya devam eder. ABD’nin bazı sınırlı itirazları olduğunda, kolaylıkla İsrail’in eylemlerini engeller. Kudüs ve çevresini Ma’aleh Adumim kasabasına bağlayarak Batı Şeria’yı fiilen iki kısıma ayıran E1 projesi sırasında olduğu gibi; siyasi yelpazenin her kesiminden İsraili planlamacı için yüksek bir önceliğe sahipti bu proje fakat Washington’da bazı itirazlara yol açtı, böylelik-

le İsrail projeyi gözlerden uzaklaştıracak sinsî tedbirlere başvurmak zorunda kaldı.²²

Göstermelik muhalefet 2011 Şubatı'nda, Obama'nın resmi ABD politikasının uygulanması çağrısında bulunan (ve ayrıca yerleşimlerin genişlemesi bir kenara bunların kendilerinin illegal olduğu yönündeki ihtilaf olmaksızın kabul edilen gözlem sonucunu da ekleyen) BM Güvenlik Konseyi kararını veto ettiğinde artık iyice komediye dönüşmüştü. O zamandan beri çalışılmış bir provokasyonla süregiden yerleşimin genişletilmesini durdurma konusunda pek az görüşme oluyor.

Böylece İsraili ve Filistinli temsilciler Ocak 2011'de Ürdün'de toplanmaya hazırlanırken, İsrail, Pisgat Ze'ev ve Har Homa'da yeni inşaatlara başlayacağını ilan ediyordu. Bunlar Batı Şeria'daki bölgelerdi ve İsrail bunların Kudüs şehrine bağlı genişletilmiş bölge içinde olduklarını ilan etmişti, kaldı ki zaten Kudüs'ün kendisi tamamen Güvenlik Konseyi emirleri ihlal edilerek halihazırda ele geçirilmiş, buraya yerleşilmiş ve İsrail'in başkenti olarak inşa edilmiştir.²³ Diğer hamleler, kuşatılmış Batı Şeria topraklarından Filistin idaresine geri ne kalmışsa onları da eski Kudüs'teki Filistin kültür, ticaret ve siyaset merkezinden koparmaya çalışan o büyük tasarımı ileriye götürdü.

Filistinlilerin haklarının ABD siyasetinde ve söyleminde marjinalleştirilmesi gerektiği anlaşılır bir durumdur. Filistinlilerin hiçbir zenginliği ve gücü yok. Onlar fiilen ABD politikalarının endişesi olan hiçbir konuda yarar sunmuyorlar; bilakis "Arap sokağını" karıştıran bir bela olarak eksi değerleri var.

Buna karşılık İsrail, sofistike ve geniş askeri yüksek teknoloji endüstrisine sahip zengin bir toplum. On yıllar boyunca çok değerli bir askeri ve stratejik müttefik oldu, özellikle de Nasır "virüs"ünü yok edip ABD ve müttefiki Suudi Arabistan'a büyük bir hizmette bulunduğu ve Washington'la o zamandan beri sü-

22 Barbara Ferguson, "Israel Defies US on Illegal Settlements", *Arab News*, 6 Eylül 2006.

23 Herb Keinon, "EU Condemns Building in Har Homa, Neveh Ya'akov, Pisgat Ze'ev", *Jerusalem Post*, 6 Şubat 2014.

regiden “özel ilişki”sini kurduğu 1967 yılından bu yana.²⁴ İsrail ayrıca Amerikan yüksek teknoloji yatırımları için de büyüyen bir merkez. Esasen iki ülkedeki yüksek teknoloji endüstrileri –ve özel olarak askeri endüstriler– birbirleriyle yakından ilişkilidir.²⁵

Bu tarz temel büyük güçler siyaseti mülahazalarından ayrı olarak, göz ardı edilmemesi gereken kültürel faktörler de söz konusudur. Britanya’daki ve Amerika Birleşik Devletleri’ndeki Hristiyan Siyonizmi, Yahudi Siyonizmi’nin çok öncesine kadar gider ve bu durum, açık siyasi içerimleriyle birlikte önde gelen mühim bir olgu olmuştur (buna, buradan türemiş olan Balfour Deklarasyonu da dahildir). General Edmund Allenby, Birinci Dünya Savaşı sırasında Kudüs’ü fethettiğinde, Amerikan basınında, Haçlı Savaşları’nı en sonunda kazanarak putperestleri “Kutsal Topraklar”dan sürüp atan Aslan Yürekli Richard muamelesi görmüştü.

“Seçilmiş Halk” için bir sonraki adım, onlara Tanrı tarafından vaat edilen topraklara dönmektir. Başkan Franklin Roosevelt’in İçişleri Bakanı Harold Ickes, çok bilinen bir ortak görüşü dile getirirken, Yahudilerin Filistin’i kolonize etmesini “insan ırkının tarihinde mukayese kabul etmez” bir başarı olarak tarif ediyordu.²⁶ Bu tür tavırlar, Providansiyalist doktrinler arasındaki yerini rahatlıkla alıyor, zira bu görüşler ülkenin kuruluşunda beri halkın ve seçkinlerin kültürlerinde güçlü birer unsur olmuşlardı. Buna göre, Tanrı’nın dünya için bir planı vardır ve ABD bu planı, önde gelen isimlerden oluşan bir listeyi dikkate alarak, ilahi rehberlik altında yürütmektedir.

Dahası Evanjelik Hristiyanlık, Amerika Birleşik Devletleri’nde büyük bir halk gücüdür. Daha da ileri gidersek, ahir zaman Evanjelik Hristiyanlığının halk arasında müthiş bir erişim gücü vardır ve bu 1948’de İsrail’in kurulmasıyla canlanmış, 1967’de Filistin’in geri kalanının fethedilmesiyle daha da hayati-

24 “U.S. Daily Warns of Threat of ‘Nasserite Virus’ to Moroccan, Algerian Jews”, Jewish Telegraphic Agency, 21 Şubat 1961, <http://www.jta.org/1961/02/21/archive/u-s-daily-warns-of-threat-of-nasserite-virus-to-moroccan-algerian-jews>.

25 Debbie Buchwald, “Israel’s High-Tech Boom”, *inFocus Quarterly* II, no. 2 (Yaz 2008).

26 Noam Chomsky, *Making the Future: Occupations, Interventions, Empire and Resistance*, City Lights, San Francisco, 2012, s. 251.

yet kazanmıştır; bu görüşe göre bütün alametler ahir zamanın ve ikinci zuhurun yaklaştığını gösterir.

Bu toplumsal güçler özel olarak Cumhuriyetçilerin bilindik anlamıyla bir siyasi parti gibi davranmayı artık bırakıp fiilen bitişik nizam tekdüzeliği içinde, kendilerini çok küçük bir süper zenginler tabakasının ve şirketlerin hizmetine adadıkları Reagan döneminden bu yana dikkate şayandır. Buna karşılık, bu yeniden inşa edilmiş partinin aslen hizmet ettiği küçük grup oy sağlamazdı, o yüzden başka tarafa dönmek zorundaydılar. Tek çözüm, pek nadiren örgütlü siyasi kuvvet olmuş olsa da her daim mevcut olan toplumsal eğilimleri harekete geçirmektir. Korkuyla, nefretle ve uluslararası standartlarda aşırılıkçı olan fakat Amerika Birleşik Devletleri'nde öyle sayılmayan dini öğelerle titreyen nativistler.* Bunun bir sonucu, İncil'deki sözde kehanetlere yönelik hürmet oldu; böylece yalnızca İsrail ile yaptığı fetih ve genişlemeler destek bulmuş olmadı, ayrıca İsrail'e yönelik tutkulu bir sevgi de ortaya çıktı; Cumhuriyetçi adaylar tarafından dillendirilmesi gereken amentünün bir başka asli kısmı da bu sevgidir (ve tabii Demokratlarla birlikte, zira onlar da çok geride kalmıyorlar bu konuda).

Bu etkenler bir yana, unutulmamalıdır ki "Anglodünya" –yani Britanya ve onun şubeleri– ezilmiş veya fiilen imha edilmiş yerli halkların külleri üzerinde doğmuş olan yerleşimci, kolonyal toplumlardan oluşmaktadır. Geçmişteki pratikler temelde doğru olmalıdır; hatta Amerika Birleşik Devletleri örneğini alırsak, burası takdirilâhi ile nasip olmuştur. Buna uygun olarak da İsrail'in çocuklarına benzer bir yol izledikleri için sezgisel bir sempati mevcuttur. Fakat temel olarak, jeostratejik ve ekonomik çıkarlar kendilerini gösterir ve politika taştan oyulmaz.

İRAN "TEHDİDİ" VE NÜKLEER MESELE

Şimdi de yukarıda değindiğimiz müesses nizam dergilerinde bahsedilen önemli konulardan üçüncüsüne, yani "İran tehdidi"ne

* Bir ülkede doğmuş olan yerlileri yabancılardan üstün tutma fikrinin destekçileri. (çev.)

dönelim. Seçkinler ve siyasi elitler arasında bu konu genellikle dünya düzenine yönelik birinci tehdit olarak alınıyor, her ne kadar halklar arasında olmasa da. Avrupa’da anketler İsrail’in barışa yönelik birinci tehdit olarak görüldüğünü gösteriyor.²⁷ ODKA ülkelerinde ise bu statüyü ABD de paylaşıyor; Mısır’da, Tahrir Meydanı İsyanı akşamında, halkın yüzde 80’i, İran’ın nükleer silahları olsaydı bölgenin daha güvenli olacağını düşünüyordu.²⁸ Aynı anketlere göre –kendilerine ait endişeleri olan diktatör yöneticilerin aksine– Mısırlıların yalnızca yüzde 10’u İran’ı bir tehdit olarak görüyordu.²⁹

Amerika Birleşik Devletleri’nde, son birkaç yılın kitlesel propaganda kampanyalarından önce, halkın çoğunluğu, Nükleer Silahların Yayılmasının Önlenmesi Anlaşması’nın bir imzacısı olan İran’ın uranyum zenginleştirme programı yürütme hakkının olduğu konusunda dünyanın büyük kısmıyla aynı fikirdeydi. Bugün bile kayda değer bir çoğunluk İran’la olan ilişkilerde barışçıl yolların kullanılması taraftarı. İran ve İsrail’in savaşmaları durumunda ABD’nin askeri angajmanına karşı çıkan çok güçlü bir muhalefet bile söz konusu. Amerikalıların yalnızca çeyreklik kısmı İran’ı ABD için önemli bir endişe kaynağı olarak görüyor.³⁰ Fakat kamuoyu ile uygulanan politikayı birbirinden ayıran bir boşluğun –hatta bir yarığın– ortaya çıkması alışılmadık bir durum değil.

Tam olarak neden İran böyle devasa bir tehdit olarak görülüyor? Bu soru pek nadiren tartışılıyor fakat buna ciddi bir

27 Peter Beaumont, “Israel Outraged as EU Poll Names It a Threat to Peace”, *Guardian*, 19 Kasım 2003. Taylor Nelson Sofres/EOS Gallup Europe tarafından düzenlenen anketin tarihi 8-16 Ekim 2003 idi.

28 2010 Arap Kamuoyu Araştırması, Zogby International/Brookings Institution, 2010, http://www.brookings.edu/~media/research/files/reports/2010/8/05-arab-opinion-poll-telhami/0805_arabic_opinion_poll_telhami.pdf.

29 Aynı yer. “Size en büyük tehdit oluşturan iki ülke nedir?” sorusuna cevap olarak, katılımcıların yüzde 88’i İsrail, yüzde 77’si Amerika Birleşik Devletleri cevabını verirken, otuz altı yaş ve üzerindekiilerin yüzde 9’u ve otuz altı yaş ve altındakilerin yüzde 11’i de İran cevabını verdi.

30 Scott Clement, “Iranian Threat: Public Prefers Sanctions Over Bombs”, *Washington Post*, 14 Mart 2012; Steven Kull vd., “Public Opinion in Iran and America on Key International Issues, January 24, 2007: A WorldPublicOpinion.org Poll”, http://www.worldpublicopinion.org/pipa/pdf/jan07/Iran_Jan07_rpt.pdf.

cevap bulmak zor değil; her ne kadar, her zamanki gibi, siyasi elitin ateşli sayıklamalarında olmasa da. En kabul gören cevap, Pentagon ve istihbarat servislerinin Kongre'yi küresel güvenlik konusunda düzenli olarak bilgilendirdikleri raporlarında geçiyor. Bunlara göre, "İran'ın nükleer programı ve nükleer silah geliştirme imkânını açık tutma isteği, bu ülkenin caydırıcı stratejisinin merkezi parçasıdır."³¹

Söylemeye gerek yok ki, bu incelemenin kapsamlı olmak dışında bir yere vardığı yok. Bahsi geçmeyen önemli başlıklar arasında, Asya-Pasifik bölgesine yönelik Amerikan askeri politikalarındaki değişim var. Şimdi bu hususta, Güney Kore açıklarındaki Jeju Adası'nda ve Avustralya'nın kuzeybatısındaki dev askeri üslere yeni eklemeler yapılıyor ve bunların hepsi "Çin'in önlenmesi" politikasının unsurları. Bunlarla yakından ilişkili bir başka şey de, Okinawa'daki ABD üsleri konusu, ki uzun yıllardan beridir halk bu üslere karşı çıkıyor ve ABD-Tokyo-Okinawa ilişkilerinde süregitmekte olan bir kriz oluşturuyor.³²

ABD strateji analistleri, temel varsayımların ne kadar da az değiştiğini gösterircesine, Çin'in askeri programlarının sonuçlarını, Dış Politika Araştırma Enstitüsü'nden Paul Godwin'in sözleriyle, "planlayıcıları tarafından müdafaacı farz edilen askeri programların ve ulusal stratejilerin karşı taraftan tehditkâr görüldüğü klasik bir 'güvenlik ikilemi'" olarak tanımlıyordu.³³ Güvenlik ikilemi Çin'in kıyısının olduğu denizlerdeki kontrol meselesinde doğuyordu. Amerika Birleşik Devletleri, bu suları kontrol etme politikasını "müdafaacı" olarak görürken, Çin ise tehditkâr olarak görüyordu; buna uygun şekilde Çin, kendi etrafındaki bölgelerde yaptığı hareketleri "müdafaacı" olarak görürken, ABD ise tehditkâr olarak görüyordu. Fakat buna benzer bir tartışma ABD'nin kıyısının olduğu sular söz konusu

31 Savunma Bakanlığı, "Unclassified Report on Military Power of Iran, April 2010", http://www.politico.com/static/PPM145_link_042010.html.

32 Gavan McCormack, " 'All Japan' versus 'All Okinawa'-Abe Shinzo's Military-Firstism", *Asia-Pacific Journal* 13, nüsha 10, no. 4 (15 Mart 2015).

33 Paul Godwin, "Asia's Dangerous Security Dilemma", *Current History* 109, no. 728 (Eylül 2010), s. 264-66.

edilerek yapılamaz. Bu “klasik güvenlik ikilemi”, bir kez daha Amerika Birleşik Devletleri’nin dünyanın büyük kısmını kontrol etme hakkı olduğu ve Amerikan güvenliğinin dünyanın mutlak kontrolüne yakın bir şeyi gerektirdiği varsayımıyla düşününce bir anlam ifade ediyor.

Emperyal tahakkümün prensipleri pek az değişime uğrar-ken, bizim bunları uygulamaya sokma kapasitemiz, çeşitlenen dünyada gücün daha geniş bir şekilde dağılmaya başlamasıyla birlikte, önemli derecede geriledi. Bunun pek çok sonucu var. Yine de akılda tutmak gerekir ki –maalesef– bunların hiçbiri kü-resel düzen hakkındaki bütün mülahazaların üzerinde dolaşan iki kara bulutu kaldırmaya yetmiyor: Nükleer savaş ve çevre fe-laketi, her ikisi de gerçek anlamda türlerin olması gerektiği şekil-de bekasını tehdit ediyor.

Tam tersine, bu iki tehdit kaygı verici ve artış gösteriyor.

Magna Carta'nın Kaderi ve Bizim Kaderimiz

Yalnızca birkaç nesil sonrasında, sivil hakların ve insan haklarının tesis edilmesindeki en önemli olaylardan biri olan Magna Carta'nın bininci yıldönümüne varmış olacağız. Bunun kutlamasının mı yapılacağı, yasının mı tutulacağı, yoksa görmezden mi gelineceği henüz netleşmiş durumda değil.

Bunun ciddi ve acil bir mesele olması gerekiyor. Bizim şu anda yaptığımız veya yapmayı beceremediğimiz şey ise, bu vakit geldiğinde dünyanın nasıl bir yer olacağını belirleyecek. Mevcut eğilimler sürmeye devam ederse, bunun çok da çekici bir beklenti olmadığı ortada; yalnızca bu Büyük Ferman gözlerimizin önünde lime lime edildiği için de değil.

Magna Carta'nın ilk ilmi edisyonu, seçkin hukukçu William Blackstone tarafından neşredilmişti. Bu kolay bir iş değildi, zira erişilecek düzgün bir metin yoktu. Kendisinin de yazdığı gibi, “sözleşmenin ana gövdesi fareler tarafından kemirilmişti”; farelerin yarıda bıraktığı işi bizler devraldığımız için, bugün acı bir simbolizm taşıyan bir yorumdu bu.¹

Blackstone'un *Büyük Ferman ve Orman Fermanı* başlığını taşıyan edisyonu aslında iki sözleşme içeriyor. İlki, Hürriyetler

1 William Blackstone, *The Great Charter and the Charter of the Forest*, Oxford, 1759, British Library nüshası.

Fermanı, İngilizce konuşan halkların haklarının temellerini atmış olmakla biliniyor; Winston Churchill'in daha geniş bir şekilde ifade ettiği gibi, "herhangi bir zamanda, herhangi bir ülkede kendine saygısı olan herkesin sözleşmesi" olarak da tanımlanabilir.² Churchill, Kral Charles I'i kralın değil hukukun egemen olduğunu tanımaya davet eden Haklar Bildirisi'nde fermanın parlamento tarafından tasdik edilmesine özel olarak işaret ediyordu. Charles kısa bir dönem mutabık kaldı fakat hemen ahdi-ni bozarak kanlı İngiliz İçsavaşı'nı başlattı.

Kral ve meclis arasındaki bu keskin çatışmadan sonra, krallığın iktidarı Charles II'nin şahsında yeniden tesis oldu. Yenilgiye rağmen Magna Carta unutulmamıştı. Parlamentonun liderlerinden biri olan Genç Henry Vane'in kafası kesildi; darağacında Magna Carta'yı ihlal eden hükmü kınayan bir nutuk çekmeye çalışmıştı ama bu skandal sözler tezahürat yapan kalabalık tarafından duyulmamasını sağlamak üzere çalan trampetlerin sesiyle bastırılmıştı. Kendisinin en büyük suçu, sivil toplum içinde –ne kralı ne de Tanrı'yı– halkı "bütün adaletli iktidarın kaynağı" olarak tanımlayan bir bildiri kaleme almaktı.³ Şimdi Rhode Island eyaleti olarak bildiğimiz yerde ilk özgür topluluğun kurucusu olan Roger Williams'ın bütün gücüyle savunduğu bir pozisyondu bu. Onun zındıkça fikirleri Milton ve Locke'u etkiledi, fakat Williams çok daha ileri giderek kiliseyle devletin ayrılmasına ilişkin modern doktrinin temellerini atmıştı; ki bu konu hâlâ liberal demokrasilerde bile epeyce tartışılmakta.

Genelde olduğu gibi, bu açık yenilgi yine de özgürlük ve haklar mücadelesini ileriye taşıdı. Vane'in idamından kısa süre sonra Kral Charles II, Rhode Island'daki plantasyonlara bir kraliyet fermanı göndererek "hükümet biçiminin demokratik olduğunu" ve daha sonrasında hükümetin papacılara, ateistlere, Yahudile-

2 Winston S. Churchill, *A History of the English Speaking Peoples, Cilt 2: The New World*, Bloomsbury, Londra, 2015.

3 James Kendall Hosmer, *The Life of Young Sir Henry Vane, Governor of Massachusetts Bay, and Leader of the Long Parliament: With a Consideration of the English Commonwealth As a Forecast of America*, Houghton Mifflin, Boston, 1888, Cornell Üniversitesi Kütüphanesi nüshası.

re, Türklere –ve hatta o fırtınalı günlerde ortaya çıkan birçok mezhepler arasında en çok korkulan ve öcüleştiren Quaker'lara bile– vicdan hürriyeti sağlayabileceğini ilan etmişti.⁴ Dönemin iklimi düşünülecek olursa bütün bunlar hayret uyandırıcıdır.

Birkaç yıl sonrasında Hürriyetler Fermanı, resmi olarak “Tebaanın Hürriyetini Daha İyi Koruma ve Denizler Ötesinde Hapsin Engellenmesi Kanunu” adını taşıyan 1679 tarihli İhzar Müzekkeresi Hareketi'yle zenginleştirilmişti. Amerikan Anayasası, İngiliz kamu hukukundan ödünçle, isyan veya işgal durumları haricinde “İhzar Müzekkeresi buyruklarının askıya alınamayacağını” bildiriyordu. Oybirliğiyle alınmış bir kararda, Amerikan Yüce Mahkemesi, bu yasayla teminat altına alınan hakların “[Amerikan cumhuriyetinin] kurucular[ı] tarafından hürriyetlerin en büyük muhafızı olarak kabul edildiğini” tasdik ediyordu. Bu sözlerin hepsinin bugün yankılanması gerekiyor.

İKİNCİ FERMAN VE MÜŞTEREKLER

İlkinde eşlik eden Orman Fermanı'nın önemi daha az derin değil ve hatta belki de –Peter Linebaugh'un belgelerle zenginleştirdiği Magna Carta'ya ve onun sonraki serencamına ilişkin büyüleyici tarih çalışmasında derinlemesine incelediği üzere– bugünle çok daha ilişkili.⁵ Orman Fermanı, müştereklerin dış güçlerden korunması talebinde bulunuyordu. Müşterekler, halkın genelinin ayakta kalmasını sağlama kaynağıydı: Yakıtları, yiyecekleri, inşaat malzemeleri, yaşam için ne gerekliyse onlar. Orman ilkel bir yabanılık değildi. Nesiller boyunca dikkatle geliştirilmişti, bakımı ortaklaşa sağlanıyordu, zenginlikleri herkese açıktı ve gelecek nesiller için korunmaktaydı; bugün esasen dünya üzerinde tehlike altında bulunan geleneksel toplumlarda görülen pratiklerdi bunlar.

4 *The Famous Old Charter of Rhode Island, Granted by King Charles II, in 1663*, I. H. Cady, Providence, RI, 1842. Ayrıca bkz. Wikipedia, “Rhode Island Royal Charter”, https://en.wikipedia.org/wiki/Rhode_Island_Royal_Charter.

5 Peter Linebaugh, *The Magna Carta Manifesto: Liberties and Commons for All*, University of California Press, Berkeley, 2009.

Orman Fermanı, özel mülk edinmeye sınırlar getiriyordu. Robin Hood efsaneleri bununla alakalı meselelerin özünü konu alır (1950'lerin popüler TV dizisi *Robin Hood'un Maceraları*'nın solculuk suçlamalarıyla kara listeye alınmış Hollywood senaristleri tarafından anonim bir şekilde yazılmış olması şaşırtıcı sayılmamalı).⁶ Buna karşılık, ferman on yedinci yüzyıl itibariyle, meta ekonomisinin, kapitalist pratik ve ahlakın yükselişinin kurbanı oldu.

Müştereklerin işbirliğiyle beslenme ve kullanım için korunmasının bırakılmasıyla birlikte, avamın hakları özelleştirilemeyecek şeylerle sınırlandırıldı, ki bu kategori fiilen görünmezliğe doğru gitgide küçülüyor. Bolivya'da suyun özelleştirilmeye çalışılması, nihayetinde tarihte ilk defa yerli halkın oluşturduğu çoğunluğun iktidara gelmesini sağlayan bir ayaklanmayla engellendi.⁷ Dünya Bankası, çokuluslu madencilik şirketi Pacific Rim'in topraklarını ve topluluklarını aşırı tahripkâr altın madenciliğinden korumaya çalışan El Salvador'a karşı dava açabileceği hükmüne varmıştı. Çevresel kısıtlamalar ise şirketi, gelecekteki kârlarından yoksun bırakma tehdidiyle karşı karşıya koyuyordu; bu da yatırımcının haklara sahip olduğu düzen tarafından yanlış şekilde adlandırılan "serbest ticaret" kuralları altında cezalandırılması gereken bir suçtu.⁸ Bunlar dünyanın büyük kısmında süregiden mücadelelerden sadece küçük birer örnek ve bunların bir kısmı yakın zamanda, cep telefonları ve başka amaçlar için kullanılacak bol miktarda mineral ve elbette bol miktarda kâr sağlamak amacıyla milyonlarca insanın öldürüldüğü Kongo'nun doğusunda olduğu gibi aşırı derecede şiddet içeriyor.⁹

Kapitalist pratik ve ahlakın yükselişi, müştereklerin gördüğü muameleye ve ayrıca bunların nasıl kavrandığına dair radikal

6 (der.) Dudley Jones ve Tony Watkins, *A Necessary Fantasy?: The Heroic Figure in Children's Popular Culture*, Taylor and Francis, New York, 2000.

7 Emily Achtenberg, "From Water Wars to Water Scarcity: Bolivia's Cautionary Tale", *NACLA Report on the Americas*, 6 Haziran 2013, <https://nacla.org/blog/2013/6/5/water-wars-water-scarcity-bolivia%E2%80%99s-cautionary-tale>.

8 Randal C. Archibold, "El Salvador: Canadian Lawsuit Over Mine Allowed to Proceed", *New York Times*, 5 Haziran 2012.

9 Erin Banco, "Is Your Cell Phone Fueling Civil War in Congo?", *Atlantic*, 11 Temmuz 2011.

bir dönüşümü de beraberinde getirdi. Bugün ortaya çıkan görüş, Garrett Hardin'in "müştereklerdeki hürriyet hepimize felaket getiriyor" diye ifade ettiği etkili argümanında saklı. O meşhur "müştereklerin trajedisi": Sahip olunmayan şey, kişisel ihtiraslar tarafından yok edilir.¹⁰

Bunun uluslararası dengi, Anglodünya'nın yerleşimci-kolonyal toplumlarındaki yerli halkların kovulmasını veya onların "yok edilmesini" (Amerikan cumhuriyetinin kurucu babalarının yapıp ettiklerine dair, sonradan, kimi zaman merhametle yaptıkları adlandırma) meşrulaştırmak için kullanılan *terra nullius* (sahipsiz ülke) kavramıydı. Bu kullanışlı doktrine göre, Kızılderililerin hiçbir mülkiyet hakları yoktu zira bunlar evcilleştirilmemiş bir yabanıllıkta dolanmaktalardı. Çok çalışan kolonyalistler böylelikle aynı yabanıllığı ticari kullanıma dönüştürerek hiç değer bulunmayan bir yerde değer yaratabilirlerdi.

Gerçekte kolonyalistler çok daha iyi biliyorlardı ki hükümdar ve meclisin üstlendiği tafsilatlı satın alma ve icazet prosedürleri söz konusuydu; bu prosedürler daha sonra, bu şeytani mahluklar yok edilmeye direndikleri zaman kuvvet yoluyla iptal edilecekti. Sahipsiz ülke doktrini genelde John Locke'a atfedilir ama bu şüphelidir. Kolonyal bir idareci olarak neler olup bittiğini anlıyordu, fakat günümüz bilimsel çalışmalarında, bilhassa Avustralyalı araştırmacı Paul Corcoran'ın çalışmasında da ikna edici bir şekilde gösterildiği gibi, kendisinin yazılarında bunun atfedilmesine sebep olacak hiçbir zemin yoktur. (Bu arada bu doktrinin en zalimce uygulandığı yer aslında Avustralya'ydı.)¹¹

Ne var ki müştereklerin trajedisine dair yapılan hazin öngörüler tartışmasız değildi. Merhum Elinor Ostrom, kullanıcıları tarafından yönetilen balık çiftliklerinin, meraların, ormanların, göllerin ve yeraltı suyu havzalarının üstünlüklerini gösterdiği ça-

10 Garrett Hardin, "The Tragedy of the Commons", *Science* 162, no. 3859, 13 Aralık 1968, s. 1243-48.

11 Bkz. Paul Corcoran, "John Locke on the Possession of Land: Native Title vs. the 'Principle' of *Vacuum domicilium*". Avustralya Siyaset Bilimi Derneği Yıllık Konferansı'nda sunulan bildiri, Eylül 2007, https://digital.library.adelaide.edu.au/dspace/bitstream/2440/44958/1/hdl_44958.pdf.

lışmasıyla 2009 yılında Nobel ekonomi ödülüne layık görülmüş-tü. Fakat geleneksel doktrin muteber kabul edilir, eğer bunun yazılmamış aksiyomunu kabul edersek: İnsanlar, Amerikan işçi-lerinin Sanayi Devrimi'nin şafağında acı bir şekilde “Çağın yeni ruhu: Kendinden başka her şeyi unutarak servet kazan,” diye ifade ettikleri şey tarafından körlemesine yönlendirilmektedir.¹²

Kendilerinden önceki İngiliz köylü ve işçileri gibi Amerikan işçileri de kendilerine empoze edilen bu yeni ruhu yerin dibine so- kuyorlar ve onu tam da özgür erkek ve kadınların doğasına yapılmış alçaltıcı, tahripkâr bir saldırı olarak görüyorlardı. “Kadınlar” kelimesini özellikle vurgulamak istiyorum: Kapitalist endüstriyel sistem tarafından özgür insanların haklarının ve itibarlarının yok edilmesini kınayan en aktif ve sesi gür çıkan kişiler arasında “fab-rika kızları” ile tarlalarda çalışan genç kadınlar vardı. Onlar da yönetilen ve kontrol edilen ücretli emek rejimine sürüklenmişler- di. Ve o dönemde bu rejim, kölecilikten yalnızca arızı olmakla ayrılıyordu. Bu durum öyle doğal görülüyordu ki Cumhuriyetçi Parti'nin bir sloganına ve Amerikan İçsavaşı esnasında kuzey işçi-lerinin altında silah tuttukları bayrağa dönüşmüştü.¹³

DEMOKRASİ ARZUSUNU KONTROL ETMEK

Bu olanlar 150 yıl önceydi; İngiltere’de daha da eskiydi. O za- mandan beri “çağın yeni ruhu”nu aşılama için müthiş gayret-ler sarf edildi. Büyük sanayiler kendilerini bu göreve adadılar: Halkla ilişkiler, reklam ve genel olarak pazarlama; bunların hep- si GSYİH’in büyük bir parçası olarak eklemleniyorlardı. Bunlar, büyük siyasal iktisatçı Thorstein Veblen’in “istekleri üretmek”

12 Norman Ware, *The Industrial Worker 1840-1860: The Reaction of American Industrial Society to the Advances of the Industrial Revolution*, Ivan Dee, Chi- cago, 1990. Bu yayın, 1924'teki ilk edisyonun yeniden basılmış hâlidir.

13 Michael J. Sandel, *Democracy's Discontent: America in Search of a Public Phi- losophy*, Belknap Press, Cambridge, MA, 1996.

dediği şeye kendilerini adanmışlardı.¹⁴ Görev, iş dünyası liderlerinin kendi sözleriyle, insanları hayatta “modaya dayalı tüketim” türünden “yapay şeylere” yönlendirmektir. İnsanlar atomize olmaları, birbirlerinden kopmaları ve kendi başlarına şahsi kazanımlar peşine düşmeleri, onları kendileri için bir şeyler düşünme ve otoriteyle hesaplaşma gibi tehlikeli uğraşlardan alıkoyacaktı.

Kanaatleri, davranışları ve algıları şekillendirme süreci, modern halkla ilişkiler endüstrisinin kurucularından biri olan Edward Bernays tarafından “rıza mühendisliği” olarak adlandırılmıştı. Kendisi saygı duyulan bir Wilson-Roosevelt-Kennedy ilericisi idi, tıpkı çağdaşı olan gazeteci Walter Lippmann gibi. Yirminci yüzyıl Amerikası’nın en önde gelen kamusal aydını olan bu kişi, “rızanın üretimini” demokrasinin uygulanmasında “yeni bir sanat” olarak görüyor ve övüyordu.

Her ikisi de kamunun marjinalleştirilip kontrol edilerek “yerli yerine konulması” gerektiğini düşünüyorlardı, elbette yine kamunun kendi menfaatine. İnsanlar kendi işlerini görebilmek için çok “aptal ve cahil” idiler. Bu görev “afallamış sürünün”, yani “cahil ve işgüzar yabancıların ayakları altında çiğnenmekten ve onların gürültülerinden” korunması gereken “akıllı azınlık”a bırakılmalıydı (bu kişilerin on yedinci yüzyıldaki öncüleri de bu insanları “serseri kalabalık” olarak adlandırıyordu). Düzgün işleyen demokratik bir toplumda halkın genelinin rolü “izleyicilik” olmalıydı, “faaliyetlere katılma” değil.¹⁵

Ve izleyicilerin çok şey görmelerine izin verilmemeliydi. Başkan Obama, bu prensibi korunması için yepyeni standartlar getirdi. Aslında kendinden önceki başkanların toplamından daha fazla ispiyoncuyla cezalandırdı ve bu şeffaflık vaat ederek göreve gelen bir idare için gerçek bir başarı sayılmalıdır.

14 Thorstein Veblen, *The Theory of the Leisure Class: An Economic Study of Institutions*, Macmillan, Londra, 1899.

15 (der.) Clinton Rossiter ve James Lare, *The Essential Lippmann: A Political Philosophy for Liberal Democracy*, Harvard University Press, Cambridge, MA, 1982, s. 91-92; Edward Bernays, *Propaganda*, Ig Publishing, Brooklyn, NY, 2005.

Afallamış sürünün kafasını yormaması gereken birçok başlıktan biri dış politika. Gizliliği kaldırılmış belgeler üzerinde çalışan herhangi bir kimse, bunların gizliliğinin kaldırılmasının, büyük ölçüde, kamu görevlilerini halk gözlemciliğinden korumak anlamına gelmek olduğu fark edecektir. Yurt sathındaki kuru kalabalıklar mahkemelerin büyük şirketlere verdiği tavsiyeleri duymamalıdır: Mesela bu şirketler kendilerini dışardan çok açık görülebilecek hayır işlerine vermelidirler ki böylelikle “gözü açık kamuoyu” devletin şefkatli kollarının bu şirketlere yedirdiği muazzam nemalandırmaları göremesin.¹⁶

Daha genel olarak, Amerikan kamuoyu “devlet politikalarının bunaltıcı derecede baskıcı olduğunu, böylelikle toplumsal eşitsizliği güçlendirdiğini ve yaydığını” öğrenmemelidir; bu politikalar öyle bir tasarlanmıştır ki, “insanlarda hükümetin hak etmeyen yoksullara yardım ettiği, siyasetçilere, hali vakti yerinde olan bileşenlerine destek akıtmaya devam etseler dahi, hükümet karşıtı retoriği ve değerleri mobilize ederek sömürme konusunda izin verildiği” izlenimi oluşmaktadır. Bütün bunları müesses nizamın başat dergilerinden biri olan *Foreign Affairs*’ten alıntılıyorum, radikal bir mecmuadan filan değil.¹⁷

Zaman içerisinde toplumlar daha özgür hale geldikçe ve devlet şiddetine başvurmak sınırlandıkça, davranışların ve kanaatlerin kontrolü için tasarlanan sofistike metotların acilliği daha da arttı. Dev halkla ilişkiler endüstrisinin Amerika Birleşik Devletleri ve Büyük Britanya gibi en özgür toplumlarda yaratılabilmiş olması doğaldır. İlk modern propaganda ajansı, Birinci Dünya Savaşı sırasındaki Britanya Enformasyon Bakanlığı idi. Amerikan tarafında bunun karşılığı Kamu Bilgilendirme Komitesi’ydi ve Woodrow Wilson tarafından barışçıl bir halkı Alman olan her şeye yönelik şiddetli bir nefrete yöneltmek için

16 Scott Bowman, *The Modern Corporation and American Political Thought: Law, Power, and Ideology*, Penn State University Press, University Park, 1996, s. 133.

17 Desmond King, “America’s Hidden Government: The Costs of a Submerged State”, Suzanne Mettler tarafından yazılan *The Submerged State: How Invisible Government Policies Undermine American Democracy* kitabının değerlendirmesi, *Foreign Affairs* 91, no. 3 (Mayıs/Haziran 2012) içinde.

oluşturulmuş, büyük başarı kazanmıştı. Amerikan ticari reklamcılığı başkalarını da derinden etkiledi; Joseph Goebbels bunun hayranıydı ve bunu büyük bir başarıyla Nazi propagandasına uyarladı.¹⁸ Bolşevik önderler de denemelerde bulundular fakat onlarınki daha cılız ve etkisizdi.

Yurt içindeki başlıca görevlerden biri her zaman “[kamuyu] boğazımızdan uzak tutmak” oldu; denemeci Ralph Waldo Emerson, on dokuzuncu yüzyıl ortalarında demokrasi tehdidi giderek daha güçlkle bastırılabilir hale geldiğinde, siyasi liderlerin endişelerini işte bu şekilde tarif ediyordu.¹⁹ Daha yakın zamanda, 1960’ların eylemciliği “aşırı demokrasi” hakkında seçkinlerin endişelerine ve demokraside “daha çok ılımlılık” uygulayacak önlemler alınması için yapılan çağrılara neden oldu.

Endişelerden bir tanesi özel olarak “gençlerin endoktrinasyonundan sorumlu” kurumlar üzerinde daha iyi kontrol sağlanmasıydı: Bunlar okullar, üniversiteler, kiliselerdi ve bu asli görevi yerine getiremedikleri düşünülüyordu. Bunu söylerken ideolojik yelpazenin sol-liberal ucundan, yani liberal enternasyonalciler ve onların diğer endüstriyel ülkelerdeki benzerlerinden gelen tepkileri aktarıyorum, ki bunlar daha sonra Carter idaresinin kadrolarını oluşturacaklardı.²⁰ Sağcılar daha da katıydı. Bu acil meseleyle ilgili yapılmış pek çok eylemden biri, üniversite ücretlerinin keskin bir şekilde artmasına yönelikti ve bu artışın sebebi gösterdiğimiz üzere ekonomik değildi. Fakat bu yöntem genç insanları borç batağına düşürüp, çoğunlukla da hayatlarının sonlarına kadar onları kontrol etmeyi sağladı, böylelikle daha etkili bir endoktrinasyon konusunda katkıda bulundu.

18 Robert W. McChesney, “Public Scholarship and the Communications Policy Agenda”, ... *And Communications for All: A Policy Agenda for a New Administration* içinde, der. Amit M. Schejter, Lexington Books, New York, 2009, s. 50.

19 Ralph Waldo Emerson, *The Prose Works of Ralph Waldo Emerson: In Two Volumes*, Fields, Osgood, and Company, Boston, 1870.

20 Michael Crozier, Samuel P. Huntington ve Joji Watanuke, *The Crisis of Democracy: Report on the Governability of Democracies to the Trilateral Commission*, New York University Press, New York, 1975, http://www.trilateral.org/download/doc/crisis_of_democracy.pdf.

BEŞTE ÜÇ İNSANLAR

Bu mühim başlıkları izlemeye devam edersek, Orman Fermanı'nın yok edilmesi ve hatıralardan silinmesinin, daha çok Hürriyetler Fermanı'nın vaatlerini kısıtlamaya yönelik süregiden çabalarla yakından ilişkili olduğunu görürüz. Köy cemaatinin büyük kısmının paylaşarak vakfiye yaptığı, bu cemaatin kendisinin ve gelecek nesillerin kullanımı için ortak bir şekilde titizlendiği ve özel mülke dönüştürülmesinden, ihtiyaçlara değil servete hizmet etsin diye hususi gücün ellerine aktarılmasından koruduğu bu pre-kapitalist orman kavrayışına “çağın yeni ruhu” katlanamazdı. Yeni ruhu aşlamak, bu amacı gerçekleştirmenin ve Hürriyetler Fermanı'nın engellenmesinin bir önkoşuluydu.

Halkın daha özgür ve adil bir toplum oluşturmak için verdiği mücadeleler şiddet ve baskıyla karşılandı. Kanaat ve davranışları kontrol etmek için büyük çabalar harcandı. Buna karşın, zaman içinde kayda değer başarılar sağlandı, her ne kadar gidecek daha çok yol ve kimi zaman geriye gidişler olsa da.

Hürriyetler Fermanı'nın en ünlü kısmı 39. maddedir. Buna göre “akranlarının hakkaniyetli muhakemeleri ve toprak hukuku haricinde hiçbir hür insan” hiçbir şekilde cezalandırılmayacak, “ne de biz onu dava edeceğiz veya hakkında takibat yapacağız”.

Uzun yıllar verilen mücadeleler sayesinde bu ilke biraz daha geniş kabul edilmeye başlandı. ABD Anayasası, “düzgün bir hukuki süreç” ve denklere tarafından yapılacak “hızlı ve kamuya açık bir yargılama olmaksızın” hiçbir “insan hayattan, hürriyetten veya mülkiyetten yoksun bırakıl[amayacağı]” teminatını veriyor. Bu temel prensip “masumiyet karinesi”dir; hukuk tarihçileri bunu 39. maddeye atıf yaparak “çağdaş Anglo-Amerikan özgürlük anlayışının nüvesi” olarak tanımlar. Akla Nürnberg Mahkemelerini getirecek olursak, bu “özel olarak Amerikan hukuk geleneğinin bir damgasıdır: Prosedürel korumalar zırhı yürürlükte olmak üzere adil bir yargılama neticesinde suçlu olduğu ispat edilebilen kişiler yalnızca cezaya çarptırılabilir”; ki

bu kişilerin tarihin en büyük suçlarını işlemiş olduklarına dair bir kuşku yoktu.²¹

Elbette ki kurucular, “kişi” ifadesiyle bütün kişileri kasdetmiyorlardı. Amerikan yerlileri kişi sayılmıyorlardı. Fiiliyatta hiçbir hakları yoktu. Kadınlar pek nadiren kişi olabiliyorlardı; eşler, kocalarının medeni kimlikleri altında “saklanmış” olarak görülüyorlardı, tıpkı çocukların ebeveynlerine tabi olmaları gibi. Blackstone’un ilkeleri “kadının varlığı veya hukuki mevcudiyeti evlilik sırasında askıya alınır veya en azından kocasınınkinden cisim kazanır ve pekiştirilir: Bu kişinin kanatları, koruması veya örtüsü altında her istediğini yapar,” tespitini yapıyordu.²² Kadınlar böylece babalarının veya kocalarının koruması altında bulunuyorlardı. Bu ilke pek yakın tarihlere kadar gücünü korudu; ABD Yüce Mahkemesi’nin 1975 yılındaki bir kararına kadar kadınların mahkemelerin hizmetinde bulunma konusunda hukuki hakları yoktu. Akran/denk değillerdi.

Köleler de elbette kişi değillerdi. Anayasa altında bunlar beşte üç insanlardı, böylelikle sahiplerine daha fazla oy verme kudreti sağlıyorlardı. Köleliğin korunması kurucular için küçük bir mesele değildi, Amerikan Devrimi’ne yol açan faktörlerden biriydi. 1772’de Somerset vakasında Lord Mansfield, “Kölelik öyle ‘iğrenç’ bir şey ki İngiltere’de buna müsamaha gösterilebilir” saptamasını yapıyordu, her ne kadar daha çok uzun yıllar Britanya kolonilerinde varlığını sürdürmüş olsa da.²³ Amerikalı köle sahipleri, koloniler Britanya idaresinde kalırsa gelecek olan tehlikeyi görebiliyorlardı. Ve hatırlanmalıdır ki, Virginia dahil olmak üzere köleci eyaletler, kolonilerdeki en büyük güce ve etkiye sahiptiler. Dr. Johnson’ın meşhur “Biz özgürlük için çıka-

21 Margaret E. McGuinness, “Peace v. Justice: The Universal Declaration of Human Rights and the Modern Origins of the Debate”, *Diplomatic History* 35, no. 5 (Kasım 2011), s. 749.

22 William Blackstone, *Commentaries on the Laws of England*, Vol. 1 (University of Chicago Press, 1979).

23 *Somerset v. Stewart*, 1772, English Court of King’s Bench, <http://commonlii.org/int/cases/EngR/1772/57.pdf>.

rilan ‘en yüksek sesli ciyaklamayı’ zenci sürücülerden duyduk,” nüktesini kolaylıkla anlayacaktır.²⁴

İçsavaş sonrası düzenlemeleri kişilik kavramını Afro-Amerikalılara doğru genişleterek köleciliğe bir son verdi, en azından teoride. Yaklaşık on yıllık göreceli bir özgürlükten sonra köleciliğe benzer koşullar, kuzey ve güneyin siyahların yaşamlarının büyük ölçüde kriminalize edilmesine izin vermesiyle tekrar ortaya çıkmış oldu. Sokağın köşesinde dikilen siyah bir erkek avarelik yüzünden veya eskaza beyaz bir kadına bakmakla suçlanmışsa tecavüz sebebiyle tutuklanabilirdi. Ve bir kez hapse tıkkıldığında, “başka isme sahip kölelik” sisteminden (bu ifadeyi dönemin *Wall Street Journal* büro şefi Douglas Blackmon dikkat çekici bir çalışmasında kullanmıştı)²⁵ kaçıp kurtulması için pek az şansı olurdu.

Bu “ayrıcalıklı kurum”un yeni versiyonu, Amerikan Sanayi Devrimi’nin büyük ölçüde temelini hazırlayarak çelik endüstrisi ve madencilik için mükemmel bir işgücü yaratmıştı. Buna bir de o meşhur zincirlenmiş ekiplerin koşulduğu zirai üretimi ekleyin: Uysal, itaatkâr, grev yapmaya gönülsüz ve istihdam edenlerden işçilerinin durumunu düzeltecek herhangi bir talep bile olmaksızın yürütülen, kölelik sisteminin geliştirilmiş hali. Yeni sistem İkinci Dünya Savaşı’nın sonuna kadar büyük ölçüde sürdü, ancak o zaman özgür emek, savaş üretimi için gerekli olacaktı.

Savaş sonrası büyüme istihdam yarattı; siyah bir adam, sendikali bir otomobil fabrikasında iş bulabiliyor, düzgün bir maaş kazanabiliyor, ev alabiliyor ve belki de çocuklarını üniversitede okutabiliyordu. Bu durum yirmi yıl kadar sürdü; 1970’lerde ekonomi kökten bir şekilde yakın zamanda baskın neoliberal ilkelere uyarınca yeniden tasarlandı ve finansallaşma hızlı bir şekilde büyürken üretim ülke dışına çıkarıldı. Şimdi lüzumundan fazla duruma gelen siyah nüfus yeniden kriminalize edilmeye başladı.

24 Samuel Johnson, *Taxation No Tyranny; An Answer to the Resolutions and Address of the American Congress*, Londra, 1775.

25 Douglas Blackmon, *Slavery by Another Name: The Re-Enslavement of Black Americans from the Civil War to World War II*, Anchor Books, New York, 2009.

Ronald Reagan'ın başkanlığına kadar Amerika Birleşik Devletleri'ndeki hapis cezaları, diğer endüstriyel ülkelerdeki seviyeydi. Şimdiyse bunun çok ötesinde. İlk olarak siyah erkekler hedef alınıyor fakat siyah kadınlar ve Latinler de giderek hedef haline geliyor. Bu esnada Afro-Amerikan ailelerin zenginlikleri son finansal krizden sonra fiilen yok olmuş durumda. Bu durum büyük ölçüde finans kurumlarının kriminal davranışlarından kaynaklanıyor ve her zamankinden daha fazla zenginleşen suçlular bunları yaparken cezasız kalıyorlar.

Kölelerin dört yüz yıl önceki ilk gelişlerinden bugüne kadar Afro-Amerikalıların tarihlerine bakacak olursak, bunların gerçek kişi statüsünden faydalanmalarının son birkaç on yılın işi olduğu açıkça görülecektir. Magna Carta'nın vaadini gerçekleştirmek için gidilecek daha çok yol var.

MUKADDES KİŞİLİKLER VE BİTMEYEN DAVALAR

İçsavaş sonrasındaki On Dördüncü Anayasa Değişikliği, her ne kadar çoğunlukla teoride kalsa da, eski kölelere kişilik haklarını sağlamıştı. Aynı zamanda yeni bir hak sahibi kişilik kategorisi de yaratmıştı: Şirketler. Aslında On Dördüncü Değişiklik kapsamında mahkemelere getirilen hemen bütün davalar şirket haklarıyla alakalıydı ve mahkemeler, bir yüzyıl evvelinden, devlet iktidarı tarafından kurulmuş ve ayakta tutulan bu kolektif hukuki yaratının etten kemikten kişiliklerin haklarının tamamına –ölçekleri, ölümsüzlükleri ve sınırlı sorumluluklarının korunması sayesinde aslında çok daha fazlasına– sahip olduğu belirlemesini yapmışlardı. Şimdiye dek şirketlerin hakları gerçek insanlarınkini katbekat aştı. “Serbest ticaret anlaşmaları” adı altında mesela Pacific Rim isimli maden şirketi, çevreyi korumaya çalışan El Salvador’u mahkemeye verebiliyor; halbuki bireyler bunu yapamıyor. General Motors, Meksika’da ulusal hakları iddiasında bulunabiliyor. Meksikalı bir kişiliğin ulusal haklarını

ABD’de iddia etmesi durumunda neler olabileceği üstünde fazla durmamıza gerek yok.

Yurtiçinde, Yüce Mahkeme’nin yakın zamanda verdiği kararlar, işleyen demokratik siyasetin sendeleyeni harabelerine daha fazla darbe vurarak şirketlerin ve süper zenginlerin hali hazırda muazzam siyasi güçlerini daha da artırdı.

Bu esnada, Magna Carta daha fazla doğrudan saldırı altında bulunuyor. “Denizler ötesinde hapse atmayı” ve çok daha acımasız bir uygulama olarak işkence amacıyla yurt dışında hapsi engelleyen 1679 tarihli İhzar Müzekkeresi Hareketi’ni hatırlayın; bir de şimdi Tony Blair’in Libyalı muhalif Abdülhakim Belhac’ı Muammer Kaddafi’nin merhametine teslim edişini veya ABD yetkililerinin Kanada vatandaşı Maher Arar’ı hapis yatması ve işkence görmek üzere doğduğu ülke olan Suriye’ye geri göndermesine (ki daha sonra kendisine karşı açılmış hiçbir dava olmadığı açıklanacaktı) bakın.²⁶ Aynıysa başkalarına da yapıldı; bunların bazıları Shannon Havaalanı üzerinden geri gönderilirken İrlanda’da cüretkâr protestolar yükseliyordu.

Yargı süreci kavramı, Obama idaresinin *drone*’larla uluslararası cinayetler işleme kampanyası sırasında Hürriyetler Fermanı’nın (ve Anayasa’nın) bu asli unsurunu geçersiz ve boş kılacak bir şekilde uzatılmıştı. Adalet Bakanlığı yargı sürecine dair Magna Carta’ya kadar giden anayasal güvencenin, yürütme organındaki iç tartışmalar sayesinde karşılandığı açıklamasını yapıyordu.²⁷ Beyaz Saray’daki anayasa hukukçusu da aynı fikirdeydi. Kral John da tatmin olmuş bir şekilde başını sallayabilirdi.

Bu mesele sözlü, yazılı ve belirtilmemiş başka eylemlerle cihat çağrısında bulunan Enver el Evlaki’nin başkanlıktan gelen emir üzerine bir *drone* tarafından öldürülmesinden sonra ortaya

26 Ian Cobain, “Revealed: How Blair Colluded with Gaddafi Regime in Secret”, *Guardian*, Londra, 23 Ocak 2015; Benjamin Wieser, “Appeals Court Rejects Suit by Canadian Man Over Detention and Torture Claim”, *New York Times*, 3 Kasım 2009.

27 Adalet Bakanlığı, “Lawfulness of a Lethal Operation Directed Against a US Citizen Who is a Senior Operational Leader of Al-Qa’ida or An Associated Force”, NBC tarafından yayınlanan tarihsiz detaylı rapor, 4 Şubat 2013.

çıktı. *New York Times*'ta bir manşet (haberde o bilindik “karşılıklı hasar” ifadesi de geçiyor), bu kişinin *drone* saldırısında öldürülmesine seçkinlerin verdiği genel tepkiyi de ortaya koymaktaydı. Kısmen şöyle yazıyordu: “Batı, bir din adamının ölümünü kutluyor.”²⁸ Tabii buna karşılık bazı kaşlar da kalkıyordu, zira Evlaki bir Amerikan vatandaşıydı ve bu yargı süreci hakkında soruları da beraberinde getirdi; bu kavram yürütmenin başındaki kişinin kaprisleriyle öldürülen Amerikan vatandaşı olmayanlar düşünüldüğünde pek yersizdi. Şimdi Obama idaresinin yargı sürecindeki hukuki yenilikleri sayesinde vatandaşlar için de yersiz.

Masumiyet karinesi de yeni ve kullanışlı bir yorum kazandı. Daha sonrasında *New York Times*'ın haberleştirdiği üzere, “Sayın Obama onu pek de sıkıştırmayan sivil kayıpların muhasebesine yönelik tartışmalı bir yöntemi benimsedi. Esasen bu yöntem, idareden çeşitli yetkililerin beyanına göre, ölenlerin öldürüldükten sonra açık bir istihbarat bilgisiyle masum oldukları kanıtlanmadıkça, bir saldırı bölgesinde bulunan askerlik çağındaki bütün erkekleri savaşçı olarak sayıyor.”²⁹ Yani cinayet sonrasında masumiyetin tespit edilmesi, o mukaddes masumiyet karinesi ilkesini idame ettiriyor.

Burada modern insancıl hukukun temelleri olan Cenevre Sözleşmelerini hatırlatmak (*Times*'ın da yaptığı haberde kaçındığı gibi) nezaketsizlik olurdu, zira bu sözleşmeler “medeni insanlar tarafından vazgeçilmez addedilen hukuki teminatların tamamını karşılamak suretiyle daha önceden düzenli olarak kurulan bir mahkemece yapılmış herhangi bir yargılama olmaksızın ceza infaz edilmesini” engelliyordu.³⁰

Ceza infazı biçiminde yapılan suikastlar arasında yakın zamandaki en meşhur dava, savunmasız ve yanında yalnızca karısı

28 Anthony Shadid ve David D. Kirkpatrick, “As the West Celebrates a Cleric’s Death, the Mideast Shrugs”, *New York Times*, 1 Ekim 2011.

29 Jo Becker ve Scott Shane, “Secret ‘Kill List’ Proves a Test of Obama’s Principles and Will”, *New York Times*, 29 Mayıs 2012.

30 *Harp Zamanında Sivillerin Korunmasına İlişkin Sözleşme (IV)*, Madde 3, Cenevre, 12 Ağustos 1949, <https://www.icrc.org/applic/ihl/ihl.nsf/Article.xsp?action=openDocument&documentID=A4E145A2A7A68875C12563CD0051B9AE>.

olduğu halde yetmiş dokuz deniz komandosu tarafından tutuklandıktan sonra öldürülen Usame bin Ladin'inkiydi. Onun hakkında ne düşünülürse düşünölsün, o bir şüpheliydi ve bundan fazlası değildi. FBI bile bu konuda aynı fikirdedir.

Bunun üzerine ABD'deki kutlamalar çok büyük oldu fakat masumiyet karinesi ilkesinin şahsiyetsiz bir şekilde, özellikle de dava yürütmenin epey imkânsız olduğu bir durumda reddedilmesiyle ilgili birkaç soru da ortaya çıktı. Bu sorular sert kınamalarla karşılandı. Bunların en ilginci, saygı duyulan bir sol-liberal siyasi yorumcu olan Matthew Yglesias'inkisiydi. Şu açıklama-yı yapıyordu: "Uluslararası kurumsal düzenin ana işlevlerinden biri, tam olarak, Batılı güçlerin ölümcül askeri kuvvetlerini kullanmasını 'meşrulaştırmaktır,'" bu sebeple Amerika Birleşik Devletleri'ne, bizim güçsüzlerden haklı bir şekilde talep ettiğimiz gibi, uluslararası hukuka veya başka şartlara riayet etmesi önerisinde bulunmak "şaşılacak derecede nahif"tir.³¹

Öyle görünüyor ki, Kutsal Devlet'in insan türünün hizmeti için giriştiğı saldırganlık, suikast, siber savaş veya başka eylemlere yalnızca taktik itirazlar yöneltilebilir. Geleneksel mağdurlar durumu başka türlü görüyorlarsa da, bu yalnızca onların ahlaki ve fikri geriliğini gösterir. Ve bu temel hakikatleri anlamayı başaramayan Batılı eleştirmenler, Yglesias'ın da açıkladığı üzere, "aptal" denilerek göz ardı edilebilir; tesadüfen kendisi de orada benden bahsediyordu, ben de suçumu keyifle itiraf ediyorum.

DEVLETİN TERÖRİST LİSTELERİ

Geleneksel hürriyetlerin temellerine yönelik belki de en şiddetli saldırı, Obama idaresi tarafından Yüce Mahkeme'ye getirilen "Davacı ile İnsancıl Hukuk Projesi" arasındaki az bilinen dava olabilir. Proje, Türkiye'de Kürtlerin hakları için uzun yıllar savaşmış ve devletin yürütme organı tarafından terörist gruplar lis-

31 Matthew Yglesias, "International Law Is Made by Powerful States", *Think-Progress*, 13 Mayıs 2011.

tesine alınmış olan gerilla örgütü Kürdistan İşçi Partisi'ne (PKK) “maddi destek” sağladığı için kınanmaktaydı. “Maddi destek” hukuki tavsiye vermektir. Karardaki üslubun çok geniş bir biçimde uygulanabileceği görülmüyordu, mesela tartışmalara ve tahkikatlara –hatta PKK’ya verilecek şiddet dışı araçlar kullanma tavsiyelerine kadar. Yine, burada da eleştirelliğin marjinal bir şekilde kenara atılmasını görüyoruz, fakat bu eleştiriler devletin terörist listesindeki haklılığını genelde kabul etmiş dahi oluyorlar– ve tabii bu listeler yürütmenin kafasına göre, hukuki hiçbir yardım almadan hazırlanmış oluyor.³²

Terörist liste kayıtları ilgi çekicidir. Terörist listelerinin en çirkin kullanıldığı örneklerden bir tanesi Somali’de işkence görmüş insanlarla alakalıydı. 11 Eylül’den hemen sonra Amerika Birleşik Devletleri, Somali yardım ağı El Bereket’i terörü finanse ettiği gerekçesiyle kapattı.³³ Bu durum, “teröre karşı savaş”ın en büyük başarılarından biri olarak alkışlandı. Buna mukabil, Washington’ın suçlamalarından bir yıl sonra vazgeçmesi çok az dikkat celbetti.

El Bereket, her yıl Somali’ye gönderilen 500 milyon dolar tutarındaki havalelerin yaklaşık yarısından sorumluydu ve bu tutar, bir BM değerlendirmesine göre, “[Somali’nin] diğer bütün ekonomik sektörlerden kazandıklarından daha fazlaydı ve aldığı dış yardım miktarının 10 katıydı.”³⁴ Yardım kuruluşu ayrıca Somali’de önemli iş faaliyetlerinde bulunuyordu ve bunların hepsi yok edilmiş oldu. Bush’un “teröre karşı finansal savaş”ını çalışan önde gelen akademik araştırmacılarından biri olan İbrahim Warde, çok kırılğan bir ülkeye yapılan bu uçarı saldırısının, ekonomiyi harap etmenin yanı sıra, “teröre karşı savaş”ın bir başka tanıdık sonucu olarak, “İslami köktencilerin (...) yükselmesinde rol oynamış olabileceği” sonucuna varıyordu.³⁵

32 Davacı ile İnsancıl Hukuk Projesi arasındaki dava, 561 U.S. 1 (2010), <http://www.supremecourt.gov/opinions/09pdf/08-1498.pdf>.

33 Paul Beckett, “Shutdown of Al Barakaat Severs Lifeline for Many Somalia Residents”, *Wall Street Journal*, 4 Aralık 2001.

34 İbrahim Warde, *The Price of Fear: The Truth Behind the Financial War on Terror*, University of California Press, Berkeley, 2007, s. 101-02.

35 age., s. 102.

Devletin kontrolü yapılmamış bu tür hükümlerde bulunma yetkisine sahip olması gerektiği fikri, en az bunun tartışmasız kabul edilmesi kadar, Hürriyetler Fermanı'na yönelik ciddi bir saldırı. Eğer Ferman'ın itibarını yitirmesi son birkaç yıldaki gibi sürececek olursa, haklar ve özgürlüklerin geleceği karanlık olacağı benzer.

SON GÜLEN KİM OLACAK?

Hürriyetler Fermanı'nın kaderi hakkında son birkaç söz edelim. Bu fermanın amacı halkın geçim kaynaklarının, yani müştereklerin dış güçlerden –yani ilk zamanlarda kraliyetten, zaman içinde ise iyice ivme kazanan ve sürekli ödüllendirilen talancı şirketlerin ve bunlarla işbirliği içindeki devlet otoritelerinin yaptığı çitlemelerden ve diğer özelleştirme biçimlerinden– korunması idi. Ortaya çıkan zarar büyüktür.

Bugün Küresel Güney'den yükselen seslere kulak kabartacak olursak, “normalde ortaklaşa bir şekilde elde tutulması gereken doğal çevremizin özelleştirilmesi yoluyla kamu mallarının özel mülkiyete dönüştürülmesi, neoliberal kurumların, Afrika uluslarının hep birlikte bir ucundan tuttuğu pamuk ipliğini ortadan kaldırma yöntemlerinden bir tanesidir. Bugün siyaset, epey tahrip edilmiş çevrenin, toplulukların ve ulusların yeniden yapılmasına katkıda bulunulacak bir şey olmaktan ziyade temel olarak yatırım kârlılığına odaklanmış kazançlı bir girişime indirgenmiş durumda. Bu da kıta üzerine yıkılan yapısal uyum programlarından elde edilen menfaatlerden birini, yani yolsuzluğun iktidara gelişini sağladı.” Burada alıntıladığım pasaj, Nijeryalı şair ve yazar, Friends of the Earth International'ın başkanı Nnimmo Bassey'in Afrika'daki Batı eziyetinin son aşamasını inceleyen, *To Cook a Continent* isimli Afrika zenginliğinin talanına ilişkin yakıcı çalışmasındandı.³⁶

36 Nnimmo Bassey, *To Cook a Continent: Destructive Extraction and Climate Crisis in Africa*, Pambazuka Press, Oxford, 2012, s. 25.

Her zaman en üst seviyede planlanmış bir eziyet, öyle de bilinmelidir. İkinci Dünya Savaşı'nın sonunda, Amerika Birleşik Devletleri, benzeri görülmemiş bir küresel iktidar pozisyonuna sahipti. Bekleneceği üzere, dünyanın organize edilmesi için dikkatli ve sofistike planlar geliştirildi. Seçkin diplomat George Kennan'ın liderlik ettiği Dışişleri Bakanlığı planlamacıları, her bölge için birer "fonksiyon" atfetti. Kennan, ABD'nin Afrika'da özel bir çıkarının olmadığı tespitinde bulunuyordu; o yüzden bu kıtanın yeniden inşası için "istismarı" –kendi kelimesi– Avrupa'ya bırakılmalıydı.³⁷ Tarihin ışığında bakıldığında, Avrupa ile Afrika arasında başka türlü bir ilişki olması düşünülebilirdi, fakat bunun hiçbir zaman akla bile getirilmediği anlaşıyor.

Daha yakın zamanda ABD, çevre tahribatı ve bahtsız mağdurların ezilmesindeki en kötü sicillerden birini doldurmakla meşgul olan Çin gibi sahaya yeni giren oyuncularla birlikte, kendisinin de Afrika'yı istismar oyununa katılması gerektiği düşüncesini benimsedi.

Dünya üzerindeki musibetleri üreten talancılık saplantısının asli bir unsuru olan, belki de çok uzak olmayan bir gelecekte küresel bir felakete davetiye çıkaracak fosil yakıtlara bağımlılığın yarattığı büyük tehlikeler üzerinde durmaya çok da gerek yok. Detaylar tartışılabilir, fakat sorunun korkunç değilse bile ciddi olduğu ve buna eğilmeyi ertelediğimiz müddetçe gelecek kuşaklara kalacak mirasın çok daha berbat olacağı noktasında hiçbir şüphe yok. Gerçeklikle yüzleşmek üzere bazı çabalar halihazırda sarf ediliyor fakat henüz çok küçük düzeyde.

Bu esnada iktidarın belli yerlerde yoğunlaşması, dünya tarihinde ülkelerin en zengin ve güçlülerinin lehine olacak şekilde ters yönde işliyor. Kongre'deki Cumhuriyetçiler, bugün yaşasa siyaset sahnesinde tehlikeli bir radikal muamelesi görecektir Richard Nixon tarafından getirilen sınırlı çevre korumalarını yürür-

37 Melvyn P. Leffler, *A Preponderance of Power: National Security, the Truman Administration, and the Cold War*, Stanford University Press, Palo Alto, CA, 1993, s. 144.

lükten kaldırmaya çalışıyor.³⁸ Büyük iş çevresi lobileri –anketlerin gösterdiği üzere birtakım etkiler yaratan– gereksiz endişelere mahal olmadığı konusunda kamuoyunu ikna edecek propaganda kampanyalarını açıktan ilan ediyorlar.³⁹

Medya şirketleri, giderek acilleşen iklim değişikliği konusunda çok az yayın yaparak uluslararası enerji ajanslarının ve ABD Enerji Bakanlığı’nın beklentilerini karşılıyor. Bu meselenin standart sunumu acilciler ile kuşkucular arasında düzenlenen tartışmalardır: Bir tarafta görünüşte tamamen kalifiye bilimsanları, diğer tarafta ise birkaç itirazcı. Tartışmanın tarafları arasında MIT’deki iklim değişimi programındakiler gibi işin uzmanları bulunmaz, zira bunlar konu iklim değişimine geldiğinde hakikatin daha da acil olduğunu iddia ederek muhafazakâr ve ihtiyatlı olması sebebiyle ortadaki bilimsel konsensüsü eleştirmekteler. Kamuoyunun kafasının karışması bu bakımdan şaşırtıcı değil.

Başkan Obama, 2012 yılında yaptığı “Birliğin Durumu” konuşmasında, Kanada’daki katranlı kumlardan, killi şistlerden ve daha önceden erişilemeyen diğer kaynaklardan hidrokarbon elde edilmesini sağlayan yeni teknolojiler sayesinde önümüzdeki yüzyıl boyunca enerji konusunda kendi kendine yetebilmeye ilişkin parlak beklentilerden mutlulukla bahsediyordu.⁴⁰ Başkaları da aynı kanaatte; *Financial Times*, ABD için yüzyıllık bir enerji bağımsızlığı öngörüsünde bulunuyor.⁴¹ Bu iyimser öngörülerde sorulmayan şey ise bu yağmacı saldırıdan kurtulacak dünyanın nasıl bir şey olacağı sorusu.

38 John M. Broder, “Bashing E.P.A. Is New Theme in G.O.P. Race”, *New York Times*, 17 Ağustos 2011.

39 “57% Favor Use of ‘Fracking’ to Find More US Oil and Gas”, Rasmussen Reports, 26 Mart 2012, http://www.rasmussenreports.com/public_content/business/gas_oil/march_2012/57_favor_use_of_fracking_to_find_more_u_s_oil_and_gas; “Who’s Holding Us Back: How Carbon-intensive Industry Is Preventing Effective Climate Change Legislation”, Greenpeace raporu, Kasım 2011, <http://www.greenpeace.org/international/Global/international/publications/climate/2011/391%20-%20WhosHoldingUsBack.pdf>.

40 “Remarks by the President in State of the Union Address”, Beyaz Saray Basın Sekreterliği Bürosu, 24 Ocak 2012, <https://www.whitehouse.gov/the-press-office/2012/01/24/remarks-president-state-union-address>.

41 Guy Chazan, “US on Path to Energy Self-sufficiency”, *Financial Times*, Londra, 18 Ocak 2012.

Dünya üzerinde krizle hesaplaşmada başı çekenler, her daim Orman Fermanı'nın tarafını tutmuş olan yerli topluluklar oluyor. En güçlü duruşu ise, bunların yönetimde olduğu tek ülke olan, Güney Amerika'nın en yoksul ülkesi Bolivya sergiliyor. Kristof Kolomb öncesi dönemde bulunduğu yarımküredeki en gelişmiş ve ileri toplumlardan birinin yaşadığı bu ülkenin zengin kaynakları asırlar boyunca Batı tarafından tahrip edilmişti.

2009 yılındaki Kopenhag küresel iklim değişimi zirvesinin yüz kızartıcı bir şekilde çökmesinden sonra Bolivya, 140 ülkeden otuz beş bin katılımcıyla –yalnızca hükümet temsilcilerinin değil, sivil toplum mensuplarının ve eylemcilerin de katıldığı– bir Dünya Halkları İklim Değişimi Konferansı düzenlemişti. Burada bir Halklar Anlaşması ortaya çıktı; bu anlaşma salınımlarda keskin düşüslere gidilmesi ve bir “Doğa Ana'nın Hakları Evrensel Beyanname'si” hazırlanması çağrısında bulunuyordu.⁴² Gezegenin haklarını sağlamak, dünya üzerindeki bütün yerli toplulukların ortak bir talebidir. Gelişmiş Batılılar bu taleple alay ederler fakat eğer yerli halkların duyarlılığını biraz olsun benimsemesek son gülen onlar olacak; amansız bir kederle yapılmış bir gülüş.

42 Halklar Anlaşması'nın ve Evrensel Beyanname'nin bütün metinlerine şuradan erişilebilir: <https://pwccc.wordpress.com/programa/>.

Dünyanın Nefesini Tuttuğu Hafta

Dünya elli küsur yıl önce, ekimin son haftasında, Sovyetler Birliği'nin Küba'da nükleer başlıklı füzeler yerleştirdiğini öğrendiği andan krizin resmi olarak bitişine kadar nefesini tuttu; gerçi kamuoyunun bir süre bu krizden haberi olmadı, yalnızca resmi kurumların bilgisi vardı.

Nefesini tutmuş dünya görüntüsü, Sheldon Stern'ün anlatım tarzıdır. Kendisi eskiden John F. Kennedy Başkanlık Kütüphanesi'nde görevli bir tarihçiydi ve Kennedy ile çevresindeki yakın danışman grubunun krize nasıl cevap verileceğini tartıştığı Ulusal Güvenlik Konseyi Yürütme Komitesi (ExComm) toplantı kayıtlarının en güvenilir versiyonunu yayımlamıştı. Bu toplantılar başkan tarafından gizlice kaydedilmişti ve burada görüldüğü üzere kaydedilmiş oturumlar boyunca başkanın duruşu, tarihe konuştuklarından habersiz olan diğer katılımcılara kıyasla nispeten daha ılımlıydı.

Geçtiğimiz yıllarda Stern, 1990'ların sonunda üzerindeki gizlilik ibaresi kaldırılan bu kritik önemdeki ve belge niteliğindeki kayıtların anlaşılır ve kusursuz bir incelemesini yayımladı. Ben de bu versiyona sadık kalacağım. Şu sonuca varıyordu Stern: “Ne bu olaydan önce ne de sonra, insan uygarlığının bekası birkaç kısa hafta süren ve dünyanın nefesini tuttuğu haftada” hepten doruğa çıkan “tehlikeli müzakerelerin seyrine bağlı olmuştur.”¹

1 Sheldon Stern, *The Week the World Stood Still: Inside the Secret Cuban Missile Crisis*, Stanford University Press, Palo Alto, CA, 2005, s. 5.

Küresel bir endişe için yeterince sebep vardı. Başkan Dwight Eisenhower'ın da vaktiyle uyardığı gibi “Kuzey Yarımküre’yi yok edebilecek” bir nükleer savaşın eli kulağındaydı.² Kennedy’nin kendi vardığı sonuç, savaş olasılığının yüzde 50’ye kadar yükselmiş olduğuydu.³ Çatışma doruğa ulaştıkça buna dair yapılan tahminler daha da yükseldi ve Washington’da “hükümetin devamını sağlayacak gizli kıyamet günü planı yürürlüğe kondu”; gazeteci Michael Dobbs’un kriz üzerine yaptığı ve *bestseller* olmuş iyi bir araştırmasında durum böyle ifade ediliyordu (her ne kadar kendisi bunu yapmadaki mantığının ne olduğunu açıklamasa da).⁴

Dobbs, Dino Brugioni’nin sözlerini aktarıyordu. Bu kişi “CIA’ın Sovyet füze artışı izleme takımının önemli üyelerinden biri” idi ve ona göre saat “gece yarısına bir kala” –ki bu ifade Dobbs’un kitabının da başlığıdır– “savaş ve toplu yok oluş”tan başka çıkar yol gözükmüyordu.⁵ Kennedy’nin yakın mesai arkadaşı tarihçi Arthur M. Schlesinger Jr. da olayları “dünya tarihindeki en tehlikeli an” olarak tarif ediyordu.⁶ Savunma Bakanı Robert McNamara ise sesli bir şekilde “başka bir cumartesi gecesi görüp göremeyeceğini” merak ettiğini dile getiriyordu; daha sonra itiraf ettiği üzere “şans eseri kurtarmıştık”, güçbela.⁷

“EN TEHLİKELİ AN”

Olan bitene yakından bakınca, şimdiki zamanda birtakım akisler yapmak suretiyle, yukarıdaki görüşlere nahoş imalar eklenmekte.

2 Noam Chomsky, *Hegemony or Survival*, Henry Holt, New York, 2003, s. 74.

3 Michael Dobbs, *One Minute to Midnight: Kennedy, Khrushchev, and Castro on the Brink of Nuclear War*, Vintage, New York, 2008, s. 251.

4 age., s. 310.

5 age., s. 311.

6 age., s. xiii.

7 Chauncey G. Parker III, “Missile Crisis: Cooked Up for Camelot?” *Orlando Sentinel*, 18 Ekim 1992; Robert McNamara, Richard Roth’un yaptığı röportaj, CNN, yayın tarihi: 28 Kasım 2003. Konuşma metni CNN.com tarafından şu adreste yayımlandı: http://www.cnn.com/TRANSCRIPTS/031128/i_dl.00.html.

“En tehlikeli an” için birkaç aday mevcut. Bunlardan biri, ABD destroyerlerinin Küba’yı karantina altına alarak Sovyet denizaltılarına sualtı bombaları gönderdiği 27 Ekim 1962 tarihidir. Ulusal Güvenlik Arşivi’nin Sovyet pusulalarını kaynak olarak hazırladığı rapora göre, denizaltı komandoları, “1945 Ağustosunda Hiroşima’nın altını üstüne getiren bomba etkisine sahip 15 kilotonluk patlayıcının bulunduğu nükleer torpidoları fırlatmayı düşünecek kadar çıldırmış”lardı.⁸

Birimlere iletilmiş olan gerektiği durumda savaş pozisyonu almak için nükleer torpidolar kurma kararı, belki de dünyayı nükleer felaketten kurtarmış olan İkinci Kaptan Vasili Arkhipov tarafından son anda durdurulmuştu.⁹ Torpidolar ateşlenseydi ABD’nin tepkisinin ne olabileceğine veya Rusların ülkeleri dumanlar içindeyken nasıl karşılık verebileceklerine dair pek az şüphe var.

Kennedy ise nükleer silahların harekete geçirilmesinden önceki en üst düzey alarm durumu olan DEFCON 2’ye geçildiğini çoktan ilan etmişti; konu hakkında bilgi sahibi birisi olan Harvard Üniversitesi’nden stratejik analist Graham Allison’ın *Foreign Affairs*’te yazdığına göre bu alarm durumuyla “Türk [veya başka] pilotların (...) yönetimindeki NATO uçakları (...) havalandırarak Moskova’ya (...) uçuşunu ve yukarıdan bir bomba bırakmasına” izin veriliyordu.¹⁰

Bir diğer aday da 26 Ekim. Bu günü “en tehlikeli an” seçen kişi, B-52 pilotu Binbaşı Don Clawson’dı. Bu kişi NATO uçaklarından birine pilotluk yapmıştı ve kendisi kriz esnasındaki Krom Kubbe (Chrome Dome-CD) misyonları hakkında tüyler ürperen bilgiler vermektedir; bu misyonlarda nükleer silahlar “yükü ve kullanılmayı bekler” bir halde “B-52’ler havada hazır alarm durumundalar” idi.

8 “The Submarines of October”, *National Security Archive Electronic Briefing Book No. 75* içinde, (der.) William Burr ve Thomas S. Blanton, 21 Ekim 2002, <http://www.nsarchive.gwu.edu/NSAEBB/NSAEBB75>.

9 Edward Wilson, “Thank You Vasili Arkhipov, the Man Who Stopped Nuclear War”, *Guardian*, Londra, 27 Ekim 2012.

10 Graham Allison, “The Cuban Missile Crisis at 50: Lessons for U.S. Foreign Policy Today”, *Foreign Affairs* 91, no. 4, (Temmuz/Ağustos 2012).

“Bir hava kuvvetleri pilotunun pervasız anekdotları”nda, 26 Ekim’in “milletin nükleer savaşa en yakın olduğu” gün olduğunu yazıyordu. O gün Clawson, bizzat olası bir nihai kıyame-ti gerçekleştirebilecek bir konumdaydı. Şu neticeye varıyordu: “Dünyayı havaya uçurmadığımız için aşırı şanslıydık ve bu şansın sebebi ülkedeki siyasi ve askeri liderler değildi.”

Clawson’ın bahsettiği hatalar, kafa karışıklıkları, tesadüfler ve yöneticilerin yanlış anlamaları yeterince ürkütücüdür, fakat hiçbirisi o sırada işler durumdaki komuta ve kontrol kuralları –yahut bunların olmayışı– kadar değildir. Clawson’ın yaptığı yirmi dört saat toplamındaki on beş Krom Kubbe misyonu uçuşundaki –olabilecek en fazla sefer– deneyimlerini anlattığı üzere, resmîyetteki komutanlar, “haydut mürettebatı veya mürettebat üyelerini termo-nükleer silahları takıp çıkarmaktan”, hatta “havada hazır kuvvetlerini geri çağırma ihtimali olmaksızın” gönderebilecekleri bir görev çağrısı yapmaktan “alıkoyabilecek dirayete sahip değillerdi.” “Mürettebat termo-nükleer silahlarla bir kez havalandığında,” diye yazıyordu Clawson, “aşağıdan daha başka bir komut gerekmezsiniz bunların silahları yükleyip bırakmaları mümkün olabilirdi. Sistemlerin hiçbirinden inhibitör bulunmuyordu.”¹¹

Hava Kuvvetleri karargâhında plan direktörü olarak bulunan General David Burchinal’in aktardığına göre, toplam hava gücünün üçte biri havadaydı. Teknik olarak operasyondan sorumlu olan Stratejik Hava Komutası’nın (SAC) kontrolünün çok olmadığı görülüyordu. Ve Clawson’ın yazdıklarına göre, SAC, sivil Ulusal Komuta Makamı’nı bilgilendirmemişti; bu da dünyanın kaderine karar vermekte olan ExComm’daki “karar alıcıların” daha az şey bilmekte olduğu anlamına geliyordu. General Burchinal’in sözlü tanıklığı ise, sivil komutasına yönelik hor görmeyi ortaya çıkarması bakımından tüyler ürpertici. Ona göre, Rusların silah bırakmasından hiç kuşku duyulmuyordu. Krom

11 Don Clawson, *Is that Something the Crew Should Know?: Irreverent Anecdotes of an Air Force Pilot*, Athena Press, Twickenham, UK, 2003, s. 80-81.

Kubbe operasyonları, Ruslara askeri bir karşılaşmada rekabet edemeyeceklerini ve çabucak yok edileceklerini açık seçik göstermek üzere yapılmıştı.¹²

ExComm kayıtlarına dayanarak, Sheldon Stern şu sonuca varıyor: 26 Ekim günü Başkan Kennedy, Küba'daki "füzeleri ortadan kaldıracak bir askeri harekâta temayül gösteriyordu" ve Pentagon planlarına göre bunun ardından işgal gelecekti.¹³ Böylelikle harekâtın nihai savaşa sebep olacağı ortaya çıkmıştı ve bu sonucun çok daha sonrasında taktik nükleer silahların plan dahilinde yerleştirildiği ve Rus kuvvetlerinin ABD istihbaratının rapor ettiklerinden çok daha büyük olduğu açığa çıkarıldığında kuvvetle muhtemel olduğu anlaşılmıştı.

26'sında saat 18.00'de ExComm toplantıları sona yaklaşıırken, Sovyet Başbakanı Nikita Kruşçev'den doğrudan Başkan Kennedy'ye gönderilmiş bir mektup geldi. "Mesajı açtık," diye yazıyor Stern: "Eğer ABD, Küba'yı işgal etmeme sözü verirse, füzeler ortadan kaldırılacaktı."¹⁴

Ertesi gün sabah saat 10.00'da, başkan yine o gizli ses kayıt cihazını çalıştırdı. Sesli bir şekilde eline ulaştırılan haber metnini okudu: "Başbakan Kruşçev bugün Başkan Kennedy'ye gönderdiği mesajda eğer Amerika Birleşik Devletleri, Türkiye'deki roketlerini çekerse" –nükleer başlıklı Jüpiter füzeleri– "karşılığında Küba'daki saldırı silahlarını çekeceğini söyledi."¹⁵ Metnin içeriği hemencecik doğrulandı.

Her ne kadar komite bu mesajı aniden alınmış bir kara haber olarak gördüyse de beklenmekte olan bir mesajdı: Kennedy komitedekilere "Bir haftadır bunun gelmesini bekliyorduk," açıklaması yapıyordu. Kamuoyundaki uysallığı reddetmek zor olacaktı ve şunu fark etti: Bunlar modası geçmiş füzelerdi, çok-

12 Hava Kuvvetleri Tarih Bürosu, ABD Hava Kuvvetleri'nden General David A. Burchinal ile Sözlü Tarih Mülakatı, mülakatı gerçekleştirenler: Albay John B. Schmidt ve Yarbay Jack Straser, 11 Nisan 1975, Iris No: 01011174, Hava Kuvvetleri Tarihsel Araştırma Ajansı, ABD Hava Kuvvetleri Koleksiyonu içinde.

13 Stern, *The Week the World Stood Still*, s. 146.

14 age., s. 147.

15 age., s. 148.

tandır geri çekilmeleri gündemdeydi ve pek yakında çok daha ölümcül ve fiilen ele geçirilemez nitelikte denizaltılara yerleştirilmiş Polaris füzeleriyle değiştirileceklerdi. Kennedy “eğer [Kruşçev’in] teklif[i] böyle olursa, ‘desteklenemez’ bir pozisyon-da” kalacağını anlamıştı, zira hem Türkiye’deki füzeler kullanışsızdı ve her halükârda geri çekileceklerdi hem de “Birleşmiş Milletler’deki her kişi için veya her ‘makul’ kişi için bu çok adil bir alışveriş olacak”tı.¹⁶

AMERİKAN GÜCÜNÜ ZAPT EDİLMEZ KILMAK

Plancılar böylece ciddi bir ikilemle karşı karşıya kaldılar. Elleri-nde Kruşçev tarafından gelen, felaketlere neden olacak bir savaş tehdidini ortadan kaldıracak iki farklı teklif vardı ve ikisi de her “makul kişi”nin gözünde adil bir alışveriş olarak görülecekti. Öyleyse nasıl davranmak gerekiyordu?

Seçeneklerden birinde medeniyetin hayatta kalmasından do-layı derin bir oh çekerek her iki teklifi de hevesle kabul etmek, ABD’nin uluslararası hukuka bağlı olduğunu bildirerek Küba’yı işgale yönelik tehditleri ortadan kaldırmak ve Türkiye’deki es-kimiş füzeleri Sovyetler Birliği’ni çok daha büyük bir nükleer tehdit karşısında –her taraftan çevrildiğini düşünecek olursak bu tehditle Rusya’nın bir kısmından söz ediyoruz elbette– bırak-mayı amaçlayarak kaldırma planından vazgeçmek vardı. Fakat böyle bir seçenek düşünülemezdi bile.

Böylesi bir düşüncenin neden tasarlanamayacağının başlıca nedeni, eski Harvard dekanı ve Camelot semasının* en parlak yıldızı olan Ulusal Güvenlik Danışmanı McGeorge Bundy tara-fından ifade edilmişti. Dünya, diye üsteliyordu, “barışa yönelik mevcut tehdidin Türkiye’de değil”, Amerika Birleşik Devletleri’ne yönelmiş füzelerin bulunduğu “Küba’da olduğunu” anlamak

¹⁶ age., s. 149.

* Parlak medya imajından dolayı Kennedy idaresine verilen bir isim. (çev.)

zorundaydı.¹⁷ Çok daha etkili bir Amerikan füze gücünün, çok daha zayıf ve kırılğan düşman Sovyetler üzerinde denenmesi barışa yönelik bir tehdit olarak düşünülemezdi, çünkü Batı Yarımküre'deki ve ötesindeki pek çok insanın da onaylayacağı üzere bizler "iyileriz". Tabii bu ötedekiler arasında ABD'nin Küba'ya karşı vaktiyle yürüttüğü terörist savaşın kurbanları da mevcut, hakeza Arap dünyasındaki "nefret kampanyası"na kapılanlar; Arap halkları arasındaki bu nefret Eisenhower'ı şaşırtmıştı fakat bunun sebebini kendisine açıklayacak olan Ulusal Güvenlik Konseyi'ni şaşırtmamıştı.

Takip eden konuşmalarda başkan, eğer kalırsa, felaketten kurtulanlara gayet mantıklı görünecek önerileri reddederek uluslararası bir felakete sebebiyet vermeyi seçecek olursak, "kötü bir durumda" kalabileceğimizi vurguladı. Bu "pragmatik" duruş, en çok ahlaki mülahazaların vardıkları nokta kadar ilerideydi.¹⁸

Kennedy dönemi terörüne ilişkin yakın zamanda ortaya çıkmış belgeler üzerinde yapılmış bir incelemede, Harvard Üniversitesi'nden Latin Amerika araştırmacısı olan Jorge Domínguez şunu gözlemliyor: "Bu yaklaşık bin sayfalık belgelerde yalnızca bir defa, bir Amerikalı yetkili, ABD hükümetinin destek olduğu terörizme ahlaki itiraza benzer cılız bir çıkışta bulunuyor." Ulusal Güvenlik Konseyi ekibinin bir üyesi "gelişigüzel yapılan ve masum insanları öldüren" baskınların "bazı dost ülkelerin medyasında kötü gösterilebileceği" uyarısında bulunuyor.¹⁹

Benzer tavırlar füze krizi esnasındaki iç tartışmalarda da kendini göstermişti. Örneğin Robert Kennedy, Küba'yı kapsamlı bir şekilde işgal etmenin "epey sayıda insanı öldüreceği ve bizim de bunun ceremesini epey çekeceğimiz" uyarısında bulunmuş-

17 age., s. 154.

18 Ulusal Güvenlik Konseyi Yürütme Komitesi'nin Yedinci Toplantısının Özet Kaydı, 27 Ekim 1962, John F. Kennedy Presidential Library and Museum, <http://microsites.jfklibrary.org/cmc/oct27/doc1.html>.

19 Jorge I. Domínguez, "The Missile Crisis (Or, What Was 'Cuban' about U.S. Decisions during the Cuban Missile Crisis", *Diplomatic History* 24, no. 5 (İlkbahar 2000), s. 305-15.

tu.²⁰ Ve bu tavırlar bugüne kadar süregidiyor, yalnızca kolaylıkla belgelendirebileceğimiz birkaç küçük istisna dışında.

O esnada dünya ABD'nin ne yapmakta olduğunu bilmiş olsaydı “çok daha kötü bir durumda” da olabilirdik. Amerika Birleşik Devletleri'nin bu olayın altı ay öncesinde gizli bir şekilde Okinawa'ya Rusların Küba'ya göndereceklerinin birebir aynısı füzeler yerleştirdiği daha yeni öğrenildi. Muhakkak ki bunlar bölgesel tansiyonların yükseldiği bir an geldiğinde Çin'i hedef alsın diye gönderilmişlerdi.²¹ Okinawa, sakinlerinin şiddetli itirazlarına rağmen, büyük bir Amerikan askeri üssü olarak kalmaya devam ediyor.

İNSANLARIN FİKİRLERİNE GÖSTERİLEN PERVASIZ SAYGISIZLIK

Takip eden tartışmalar manidardır fakat bunları şimdi bir kenara koyalım. Bunlardan bir sonuca ulaşıldı. Amerika Birleşik Devletleri, miadını doldurmuş füzeleri Türkiye'den çekmeye söz verdi fakat bunu kamunun gözü önünde yapmayacaktı veya teklifi yazıya dökmeyecekti: Kruşçev'in pes ettiğinin görülmesi önemliydi. İlginç bir teklif öne sürüldü ve bu teklif araştırmacı ve yorumcu kalem ehli tarafından kabul gördü. Michael Dobbs'un ortaya koyduğu gibi, “Eğer Amerika Birleşik Devletleri'nin füze üslerini Sovyetler Birliği baskısı altında tek taraflı olarak silahtan arındırdığı görüntüsü ortaya çıksaydı, [NATO] ittifak[ı] çatırdayabilirdi” veya bu durumu hakikate biraz daha uygun şekilde ifade edecek olursak, eğer Amerika Birleşik Devletleri, Rusya'yla yapılacak ve her “makul kişi”nin gayet adil olarak göreceği bir anlaşmaya mukabil, kullanışsız füzelerin yerine, çoktandır plan-

20 Ernest R. May ve Philip D. Zelikow, *The Kennedy Tapes: Inside the White House During the Cuban Missile Crisis*, kısaltılmış baskı, W. W. Norton, New York, 2002, s. 47.

21 Jon Mitchell, “Okinawa's First Nuclear Missile Men Break Silence”, *Japan Times*, 8 Temmuz 2012.

landığı üzere, çok daha ölümcül bir tehdit ortaya koyan füzeler koysaydı, NATO ittifakı çatırdayabilirdi.²²

Elbette ki Rusya, Küba'nın süregiden bir ABD saldırısına karşı kullanabileceği tek caydırıcı silahı –hâlâ havada kokusu duyulan doğrudan işgal tehdidine yol açma pahasına– geri çektiğinde Kübalılar çileden çıkacaklardı (ve gerçekten de anlaşılabilir bir şekilde çileden çıktılar). Fakat bu genel geçer sebeplerden dolayı haksız bir mukayese; zira bizler canı değerli olan insanlarız, onlarsa George Orwell'ın ifadesini kullanacak olursak, insan müsveddeleridir ancak.

Kennedy ayrıca Küba'yı işgal etmeyeceğine dair gayri resmi bir vaatte de bulunmuştu, fakat bunun şartları vardı: Yalnızca füzelerin geri çekilmesi değil, ayrıca herhangi bir Rus askeri varlığının ortadan kaldırılması veya en azından “oldukça azaltılması”. (Tabii bu Rusya sınırına komşu olan Türkiye için geçerli değildi, benzer bir şey düşünülemezdi bile.) Küba bir “silahlı kamp” olmaktan çıktıktan sonra, başkanın sözlerine göre, “orayı muhtemelen işgal edemeyecektik”. Başkan şunu da eklemekteydi: Eğer Küba, ABD işgali tehdidinden kurtulmayı umuyorsa, Latin Amerika'da yürüttüğü (Sheldon Stern'ün ifadesiyle) “siyasi yıkıcılık”tan vazgeçmek zorundaydı.²³ Amerikan retoriğinde “siyasi yıkıcılık” yıllarca kullanılan bir tema oldu ve örneğin Eisenhower, Guatemala meclisindeki hükümeti yıkıp ülkeyi hâlâ içinden çıkamadığı bir deliğe soktuğu zamanlarda başvuruluyordu. Bu tema Ronald Reagan'ın 1980'lerde Orta Amerika'daki acımasız terör savaşları boyunca sağ salim ayakta kaldı. Küba'nın “siyasi yıkıcılığı”, Amerika Birleşik Devletleri'nin ve onun kuklası rejimlerin kanlı saldırılarına direnenlere verilen destekten ve belki de –korkuncun da korkuncu– bunların kurbanlarına kimi zaman silah sağlamaktan ibaretti.

22 Dobbs, *One Minute to Midnight*, s. 309.

23 Sheldon M. Stern, *Averting the “Final Failure”: John F. Kennedy and the Secret Cuban Missile Crisis Meetings*, Stanford University Press, Palo Alto, CA, 2003, s. 273.

Her ne kadar bu varsayımlar hükümleri süren doktrinlere fiilen görünmez olacak şekilde derinlemesine işlenmiş olsalar da, iç kayıtlarda kimi zaman açık seçik karşımıza çıkabiliyor. Küba vakasında, Dışişleri Bakanlığı Politika Planlama Ekibi şu açıklamayı yapıyordu: “Castro’da karşılaştığımız birincil tehlike (...) onun rejiminin varlığının Latin Amerika ülkelerindeki solcu hareketler üzerindeki etkisinde yatıyor. (...) Basit gerçek şu ki, Castro, ABD’ye karşı başarılı bir mukavemeti, yani yarımküremize yönelik yaklaşık bir buçuk yüzyıla yayılmış politikamızın tamamının yadsımasını temsil ediyor”; zira Monroe Doktrini, Washington’ın niyetinin, o dönem başarılması mümkün olmasa da, Batı Yarımküre’ye hükmetmek olduğunu açıklıyordu.²⁴

Her ne kadar tipik bir şekilde savunmacı saiklerle örtbas edilse de, hükmetme hakkı ABD dış politikasının önde giden bir ilkesidir ve aşağı yukarı her yer için geçerlidir: Soğuk Savaş boyunca rutin bir şekilde “Rus tehdidi”nden dem vurulurdu, Ruslar ortalıkta gözükmüyor olsalar dahi. Bunun bir örneği, İranlı araştırmacı Ervand Abrahamian’ın, 1953’te İran parlamenter rejiminin ABD ve Birleşik Krallık ortaklığındaki darbeyle alaşağı edilmesi üzerine yazdığı önemli kitabında bulunuyor. Kendisi iç belgeler üzerine titiz bir çalışma gerçekleştirerek, darbeyle ilgili standart anlatıların tutarlı olmadığını ikna edici bir biçimde gösteriyor. Buna göre, birincil nedenler Soğuk Savaş’la alakalı endişeler veya İranlıların Amerika’nın “halis niyetlerinin” altını oyan düşüncesizlikleri, petrol yahut kâr amacı değildi; ABD’nin –küresel tahakküm için gereken geniş içerimleriyle birlikte– “genel kontrol” talep etme usulünün bağımsızlıkçı milliyetçilik tarafından tehdit edilmesiyle alakalıydı.²⁵

Tekil vakaları inceledikçe sürekli ve sürekli fark ettiğimiz şey budur ve buna Küba da dahil; her ne kadar bu tekil vakadaki fanatizm incelenmeye değer olsa da. ABD’nin Küba politikası

24 Piero Gleijeses, *Conflicting Missions: Havana, Washington, and Africa, 1959-1976*, University of North Carolina Press, Chapel Hill, 2003, s. 26.

25 Ervand Abrahamian, *The Coup: 1953, the CIA, and the Roots of Modern U.S.-Iranian Relations*, New Press, New York, 2013

bütün Latin Amerika'da ve aslında dünyanın büyük kısmında sert bir şekilde kınanmakta, buna karşın Dört Temmuzlarda işin özü kavranmadan dile getirilen “insanın fikirlerine gösterilen pervasız saygısızlığın” anlamsız bir retorikten ibaret olduğu da anlaşılıyor. Olayın başından itibaren konuyla ilgili yapılan anketlerde, Amerikan halkının önemli bir çoğunluğu, Küba'yla olan ilişkilerin normalleşmesi yönünde kanaatini dile getirmesine rağmen bunun pek bir karşılığı olmuyor.²⁶

Kamuoyunu yok saymak tabii ki çok normal. Bu olayda ilginç olan kısım; enerji, ziraat endüstrisi, ilaç sanayii ve başka alanlardaki politikaların yapılmasında oldukça etkin olup ilişkilerin normalleşmesinden yana olan Amerikan ekonomisinin en güçlü sektörlerinin de dikkate alınmıyor olmaları. Bu durum da, Camelot aydınlarının histerisinde ortaya çıkan kültürel faktörlere ilaveten, Kübalıların cezalandırılmasında güçlü bir devlet çıkarının dahil olduğunu düşündürüyor.

DÜNYAYI NÜKLEER YIKIM TEHDİDİNDEN KURTARMAK

Füze krizi resmi olarak 28 Ekim'de sona erdi. Sonucu da anlaşılması güç olmadı. O akşam, özel bir CBS News yayınında Charles Collingwood, “Sovyet politikasının aldığı kendileri için utanç verici yenilgi”ye paralel olarak, dünyanın “İkinci Dünya Savaşı'ndan beri en korkunç nükleer kıyamet tehlikesinden” kurtulduğu haberini geçiyordu.²⁷ Dobbs, Rusların sonucu “savaş çıkırtkanı emperyalistler karşısında Moskova'nın barışsever dış politikasının bir başka zaferi” olarak göstermeye çalıştıkları yorumunda bulunuyor ve “azami ölçüde akıllı ve her daim makul Sovyet önderliği dünyayı nükleer yıkım tehdidinden kurtarmış olduğunu” söylüyordu.²⁸

26 “Most Americans Willing to Re-Establish Ties with Cuba”, Angus Reid Kamuoyu Yoklaması, Şubat 2012, https://www.american.edu/clals/upload/2012-02-06_Polling-on-Cuba_USA-1.pdf.

27 Dobbs, *One Minute to Midnight*, s. 337.

28 age., s. 333.

Revaçtaki istihzadan temel hakikatleri çıkarsayacak olursak, Kruşçev'in taviz verdiği anlaşma gerçekten de "dünyayı nükleer yıkım tehdidinden kurtarmıştı."

Bununla birlikte kriz bitmemiştir. 8 Kasım tarihinde, Pentagon bilinen bütün Sovyet üslerinin silahsızlandırıldığını açıkladı.²⁹ Her ne kadar Kennedy'nin terör seferberliği Firavunfaresi Operasyonu krizin doruk noktasında resmi olarak yavaşlatılmış olsa da, aynı gün Stern, "bir sabotaj timinin, bir Küba fabrikasına saldırı gerçekleştirdiği" haberini yapıyordu.³⁰ 8 Kasım'daki terör saldırısı, McGeorge Bundy'nin barışa tehdit oluşturanın Türkiye değil Küba olduğu gözlemini destekleme anlamına geliyordu. Halbuki Rusların Türkiye'de yürüttükleri ölümcül bir saldırı harekâtı yoktu; her ne kadar Bundy'nin aklındaki veya anlamış olabileceği şey bu olmasa da.

Daha fazla detayı, 1987 tarihinde füze krizine ilişkin çalışmasında saygıdeğer araştırmacı Raymond Garthoff sağladı, ki kendisinin zengin bir hükümet deneyimi olmuştur. 8 Kasım'da, "Küba'da gizli bir görev için ABD'den gönderilen sabotaj timi başarılı bir şekilde, bir Küba sanayi tesisini havaya uçurdu" diye yazıyordu. Küba hükümetinin BM Genel Sekreteri'ne gönderdiği mektuba göre, bu saldırı sonucunda dört yüz işçi öldürülmüştü.

Garthoff şu yorumu yapıyordu: Özellikle de terörist saldırılar Amerika Birleşik Devletleri'nden başlatılmış oldukları için, "Sovyetler [saldırıyı] ancak, kendileri adına geriye kalan en kritik sorun konusunda bir çark etme çabası olarak görebilirlerdi, o sorun da Amerika'nın Küba'ya saldırmazlık teminatıydı." Yazar, bu ve diğer "üçüncü taraf eylemlerinin, her iki taraf için de azami ölçüde ve felaketlerle dolu riskler ve tehlikeler" getirebileceği sonucuna varıyordu. Garthoff ayrıca, Kennedy'nin terörist seferberliğinde yürütülen kanlı ve tahripkâr operasyonlarını inceliyordu. Eğer ABD onun müttefikleri ve kukla devletleri

29 Stern, *Averting "The Final Failure"*.

30 *ibid.*, s. 406.

saldırgan taraf değil de mağdur olan taraf olsalardı, savaşmak için yeteri kadar meşruiyet sağlamış olduğumuzu düşünürdük kesinlikle.³¹

Aynı kaynaktan şunu da ayrıca öğreniyoruz ki, 23 Ağustos 1962’de başkan, Ulusal Güvenlik Eylem Tezkeresi’nin 181. nüshasını yayımladı. Bu nüsha, “ABD askeri müdahalesinin takip edeceği bir iç isyan kışkırtma emri” anlamına geliyordu ve Küba’yla Rusya’nın muhakkak bilgisi dahilinde olan “büyük Amerikan askeri planlarını, manevralarını, kuvvet ve ekipman hareketini” kapsıyordu.³² Ayrıca ağustos ayında terörist saldırılar yoğunlaşmıştı; bunların arasında Küba’da “Sovyet askeri teknisyenlerin toplandığının bilindiği” deniz kıyısındaki bir otele sürat teknelerinden yapılan bombalı saldırılar neticesinde “onlarca Rus ve Kübalının öldürülmesi”, nakliye halindeki şekerlere zehir karıştırılması, başka canavarlıklar ve sabotajlar bulunuyordu; bu suçların çoğunu Florida’da rahatça faaliyet gösterme iznine karşılık olarak sürgündeki Kübalı örgütler işlemişti. İşte bütün bunlardan çok az zaman sonradır ki o “insan tarihindeki en tehlikeli an” gelmişti ve bu birdenbire olmamıştı.

Krizde sular çekilmeye başladığında Kennedy resmi olarak terör operasyonlarını yeniledi. Suikastından on gün önce “büyük bir petrol rafinerisine ve ambar tesislerine, büyük bir elektrik santraline, şeker rafinerilerine, demiryolu köprülerine, liman tesislerine, tersanelerin ve gemilerin sualtından tahrip edilmesine yönelik” ABD vekalet güçleri tarafından yürütülecek “yıkım operasyonları” öngören bir CIA planını onayladı. Castro’ya yönelik bir suikast teşebbüsü açık bir şekilde Kennedy suikastının olduğu gün başlatıldı. Terör seferberliğine 1965 yılında son verildi, fakat Garthoff’un aktardığına göre, “Nixon’ın 1969 yılında

31 Raymond L. Garthoff, “Documenting the Cuban Missile Crisis”, *Diplomatic History* 24, no. 2 (İlkbahar 2000), s. 297-303.

32 John F. Kennedy’nin Tebliğleri, Başkanlık Evrakı, Ulusal Güvenlik Dosyaları, Toplantılar ve Tezkereler, Ulusal Güvenlik Eylem Tezkeresi [NSAM]: NSAM 181, Konu: Küba’daki yeni blok aktivitesine karşılık yapılacak eylem (B), Eylül 1962, JFKNSF-338-009, John F. Kennedy Başkanlık Kütüphanesi ve Müzesi, Boston, Massachusetts.

göreve geldiğinde ilk işlerinden biri CIA’i Küba’ya yönelik gizli operasyonların yoğunlaştırılmasına yönlendirmek olmuştur.”³³

Nihayet, Kanadalı tarihçi Keith Bolender’in *Voices From the Other Side* isimli kitabında yer verilen mağdurların seslerini işitebiliriz. Bu kitap, terör seferberliğinin ilk sözlü tarihi olma özelliğini taşıyor; fakat aynı zamanda Batı dünyasında sıradan bilgilerden daha fazlasını alma konusunda gönülsüz birçok kitaptan biri olma özelliğini de taşıyor, zira bunların muhtevası çok ağır olabiliyor.³⁴

Amerikan Siyaset Bilimi Derneği’nin mesleki dergisi olan *Political Science Quarterly*’de Montague Kern, Küba füze krizinin “herkes tarafınca ideolojik bir düşmanın (Sovyetler Birliği’nin) saldırıya geçtiği algısının yaratıldığı ve böylelikle milli mutabakata ulaşıldığı, bunun da büyük ölçüde başkana opsiyonlarını çoğaltma imkânı da vererek ona olan desteğin artırıldığı (...) en etraflı krizlerden” biri olduğu saptamasını yapıyordu.³⁵

Kern, bu krizin “herkes tarafından algılandığı” biçimi konusunda haklıydı, elbette ideolojik engellerden yeterince kaçınarak hakikatlere kulak kabartanlar sözü edilen “herkesin” dışındaydı ve Kern de aslında bunlardan biriydi. Bir başkası da, bu tür çizgi dışında duran kişilerin uzunca zamandır bildiği şeylerin farkında olan Sheldon Stern idi. Onun da yazdığı üzere, “Kruşçev’in Küba’ya gönderilen füzelere ilişkin orijinal açıklamasının esasen doğru” olduğunu biliyoruz: “Sovyet lideri, bu silahlara asla Amerika Birleşik Devletleri’nin güvenliğine bir tehdit yaratma niyeti atfetmedi fakat bunları Kübalı müttefiklerini Amerikan saldırılarından korumak için savunmacı bir hamle ve SSCB’ye nükleer güç dengesinde bir eşitlik görüntüsü kazandırma fırsatı

33 Garthoff, “Documenting the Cuban Missile Crisis”.

34 Keith Bolender, *Voices From the Other Side: An Oral History of Terrorism Against Cuba*, Pluto Press, Londra, 2010.

35 Montague Kern, Brigitte L. Nacos, Yaeli Bloch-Elkon ve Robert Y. Shapiro tarafından yazılmış *Selling Fear: Counterterrorism, the Media, and Public Opinion* kitabının incelemesi, *Political Science Quarterly* 127, no. 3 (Güz 2012), s. 489-92.

olarak gördü.”³⁶ Dobbs da şunu teslim etmektedir: “Castro’nun ve onun Sovyet patronlarının, son çare olarak Küba’nın ABD tarafından işgal edilmesi dahil rejimi değiştirmek için çeşitli Amerikan teşebbüslerini endişeye sevk etmek bakımından yeterince gerçek sebebi bulunuyordu. (...) Ayrıca Kruşçev, Küba devrimini kuzeydeki kudretli komşusundan koruma arzusunda samimiydi.”³⁷

“YERYÜZÜNÜN DEHŞETLERİ”*

Amerikan saldırıları, ABD kanaat önderleri tarafından aptalca yaramazlıklar, çığırından çıkmış CIA dalavereleri olarak ele alınarak çoğunlukla görmezden gelinir. Bu yorumlar hakikatle bağdaşmaz. Bunların arasında en iyi ve en parlak olanın, Domuzlar Körfezi işgalindeki başarısızlığa gösterdiği tepki, histeriye benzer bir şeydi ve buna başkan da dahildi. Şöyle bilgilendiriyordu ülkeyi: “Keyfi yerinde, rahatına düşkün, yumuşak toplumlar tarihin çöplüğüyle birlikte süpürülüp gitmek üzereler. Yalnızca güçlüler (...) ayakta kalabilecek.” Başkanın bu toplumların terörle ayakta kalabileceklerini düşündüğü açıktı. Gerçi bu ekleme bir sır olarak saklanıyordu ve ideolojik düşmanın “saldırıya geçtiği” algısının (Kern’ün teşhis ettiği genel geçer algılaşma) oluştuğu sadık kesim tarafınca hâlâ bilinmiyor. Domuzlar Körfezi mağlubiyetinden sonra tarihçi Piero Gleijeses, JFK’nin ABD tarafından yürütülen bir işgali hezimete uğrattıkları için Kübalıları cezalandıracak bir ambargo başlattığını ve “başsavcı olan kardeşi Robert Kennedy’den Firavunfaresi Operasyonu’na nezaret eden üst düzey birimler arası grubu yönlendirmesini istediğini” yazıyordu. Bu operasyon “paramiliter operasyonlar, ekonomik savaş ve sabotajdan mürekkep bir programdı ve Ken-

36 Stern, *The Week the World Stood Still*, s. 2.

37 Dobbs, *One Minute to Midnight*, s. 344.

* Yazar metnin orijinalinde dehşet anlamına gelen terör kelimesini kullanıyor; bu vesileyle biz de kelimenin bu iki anlamına dikkat çekmek istiyoruz. (çev.)

nedy 1961 sonlarında bu programı başlatarak Fidel Castro'ya 'yeryüzündeki dehşetleri' gösterecek ve daha sıradan bir şey yaparak, onu devirecekti.”³⁸

“Yeryüzünün dehşetleri” ifadesi Robert Kennedy'nin yarı resmi biyografisini yazmış olan Arthur Schlesinger'a ait. Terörist savaşın yürütülmesindeki sorumluluk Kennedy'ye atfedilir; Kennedy de CIA'i Küba sorununun “Amerika Birleşik Devletleri hükümetinde en üst düzey önceliğe” sahip olduğu, “başka her şeyin ikincil olduğu”, Castro rejiminin düşürülmesi için gerekli “hiçbir vaktin, çabanın ve insan gücünün başka bir şeye harcanmaması gerektiği” konularında bilgilendirmişti.³⁹ Firavunfaresi Operasyonları, Edward Lansdale tarafından yürütülmekteydi ve kendisi “kontrgerilla” –bizim yönlendirdiğimiz terörizme verilen standart isim– konusunda yeterli tecrübeye sahipti. 1962 Ekimi'nde “açık isyana ve komünist rejimin alaşağı edilmesine” yol açacak bir zaman çizelgesi hazırlamıştı. Programın “nihai tanımı”, terör faaliyetlerinin ardından “nihai başarının kesin bir Amerikan askeri işgalini gerektireceğini” ve yıkıcılığın buna zemin oluşturduğunu belirliyordu. İma edilen şey, Amerikan askeri müdahalesinin 1962 Ekimi'nde olabileceğiydi; yani tam da füze krizinin ortaya çıktığı tarih. Üstünde durduğumuz olaylar Küba ve Rusya'nın bu tür tehditleri ciddiye alma bakımından neden yeterince gerekçeyle sahip olduklarını açıklamaya yardımcı oluyor.

Yıllar sonra Robert McNamara, Küba'nın bir saldırı endişesi taşımakta haklı olduğunu teslim edecekti. Füze krizinin kırkınıcı yıldönümünde düzenlenen büyük bir konferansta, “Eğer Küba veya Sovyet üniforması taşısaydım ben de aynısını düşündürdüm,” diye konuşacaktı.⁴⁰

Stern'ün de işaret ettiği, Rusya'nın “SSCB'ye eşitliği sağlama görüntüsü verme yönündeki umutsuz çabalarına” gelecek

38 Gleijeses, *Conflicting Missions*, s. 16.

39 Arthur M. Schlesinger Jr., *Robert Kennedy and His Times*, Mariner Books, Boston, 2002, s. 480; Noam Chomsky, *Hegemony or Survival: America's Quest for Global Dominance*, Henry Holt, New York, 2003, s. 83.

40 Chomsky, *Hegemony or Survival*, s. 78-83.

olursak, Kennedy'nin 1960 seçimlerinde kıl payı kazandığı zaferi büyük ölçüde üretilmiş bir "füze açığı" meselesi üzerinden sağladığını, bu yolla ülkeyi korkuttuğunu ve Eisenhower idaresini ulusal güvenlik konularında yumuşak davranmakla suçladığını hatırlayın.⁴¹ Gerçekten de bir "füze açığı" vardı, yalnız bu bariz bir şekilde ABD lehineydi.

Stratejik analist Desmond Ball'un Kennedy füze programı üzerine yaptığı yetkin çalışmasına göre, gerçek olgular üzerine "idareden birileri tarafından yapılmış" ilk "dolambaçsız, kamu-yu aydınlatıcı açıklama", Savunma Bakan Yardımcısı Roswell Gilpatrick'ın İş Konseyi'ni "ABD, sürpriz bir saldırıya uğradıktan sonra elinde kalacaklarla bile, Sovyetler Birliği'nin ilk atışında kullanabileceği nükleer güçten çok daha büyük bir nükleer güce sahip olacak," şeklinde bilgilendirdiği 1961 Ekimi'ne rastlar.⁴² Elbette ki Ruslar kendi görece zayıflıklarının ve savunmasızlıklarının gayet farkındaydı. Aynı şekilde, Kruşçev saldırı amaçlı askeri kapasitelerin keskin bir şekilde düşürülmesi teklifi yaptığında ve bunu tek taraflı olarak uygulamaya koyduğunda Kennedy'nin tepkisinin de farkındaydı: Başkan aynı şekilde davranmayı başaramadı, aksine devasa bir silahlanma programına girişti.

GEÇMİŞTE VE ŞİMDİ DÜNYAYA SAHİP OLMAK

Füze kriziyle ilgili en kritik iki soru şunlar: "Nasıl başladı?" ve "Nasıl bitti?" Kriz, Kennedy'nin Küba'ya yaptığı terörist saldırılar ve 1962 Ekimi'nde bir işgal tehdidinin ortaya çıkmasıyla başladı. Ve kriz, başkanın Rusların her "makul" kişiye adil gelen tekliflerini reddetmesiyle bitti. Bu teklifler adildi fakat düşünülemezdi bile, çünkü bunlar Amerika Birleşik Devletleri'nin Çin'i, Rusya'yı veya başka birilerini tehdit edecek şekilde, dünyanın her yerinde, hatta kendi sınırlarında nükleer füzeler bulundur-

41 Stern, *The Week the World Stood Still*, s. 2.

42 Desmond Ball, *Politics and Force Levels: The Strategic Missile Program of the Kennedy Administration*, University of California Press, Berkeley, 1980, s. 97.

ma yönündeki tek taraflı hakkını sağlayan temel ilkelerin ve bu ilkelerle bağlantılı bir ilke olarak Küba'nın kendini kapıda gö-rünen bir ABD işgaline karşı savunma amacıyla füze bulundur-ma hakkının olmaması durumunun altını oyabilirdi. Bu ilkeleri sağlam bir şekilde yerleştirebilmek için, hayal dahi edilemeyecek yıkımlara sebep olabilecek yüksek riskli bir savaşla yüzleşmek ve tehdidi sonlandırmak için basit ve adil olduğu söylenen yolları reddetmek tamamıyla gerekliydi.

Garthoff, “Amerika Birleşik Devletleri’nde Başkan Kennedy’nin krizi yönetmesine dair neredeyse genel geçer bir takdir olduğu” göz-lemine aktarıyor.⁴³ Dobbs ise şöyle yazıyor: “Durmaksızın canlı bir tonlama, saray tarihçisi Arthur M. Schlesinger Jr. tarafından tutturulmuştu. Bu kişi Kennedy’nin ‘öylesine parlak bir şekilde kontrol edilen ve öylesine eşsiz bir şekilde ayarlanan sertliğin, kısıtlamanın, iradenin, sinirlerin ve bilgeliğin bileşimi’ sayesinde ‘dünyanın gözlerini kamaştırdığını’ yazmıştı.”⁴⁴ Daha akli başın-da bir tavırla Stern kısmen bu fikirlere katılıyor ve Kennedy’nin askeri güç kullanma ve barışçıl çözümleri bir kenara koyma çağrı-sında bulunan danışmanlarının ve mesai arkadaşlarının militanca tavsiyelerini ısrarla reddettiğini not ediyor. Geniş bir kesim, Ekim 1962 olaylarını Kennedy’nin en başarılı devri olarak kabul etmek-te. Graham Allison da bu kesime katılarak, bu olayların “çatış-maların nasıl etkisiz hale getirileceğine, büyük güçler arasındaki ilişkilerin nasıl yönetileceğine ve genel olarak dış politikada nasıl sağlam kararlar alınacağına ilişkin bir rehber” olarak sunuyor.⁴⁵

Dar bir anlamda düşününce, bu yargının haklı bir tarafı olduğu söylenebilir. ExComm tapeleri, başkanın diğerlerinden ve kimi zaman başka herkesten ayrıkısı durduğunu ve vakitsiz şiddeti reddettiğini ortaya çıkarıyor. Yine de bir başka soru akla geliyor: JFK’nin kriz yönetimindeki görece ılımlı duruşu, yuka-rıda gözden geçirdiğimiz geniş mülahazaların ortaya koyduğu arka plan düşünülünce nasıl değerlendirilmeli? Fakat Amerika

43 Garthoff, “Documenting the Cuban Missile Crisis”.

44 Dobbs, *One Minute to Midnight*, s. 342.

45 Allison, “The Cuban Missile Crisis at 50”.

Birleşik Devletleri'nin fiilen dünyaya hukuk yoluyla sahip olduğunu ve tanım olarak bu ülkenin kimi hatalara ve yanlış anlamalara rağmen bir iyilik gücü olduğunu söyleyen, ABD'nin kitlesel saldırı gücünü dünyanın her yanına yerleştirmesini uygun bulan, bu esnada başkalarının (müttefikler ve kuklalar hariç) bu yönde en ufak bir hamle yapmasının, hatta iyicil küresel egemenin kullanmakla tehdit ettiği şiddeti engellemeyi düşünmeyi dahi büyük bir suç olarak gören bir prensibi kabul eden disipline edilmiş bir fikri ve ahlaki kültürde, böyle bir soru ortaya atılmaz.

Bu doktrin doğrultusunda bugün İran'a yönelik temel ve resmi suçlama, bu ülkenin ABD ve İsrail gücüne karşı caydırıcı olabilmesi yönünde. Aynı mülhaza füze krizi esnasında da söz konusuydu. İç tartışmalarda Kennedy Biraderler, Küba füzelerinin o vakitler gözden geçirilmekte olan ABD'nin Venezuela işgali karşısında caydırıcı olabileceğine yönelik endişelerini açıklıyordu. O yüzden de "Domuzlar Körfezi çok yerindeydi," sonucuna varıyordu JFK.⁴⁶

Bu prensipler hâlâ süregiden nükleer savaş riskine katkı sağlıyor. Füze krizinden bu yana böyle ciddi tehlikelerin eksik olduğu bir dönem hiç olmadı. On yıl sonra, 1973'teki Arap-İsrail savaşında, Ulusal Güvenlik Danışmanı Henry Kissinger üst düzey bir nükleer alarm (DEFCON 3) seviyesine geçerek, ABD ve Rusya tarafından dayatılan ateşkesi ihlal etmesi için İsrail'i gizlice yetkilendiriyor ve böylelikle Ruslara ellerini çekmeleri için uyarı gönderiyordu.⁴⁷ Birkaç yıl sonra Ronald Reagan göreve geldiğinde, Amerika Birleşik Devletleri, bir yandan Rus savunma birimlerini araştıran, hava ve deniz saldırılarının simülasyonunu yapan operasyonlar başlatırken, diğer yandan Almanya'da Rus hedeflerine beş ila on dakikalık uçuş mesafesindeki Persing füzelerini yerleştirerek CIA'in "süper ani ilk vuruş" kabiliyeti dediği

46 Sean M. Lynn-Jones, Steven E. Miller ve Stephen Van Evera, *Nuclear Diplomacy and Crisis Management: An International Security Reader*, The MIT Press, Cambridge, MA, 1990, s. 304.

47 (der.) William Burr, "The October War and U.S. Policy", Ulusal Güvenlik Arşivi, yayımlandığı tarih: 7 Ekim 2003, <http://nsarchive.gwu.edu/NSAEBB/NSAEBB98/>.

şeyi tedarik ediyordu.⁴⁸ Doğal olarak bu durum Rusya’da büyük bir telaşa sebebiyet verdi, kaldı ki bu ülke ABD’nin aksine çeşitli defalar işgal ve fiilen tahrip edilmiş bir ülkeydi. Bu da 1983’te büyük bir savaş korkusuna yol açtı. Bunlardan başka ayrıca otomatığe bağlanmış sistemlerin, yanlış alarmların akabinde gelecek ilk vuruş başlatılmadan hemen önce insan müdahalesi tarafından durdurulduğu yüzlerce olay mevcut. Elimizde Rusların kayıtları yok, fakat hiç kuşku yok ki onların sistemi kazalara çok daha fazla meyilli.

Bu esnada, Hindistan ve Pakistan çeşitli defalar nükleer savaşın eşiğine geldiler ve bu iki ülkenin çatışmalarının sebebi halen yerli yerinde duruyor. Her iki ülke de, İsrail’le birlikte, Nükleer Silahların Yayılmasını Önleme Anlaşması’nı imzalamayı reddettiler ve ABD tarafından nükleer silah programlarını geliştirmek üzere yardım aldılar.

1962’de savaş Kennedy’nin hegemonik taleplerini Kruşçev’in kabul etmesiyle önlendi. Fakat böyle bir akıl sağlığına sonsuza dek güvenmemiz çok zor. Nükleer savaşın şimdiye dek engellenmiş olması mucizeye yakın bir şeydir. Şimdi Bertrand Russell ve Albert Einstein’ın altmış yıl önceki uyarılarını dinlememiz için her zamankinden daha fazla neden var. Onlar, “çıplak, dehşetli ve kaçınılmaz” bir seçenekle yüzleşmemiz gerektiğini söylüyorlardı: “İnsan ırkına bir son mu vereceğiz, yoksa insanlık savaşmaktan vaz mı geçecek?”⁴⁹

48 “Süper ani ilk vuruş” ifadesi McGeorge Bundy tarafından kullanılıyor ve şurada alıntılanıyor: John Newhouse, *War and Peace in the Nuclear Age*, Knopf, New York, 1989, s. 328.

49 Noam Chomsky, *Failed States: The Abuse of Power and the Assault on Democracy*, Henry Holt, New York, 2006, s. 3.

Oslo Anlaşmaları: Bağlam ve Sonuçlar

1993 Eylülü'nde Başkan Bill Clinton, Beyaz Saray'ın çimleri üzerinde, İsrail Başbakanı İzak Rabin ile Filistin Kurtuluş Örgütü Başkanı Yaser Arafat arasındaki tokalaşmaya nezaret ediyor, basının ihtiram göstererek yapmış olduğu tabirle, “haşyet dolu bir günü” başarıyla atlatıyordu.¹ Bunun sebebi İsrail-Filistin çatışmasına politik çözüm olarak İlkeler Bildirgesi'nin ilan edilmiş olmasıydı, bu da Oslo'da yapılan ve Norveç hükümetinin destekçisi olduğu gizli toplantıların sonucunda gerçekleşmişti.

1991 Kasımı'ndan beri İsrail ve Filistinliler arasında bağımsız müzakereler yürütölmekteydi ve bu müzakereler, Başkan George H. W. Bush'un muzafferane sözleriyle “dediğimizin dedik olduğu” bir dönemin başlangıcı olan ilk Irak savaşının ardından kazanılan başarının parıldadığı bir dönemde başlatılmıştı.² Müzakereler, Madrid'de kısa bir konferansla başlamış ve Amerika Birleşik Devletleri'nin yol gösterici ellerinin altında devam etmişti (ve tabii görüşmelerin uluslararası güçlerin himayesinde olduğu yanılığını sağlamak için teknik olarak bu görüşmelere artık silinip gitmekte olan Sovyetler Birliği de eşlik ediyordu). “İşgal toprakları”ndan gelenlerin (yani “içerideki Filistinliler”in) oluş-

1 Mesela bkz. David M. Shribman, “At White House, Symbols of a Day of Awe”, *Boston Globe*, 29 Eylül 1995; Maureen Dowd, “Mideast Accord: The Scene; President's Tie Tells It All: Trumpets for a Day of Glory”, *New York Times*, 14 Eylül 1993 (“Bitkin düşmüş ve haşyet içindeydiler”).

2 George H. W. Bush, *NBC Gece Haberleri*'nde yayınlanan röportaj, 2 Şubat 1991.

turduğu Filistin heyetinin başında, muhtemelen Filistin'deki en saygı duyulan kişi olan, kendini davaya adanmış, namuslu sol milliyetçi Haydar Abdülşafi bulunuyordu. "Dışarıdaki Filistinliler", yani merkezi Tunus şehrinde olan ve Yaser Arafat'ın liderliğini yaptığı FKÖ ise dışlanmıştı; yine de bunların da gayri resmi de olsa Faysal Hüseyini'nin şahsında bir gözlemcileri bulunuyordu. Çok büyük sayıdaki Filistinli mülteciler ise tamamen dışlanmışlar ve BM Genel Kurulu'nun mutabık kaldıkları da dahil olmak üzere, haklarına hiçbir saygı gösterilmiyordu.

Oslo Anlaşmalarının doğasını, önemini ve buradan çıkan sonuçları anlamak için, Madrid ve Oslo'daki müzakerelerin arka planını ve bağlamını anlamak gerekiyor. Öncelikle müzakerelerin bağlamını oluşturan dolaysız arka planın önemli sahnelerini inceleyeceğim, daha sonra İlkeler Bildirgesi'ne ve Oslo sürecinin bugüne kadar süregiden sonuçlarına döneceğim ve nihayet çıkarılacak dersler üzerine bir çift söz söyleyerek bitireceğim.

FKÖ, İsrail ve ABD; Madrid ve Oslo müzakerelerinin konusunu oluşturan temel meselelerdeki resmi pozisyonlarını yakın zamanda terk ettiler. FKÖ'nün pozisyonu, Filistin Ulusal Meclisi'nin (FUM) Kasım 1988'deki ilanında belirlenmiş ve o döneme dek arka plana atılmış uzun diplomatik girişimler dizisini gündeme getirmişti. FKÖ, 1967'den beri İsrail'in işgal ettiği topraklarda bir Filistin devletinin kurulmasını savunmuş ve BM Güvenlik Konseyi'nden, İsrail'in yanı sıra "Filistin devletini de içerecek şekilde, bölgedeki ilgili bütün devletler arasında güvenlik ve barış düzenlemelerini hazırlaması ve bunları teminat altına alması" talebinde bulunmuştu.³ Baskın bir şekilde diplomatik bir çözüm taraftarı olan uluslararası konsensüsü kabul eden FUM bildirgesi ise, İsrail'le "karşı karşıya gelmiş" Arap devletlerinin (Mısır, Suriye, Ürdün) Ocak 1976'da Güvenlik Konseyi'ne sundukları iki devletli çözümün fiilen aynısıydı. Bu öneri o zaman ve daha sonra 1980 yılında Amerika Birleşik Devletleri tarafından

3 Filistin Kurtuluş Örgütü'nün Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri'ne gönderdiği daimi gözlemci temsilcisi, 16 Kasım 1988, <http://domino.un.org/UNISPAL.NSF/0/6EB54A389E2DA6C6852560DE0070E392>.

veto edilmişti. Kırk yıl boyunca ABD uluslararası konsensüsü baltaladı ve diplomatik zariflikler bir kenara bırakılırsa hâlâ baltalamaya devam ediyor.

1988 itibariyle Washington'ın retçi tutumu sürdürülemez olmaya başlıyordu. Aralık itibariyle gitmekte olan Reagan idaresi, FKÖ ve Arap devletlerinin uzlaşmacı tekliflerini duymazlıktan gelmeye yönelik umutsuzca çabalarını gitgide artırmış ve bu yolla uluslararası bir alay konusuna dönüşmüştü. O yüzden Washington, kerhen de olsa, FKÖ'nün en sonunda Dışişleri Bakanı George Shultz'un "sihirli kelimeleri"ni ağızlarına almayaya ve diplomatik yolları izleme konusunda irade beyan etmeye mecbur kaldığını iddia ederek "zafer ilan etmeye" karar verdi.⁴ Shultz'un da hatıralarında açıkça ortaya koyduğu üzere amaç, bir yandan FKÖ'nün azami surette küçük düşürülmesini sağlamak, diğer yandansa daha fazla geri çevrilemeyecek barış tekliflerini kabul etmektir. Shultz, Arafat'ın bir tarafta "'Sam' dediği, diğer tarafta ise 'Amca' dediği, fakat hiçbir yerde 'Sam Amca' diyemediği" konusunda Reagan'ı bilgilendiriyor ve böylece düşük rütbeli muhatapların mütevazı bir şekilde koşulsuz teslim olmaları beklentisini itiraf etmiş oluyordu. FKÖ ile daha alt seviyelerden yapılan tartışmalara böylelikle izin verilmiş oluyordu. Fakat bunların anlamsız olmaları koşuluyla: Bilhassa FKÖ'nün uluslararası konferans isteğinden vazgeçmesi, böylelikle kontrolün ABD'de kalması şart koşuluyordu.⁵

Mayıs 1989'da, İsrail'deki sağcı Likud ve merkez soldaki İşçi Partisi'nin oluşturduğu koalisyon hükümeti, Filistinlilerin iki devletli çözümü kabulüne resmi bir yanıt vererek Ürdün ve İsrail arasında "fazladan bir Filistin devleti" olamayacağını (İsrail'in ihtarına göre, Ürdünlüler ve Filistinliler ne düşünsürlerse düşünsünler, Ürdün halihazırda bir Filistin devleti olmaktaydı) ve de "Yahudiye, Samarya ve Gazze'nin [Batı Şeria ve Gazze'nin]

4 R. C. Longworth, "Shultz Helps Arafat Get Right Words", *Chicago Tribune*, 15 Aralık 1988.

5 George P. Shultz, *Turmoil and Triumph: My Years as Secretary of State*, Scribner, New York, 1993, s. 1043.

statülerinde [İsraili] hükümetin tüzüğüyle uyumlu olmayacak hiçbir değişikliğe gidilmeyeceğini” beyan etmişti.⁶ Dahası İsrail, FKÖ ile hiçbir müzakere yürütmeyecekti; buna karşılık Filistin önderlerinin çoğu herhangi bir hüküm olmaksızın hapishanelerde veya Filistin’den gönderilmiş durumdayken, İsrail askerinin yönetimi altında “serbest seçimlere” izin verecekti.

Yeni göreve gelmiş Bush idaresi, Dışişleri Bakanı James A. Baker’in hazırladığı plan uyarınca, Aralık 1989’da bu vasıfsız teklifi uygun buldu. Bunlar, Washington’ın “namuslu aracı” olarak arabuluculuk yapacağı Madrid görüşmelerinin arifesinde alınan üç resmi pozisyona tekabül ediyordu.

Eylül 1993’te o “haşyet dolu gün”e katılmak üzere Arafat, Washington’a gittiğinde, *New York Times*’ın başmakalesi, el sıkışmayı “tesirli bir görüntü” olarak kutluyor ve bunun Washington’ın himayesinde nihayet şiddetten vazgeçen “Sayın Arafat’ı bir devlet adamı ve barış elçisine dönüştüreceği” yorumunu yapıyordu.⁷ Ana akım medyanın en eleştirel ucundaki *New York Times* köşe yazarı Anthony Lewis ise, o ana dek Filistinlilerin her zaman “uzlaşmayı reddettiğini” fakat sonunda onların da “barışı mümkün kılmayı” arzuladıklarını yazıyordu.⁸ Elbette ki diplomasiyi reddeden taraf Amerika Birleşik Devletleri ile İsrail’di ve yıllardır uzlaşmayı teklif eden taraf FKÖ idi fakat Lewis’in gerçekleri tersine çevirmesi oldukça normaldi, ana akım medyada hiçbir itirazla karşılaşmadı.

Madrid ve Oslo görüşmelerinden hemen önceki yıllarda başkaca önemli gelişmeler de olmuştu. Aralık 1987’de Gazze’de intifada başladı ve çabucak “işgal toprakları”na yayıldı.⁹ Bu geniş tabanlı ve belirgin bir şekilde itidalli ayaklanma, hem Tu-

6 “Israel’s Peace Initiative”, ABD İsrail Elçiliği Arşivi, 14 Mayıs 1989.

7 Elaine Sciolino, “Mideast Accord: The Ceremony; Old Enemies Arafat and Rabin to Meet”, *New York Times*, 12 Eylül 1993.

8 Anthony Lewis, “Abroad at Home; A Chance to Live”, *New York Times*, 13 Eylül 1993.

9 Edward W. Said, “Intifada and Independence”, *Intifada: The Palestinian Uprising Against Israeli Occupation* içinde, (der.) Zachary Lockman ve Joel Beinin, South End Press, Boston, 1989, s. 5-22.

nus'taki FKÖ hem de askeri ve paramiliter güçlerden, gözetim araçlarından ve işbirlikçilerden oluşan kapsamlı bir sisteme sahip olan işgalci İsrail güçleri adına büyük bir sürpriz oldu. İntifada, işgale karşı çıkmakla kalmıyordu. Aynı zamanda Filistin toplumunun kendi içindeki toplumsal bir devrimdi; kadınların tahakküme uğramasına, seçkinlerin otoritesine ve diğer hiyerarşi ve hâkimiyet formlarına ilişkin kalıpları kırıyordu.

Her ne kadar intifadanın zamanlaması sürpriz olsa da ayaklanmanın kendisi değildi; en azından İsrail'in ABD desteğinde bu topraklarda yürüttüğü operasyonların farkında olanlar için. Bir şeyler olacaktı; insanların katlanamayacağı kadar çok fazla şey vardı. Önceki yirmi yıl boyunca askeri işgal altındaki Filistinliler, bir yandan sert baskılara, şiddete ve acımasız bir zillete maruz kalırlarken diğer yandan ülkelerinden geriye ne kaldıysa gözlerinin önünde kaybolup gidiyordu. Zira İsrail yerleşim programlarını uygulamakta, İsrail içindeki toprakların değerli parçalarıyla entegre olacak şekilde tasarlanmış devasa altyapı atılımları geliştirmekte, Filistinlilerin kaynaklarına el koymakta ve onların bağımsız bir şekilde gelişmelerini engelleyecek diğer önlemleri almaktaydı. Bunların hepsi kritik önemdeki Amerikan askeri, iktisadi ve diplomatik ve ayrıca olayların nasıl ele alınacağına biçim verecek ideolojik desteği sayesinde mümkün oluyordu.

Batı dünyasında hiçbir dikkat veya kaygı uyandırmayan birçok vakadan birini ele alalım: İntifadanın patlamasından kısa süre önce, İntisar El Atar adında Filistinli bir kız çocuğu, Gazze'deki bir okulun bahçesinde, yakındaki Yahudi yerleşiminin sakinlerinden biri tarafından silahla vurularak öldürüldü.¹⁰ Bu kişi, Gazze'de yerleşmiş, büyük devlet sübvansiyonlarıyla desteklenip devasa bir askeri varlık tarafından korunan binlerce İsraili yerleşimciden biriydi; bunlar toprağın, Gazze Şeridi'ndeki kıt suyun büyük kısmına el koymuşlardı ve İsraili araştırmacı

10 Dan Fisher, "Israeli Settlers Kill Arab Girl, 17, at Gaza Protest", *Los Angeles Times*, 11 Kasım 1987.

Avi Raz'ın tarifiyle, "mahrumiyet çeken 1,4 milyon Filistinlinin ortasındaki yirmi iki yerleşimde ifrat içinde" yaşamaktalardı.¹¹

Kız öğrencinin katili Şimon Yifrah tutuklandı fakat çabucak kefaletle serbest bırakıldı zira mahkeme suçun tutukluluğu gerektirecek "yeterli şiddetli olmadığı" kararını vermişti. Hâkim, Yifrah'ın niyetinin silahı ateşleyerek okul bahçesindeki kızı korkutmak olduğu, öldürmek olmadığı yorumunu yapmıştı, dolayısıyla "bu dava cezalandırılması, caydırıcılık sağlanması ve hapis yoluyla bir ders verilmesi gereken suçlu bir kişinin işi değildi". Yifrah hakkında yedi ay ceza ertelenmesi kararı verilirken yerleşimciler mahkeme salonuna şarkı söyleyip dans ederek giriyorlardı. Ve sonra alışlageldik sessizlik başlayacaktı. Nihayetinde olağan duruma geri dönecekti.

Ve öyle de oldu: Yifrah serbest bırakıldıktan sonra, İsrail basını, askeri bir devriyenin Batı Şeria'daki bir mülteci kampında, bir okulun bahçesine, yine aynı amaçla, çocukları "korkutmak için" ateş ederek beş çocuğu yaraladığı haberini geçti. Yine hiçbir cezaya hükmedilmedi ve yine olay dikkatleri çekmedi. Bu olay İsrail basınının da adlandırdığı üzere "ceza olarak okutma" programının bir başka bölümüydü ve bu programa okulları kapatmak, gaz bombaları kullanmak, tüfek dipçikleriyle öğrencileri dövmek ve ihtiyaç sahiplerine tıbbi yardım ulaştırılmasını engellemek de dahildi. Okulların da ötesinde, intifada süresince daha da vahşileşen şiddetli bir acımasızlık düzeni Savunma Bakanı İzak Rabin'in emirleriyle yürürlüğe konulmuştu. İki yıl boyunca ayaklanmaları şiddetle ve sadistçe bastırmaya çalıştıktan sonra Rabin, Barış Şimdi liderlerini "bu toprakların sakinlerinin katı askeri ve iktisadi baskıya maruz kaldıkları" yönünde bilgilendiriyordu. "En sonunda bozulacaklar" ve İsrail'in şartlarını kabul edeceklerdi; Arafat, Oslo süreciyle kontrolü tesis edince gerçekten öyle de oldu.¹²

11 Avi Raz, *The Bride and the Dowry: Israel, Jordan, and the Palestinians in the Aftermath of the June 1967 War*, Yale University Press, New Haven, CT, 2012.

12 Noam Chomsky, *Fateful Triangle: The United States, Israel, and the Palestinians*, Haymarket Books, Chicago, 2015, s. 542-87.

İsrail ile içerideki Filistinliler arasında geçen Madrid görüşmeleri sonuçsuz bir şekilde 1991'den beri devam ediyordu, çünkü her şeyden önce Abdülşafi'nin İsrail yerleşimlerinin yayılmasına bir son verilmesinde ısrar ediyordu. Yerleşimlerin tamamı hukuk dışıydı ve uluslararası makamlar da bu durumu defalarca bu şekilde tanımlamıştı. Bunların arasında BM Güvenlik Konseyi de bulunuyordu (diğer kararların yanı sıra, 446 sayılı BMGK kararı 12'ye karşı 0 oyla geçmişti ve Amerika Birleşik Devletleri, Birleşik Krallık ve Norveç çekimser kalmıştı).¹³ Yerleşimlerin hukuk dışılığı daha sonra Uluslararası Adalet Divanı tarafından da doğrulandı. Ayrıca bunu İsrail'in en yüksek hukuki makamları ve üst düzey hükümet yetkilileri de 1967'nin sonlarında yerleşim projeleri başlıyorken kabul etmekteydi. Bu suçların arasında, Güvenlik Konseyi'nin çeşitli defalar verdiği emirleri açıkça ihlal ederek, Kudüs ve banliyölerinin daha da genişletilmesi ve yeni yerlerin buraya bağlanması da bulunuyordu.¹⁴

İsrail'in Madrid Konferansı başladığındaki pozisyonu, en doğru biçimde, "işgal toprakları" konusunda en iyi bilgilendirilen analistlerden biri olan İsrailli Danny Rubinstein tarafından özetlenmişti.¹⁵ Kendisi, Madrid'de İsrail ve Amerika Birleşik Devletleri'nin 1978 Camp David Anlaşması'nın öngördüğü üzere bir tür Filistin "özerkliği" üzerinde anlaşmaya varacağını fakat bunun "esirlerin kendi yemeklerini kimse karışmadan yapabilecek ve kendilerine has kültürel etkinlikler düzenleyebilecek kadar özerk oldukları savaş esirleri kampları türünden bir özerklik olacağını" yazmıştı.¹⁶ Filistinlilere zaten sahip olduklarından –yerel hizmetleri kontrol etmek gibi– fazla bir şey pek de verilmeyecek ve İsrail yerleşim programları devam edecekti.

13 BM Güvenlik Konseyi 446 sayılı kararı, 22 Mart 1979, <http://domino.un.org/UNISPAL.NSF/0/ba123cded3ea84a5852560e50077c2dc>.

14 "Legal Consequences of the Construction of a Wall in the Occupied Palestinian Territory", Uluslararası Adalet Divanı, 30 Ocak 2004, <http://www.icj-cij.org/docket/files/131/1591.pdf>; Gershom Gorenberg, *The Accidental Empire: Israel and the Birth of Settlements, 1967-1977*, Times Books, New York, 2006.

15 Danny Rubinstein, *Ha'aretz*, 23 Ekim 1991. Burada ve devam eden kısımlarda referans verilmemiş kaynaklar için, bkz. Noam Chomsky, *World Orders Old and New*, Columbia University Press, New York, 1994.

16 Chomsky, *Fateful Triangle*, s. 612.

Madrid görüşmeleri ve gizli Oslo görüşmeleri devam ederken bu programlar hızla genişlemekteydi ve bu esnada önce başta İzak Şamir, daha sonra ise 1992’de başbakanlığa gelen ve “‘işgal topraklarında’ 1967’den beri hiç olmadığı kadar fazla binayı kendi döneminde inşa ettiren” İzak Rabin bulunmaktaydı. Rabin kendisine rehber edindiği ilkeyi özlü bir şekilde şöyle ifade etmişti: “Asıl önemli olan sınırlarımız içinde kalanlar ve devletimiz [İsrail] başkentinin Kudüs olduğu İsrail ülkesinin [Eretz İsrail, yani eski Filistin] topraklarının çoğunu kapsadığı müddetçe sınırlarımızın nerede olduğu daha az önem teşkil ediyor.”

İsraili araştırmacılar, Rabin hükümetinin amacının, Ramallah ile El Halil’den Eriha yakınlarındaki Ma’ali Adumim sınırlarına uzanan “genişletilmiş Kudüs etki bölgesi”ni radikal bir şekilde büyütmek ve “Filistinli toplulukları daha da çevreleyebilmek, onların gelişmelerini sınırlayabilmek ve Doğu Kudüs’ü Filistin’in başkenti yapacak her türlü senaryoyu engelleyebilmek üzere, genişletilmiş Kudüs etki bölgesindeki durmadan etrafa yayılan daireler yaratma işini tamamlamak” olduğunu aktarıyorlardı. Dahası, “geniş bir karayolu ağı inşa halindeydi ve bu ağ yerleşim kalıbının omurgasını oluşturacaktı.”¹⁷

Yerleşim programları, Oslo Anlaşmalarının hemen akabinde, yeni yerleşimciler için çekim unsuru olacak özel teşvikler kabilinden yeni yerleşimler oluşturulmasını ve eskilerin “kalınlaştırılmasını”, ayrıca toprakları parçalara ayıracak otoyol projelerini de içerecek şekilde hızlıca yayıldı. Barış Şimdi’nin (Peace Now) yaptığı bir çalışmaya göre, İsrail’e eklenmiş Doğu Kudüs’ü hariç tutacak olursak, temel atmalar 1993 ila 1995 yılları arasında yüzde 40’ın üzerinde artmıştı.¹⁸ “İşgal toprakları”ndaki yerleşimler için yapılan hükümet fonlaması, anlaşmaları takip eden yılda, yani 1994’te yüzde 70 oranında arttı.¹⁹ Hükümetteki

17 Chomsky, *World Orders Old and New*, s. 261-64.

18 Dean Andromidas, “Israeli ‘Peace Now’ Reveals Settlements Grew Since Oslo”, *EIR International* 27, no. 49 (15 Aralık 2000); Chomsky, *World Orders Old and New*, s. 282.

19 Chomsky, *World Orders Old and New*, s. 282.

İşçi Partisi'nin gazetesi *Davar*, Rabin idaresinin, yerine geldiği aşırı sağcı Şamir hükümetinin önceliklerini koruduğu haberini yapıyordu. İşçi Partisi, yerleşimleri durduruyormuş gibi yaparak, "Şamir hükümetinin yaptıklarından çok daha fazla bu yerleşimlere finansal anlamda yardım ediyor", "Batı Şeria'nın her yerinde, provokasyona en açık noktalarda bile" yerleşimleri genişletiyordu.²⁰ Bu politika sonraki yıllarda daha da ileri taşındı ve Netanyahu hükümetinin şimdiki programının da temelini teşkil ediyor. Bu politika, Batı Şeria'nın yüzde 40 ila yüzde 50'sini İsrail kontrolüne bırakmak ve İsrail, Ürdün Vadisi'ni ele geçirdiği için geri kalan toprakları, Oslo Anlaşmalarını ihlal edecek şekilde kantonlara bölüp, hapsedip, Gazze'den ayırmak üzere tasarlanmıştı. Böylelikle potansiyel taşıyan hiçbir Filistin siyasi varlığının dış dünyayla ilişkisi kalmayacaktı.

İntifada, içerideki Filistinliler tarafından başlatıldı ve sürdürüldü. Tunus'taki FKÖ olaylar üzerinde kontrol sağlamaya çalıştı ama bunu pek az başarabildi. Müzakerelerin yürürlükte olduğu 1990'lar başlarındaki programlar, içerideki Filistinlilerin yurtdışındaki FKÖ önderliğinden yabancılaştıklarını artırdı.

Bu şartlar altında, Arafat'ın FKÖ otoritesini tekrar tesis etme yolu araması şaşırtıcı değildi. Bunun imkânı Arafat ile İsrail arasında Norveç himayesinde gizlice yürütülen ve yereldeki önderliğin altını oyan müzakereler sağladı. Bu müzakerelerin sonuçlandığı Ağustos 1993'te, Lamis Andoni, FKÖ'nün yabancılaştığını masaya yatırmıştı. Andoni, işgal altındaki ve komşu ülkelerdeki mülteci kamplarında bulunan Filistinliler arasında neler olup bittiğini yakından takip eden birkaç gazeteciden birisiydi.

Andoni şöyle bir haber yapıyordu: "El Fetih haricindeki Filistinli gruplar ve bağımsızlar, gitgide FKÖ ve Yaser Arafat'ın çevresindeki dar klikle aralarına mesafe koyuyorlar ve bu sebeple [FKÖ] ortaya çıkışından beri en büyük kriziyle karşı karşıya." Bunlardan başka, "iki üst düzey FKÖ yürütme komitesi üyesi,

20 *The Other Front*, Ekim 1995; *News from Within*, Kasım 1995. Ayrıca bkz. *World Orders Old and New* ve *Powers and Prospects*.

Filistinli şair Mahmud Derviş ile Şefik El Hut'un FKÖ yürütme komitesinden istifa ettiklerini", öte yandan Filistinli müzakerecilerin de istifalarını sunduklarını, hatta içeride kalan grupların bile Arafat'tan uzaklaştıklarını aktarıyordu. Lübnan'daki El Fetih'in lideri, Arafat'ın istifa etmesi çağrısında bulunuyor, öte yandan kişisel olarak kendisine ve FKÖ'deki yozlaşmaya, otokrasiye karşı muhalefet, işgal topraklarında da tırmanıyordu. "Merkezdeki grubun çabucak parçalanmasının ve Arafat'ın hareketin içindeki desteği kaybetmesinin" yanı sıra, "FKÖ kurumlarının hızla parçalanmasının ve örgütün tabanının istikrarlı bir şekilde aşınması, barış görüşmelerindeki herhangi bir atılımı anlamsız kılabilirdi."

"FKÖ tarihinin hiçbir noktasında örgüt liderliğine ve Arafat'ın şahsına yönelik muhalefet bu kadar güçlü olmadı," tespitini yapıyordu Andoni ve ekliyordu: "Buna karşılık ilk defa Filistin ulusal haklarının korunması artık FKÖ'nün rolünü savunmaya bağlı olmaktan çıktığına dair güçlü bir his var. Birçokları, Filistin kurumlarını mahveden ve Filistin ulusal haklarını tehlikeye atan şeyin bizzat örgüt liderliğinin uyguladığı politikaları olduğuna inanıyor."

Andoni'nin izlenimlerine göre Arafat, tam da bu tür sebepler yüzünden, Oslo Anlaşması'nın sunduğu Eriha-Gazze seçeneğini kovalıyordu. Arafat'ın hesabına göre Oslo Anlaşması "FKÖ'nün otoritesini teyit edebilirdi, buna karşılık bilhassa İsrail hükümeti doğrudan FKÖ ile görüşerek içeride kaybettiği meşruiyeti imzaların atıldığı masada kazanacak, İsrail de fazladan on mil ileriye sokulacaktı."

İsrail otoriteleri Filistin'in kendi içindeki gelişmelerden kesinlikle haberdardı ve halk kendi ulusal amaç ve haklarını başka yollarla gerçekleştirme arayışına girişmeden önce "Filistin kurumlarını mahveden ve Filistin'in ulusal haklarını tehlikeye atan" tarafla anlaşmanın akıllılık olacağını tahminen fark etti.

İşgal topraklarında yaşayan Filistinliler arasında Oslo Anlaşmalarına yönelik tepki karmaşıktı. Kimilerinin büyük umutları vardı. Kimileriye kutlanacak bir şey göremiyorlardı. "An-

laşmanın koşulları, işgal topraklarındaki İsrail kontrolünün bu anlaşmayla konsolide olacağı kaygısını taşıyan en ılımlı Filistinlileri bile alarm durumuna geçirdi,” diye aktarıyordu Lamis Andoni. Üst düzey bir Filistinli müzakereci olan Saeb Erekat ise “Açıkçası bu anlaşma İsrail işgalinin yeniden düzenlenmesini amaçlıyor, işgalin tedricen ortadan kaldırılmasını değil,” yorumunu yapıyordu.²¹ Hatta Arafat’a yakın isimlerden olan Faysal Hüseyini, anlaşmanın “kesinlikle halkımızın aradığı şeyin başlangıcı olmadığını” yazıyordu. Haydar Abdülşafi, İsrail’in yerleşim ve toprak gaspı politikalarını, ayrıca genişletilmiş Kudüs bölgesinin resmen İsrail’e “katılmasını ve Yahudileştirilmesini”, Filistinliler üzerindeki “iktisadi hegemonya”sını sürdürmesine izin veren böyle bir anlaşmayı kabul ettikleri için FKÖ liderliğini eleştiriyor ve Beyaz Saray çimleri üzerindeki kutlamaya katılmayı reddediyordu.²² *New York Times*’tan Yusuf İbrahim’in aktardığına göre, birçoklarını özel olarak inciten husus, “Tunus’taki sürgünler gelip de iktidarı devralsınlar diye 27 yıl boyunca İsrail işgaline katlanmış olan Filistinlileri göz ardı etme eğilimindeki FKÖ liderliğinin pespaye davranışı” olmuştu. Yazar ayrıca FKÖ temsilcilerinin “İsrail Ordusu cipleriyle [Eriha’ya] girerlerken Filistinli çocuklar tarafından taş yağmuruna tutulduklarını” da ekliyordu.²³ *Financial Times*’ın Kudüs muhabiri Julian Ozanne’in aktardığına göre ise, yönetici otorite için hazırlanan geçici liste de “Arafat’ın bunu kendisine sadık olanlar ve Filistin diasporasının üyeleriyle doldurmaya kararlı olduğunu” (her ikisi de Arafat yanlısı olan iki “içeriden” Filistinli, Faysal Hüseyini ve Zekeriya El Ağa hariç) ortaya çıkarmıştı.²⁴ Geri kalanlar, Filistin toprakları dışında yaşayan ve Arafat’a “sadık siyasi hizipler”den gelen insanlardan oluşuyordu.

21 Aksi belirtilmemişse, takip eden kısımdaki materyaller şuradan alıntılanmıştır: Lamis Andoni, “Arafat and the PLO in Crisis”, *Middle East International* 457 (28 Ağustos 1993) ve Lamis Andoni, “Arafat Signs Pact Despite Misgivings All Around Him”, *Christian Science Monitor*, 5 Mayıs 1994.

22 Chomsky, *World Orders Old and New*, s. 269.

23 Youssef M. Ibrahim, “Mideast Accord: Jericho; Were P.L.O. Is to Rule, It Is Nowhere to Be Seen”, *New York Times*, 6 Mayıs 1994.

24 Chomsky, *World Orders Old and New*, s. 269.

Oslo Anlaşmalarının şimdiki içeriğine baktığımızda, bu tür tepkilerin bilakis iyimser olduğu görülecektir.

İlkeler Beyannamesi, İsrail'in taleplerini karşılama konusunda oldukça açıktı, fakat Filistin ulusal hakları konusunda sessizdi. Başkan Clinton'ın Ortadoğu başdanışmanı olan ve 2000'deki Camp David zirvesinde arabuluculuk yapan, daha sonra Obama'nın da önemli bir danışmanı olacak olan Dennis Ross'un ifade ettiği kavrayışla da uyuşuyordu beyanname. Ross'un açıkladığı üzere, İsrail'in "ihtiyaçları" vardı, fakat Filistinlilerin yalnızca "istekleri" ve dolayısıyla bu daha az önem arz ediyordu.²⁵

Beyannamenin birinci maddesi, sürecin nihai sonucunun "Güvenlik Konseyi'nin 242 ve 338 sayılı kararlarına binaen kalıcı bir çözüm" olacağını ifade ediyordu. İsrail-Filistin çatışmasıyla alakalı diplomasiye aşına olanlar, bunun ne anlama geldiğini anlama konusunda hiçbir güçlük çekmezler. 242 ve 338 sayılı kararlar Filistinlilerin hakları hakkında "mülteci sorununun adil bir çözüme kavuşturulması"na dair muğlak bir değini dışında hiçbir şey söylemez.²⁶ Filistin ulusal haklarına değinen sonraki kararlar, İlkeler Beyannamesi'nde görmezden gelinmiştir. "Barış süreci"nin zirvesi bu satırların uygulanması olacaktıysa, Filistinliler, eski Filistin topraklarında elde etmeyi umdukları sınırlı ulusal haklarına bile elveda diyebilirlerdi.

İlkeler Beyannamesi'nin sonraki maddeleri bu durumu daha da açık bir şekilde ortaya koyar. Bu maddeler, Filistin otoritesinin "Batı Şeria ve Gazze topraklarında" tesis olmasını öngörmekte "fakat Kudüs, yerleşimler, askeri birlikler ve İsrailliler gibi sürekli müzakere statüsündeki konuları", yani ehemmiyet arz eden her meseleyi, "kapsam dışında bırakmaktadır."²⁷ Dahası, "geri

25 Ross'un aldığı pozisyonun detaylı bir analizi için, bkz. Norman Finkelstein, *Dennis Ross and the Peace Process: Subordinating Palestinian Rights to Israeli "Needs"*, Institute of Palestine Studies, Washington, DC, 2007.

26 BM Güvenlik Konseyi'nin 242 sayılı kararı, 22 Kasım 1967, <http://domino.un.org/unispal.nsf/0/7D35E1F729DF491C85256EE700686136>; BM Güvenlik Konseyi'nin 338 sayılı kararı, 22 Ekim 1973, <https://unispal.un.org/DPA/DPR/unispal.nsf/181c4bf00c44e5fd85256cef0073c426/7fb7c26fcbe80a31852560c50065f878?OpenDocument>.

27 İsrail-Filistin Arasındaki Batı Şeria ve Gazze Şeridi Konularında Geçici Anlaşma, Madde XI, 28 Eylül 1995, <http://www.unsco.org/Documents/Key/Israeli-Palestinian%20Interim%20Agreement%20on%20the%20West%20Bank%20and%20the%20Gaza%20Strip.pdf>.

çekilmesini müteakiben İsrail, dış güvenlikten, iç güvenlikten, yerleşimlerin ve İsraillilerin kamu düzeninden sorumlu olacaktı. İsrail askeri güçleri ve İsrailli siviller, Gazze Şeridi ve Eriha bölgesi içindeki yolları serbest bir şekilde kullanmaya devam edebileceklerdi”; İsrail’den bu iki bölgeyi nihayetinde terk etmesi sözü alınmıştı.²⁸ Kısacası, anlamlı hiçbir değişiklik olmayacaktı. İlkeler Beyannamesi ayrıca çatışmanın orta yerindeki yerleşim programları hakkında tek bir söz sarf etmiyordu, ki Oslo süreci esnasındaki geniş yayılımın öncesinde dahi bu programlar, Filistinlilerin anlamlı bir şekilde kendi kaderlerini tayin hedefini yakalayacak gerçekçi senaryoların altını oyuyordu.

Özetle, bir insan ancak “uluslararası cehalet” olarak adlandırılan şeye yenik düşmüşse Oslo sürecinin barışa giden bir yol olduğunu düşünebilirdi. Buna rağmen bu inanç Batılı yorumcular ve aydınlar arasında kuvvetli bir dogmaya dönüştü.

Oslo Anlaşmalarını, ilaveten yapılmış İsrail-Arafat/FKÖ anlaşmaları takip etti. Bunların ilki ve en önemlisi 1995’te, Başbakan İzak Rabin suikastından kısa bir süre önce yapılan 2. Oslo görüşmeleri idi; her ne kadar “barışı getiren Rabin” söylemi etrafında oluşturulmaya çalışılan illüzyonlar gerçekçi olmasa da, trajik bir olaydı.

2. Oslo Anlaşması, böyle bir belge oluşturma görevi verilen akıllı hukuk öğrencilerinin elinden çıkacak şeyden bekleneceği üzere, bir yandan daha kabul edilebilir çıktılar hakkında spekülasyon yapılabilmesi için açık kapı bırakırken, diğer yandan ABD ve İsrail otoritelerine istedikleri gibi davranabilme imkânı veriyordu. Bu çıktılar gerçekleştirilmeden kalınca, suç da bu vaatlerin altını oyduğu söylenen “aşırılık yanlılarına” kaldı.

Bunu açacak olursak, 2. Oslo Anlaşması, “işgal toprakları”ndaki yerleşimcilerin (hukuk dışı bir şekilde) İsrail yargısına ve yasasına bağlı kalacaklarını öngörüyordu. Resmi ifadeyle, “[Bu topraklardaki] İsrail askeri hükümeti, gerekli yasama, yargı ve yürütme güç ve sorumluluklarını, uluslararası hukuka uygun bir şekil-

de üstelenebilecektir,” deniyordu; ki bu uluslararası hukuku Amerika Birleşik Devletleri ve İsrail kendi istedikleri gibi yorumluyorlar, Avrupalılar da sükutla ikrar ediyorlardı. Bu türden bir serbesti ayrıca bu otoritelere Filistin yasama gücü karşısında etkin veto gücü de sağlıyordu. Anlaşma, “[İsrail tarafından uygulanan] mevcut kanunları veya askeri emirleri değiştiren veya yürürlükten kaldıran” herhangi bir “yasamanın hiçbir etkisi olamayacağını ve eğer (zaten toprakların büyük kısmında hiçbir hâkimiyeti bulunmayan, yalnızca İsrail’in onayına bağlı olarak geri kalan yerlerde hâkimiyeti bulunan) Filistin Konseyi’nin yargı alanını aşacak olursa yahut bu veya başka bir anlaşmayla başka türlü uyumsuzluk arz ederse *ab initio*” boşa çıkacağını” belirtiyordu. Bundan başka, “Filistin tarafı (İsraililerin sahip oldukları şirketler dahil olmak üzere) İsraililerin, Konsey’in yargı sınırları içinde bulunan topraklarla ilgili legal haklarına saygı gösterecek” idi. Yani Filistin otoritelerinin sınırlı bir alanda sahip oldukları yargı gücü İsrail onayına bağlıydı; özellikle de Filistinlilerin hükümetler konusunda ve “devamsız” diye tabir edilen arazilerle ilgili hakları bu durumdaydı. “Devamsız” topraklar ise karmaşık bir hukuki terimdir; buna göre İsrail tarafından ele geçirilmiş yerlerde bulunan ve Filistinlilerin üzerinde oturmaya devam etmedikleri araziler, İsrail hükümetine transfer ediliyordu.²⁹ Bu son iki kategori bölgenin büyük kısmını oluşturmaktadır, buna karşılık sınırlarını tek taraflı olarak belirleyen İsrail hükümeti hiçbir resmi sayı sunmamaktadır. İsrail basını “yerleşilmemiş devlet arazilerinin” Batı Şeria’nın yaklaşık yarısına ve toplam devlet arazilerinin buranın yüzde 70’ine tekabül ettiğini söylüyor.³⁰

2. Oslo Anlaşması böylelikle fiilen bütün dünyanın ve ilgili bütün yargısal otoritelerin verdiği İsrail’in 1967’de işgal ettiği topraklarda hiçbir hak iddia edemeyeceği ve yerleşimlerin hukuk dışı olduğu kararını ilga etmiş oluyordu. Filistin tarafı, (şartlı Filistin kontrolü altındaki) A ve B bölgeleri de dahil olmak üzere bütün

* Daha en baştan. (çev.)

29 İsrail-Filistin Arasındaki Batı Şeria ve Gazze Şeridi Konularında Geçici Anlaşma, Madde XI, 28 Eylül 1995.

30 Chomsky, *World Orders Old and New*, s. 278.

işgal topraklarındaki İsraililerin özel olarak belirtilmemiş diğer legal haklarının yanı sıra, bu anlaşmanın hukukiliğini tanımış oluyordu. Oslo 2, Oslo 1'in büyük başarısını çok daha kuvvetlice gerçekleştiriyor ve yerleşimlerin hukukiliği, Kudüs'ün statüsü ve geri dönüş hakkı ile ilgili olanlar dahil olmak üzere Filistinlilerin haklarını ifade eden bütün BM kararları yürürlükten kaldırılıyordu. Bu durum, ABD tarafından tek taraflı bir şekilde yürütülen "barış süreci" içinde sergilenen versiyondan başka, diğer bütün Ortadoğu diplomasi tarihini tek bir vuruşla çöpe atıyordu. En temel hakikatler yalnızca tarihten çıkarılmakla kalmamıştı, en azından Amerika'da yapılan yorumlar ışığında bunu söylemek mümkün, fakat aynı zamanda bunlar resmen ortadan kaldırılmışlardı.

O yüzden meseleler bugüne kadar süregeldi.

Daha önceden söylediğimiz gibi, Arafat'ın içerideki Filistinlilerin liderliğinin önünü kesme ve sönen iktidarını bu topraklarda toparlayabilme fırsatına atlaması anlaşılır bir durumdur. Peki, Norveçli müzakereciler neyi başarmakta olduklarını düşünüyorlardı öyleyse? Bildiğim kadarıyla bununla ilgili tek ciddi ve nitelikli çalışma, Hilde Henriksen Waage'nin çalışması. Waage, bu çok önemli dönemde eksik olan kayda değer belgesel kayıtların keşfedilebilmesi amacıyla konuyu araştırmak üzere Norveç Dışişleri Bakanlığı tarafından görevlendirilmiş ve dahili kayıtlara erişimi sağlanmıştı.³¹

Waage, Oslo Anlaşmalarının İsrail-Filistin çatışması tarihinde kesin olarak bir dönüm noktası olduğunu, aynı zamanda bunun Oslo'yu dünyanın "barış başkenti" yaptığını ileri sürüyor. Oslo sürecinin "Ortadoğu'ya barış getirmesi umuluyordu," diye yazıyor Waage, fakat "Filistinliler açısından, Batı Şeria'nın parçalara ayrılmasıyla, İsraili yerleşimci sayısının iki katına çıkmasıyla, hayatı felce uğratacak bir ayırıcı duvarın inşasıyla, gaddar bir kapalı rejimle ve daha önce görülmemiş bir şekilde Gazze ve Batı Şeria'nın birbirinden ayrışmasıyla sonuçlanmıştı."³²

31 Hilde Henriksen Waage, "Postscript to Oslo: The Mystery of Norway's Missing Files", *Journal of Palestine Studies* 38 (Güz 2008).

32 Örneğin, bkz. Edward Said, "Arafat's Deal", *Nation*, 20 Eylül 1993 ve "IsraEl-Arafat agreement", *Z Magazine*, Ekim 1993.

Waage makul bir şekilde “oldukça asimetrik çatışmalarda küçük bir devletin arabuluculuk yaptığı üçüncü taraf” modelindeki “kusurlar için, Oslo süreci harika bir vaka çalışması oluşturuyor” sonucuna varıyordu ve parlak bir şekilde ortaya koyduğu üzere, “Oslo süreci, İsrail’in şartlarında ve Norveç’in İsrail’e ayakçılık yaptığı bir düzende yürütüldü.”

“Norveçliler,” diyordu Bayan Waage, “diyalog ve tedricen inşa edilecek güven sayesinde, süreci çözüme doğru ilerletecek geri dönüşsüz bir barış dinamiğinin yaratılabileceğine inanmışlardı. Bu yaklaşımdaki sorunlu taraf meselenin güven değil, güç olmasıydı. Kolaylaştırıcılık süreci bu hakikati maskeliyor. Nihayetinde, üçüncü taraf kolaylaştırıcı sayesinde elde edilebilecek sonuçlar, güçlü tarafın izin vereceklerinden fazlası olamaz. (...) Sorulacak soru, böyle bir modelin uygun olup olmadığıdır.”³³

Güzel ve üzerinde düşünmeye değer bir soru. Bilhassa eğitilmiş Batı kamuoyunun, anlamlı olabilecek İsrail-Filistin müzakerelerinin “namuslu aracı” olarak Amerika Birleşik Devletleri’nin himayesi altında ciddi bir şekilde yürütülebileceğine dair gülünç varsayımlara kapıldığı bugünlerde. Zira hakikatte ABD, kırk yıldır neredeyse tam bir uluslararası destek gören diplomatik çözümleri engelleyen bir İsrail partneri.

33 Waage, “Postscript to Oslo”.

Yıkımın Eşiğinde

Geleceğin neler getirebileceği sorusuna cevap ararken insan türüne dışarıdan bakmaya çalışmak makul bir duruş olurdu. Öyleyse kendinizi tarafsız bir duruş almaya ve burada neler olduğunu anlamaya çalışan dünya dışı bir gözlemci olarak veya bu konu özelinde, kendinizi bugünden yüzlerce yıl sonra yaşayacak ve geçmişe bakarak günümüzde neler olduğunu anlamaya çalışacak bir tarihçi olarak –tabii belli olmaz ama bundan yüzlerce yıl sonra da tarihçilerin olacağını var sayıyoruz– hayal edin. Olanda dikkate şayan şeyler göreceksiniz.

İnsan türünün tarihinde ilk defa bizler açıkça kendimizi yok edecek kapasiteye ulaştık. 1945’ten beri bu bir hakikat. Artık nihayet farkına varılıyor ki bunun dışında, çevresel yıkım gibi yine aynı yönde ilerleyen, belki mutlak bir yıkıma değil ama en azından doğru dürüst bir varoluş kapasitesinin yıkımına götüren başka uzun vadeli süreçler de mevcut.

Ve başka tehlikeler de söz konusu, mesela küreselleşme ve etkileşimle ilgisi bulunan yaygın hastalıklar. Demek oluyor ki, süregiden birtakım süreçler ve halihazırda mevcut nükleer silah sistemleri türünden birtakım kurumlar söz konusu ve bunlar örgütlü bir varoluşa yönelik ciddi tehditlere, belki de bunun ortadan kalkmasına yol açabilir.

GERÇEK BİR ÇABA GÖSTERMEKSİZİN GEZEĞEN NASIL YOK EDİLİR?

Soru şu: İnsanlar bunun hakkında ne yapıyorlar? Bu söylenenlerin hiçbirisi sır değil. Hepsi gayet açık. Aslında görmemek için özel çaba harcamanız gerekiyor. Ve çeşitli tepkiler de gösterildi. Bir tarafta bu tehditler hakkında bir şeyler yapmaya çok uğraşan birileri var, öbür tarafta ise yapıp ettikleriyle bu tehditleri tırmandıranlar. Eğer siz, gelecekteki tarihçi veya dünya dışı gözlemci olarak, her iki grupta da kimlerin olduğuna bakacak olursanız, sahiden de şaşırtıcı bir şeyler göreceksiniz: Bu tehditleri azaltmaya veya onların üstesinden gelmeye çalışanlar en az gelişmiş toplumlar, yerli halklar veya onlardan geriye kalanlar, kabile toplulukları ve Kanada'daki ilk uluslar. Bunlar nükleer savaşlar değil çevresel felaket hakkında konuşuyorlar ve gerçekten de bu konuda bir şeyler yapmaya çabalıyorlar.

Aslında Avustralya'da, Hindistan'da, Güney Amerika'da, bütün dünyada kavgalar veriliyor, hatta bu konuda savaşlar oluyor. Hindistan'da yalnızca yerel ölçekte değil, aynı zamanda genel sonuçları bakımından da zararlı olan yeraltı kaynaklarını çıkarma faaliyetlerine direnmeye çabalayan ilkel toplulukların çevrenin yıkımına karşı verdikleri mücadele önemli bir savaş. Yerli halkların etkili olduğu toplumlarda, bunların birçoğu güçlü bir duruşa sahip olabiliyor. Ülkeler arasında küresel ısınmayla alakalı en güçlü duruşa sahip olan ülke, yerli nüfusun çoğunlukta olduğu ve "doğa hakları"nı koruyan anayasal düzenlemelerin bulunduğu Bolivya'dır mesela. Yine geniş yerli halk nüfusuna sahip ülkelerden Ekvador hükümeti petrolü üretip ihraç etmek yerine petrolün yeraltında kalması için –ve olması gereken yer de orası– yardım arayan bildiğim kadarıyla tek petrol ihracatçısı ülke konumunda.

Bir süre önce ölen ve Batı dünyasında aşağılamanın, haka-retin ve nefretin nesnesi olmuş olan Venezuela Başkanı Hugo Chavez, birkaç yıl önce BM Genel Kurulu'nun bir oturumuna katılmış ve George W. Bush'u "iblis" olarak adlandırması eğ-

lenceli bulunmuştu. Ayrıca epey ilginç bir konuşma da yapmıştı orada. Venezuela önde giden bir petrol üreticisidir; esasen petrol bu ülkenin bütün gayrisafi yurtiçi hasılasıdır. Chavez, konuşmasında fosil yakıtlarının haddinden fazla kullanımının tehlikeleri konusunda uyarılarda bulunup, üretici ve tüketici ülkelerin bir araya gelerek fosil yakıt kullanımını azaltacak yollar bulma konusunda çalışmaları ikazında bulunmuştu. Bir petrol üreticisi için epey şaşırtıcı sözlerdi bunlar. Chavez'in kendisi yarı Kızılderili idi, yahut başka ifadeyle arka planında yerli halktan gelmek vardı. Eğlenceli şeylerin aksine, Birleşmiş Milletler'de yaptığı işin bu kısmı hiç haber konusu olmadı.¹

Öyleyse, bir uçta felaket yarışını durdurmaya çalışan yerli halklar ve kabile toplulukları bulunuyor. Diğer uçta ise, Amerika Birleşik Devletleri ve Kanada gibi dünya tarihinin en zengin, en güçlü ülkeleri mümkün olan en hızlı şekilde çevreyi yok etmek üzere yarışıyorlar. Ekvador ve dünyadaki yerli halkların aksine, mümkün olan en hızlı şekilde her hidrokarbon damlasını topraktan çıkartmak istiyorlar. ABD'deki her iki siyasi parti, Başkan Obama, medya ve uluslararası basın, Amerika Birleşik Devletleri bakımından "enerji bağımsızlığı yüzyılı" olarak adlandırdıkları şeyi büyük bir coşku içinde dört gözle bekliyorlar. "Enerji bağımsızlığı" neredeyse tamamen içi boş bir kavram, fakat bunu bir kenara koyalım. Demek istedikleri şey şu: Fosil yakıt kullanımını maksimize edeceğimiz ve böylece dünyanın yok edilmesine katkıda bulunacağımız bir yüzyıl yaşayacağız.

Ve aşağı yukarı her yerde durum bu şekilde. Kabul etmek gerekir ki, konu alternatif enerji geliştirmek ise, Avrupa bir şeyler yapıyor. Bu esnada Amerika Birleşik Devletleri, dünya tarihinin bu en zengin ve en güçlü ülkesi, belki de yüz kadar ilgili ülke arasında fosil yakıt kullanımını kısıtlayan ulusal bir politikası olmayan, yenilenebilir enerji hedefleri bulunmayan tek ülke konumunda. Bu durum, halk bunu istemediği için değil; Amerika-

1 Hugo Chavez'in 61. Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'ndaki Konuşması, 20 Eylül 2006, <http://www.un.org/webcast/ga/61/pdfs/venezuela-e-pdf>.

lılar küresel ısınma endişesinde uluslararası normlara epey yakın düzeydeler. Değişimi engelleyen şey kurumsal yapılar. İş çevreleri çıkarları sebebiyle bunu istemiyorlar ve bunlar politikaların belirlenmesinde ezici bir şekilde üstünlük sahibiler. Bu sebeple bu dahil birçok meselede kamuoyu ile politika arasında büyük bir uçurum var.

Öyleyse –eğer olursa– gelecekteki tarihçimizin göreceği şey bu. Ayrıca bugünkü bilim dergilerini de okuyabilir. Neredeyse kapağını açtığınız her dergide geçen seferkinden daha berbat bir tahmin yer alıyor.

Diğer mesele ise nükleer savaş. Çok uzun zamandır biliniyor ki büyük güçlerden birinin gerçekleştireceği bir ilk vuruş, hiçbir misillemeye gerek kalmadan medeniyeti muhtemelen yok edecek, çünkü bunun sonuçlarından biri nükleer kış olacak. Bu konu hakkında *Bulletin of the Atomic Sciences*'a bakabilirsiniz, durum iyi anlatılmış. Yani tehlike düşündüğümüzden hep daha fazla oldu.

Yakın zaman önce Küba füze krizinin ellinci yıldönümüydü. Bu krizle nükleer savaşa teğet geçmiştik ve bu durum tek bir olaydan ibaret de değil. Bununla birlikte, bu çirkin olayların en kötü tarafı, bazı bakımlardan yeterince ders çıkarılmamasıdır. Bu olaylardan on yıl sonra, 1973'te, Dışişleri Bakanı Henry Kissinger üst düzey bir nükleer alarmı verdi. Bu onun Rusları sürmekte olan Arap-İsrail savaşına karışmamaları ve özellikle de İsraillileri, ABD ve Rusya'nın üzerinde uzlaştığı ateşkesi ihlal edebileceklerini bilgilendirdikten sonra karışmamaları yönünde uyarma biçimiydi.² Şans eseri bir şey olmadı.

Bundan on yıl sonra, Başkan Ronald Reagan göreve geldi. Oval Ofis'e adım atmasından biraz sonra o ve danışmanları, ABD Hava Kuvvetleri'ni Rus hava sahasına sokarak Rus uyarı sistemleri hakkında bilgi toplamaya çalışmışlardı; buna Able

2 Ulusal Güvenlik Arşivi, "Kissinger Gave Green Light for Israeli Offensive Violating 1973 Cease-Fire", basın açıklaması, 7 Ekim 2003, <http://nsarchive.gwu.edu/NSAEBB/NSAEBB98/press.htm>.

Archer Operasyonu denilmektedir.³ Bunlar esasen sahte saldırılardı. Ruslar nasıl karşılık verilmesi gerektiğini kestirememişlerdi ve bir kısım üst düzey yetkili bunun gerçek bir ilk vuruşa doğru atılmış bir adım olmasından korkmuştu. Şans eseri karşılık vermediler fakat teğet geçilmişti. Ve bu böyle sürüp gidiyor.

İRAN VE KUZEY KORE NÜKLEER KRİZLERİNİ NE YAPMALI?

Nükleer silahlar meselesi, İran ve Kuzey Kore söz konusuysa düzenli bir şekilde ilk sayfa haberi olarak karşımıza çıkıyor. Süregiden bu krizlerle uğraşmanın çeşitli yolları var. Bunlar işe yaramayabilir fakat en azından denenmelidir. Buna karşılık, bu yollar düşünülmüyor; hiçbirinin haberi bile yapılmıyor.

Batı’da –Arap dünyasında veya Asya’da değil– dünya barışına en ciddi tehdit olarak değerlendirilen İran örneğini ele alalım. Bu bir Batı takıntısıdır ve bunun nedenlerini incelemek ilginç olacaktır fakat bunları bir kenara koyalım. Dünya barışına en ciddi tehdit olduğu söylenen bu meseleyle uğraşmanın bir yolu var mı? Aslında birkaç tane var. Bir tanesi, epey akli başında bir yol, 2013’te Tahran’daki bir bağlantısız ülkeler toplantısında ortaya atılmıştı. Aslında bununla on yıllardır ortalıkta dolaşan, özellikle Mısır’ın bastırdığı ve BM Genel Kurulu’nda kabul edilen bir teklif yinelenmişti.

Teklif, bu coğrafyada nükleer silahlardan arındırılmış bir bölge kurmaya yönelik bir hamleydi. Her şeyin çözümü bu olamazdı ama ileriye atılmış kayda değer bir adım olabilirdi. Ve ilerleme sağlama kanalları açıldı: Aralık 2012’de, Finlandiya’da böylesi bir planı uygulamak üzere BM himayesi altında bir uluslararası konferans düzenlenecekti. Peki ne oldu? Bunu gazetelerde okuyamazsınız, çünkü yalnızca uzmanlık alanına hitap eden

3 Nate Jones, “The Able Archer 83 Sourcebook”, Ulusal Güvenlik Arşivi, 7 Kasım 2013, <http://nsarchive.gwu.edu/nukevault/ablearcher/>.

dergilerde haber oldu. Kasım başlarında İran toplantıya katılmaya karar verdi. Birkaç gün sonra Obama doğru zamanın gelmediğini söyleyerek toplantıyı iptal etti.⁴ Avrupa Parlamentosu, yanı sıra Arap ülkeleri, bir açıklama yaparak devam etme çağrısında bulundu. Hiçbir sonuç alınamadı.

Kuzeybatı Asya'da da durumlar aynı. Kuzey Kore dünyadaki en çılgın ülke olabilir; böyle bir unvana kesinlikle oynar. Fakat insanlar çılgınca hareket ettiklerinde aslında akıllarında ne olduğunu çözmeye çalışınca bir anlam kazanıyor. Neden bunlar böyle davranıyorlar? Kendinizi onların yerine koyun. 1950'lerin başlarındaki Kore Savaşı yıllarında ülkenizin tamamen dümdüz edilmiş olmasının nasıl olacağını bir düşünün; yaptığı şeye sinsice sevinen bir süper güç tarafından her şey yok edilmiş durumdaydı. Bunun geride bırakabileceği izleri düşünün.

Kuzey Kore yönetiminin o sırada, bu süper gücün kamuya açık askeri dergilerini muhtemelen takip ettiklerini, bu dergilerde Kuzey Kore'de her şey yok edildiği için hava kuvvetlerinin Kuzey Kore'deki barajları, ülkenin su kaynaklarını kontrol eden dev barajları, yok etmeye gönderildiklerini okuduklarını aklınıza getirin; bu arada, bu bir savaş suçudur ve Nürnberg'de bu sebepten insanlar idam edilmişlerdir. Ve bu resmi dergiler büyük bir heyecanla suyun nasıl da akıp gittiğini, vadileri deştiğini ve "Asyalıların" ölmek için sağa sola kaçışmaya çalıştığını anlatıyorlardı.⁵ Dergiler bütün bunların, tahayyülümüzün ötesine geçen bu korkunçluğun Asyalılar için ne anlama geldiğini düşünerek coşuyordu. Bu, pirinç ekinlerinin yok olması demekti ve aslında

4 Jillian Kestler-D'Amours, "Opportunity Missed for Nuclear-Free Middle East", Inter Press Service, 2 Aralık 2012.

5 Bentlerin bombalanmasının savaş suçu olması hakkında, örneğin bkz. Gabriel Kolko, "Report on the Destruction of Dikes: Holland, 1944-45 and Korea, 1953", *Against the Crime of Silence: Proceedings of the Russell International War Crimes Tribunal, Stockholm and Copenhagen*, 1967 içinde, (der.) John Duffett, O'Hare Books, New York, 1968, s. 224-26; ayrıca bkz. Jon Halliday ve Bruce Cumings, *Korea: The Unknown War*, Viking, New York, 1988, s. 195-96; Noam Chomsky, *Towards a New Cold War: Essays on the Current Crisis and How We Got There*, Pantheon, New York, 1982, s. 121-22.

açlık ve ölüm anlamına geliyordu. Ne kadar muhteşem! Bunlar bizim hafızalarımızda yer almıyor ama onlarınkinde yer alıyor.

Şimdiye dönelim. Enteresan bir yakın geçmiş var: 1993'te İsrail ve Kuzey Kore, Kuzey Kore'nin Ortadoğu'ya her türlü füze ve askeri teknolojiyi göndermeyi durduracağı ve İsrail'in de bu ülkeyi tanıyacağı bir anlaşmaya doğru yol alıyorlardı. Başkan Clinton devreye girdi ve bu anlaşmayı engelledi.⁶ Bundan kısa bir süre sonra, karşılık olarak, Kuzey Kore küçük çapta bir füze testi gerçekleştirdi. Amerika Birleşik Devletleri ve Kuzey Kore daha sonra 1994'te bir çerçeve anlaşmada uzlaştı. Buna göre Kuzey Kore nükleer çalışmalarını durduracaktı ve bu anlaşmada her iki taraf da az ya da çok onurlandırılmıştı. George W. Bush iktidara gelince Kuzey Kore'nin belki de tek bir nükleer silahı vardı ve doğrulanabileceği üzere artık nükleer silah üretmiyordu.

Bush hemen saldırgan militarizmini konuşturup Kuzey Kore'yi tehdit etti ("Şer Eksenini" vesaire) ve ülke böylelikle nükleer programı üzerinde çalışmaya kaldığı yerden devam etti. Bush görevi bıraktığında, Kuzey Kore'nin sekiz ila on arasında nükleer silahı ve bir füze sistemi bulunuyordu ve bu da neo-con'ların bir diğer başarısıydı.⁷ Bu iki tarih arasında başka şeyler oldu. 2005'te Amerika Birleşik Devletleri ve Kuzey Kore aslında bir anlaşmaya vardı. Bu anlaşmaya göre Kuzey Kore bütün nükleer silah ve füze geliştirme çalışmalarını sonlandıracaktı, buna karşılık Batı –fakat temel olarak Amerika Birleşik Devletleri– Kuzey Kore'nin tıbbi ihtiyaçları için hafif sulu reaktörler temin edecek ve saldırgan beyanları bırakacaktı. Bundan sonra bir saldırmazlık paktı oluşturulacak ve uyum yönünde ilerlenecekti.

Anlaşma epey ümit vericiydi fakat nerdeyse anında Bush bunun altını oymaya başladı. Hafif sulu reaktör teklifinden vazgeçti ve bankaların Kuzey Kore'yle yapılacak her türlü işlemi, hukuka eksiksiz bir şekilde uygun olanları bile, durdurmaya mecbur

6 Oded Granot, "Background on North Korea-Iran Missile Deal", *Ma'ariv*, 14 Nisan 1995.

7 Fred Kaplan, "Rolling Blunder: How the Bush Administration Let North Korea Get Nukes", *Washington Monthly*, Mayıs 2004.

bırakacak programlar başlattı.⁸ Kuzey Koreliler nükleer silah programlarına kaldıkları yerden devam ederek cevap verdiler. Ve durum böyle sürüp gidiyor.

Konuyla ilgili çıkarılan gürültüyü iyi biliyoruz. Bunları en net şekilde, ana akım Amerikan araştırmalarından okuyabilirsiniz. Söyledikleri şey şu: Bu epey çılgın bir rejimdir fakat aynı zamanda bir kısasa kısas politikası da izlemektedir. Eğer düşmanca bir tavırda bulunursanız, biz de kendimize has çılgınca tavırlarla karşılık veririz. Eğer uyumlu bir yaklaşımda bulunuyorsanız, biz de benzer şekilde mukabele ederiz.

Mesela daha sonraları Kore yarımadasında, Güney Kore-ABD askeri tatbikatları olmuştu ve Kuzey Kore'nin bakış açısına göre bu tehditkâr bir şeydi. Bizi hedef alarak Kanada'da böyle bir şey yapsalar, biz de onları tehditkâr bulurduk. Bu tatbikatlar esnasında, tarihteki en gelişmiş bombalar olan görünmezlik teknolojisine sahip B-2'ler ve B-52'lerle, tam olarak Kuzey Kore sınırları üzerinde nükleer bombalı saldırı simülasyonları gerçekleştirilmişti.⁹

Bu da elbette geçmişten kalma alarm zillerini çaldırmıştı. Kuzey Koreliler geçmişten bazı şeyler hatırlıyorlar, o yüzden çok agresif ve aşırı şekillerde tepki gösteriyorlar. Eh buna karşılık Batı'dan gelen tepki de genelde Kuzey Kore liderlerinin ne kadar çılgın ve berbat olduklarına dair söylenenler oluyor. Evet öyleler, fakat hikâyenin bütünü bu değil ve dünya da böyle dönüyor.

Bu başka bir alternatifin olmadığı anlamına gelmiyor. Alternatifler denenmiyor. Bu tehlikeli bir durum. O yüzden dünyanın neye benzeyeceğini soracak olursanız karşımızda güzel bir resim çıkmayacak. İnsanlar bunun hakkında bir şeyler yapmadıkları müddetçe. Bizler her zaman bunu yapabiliriz.

8 Shreeya Sinha ve Susan C. Beachy, "Timeline on North Korea's Nuclear Program", *New York Times*, 19 Kasım 2014; Leon Sigal, "The Lessons of North Korea's Test", *Current History* 105, no. 694 (Kasım 2006).

9 Bill Gertz, "U.S. B-52 Bombers Simulated Raids over North Korea During Military Exercises", *Washington Times*, 19 Mart 2013.

İsrail-Filistin: Gerçek Seçenekler

13 Temmuz 2013'te eski Şin Bet Şefi Yuval Diskin, İsrail hükümetine acil uyarı sinyali gönderdi: Ya iki devletli bir çözüme varılacak ya da “neredeyse kaçınılmaz şekilde diğer gerçeklik, yani ‘denizden ırmağa uzanan’ tek devlet seçeneği ortaya çıkacaktı.” Buradaki neredeyse kaçınılmaz sonuç olan “iki ulus için tek devlet” seçeneği, kısa zamanda Filistinli Arap çoğunluğa sahip olacağı için, “Yahudilere ait demokratik bir devlet olarak İsrail’in kimliğinin doğrudan silinmesine yönelik varoluşsal bir tehdit” sunacaktı.¹

Benzer sebeplerle, Britanya’nın önde gelen uluslararası ilişkiler dergilerinden iki seçkin Ortadoğu uzmanı, Clive Jones ve Beverly Milton-Edwards, “İsrail’in, hem Yahudi hem de demokratik olmayı istiyorsa, iki devletli çözümü” kabul etmesi gerektiğini yazıyordu.²

Başka örnekler de vermek mümkün fakat gereksiz, çünkü neredeyse evrensel bir şekilde farkında olunan şey, Filistin’in idaresi için iki seçeneğin bulunduğu: Ya iki devlet –Filistin devleti ve Yahudi-demokratik devlet– veya “denizden ırmağa uzanan” tek devlet. İsraili yorumcular “demografik sorun” hakkındaki

1 Yuval Diskin, “Israel Nears Point of No Return On Two-State Solution”, *Jerusalem Post*, 13 Temmuz 2013.

2 Clive Jones ve Beverly Milton-Edwards, “Missing the ‘Devils’ We Knew? Israel and Political Islam Amid the Arab Awakening”, *International Affairs* 89, no. 2 (Mart 2013), s. 399-415.

endişelerini dile getiriyorlar: Bir Yahudi devletine göre çok fazla Filistinli bulunmakta. Birçok Filistinli ve onların müdafileri de “tek devletli çözümü” desteklemekte ve *apartheid* karşıtı bir sivil haklar hareket vasıtasıyla bunun seküler demokrasiye yol açacağını öngörmekteler. Diğer analistler de mütemadiyen benzer şartlarda seçenekler öne sürmekteler.

Bu analiz neredeyse evrensel fakat çetrefilli bir biçimde yanlış. Üçüncü bir seçenek daha var –yani İsrail’in daimi Amerikan desteği aradığı seçenek– ve bu üçüncü seçenek iki devletli çözüm karşısındaki tek gerçekçi alternatif.

Kanımca denizden ırmağa uzanan eski Filistin’de gelecekte iki uluslu seküler bir demokrasi fikri üzerinde kafa yormak anlamlı. Bunun değdiği şeyi ben yetmiş yıl boyunca savundum. Fakat burada “savundum” ifadesini vurgulamak istiyorum. Savunu, tekliften ayrı olarak, buradan şuraya gidecek bir yol çizmeyi gerektirir. Hakiki savunu biçimleri, koşulların dönüşmesiyle değişir. 1970’lerin ortalarından bu yana Filistin ulusal hakları ne zaman göze çarpan bir mesele teşkil etse, ortadaki tek makul savunu biçimi iki devletli çözümden başlayarak aşamalı bir süreç olageldi. En ufak bir başarı şansı olan başka hiçbir yol önerilmedi. Savunuyu yenilemeksizin iki uluslu çözüm (“tek devlet”) önermek, aslında gözlerimizin önünde ortaya çıkan o gerçekçi üçüncü seçeneğe destek sağlıyor. İsrail, 1967’deki savaştan kısa bir zaman sonra çizip başlattığı ve bir on yıl sonra Menahem Begin’in Likud partisinin iktidara gelişiyle çok daha kapsamlı bir şekilde kurumsallaştırdığı planlarını sistematik bir şekilde genişletiyor.

İlk adım, hâlâ “Kudüs” olarak adlandırılan fakat tarihi Kudüs’ün çok daha ötesine doğru uzanarak onlarca Filistinli köyünü ve etrafındaki araziye içine katan, artık bir Yahudi şehri ve İsrail’in başkenti olarak tayin edilen, Yonatan Mendel’in “rahatsız edici bir yeni şehir” olarak tanımladığı şeyi yaratmaktı.³ Bunların hepsi Güvenlik Konseyi’nin açık emirlerinin doğrudan ihlali anlamına gelmektedir. Bu yeni Büyük Kudüs’ün doğusuna

3 Yonatan Mendel, “New Jerusalem”, *New Left Review* 81 (Mayıs/Haziran 2013).

doğru açılan bir koridor, (1970’lerde kurulan fakat esas olarak 1993 Oslo Anlaşmalarından sonra inşa edilen) Ma’ali Adumim kasabasını, halihazırda Eriha’ya kadar ulaşan arazilerle birlikte içine almakta, böylelikle Batı Şeria’yı fiilen ikiye ayırmaktadır. Kuzeye açılarak Ariel ve Kedumim isimli yerleşimci kasabalarını içine alan koridorlar ise bir ölçüde Filistin kontrolüne kalmış toprakları daha da bölmektedir.⁴

Bu esnada İsrail, hukuk dışı “ayırma duvarı”nın (gerçekte bir iç etme duvarı) İsrail tarafındaki topraklarını kendisine katıyor, ekilebilir araziye ve su kaynaklarını ve birçok köyü alıyor, Kalkilya kasabasının gelişimini engelliyor ve Filistinli köylüleri tarlalarından ayırıyordu. Duvarla sınır arasında kalan ve İsrail’in “dikiş yeri” olarak adlandırdığı, Batı Şeria’nın yaklaşık yüzde 10’una denk gelen bölgeye herkesin girip çıkması serbesttir; Filistinliler hariç. Bölgede yaşayanlar ise geçici giriş izni için girift bir bürokratik prosedür içine girmek zorundalar. Çıkmak da –mesela tıbbi bakım görmek amacıyla– aynı şekilde güçleştirilmiştir. Tahmin edilebileceği üzere sonuç, Filistinlilerin yaşamlarının ciddi ölçüde aksaması ve BM raporlarına göre, düzenli bir biçimde arazilerini ekip biçen çiftçilerin sayısında yüzde 80’den fazla bir düşüş ve başka yan etkilerin dışında zeytinliklerden elde edilen mahsulde yüzde 60 oranında bir azalma olmaktadır.⁵ Duvar için öne sürülen bahane güvenlikti, fakat bu İsrailli hukuk dışı yerleşimciler için güvenlik anlamına gelmekte; duvarın yaklaşık yüzde 85’i işgal edilmiş Batı Şeria içlerine girmektedir.⁶

4 Amos Harel, “West Bank Fence Not Done and Never Will Be, It Seems”, *Ha’aretz*, 14 Temmuz 2009.

5 Bkz. Birleşmiş Milletler İnsani İlişkiler Koordinasyon Dairesi, “How Dispossession Happens: The Humanitarian Impact of the Takeover of Palestinian Water Springs by Israeli Settlers”, Mart 2012; Birleşmiş Milletler İnsani İlişkiler Koordinasyon Dairesi, “10 Years Since the International Court of Justice Advisory Opinion”, 9 Temmuz 2014; Birleşmiş Milletler İnsani İlişkiler Koordinasyon Dairesi, “Case Study: The Impact of Israeli Settler Violence on Palestinian Olive Harvest”, Ekim 2013; Birleşmiş Milletler İnsani İlişkiler Koordinasyon Dairesi, Aylık İzleme Raporu, Aralık 2012.

6 Birleşmiş Milletler İnsani İlişkiler Koordinasyon Dairesi, “The Humanitarian Impact of the Barrier”, Temmuz 2013.

İsrail ayrıca Ürdün Vadisi'ne de el koymakta, böylelikle geriye kalan kantonları tamamen hapsetmektedir. Devasa altyapı projeleri yerleşimcileri İsrail'in kent merkezlerine bağlamakta, böylece hiçbir Filistinliyi görmemeleri sağlanmaktadır. Geleneksel bir neo-kolonyal modeli takiben, Ramallah'ta modern bir merkez Filistinli elitler için ayrılırken, halkın geri kalanının büyük ölçüde takati kesilmektedir.

Büyük Kudüs'ü geri kalan Filistin kantonlarından ayırma işini tamamlamak için İsrail'in E1 bölgesine el koyması gerekiyor. Şimdiye dek bu hareket Washington tarafından engellendi ve İsrail de örneğin burada bir polis karakolu inşa etmek türünden dalaverelere başvurmak durumunda kaldı. Obama, İsrail'in eylemlerine hiçbir engel koymayan ilk Amerikan başkanı olma özelliğini taşıyor. İsrail'in E1 bölgesini ele geçirmesine izin verip vermeyeceğini göreceğiz; belki de İsrail burayı ele geçirirken bazı hoşnutsuz açıklamalar ve bu eylemi sahiden istemediğini anlatan diplomatik göz kırpmalar yapar.

Düzenli olarak Filistinlilere yönelik ihraçlar da söz konusudur. Yalnızca Ürdün Vadisi'nde nüfus 1967'de üç yüz bin iken, bugün altmış bine düşmüştür ve benzer süreçler başka yerlerde de işlemektedir.⁷ Yüzyıl öncesine uzanan politikaları takiben, yaptıkları her hareket çok fazla uluslararası dikkat çekmesin diye kapsam bakımından sınırlıdır fakat gayet açık bir şekilde bunların kümülatif etkisi ve niyet bulunmaktadır.

Dahası Oslo Anlaşmaları, Gazze ve Batı Şeria'nın bölünemez bir ülkesel bütün olduğunu ilan ettiğinden beri, ABD-İsrail ikilisi kendilerini bu iki bölgeyi birbirinden ayırmaya adanmışlardır. Bunun gözle görülür bir etkisi herhangi bir sınırlı Filistin varlığının dış dünyaya hiçbir erişiminin olmamasını sağlamaktır.

İsrail'in el koyduğu alanlarda, Filistin nüfusu az ve dağınıktır, düzenli yapılan ihraçlarla daha da azalmıştır. Bunun sonucu baskın bir Yahudi nüfusuna sahip Büyük İsrail olacaktır. Bu üçüncü seçenekte, hiçbir "demografik sorun" ve hiçbir sivil

7 "A Dry Bone of Contention", *The Economist*, 25 Kasım 2010.

haklar veya *apartheid* karşıtı hareket söz konusu olmayacaktır; şu anda İsrail sınırları içinde halihazırda olanlardan fazla hiçbir şey. Bu ülkedeki “Yahudi ve demokratik” amentüsü buna inananların hayrına düzenli olarak okunmaktadır ve bundaki yalnızca sembolik olmanın ötesine geçmiş içsel çelişkiye hiç de aldırış edilmez.

Daha sonraki aşamalarda çözülmediği müddetçe, tek devlet seçeneği bir yanılsama olarak kalacaktır. Bu fikrin hiçbir uluslararası desteği yok ve İsrail ile onun sponsoru ABD’nin bunu kabul etmesi için hiçbir neden bulunmamakta.

Sıklıkla sorulan “Şahin Başbakan Benyamin Netanyahu ‘Filistin devletini’ kabul edecek mi?” sorusu yanıltıcıdır. Aslında onun hükümeti 1996’da iktidara geldiğinde bu ihtimali tasvip eden ilk hükümetti ve öncesindeki İzak Rabin* ve Şimon Peres** hükümetleri bunu reddetmişlerdi. Netanyahu’nun iletişim ve politika planlama direktörü David Bar-Illan, bazı alanların Filistinlilere bırakılabileceğini ve eğer onlar buraları ister “bir devlet” isterlerse de “kızarmış tavuk” olarak adlandırsınlar, İsrail’in buna itiraz etmeyeceğini açıklamıştı.⁸ Onun bu cevabı, ABD-İsrail koalisyonunun Filistin haklarına yönelik operasyonel tutumunu yansıtmaktadır.

Amerika Birleşik Devletleri ve İsrail önkoşullar olmaksızın müzakereler yapılması çağrısında bulunmaktalar. Her iki ülkedeki ve diğer Batı ülkelerindeki yorumlar tipik bir şekilde Filistinlilerin bu tür önkoşulları dayattıkları ve böylece “barış sürecini” köstekledikleri iddiasındalar. Hakikatte ise kritik önkoşullar üzerinde ısrar eden taraf Amerika Birleşik Devletleri ve İsrail’dir. Bunların ilki, müzakerelerin hakemliğini ABD’nin yapması gerektiği koşuludur, halbuki herhangi bir gerçek müzakerenin elbette ki bir miktar uluslararası saygı uyandıran tarafsız devletlerin ellerinde olması gerekir. İkinci önkoşul ise hukuk dışı

* Merkez solu temsil ediyordu. (çev.)

** Liberal çizgideydi. (çev.)

8 David Bar-Illan, “Palestinian Self-Rule, Israeli Security”, *Palestine-Israel Journal* 3, no. 3-4 (1996).

yerleşimlerin, Oslo Anlaşmalarını takip eden yirmi yıl boyunca durmaksızın gerçekleştiği üzere, genişletilmesinin devamına izin verilmesidir.

İşgalin ilk yıllarında, Amerika Birleşik Devletleri dünyanın geri kalanıyla birlikte, BM Güvenlik Konseyi ve Uluslararası Adalet Divanı'nın da tasdik ettiği üzere, yerleşimleri hukuk dışı olarak görüyordu. Fakat Reagan döneminden bu yana, bu yerleşimler statüsü "barışa yönelik engel" seviyesine düşürüldü. Obama ise bu tanımı daha da zayıflatarak "barışın tesisine yardımcı değil"e getirdi.⁹ Obama'nın aşırı reddiyeciliği ise Şubat 2011'de yerleşimlerin yayılmasını sonlandırma çağrısı yapan resmi ABD politikasını destekleyici nitelikteki bir Güvenlik Konseyi kararını veto ettiğinde bir miktar dikkat celbetmişti.¹⁰

Bu önkoşullar yürürlükte olduğu müddetçe, diplomasinin sekteye uğraması muhtemeldir. Küçük ve ender istisnalar hariçinde Ocak 1976'dan beri bu durum vakidir. Amerika Birleşik Devletleri o dönem Mısır, Ürdün ve Suriye tarafından gündeme getirilen, Yeşil Hat denilen ve uluslararası toplum tarafından tanınan sınır esas alınarak iki devletli çözüm çağrısında bulunan ve her iki devlete de güvenli ve tanınmış sınırlar içinde güvenlik teminatı getiren Güvenlik Konseyi kararını veto etmişti.¹¹ Bu teklif esasında, iki bilindik istisna dışında artık evrensel olan uluslararası konsensüsü yansıtıyordu. Konsensüs, Yeşil Hat boyunca, resmi ABD ifadesini ödünç alacak olursak, "karşılıklı yapılacak önemsiz düzenlemeler" içerecek şekilde değiştirilmişti. Tabii bu sözler sonradan hep çiğnendi.¹²

Bu durum, Washington'da veya Washington'ın nezaret edebileceği yerlerde gerçekleşebilecek herhangi bir müzakere için ge-

9 "Obama Calls Israeli Settlement Building in East Jerusalem 'Dangerous'", *Fox News*, 18 Kasım 2009.

10 "United States Vetoes Security Council Resolution on Israeli Settlement", Birleşmiş Milletler Haber Servisi, 18 Şubat 2011, <http://www.un.org/apps/news/story.asp?NewsID=37572#.VoLKpxUrKhc>.

11 Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi Resmi Kayıtları, 1879. Toplantı Notları, 26 Ocak 1976.

12 Noam Chomsky, *Hegemony or Survival: America's Quest for Global Dominance*, Henry Holt, New York, 2003, s. 168.

çerlidir. Bu önkoşullar altında, İsrail'in Batı Şeria'da ve Güvenlik Konseyi emirlerini ihlal ederek topraklarına kattığı Suriye'deki Golan Tepeleri'nde değerli bulduğu ne varsa ona el koyma projesini daha da ileriye götürmesine ve bir yandan da Gazze'yi ablukaya almasına izin vermekten daha fazlası başarılamazdı. Elbette ki daha iyisini umanlar olabilir, fakat iyimser olmak güç.

Eğer bağımsız bir yol izlemek isteseydi, Avrupa'nın barışçıl bir diplomatik çözüm konusunda dünya kamuoyunun ümitlerini çoğaltmada bir rolü olabilirdi. Batı Şeria'daki yerleşimleri İsrail'le ileride yapılacak her türlü anlaşmadan çıkarmaya yönelik bir Avrupa Birliği kararı bu doğrultuda bir adım olabilirdi. Ayrıca ABD politikaları da taşta kazınmış şeyler değildi, her ne kadar derin stratejik, ekonomik ve kültürel kökleri bulunsa da. Fakat bu tür değişimler gelmeyince, şu denizden ırmağa uzanma resminin üçüncü seçenекle uyuşmaktan başka bir imkânın olmadığını düşünmek için her türlü gerekçe mevcut. Filistinlilerin hukuку ve hevesleri, en azından geçici olarak, rafa kaldırılacaktır.

Eğer İsrail-Filistin çatışması çözülmezse bölgesel bir barış çözümü de oldukça düşük ihtimalli olur. Bu zafiyetin çok daha geniş içerimleri söz konusudur; özellikle de Amerikan medyasının "dünya barışına yönelik en ciddi tehdit" dediğı şey olan İran'ın nükleer programı. Olduğı söylenilen tehdit ve bunun getirecekleri ile başa çıkmanın en bariz yollarını göz önüne aldığımızda içerimler daha da açık hale geliyor. İlk olarak, önden bazı sorular sormak faydalı olabilir: Kimler bu tehdidi böylesine şümüllü önemi haiz görüyor? Ve algılanan tehdit ne?

İran "tehdidi" çok büyük ölçüde bir Batı takıntısıdır; bağılantısız ülkeler, yani dünyanın büyük kısmı, Nükleer Silahların Yayılmasının Önlenmesi Anlaşması'nın bir imzacısı olan İran'ın uranyum zenginleştirme hakkını kuvvetli bir biçimde savundular.¹³ Batı söyleminde, genellikle Arapların İran konusunda Amerikan pozisyonunu desteklediğı iddia edilir, fakat burada söyü edilen Araplar, Arap diktatörleridir, halkın geneli değil. Bir baş-

13 Marwan Bishara, "Gauging Arab Public Opinion", *Al Jazeera*, 8 Mart 2012.

ka standart söylem de, mevcut araştırmaların diliyle söyleyecek olursak, “uluslararası toplum ve İran arasındaki ayrılık” ifadesidir. Buradaki “uluslararası toplum” ifadesiyle Amerika Birleşik Devletleri ve onunla birlikte yürüyen kim varsa onlar kastedilir; yani aslında uluslararası toplumdaki küçük bir azınlık fakat siyasi duruşları güçle ölçecek olursak çok daha fazlası.

Peki algılanan tehdit nedir öyleyse? Buna güçlü bir yanıt, ABD istihbaratı ve Pentagon’un düzenli bir şekilde yaptıkları küresel güvenlik incelemelerinde veriliyor. Bunlara göre İran, askeri bir tehdit değil. İran’ın askeri harcamaları bölgenin standartlarında bile düşük ve sınırlı bir kuvvet konuşlandırma kapasitesi var. Stratejik doktrini savunmacı ve saldırıya karşı koymak üzere tasarlanmış durumda. İstihbaratçılar İran’ın nükleer silah geliştirdiğine dair hiçbir kanıt olmadığı raporluyorlar, fakat öyle olsa bile, diye ekliyorlar, bu İran’ın caydırıcılık stratejisinin parçası olurdu.

Dünyada İran’dan daha çok caydırıcılığa ihtiyacı olan bir ülke düşünmek zor. Parlamenter rejiminin 1953’te ABD-Britanya destekli bir askeri darbeyle düşürülmesinden bu yana Batı, ilk önce Şah’ın katı ve baskıcı rejimi altında, daha sonra da Batı destekli Saddam Hüseyin’in kanlı saldırıları altında, bu ülkeye soluk almasına fırsat vermeden eziyet etti.¹⁴ Irak’la olan savaşında İran’ı teslim olmaya ikna eden şey büyük ölçüde Amerikan müdahalesiydi ve kısa süre sonra Başkan George W. H. Bush, İran’a karşı olağanüstü bir tehdit olması amacıyla, Iraklı nükleer mühendislerini gelişmiş silahların üretimine yönelik eğitim için Amerika Birleşik Devletleri’ne davet edecekti.¹⁵

Irak kısa bir süre sonra ABD’nin düşmanı oldu, fakat bu esnada İran, ABD inisiyatifi altında yoğunlaşan katı yaptırımlara maruz kaldı. Sürekli olarak ABD ve İsrail tarafından askeri saldırı tehdidine de maruz kaldı; BM Sözleşmesi’nin ihlali demekti bu, tabii bir önemi varsa.

14 Joyce Battle, “Shaking Hands with Saddam Hussein, The US Tilts Toward Iraq 1980-1984”, Ulusal Güvenlik Arşivi Briefing Kitabı no. 82, 25 Şubat 2003, <http://nsarchive.gwu.edu/NSAEBB/NSAEBB82/>.

15 Gary Milhollin, “Building Saddam Hussein’s Bomb”, *New York Times Magazine*, 8 Mart 1992, s. 30.

Bununla birlikte, ABD ve İsrail'in İran caydırıcılığını mazur görülemez bir tehdit olarak ele alması anlaşılabilir bir şeydir. Zira bu onların bölgeyi gerektiğinde şiddet yoluyla kontrol altına alma kabiliyetlerini kısıtlamaktaydı. Algılanan İran tehdidinin özü işte budur.

Mollalar rejiminin kendi halkına tehdit olması ise şüphe götürmez, her ne kadar bu bakımdan maalesef tek tehdit olmasa da. Fakat İran'ın içeride uyguladığı baskının büyük güçlerin umurlarında olduğuna inanmak nahifliğin de epey ötesine geçer.

Tehdit hakkında kim ne düşünürse düşünsün, bunu hafifletmenin yolları var mıdır? Aslında çok az. Başka bir yerde de söylediğim üzere, en akla yatkın olanlardan biri, coğrafyada nükleer silahlardan arındırılmış bir bölge tesis etmeye yönelik hamle yapmak olabilir. Arap devletleri ve diğerleri, bölgesel güvenliğe doğru atılmış bir adım kabilinden kitle imha silahlarını ortadan kaldırmaya yönelik doğrudan hamleler yapılması çağrısında bulunuyor. Buna karşılık, ABD ve İsrail sırayı tersine çevirerek bu tür silahların ortadan kaldırılmasının önkoşulu olarak bölgesel güvenlik, yani İsrail'in güvenliğini talep ediyor. Bunun hemen arka planında ise, bölgede yalnız başına olduğu için İsrail'in gelişmiş nükleer silah sistemine sahip olduğu ve Nükleer Silahların Yayılmasının Önlenmesi Anlaşması'nı imzalamayı kabul etmediği anlayışı yatıyor. Bu arada bu anlaşmayı imzalamayan başka iki devlet Hindistan ve Pakistan'dır ve her ikisi de nükleer cephaneleri için ABD'den benzer şekilde yardım almaktadırlar.

İsrail-Filistin çatışmasının iddia edilen İran tehdidiyle olan bağlantısı böylelikle açık hale geliyor. Amerika Birleşik Devletleri ve İsrail reddiyeci pozisyonlarında ısrar edip iki devletli çözüm konusunda uluslararası konsensüsü engelledikleri müddetçe hiçbir bölgesel güvenlik düzenlemesi olmayacak. Dolayısıyla nükleer silahlardan arındırılmış bölge tesis etmeye ve ABD ve İsrail'in barışa yönelik en ciddi tehdit olarak adlandırdığı şeyi azaltmaya, hatta belki de sonlandırmaya yönelik hiçbir hamle de olmayacak.

Amerika Birleşik Devletleri'nin imkânlarını, Britanya ile birlikte, Ortadoğu'nun nükleer silahlardan arındırılmış bölge

olarak tesis edilmesine adanmak konusunda özel bir sorumluluğu olduğu hatırlanmalıdır. Bu iki saldırgan devlet, 2003'te Irak'ın işgalinde ince bir hukuki kılıf uydurmaya çabalarken, Saddam Hüseyin'in nükleer silah programını sonlandırmaya yönelik talebi ihlal ettiğini iddia ederek BM Güvenlik Konseyi'nin 1991 yılında aldığı 687 sayılı karara başvuruyorlardı. Fakat bu kararda başka bir paragraf daha vardı ki, o da "Ortadoğu'yu kitle imha silahlarından arındırılmış bir bölge olarak tesis etme amacına yönelik adımlar" atılması çağrısında bulunuyor, yani Amerika Birleşik Devletleri'ni ve Birleşik Krallık'ı, bu inisiyatifi herkesten daha çok ciddiye almaya zorluyordu.¹⁶

Buradaki yorumlar doğal olarak birçok acil konuyu dışarı bırakıyor ve bunların arasında Suriye'nin korkunç bir şekilde intihara sürüklenişi ve Mısır'daki meşum gelişmeler gibi kesinlikle bölgesel etkiye sahip olaylar bulunuyor. Buna karşılık, bazı esaslı meselelerin nasıl göründükleri bu şekilde aktarılabilir. En azından bana nasıl göründükleri.

16 Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin 687 sayılı kararı, 1991, <http://www.un.org/Depts/unmovic/documents/687.pdf>.

“Diğerlerine Hiçbir Şey”:

Amerika Birleşik Devletleri’nde Sınıf Savaşı

Norman Ware’in sanayi işçisi üzerine yaptığı klasik çalışması türünün ilk örneği olarak bundan doksan yıl önce okuyucu karşısına çıktı.¹ Bu kitap öneminden hiçbir şey kaybetmedi. Yükselen Sanayi Devrimi’nin çalışan insanların yaşamları ve genel olarak toplum üzerindeki etkisini yakından inceleyen bu araştırmadan Ware’in çıkardığı dersler, 1920’lerle bugün arasındaki çarpıcı paralelliklerin ışığında bakacak olursak, bugün daha fazla değilse bile en az yazdığı zamanki kadar geçerli.

Ware’in yazdığı dönemki çalışan insanların koşullarını hatırlamak önemli. On dokuzuncu yüzyıl boyunca yükselen güçlü ve etkili Amerikan emek hareketi, Birinci Dünya Savaşı sonrasındaki Woodrow Wilson’ın Kızıl Korku dediği dönemde zirveye çıkan şiddetli saldırılara maruz kalmıştı. 1920’ler itibariyle hareket büyük ölçüde kırılmıştı; önde gelen emek tarihçilerinden David Montgomery’nin klasik çalışması *The Fall of the House of Labor* başlığını taşıyordu. Düşüş 1920’lerde gerçekleşmişti. “1920’lerin sonu itibariyle,” diyor yazar, “Amerikan hayat tarzının şirketler tarafından yönetilmesi emniyet altına alınmıştı. (...) İş yaşamının rasyonalizasyonu gerekli hükümet desteği ile böylece sürdürülebilecekti,” tabii hükümet de büyük ölçüde şir-

1 Norman Ware, *The Industrial Worker 1840-1860*, Ivan Dee, Chicago, 1990.

ketlerin avuçlarının içindeydi.² Barışçıl olmanın yakınından bile geçmeyen bir süreçti bu; Amerikan emek tarihi başka hiçbir yerde olmadığı kadar şiddet doludur. Akademik bir çalışma “on dokuzuncu yüzyılın sonunda Amerika Birleşik Devletleri’nde emek şiddetine bağlı olarak gerçekleşen ölümler –hem mutlak anlamda hem de nüfusa orantılı olarak– Çarlık Rusyası dışında diğer bütün ülkelerdekinden fazlaydı.”³ “Emek şiddeti” terimi de, çalışan insanları hedef alan devlet şiddetini veya özel güvenlik güçleri şiddetini ifade etmenin kibar bir yoludur. Bu durum 1930’ların sonuna kadar sürdü; bu tür sahneleri kendi çocukluğumdan hatırlıyorum.

“Sonuç olarak,” diyor Montgomery, “modern Amerika, işçilerin protestolarının üzerine basarak yaratıldı, her ne kadar işçi sınıfı hayat tarzından neşet etmiş eylemler, örgütler ve teklifler bu ülkenin oluşumundaki her adıma tesir etmiş olsa da,” ki asıl işi yapanların elleri ve beyinlerinden söz etmiyorum bile.⁴

Büyük Depresyon döneminde emek hareketi yeniden canlanarak belirgin şekilde yasama faaliyetlerini etkiledi ve sanayicilerin yüreklerine korkular saldı. Yayınlarında, sanayiciler, “kitlelerin yeni kavranmış siyasi gücünün” desteklediği emek hareketi sebebiyle karşı karşıya oldukları “risk” konusunda uyarılar yapıyordu.

Her ne kadar şiddetli baskılar son bulmamışsa da, yeni vazife için elverişli olmaktan çıkmıştı. Şirket yönetimini sağlayabilecek daha kurnaz araçlar tasarlamak gerekiyordu, özellikle de sofistike bir propaganda yağmuru ve bu yeni vazife konusunda uzmanlaşan şirketlerin bir tür yüksek sanata dönüştürdükleri “bilimsel grev kırıcılık metotları.”⁵

2 David Montgomery, *The Fall of the House of Labor: The Workplace, the State, and American Labor Activism, 1865-1925*, Cambridge University Press, Cambridge, 1989.

3 Charles Lindholm ve John A. Hall, “Is the United States Falling Apart?” *Daedalus* 26, no. 2 (Bahar 1997), s. 183-209.

4 Montgomery, *The Fall of the House of Labor*.

5 Alex Carey, *Taking the Risk out of Democracy: Corporate Propaganda Versus Freedom and Liberty*, University of Illinois Press, Champaign, 1997, s. 26.

Adam Smith'in gayet açık ve anlaşılır gözleminde ifade ettiği üzere, "insanlığın efendilerinin", yani onun dönemindeki İngiliz tüccarların ve imalatçıların, kendi "pespaye vecize"lerinin peşinden gitmeyi asla bırakmayacağını unutmamalıyız. Bu vecize şuydu: "Her şey bize ve diğerlerine hiçbir şey."⁶

İş dünyasının karşı saldırısı İkinci Dünya Savaşı sırasında beklemeye alınmıştı, fakat daha sonraki işçilerin haklarını kısıtlayan sert yasaların geçirilmesiyle ve fabrikalar, okullar, kiliseler ve her türlü teşekkül biçiminde başvurulana olağanüstü propaganda kampanyalarıyla birlikte çabucak canlanmış oldu. 1980'ler itibariyle, çok sert bir şekilde emek karşıtı olan Reagan hükümetinde, saldırı yine tam güç yapılmaktaydı. Başkan Reagan iş dünyasına emek haklarını koruyan ve hiçbir zaman güçlü olmamış yasaların güçlendirilmeyeceğini açıkça ifade ediyordu. Sendika örgütçülerinin hukuk dışı bir şekilde işten çıkarılmaları hızla arttı ve Amerika Birleşik Devletleri'nde Güney Afrika dışındaki bütün gelişmiş ülkelerde yasaklanmış olan grev kırıcı işçilerin kullanılmasına dönüldü. Liberal Clinton hükümeti değişik yollarda emeğin altını oydu. Etkili araçlardan biri, Kanada, Meksika ve Amerika Birleşik Devletleri'ni birbirine bağlayan Kuzey Amerika Serbest Ticaret Anlaşması'nın (NAFTA) ortaya çıkmasıydı.

NAFTA tamamen propaganda amacıyla "serbest ticaret anlaşması" olarak adlandırılmıştı. Böyle bir şeyle hiçbir ilgisi yoktu. Diğer benzeri anlaşmalar gibi o da güçlü korumacı öğeler barındırıyor ve büyük çoğunluğunun ticaretle hiçbir alakası bulunmuyordu; aslında yatırımcıların haklarını gözetken bir anlaşmaydı bu. Ve diğer benzeri "serbest ticaret anlaşmaları" gibi, bu da tahmin edilebilir bir şekilde katılımcı ülkelerin çalışan insanlarına zararlı olduğunu ispatladı. Bunun bir etkisi emek örgütlenmesinin içini boşaltmaktı: NAFTA himayesinde yapılmış bir çalışma, başarılı örgütlenmelerin keskin bir şekilde düştüğünü ortaya koyuyordu. Bu durum işletmelerin yaptığı, eğer bir şir-

6 Adam Smith, *The Wealth of Nations*, Bantam Classics, New York, 2003.

kette sendikalaşma olursa bu şirketin Meksika'ya nakledileceği türünden uyarılar ve benzeri pratikler sayesinde gerçekleşmekteydi.⁷ Bu tür pratikler elbette ki hukuk dışıydı fakat iş dünyası Montgomery'nin bahsettiği “gerekli hükümet desteği”ni hesaba katabildiği müddetçe hukuktan söz etmek anlamsız kalıyor.

Bu tür araçlar vasıtasıyla özel sektör sendikaları, çalışan insanların birçoğunun sendikalı olmayı tercih etmesi gerçeğine rağmen, işgücünün yüzde 7'den daha aşağısına kadar düştü.⁸ Salırdı bundan sonra nasıl oluyorsa hâlâ yasama tarafından korunmakta olan kamu sektörü sendikalarına yöneldi. Bu çökertme şu anda yürürlükte ve bu ilk değil. 1968'de Martin Luther King Jr.'ın Memphis, Tennessee'de kamu sektörü işçilerinin yaptığı bir eylemi desteklediği esnada öldürüldüğünü hatırlayabiliriz.

Ware'in yazdığı dönemdeki çalışan insanların koşulları birçok bakımdan bugün karşılaştığımız durumla benzerlik arz ediyor, zira eşitsizlik 1920'lerin sonlarındaki utanç verici yüksek seviyeye yeniden ulaşmış durumda. Zenginlik, küçük bir azınlık adına, bunların tamahkâr rüyalarının ötesine geçecek şekilde birikmiş vaziyette. Geçtiğimiz on yılda büyümenin yüzde 95'i nüfusun yüzde 1'inin, çoğunlukla da bunların bir kesiminin cebine girdi.⁹ Reel gelir ortalaması, yirmi beş yıl önceki seviyesinden aşağıda. Erkekler açısından reel gelir ortalaması 1968'de olduğundan daha az.¹⁰ Hasıladan emeğe düşen pay İkinci Dünya

7 Kate Bronfenbrenner, “We'll Close! Plant Closings, Plant-Closing Threats, Union Organizing and NAFTA”, *Multinational Monitor* 18, no. 3 (Mart 1997), s. 8-14.

8 Richard B. Freeman, “Do Workers Still Want Unions? More Than Ever”, Economic Policy Institute, 22 Şubat 2007, <http://www.sharedprosperity.org/bp182.html>; Gallup Anketi, “In U.S. Majority Approves of Unions, but Say They'll Weaken”, 30 Ağustos 2013, <http://www.gallup.com/poll/164186/majority-approves-unions-say-weaken.aspx>.

9 Richard Fry ve Rakesh Kochhar, “America's Wealth Gap Between Middle-Income and Upper-Income Families is Widest on Record”, Pew Research Center, 17 Aralık 2014, <http://www.pewresearch.org/fact-tank/2014/12/17/wealth-gap-upper-middle-income/>.

10 “Income and Poverty in the United States: 2013, Current Population Report”, ABD Sayım Bürosu Yayını, Eylül 2014.

Savaşı'ndan bu yana en alt seviyeyi görmüş durumda.¹¹ Bu durum piyasanın veya iktisat yasalarının gizemli çalışma yollarının sonucu değildir, gözle görülür şekilde şirketlerin ellerinde bulunan hükümetlerin “gerekli” destek ve inisiyatiflerinin sonucudur büyük ölçüde.

Ware'in müşahedesine göre, Amerikan Sanayi Devrimi 1840'lar ve 1850'lerde “Amerikan hayat tarzının en önemli seslerinden birini” yarattı. Bunun nihai sonucu “modern gözler için kâfi derecede memnuniyet verici” iken, “eski Amerikan toplumunun şaşılacak kadar büyük bir kesimi içinse tiksinti uyandırıcı idi.” Ware, evvelce bağımsız olan zanaatkâr ve çiftçilere, hakeza tarladan çıkıp Boston civarındaki tekstil atölyelerinde çalışan genç kadınları kast eden “fabrika kızları”na dayatılan berbat çalışma koşullarını da inceliyor. Fakat onun birincil düzeyde odaklandığı şey, belirli koşullar yıllarca süregiden adanmış mücadeleveler esnasında iyileştirilmiş olsalar da, devrimin daha temel ve kalıcılaştırmış özellikleridir.

Ware, “sanayi işçisinin maruz kaldığı tenzil-i rütbe”, cumhuriyetin özgür yurttaşları olarak kendilerinin en kıymetli varlıkları olmuş olan “statülerini ve bağımsızlıklarını” kaybetmeleri (ki bu kayıp şartların maddi olarak düzeltilmesiyle bile telafi edilemez) gibi meseleleri vurguluyor. Yazar, “ekonomik meselelerdeki egemenliğin bir bütün olarak cemiyetten çıkarak, üreticilere yabancı” bir grup oluşturan “özel bir [efendiler] sınıfın[ın] himayesine geçtiği” radikal kapitalist “sosyal devrim”in tahripkâr etkisini araştırıyor. Böylelikle “makine sanayiine karşı yapılan her protesto için, kapitalist üretim ve disiplinin yeni iktidarına karşı çıkacak yüzlerce insan bulunabildiğini” gösteriyor.

Klasik emek sloganını ödünç alacak olursak, işçiler yalnızca ekmek değil güller için de grev yapıyorlardı. İtibar ve bağımsızlık arıyorlardı, özgür erkekler ve kadınlar olarak haklarının tanınmasını istiyorlardı. Canlı ve bağımsız bir emek basını yaratmış-

11 John Bellamy Foster ve Robert W. McChesney, *The Endless Crisis: How Monopoly-Finance Capital Produces Stagnation and Upheaval from the USA to China*, Monthly Review Press, New York, 2012, s. 21.

lardı ve burada yazılıp üretilenler, atölyelerde ter dökenlerin marifetiydi. Dergilerinde “demokratik topraklar üzerinde monarşi ilkelerinin kavurucu etkilerini” kınıyorlardı. En temel insan haklarına yapılan bu saldırının “atölyelerde çalışanlar onlara sahip olana kadar” ve egemenlik özgür üreticilere geri dönene dek üstesinden gelinemeyeceğinin farkındaydılar. Bundan sonradır ki çalışan insanlar artık “yabancı bir despotun [ortalıkta gözükmeyen sermaye sahiplerinin] bayağı ve sıradan tebaası, efendileri için (...) ter döken (kelimenin en katı anlamıyla) köleler” olmayacaklardı. Bunun yerine “özgür Amerikan yurttaşları” olarak statülerini yeniden kazanacaklardı.¹²

Kapitalist devrim fiyattan ücrete doğru kritik bir değişimi kurumsallaştırdı. Üretici ürününü bir fiyat karşılığı satarken “kişiliğini koruyordu. Fakat ne zaman ki emeğini satmak durumunda kaldı, bu sefer kendini satmaya başladı,” diye yazıyor Ware ve böylelikle köleye dönüştüğü için veya sıklıkla kullanılan terimle söylersek “ücretli köle” olduğu için, bir kişi olarak itibarını kaybetti. Ücretli emek köleliğe benzer addedilirdi, gerçi aradaki fark ilkinin geçici olmasıydı; teorik olarak. Bu anlayış o kadar yaygındı ki, Cumhuriyetçi Parti’nin kullandığı ve bu partinin liderlerinden biri olan Abraham Lincoln’ün savunduğu bir slogana dönüştü.¹³

İşgücünün üretici işletmelere sahip olması gerektiği tezi on dokuzuncu yüzyıl ortalarında ortak bir fikirdi ve yalnızca Marx ve solcular tarafından değil aynı zamanda devrin en önde gelen klasik liberal figürü olan John Stuart Mill tarafından da savunuluyordu. Mill, “Buna karşılık, insanlık eğer gelişmeye devam edecekse, yaygınlaşması gereken cemiyet biçimi (...) emekçilerin kendilerinin eşitlik temelinde kurdukları, sermayeye ortak bir şekilde sahip olarak faaliyetlerine devam ettikleri ve kendileri

12 Aksi belirtilmemişse, takip eden materyal şuradan alıntılanmaktadır: Ware, *The Industrial Worker 1840-1860*.

13 Abraham Lincoln, “First Annual Message”, 3 Aralık 1861. Online versiyonu: Gerhard Peters ve John T. Woolley, *The American Presidency Project*. <http://www.presidency.ucsb.edu/ws/?pid=29502>.

tarafından seçilip görevden alınabilecek yöneticiler altında çalıştıkları cemiyetlerdir,” diye yazıyordu.¹⁴ Gerçekten de bu tezin klasik liberal düşünceye hayat veren güçlü kökleri vardır. Bu tez, bu düzeni serbest cemiyetler ve federal örgütlenmeler çerçevesinde diğer kurumların ve toplulukların kontrol edilmesine bağlayan küçük bir adımdır. Bahsedilen çerçeve, anarşist geleneğin ve anti-Bolşevik sol Marksizm’in büyük kısmını içermenin yanı sıra, ayrıca G. D. H. Cole’un lonca sosyalizmini ve çok daha yakın tarihli teorik çalışmaları da içeren bir dizi düşüncenin genel çizgisini yansıtmaktadır.¹⁵ Ve daha da önemlisi, her sosyal tabakadan işçinin kendi hayatları ve kaderleri üzerinde söz sahibi olmaya çalıştığı eylemleri kapsar.

Bu yıkıcı öğretilerin içini boşaltabilmek için “insanlığın efendileri”nin onları şekillendiren davranış ve inanışları değiştirmeye çalışmaları elzemdi. Ware’in aktardığı üzere, emek hareketine mensup olanlar, efendilerin ürettiği yeni pespaye vecize olan “Çağın yeni ruhu: Kendinden başka her şeyi unutarak servet kazan,” mottosu hakkında uyarılarda bulunuyorlardı. Efendiler bunu tebaalarına dayatırlarken tebaalarının da erişilebilir zenginliğin yalnızca çok azını elde edebileceklerini biliyorlardı. Bu alçaltıcı ruha karşı keskin bir tepki kabilinden, Amerikan tarihindeki en kayda değer demokratik halk hareketleri olan çalışan insanların ve radikal çiftçilerin yükselişteki hareketleri dayanışmaya ve karşılıklı yardımlaşmaya kendilerini adadılar.¹⁶ Büyük ölçüde kuvvet kullanılarak yenilgiye uğradılar. Fakat gerilemelere, kimi zaman şiddetli baskılara ve bu pespaye vecizeyi kamu vicdanına telkin etmek amacıyla eğitim sistemini, dev reklam endüstrisini ve bu vazifeye tahsis edilmiş diğer propaganda kurumlarının kaynaklarını kullanarak verilen büyük uğraşlara rağmen çarpışma bitmiş görünmüyor.

14 John Stuart Mill, *Principles of Political Economy with Some of Their Applications to Social Philosophy*, 3. Baskı, John W. Parker, Londra, 1852.

15 G. D. H. Cole, *Guild Socialism: A Plan for Economic Democracy*, Frederick A. Stokes Company, New York, 1921.

16 Lawrence Goodwyn, *The Populist Moment: A Short History of the Agrarian Revolt in America*, Oxford University Press, New York, 1978.

Adalet, özgürlük ve itibar mücadelesinde üstesinden gelinecek ciddi engeller buluyor ve bunlar sınıf bilincine epey sahip iş dünyasının zaten büyük ölçüde kontrol ettikleri hükümetlerin “gerekli desteği” ile durmaksızın yürütülen şiddetli sınıf savaşının dahi ötesinde duruyor. Ware, çalışan insanların algıladıkları sinsi tehditlerin bazılarını da tartışmakta. Örneğin 170 yıl önce New York’taki nitelikli işçilerin düşüncelerini aktarıyor; buna göre bu işçiler yevmiye ücretinin kölelik biçimi olduğu şeklindeki ortak görüşü tekrarlıyorlar ve bir gün gelecek ücretli köleler “insanlığa yakışan şeyin ne olduğunu öyle bir unutacak ki, gereksinimleri üzerinden manipüle edilerek, bağımsızlık ve kendine saygı duygularını bastırarak onlar üzerinde zorla uygulanan sistem zafer kazanmış olacak.”¹⁷ Onlar bu günün “uzak gelecekte” olmasını umuyorlardı. Bugünse bunun sinyalleri çoğalmış durumda, fakat bağımsızlık, kendine saygı, şahsi itibar ve kişinin kendi işini ve hayatını tıpkı Marx’ın koca köstebeği gibi yönlendirme talebi, yüzeyden çok da derine inmeden toprağı kazmaya devam etmekte, ta ki şartlar ve militan eylemcilik tarafından uyandırılarak ortaya çıkmaya hazır hale gelinceye kadar.

17 Ware, *The Industrial Worker 1840-1860*.

Kimin Güvenliği? Washington Kendini ve Şirketleri Nasıl Koruyor

Dış politikanın nasıl belirlendiği sorusu uluslararası ilişkilerde kritik öneme sahip. Ben buradaki yorumlarda, çeşitli sebeplerle Amerika Birleşik Devletleri’ni izlemeye bağlı kalmak suretiyle konunun üretken bir şekilde nasıl incelenebileceğini gösterdiğini düşündüğüm bazı ipuçları sağlayacağım yalnızca. Bunların ilki, Amerika Birleşik Devletleri’nin küresel ağırlığı ve etkisi bakımından daha önce görülmemiş bir güç olmasıdır. İkincisi, bu ülkenin olağandışı bir şekilde açık bir toplum oluşudur, yani onun hakkında hep daha fazla şey bilebiliyoruz. Son olarak, ABD’deki politika tercihlerini etkileyebilen Amerikalılar için açıkça en önemli mesele budur ve tabii başkaları için de öyledir, eylemleri bu tür tercihleri etkileyebildiği müddetçe. Bununla beraber genel ilkeler öteki büyük güçler ve ötesi için bile geçerlidir.

Akademik araştırmalarda, hükümetin resmi bildirilerinde ve kamusal söylemde yaygın bir “geçerli standart versiyon” söz konusudur. Buna göre hükümetlerin başlıca taahhüdünün güvenliği sağlamak olduğu, ABD ve müttefiklerinin 1945’ten itibaren başlıca endişesinin ise Rus tehdidi olduğu ifade edilir.

Bu doktrini değerlendirmenin birçok yolu var. Aşıkâr sorulardan bir tanesi şudur: 1989’da Rus tehdidi ortadan kalktığında ne oldu? Cevap: Her şey aynen eskisi gibi devam etti.

Amerika Birleşik Devletleri hemen Panama'yı işgal ederek binlerce insanı katletti ve burada bir kukla rejim kurdu. Bu, ABD'nin baskın olduğu bölgelerde rutin bir durumdu, fakat bu durum o kadar da rutin değildi. Büyük bir dış politika hamlesi ilk kez sözde Rus tehdidi yoluyla meşrulaştırılmamıştı.

Onun yerine işgal için biraz irdelenince anında çöken bir dizi düzmece bahane uydurulmuştu. Medya hemen şevkle konuya dalarak o müthiş Panama'yı yenme başarısına alkış tutarken bahanelerin gülünç, hamlenin kendisinin uluslararası hukukun ciddi bir şekilde ihlal edilmesi olduğunu ve işgalin en sert Latin Amerika'da olmak üzere, her tarafta sert bir şekilde kınandığını umursamadı bile. Ayrıca Güvenlik Konseyi'nin işgal sırasında Amerikan askerlerinin işlediği suçları ittifakla kınayan kararını (yalnızca Britanya çekimser kalmıştı) ABD'nin veto etmesi de görmezden gelinmişti medyada.¹

Her şey rutindi. Ve hepsi unutuldu (ki bu da rutin).

EL SALVADOR'DAN RUS SINIRINA

George H. W. Bush idaresi, küresel düşmanın çöküşü üzerine cevaben yeni bir ulusal güvenlik politikası ve savunma bütçesi bildirisinde bulunmuştu. Bu aşağı yukarı öncekinin aynısıydı, yalnızca yeni bahaneler söz konusuydu. En az dünyanın geri kalanının toplamı kadar büyük ve teknolojik sofistikasyonda çok daha ileri bir askeri varlık tesis etmenin gerekliliği ise sonradan ortaya çıktı, fakat ortadan kalkmakta olan Sovyetler Birliği'ne karşı savunma amacıyla değil. Bahane daha çok Üçüncü Dünya güçlerinin gelişen "teknolojik sofistikasyonu" idi.² Disipline edilmiş aydınlar da göçerken dalga geçmenin yersiz olduğunu anladılar ve böylece efendi gibi sessiz kaldılar.

1 Don Shannon, "U.N. Assembly Condemns U.S. Invasion", *Los Angeles Times*, 30 Aralık 1989.

2 "National Security Strategy of the United States", Beyaz Saray, Mart 1990, https://bush41library.tamu.edu/files/select-documents/national_security_strategy_90.pdf.

Yeni politika şunda ısrar ediyordu: Amerika Birleşik Devletleri “savunma sanayii üssü”nü mutlaka kurmalı. Bu ifade bir hüsnü tabirdir ve genel olarak yüksek teknoloji endüstrisine işaret eder. Bu da araştırma ve geliştirme için kapsamlı devlet müdahalesine bağlıdır ve çoğunlukla Pentagon örtüsü altında gerçekleşir. Bütün bunlarsa iktisatçıların Amerikan “serbest ticaret ekonomisi” dedikleri bir ülkede söz konusu oluyor.

Yeni planların en ilginç maddelerinden bir tanesi Ortadoğu’yla alakalıydı. Orada Washington, büyük sorunların “Kremlin kapısına havale edilemeyeceği” böylesine kritik bir bölgeyi hedef alacak müdahale güçleri bulundurması gerektiği ilan edilmişti. Elli yıllık dalaverenin aksine, bu bölgedeki temel derdin Ruslar değil, “radikal milliyetçilik” denen Amerikan kontrolünde olmayan bağımsız milliyetçilik olduğu ikrar edilmekteydi.³

Bütün bunların geçerli standart versiyon üzerinde açık etkisi vardır fakat bu fark ettirmeden geçmiştir veya belki de, o yüzden fark ettirmeden geçmiştir.

Diğer önemli olaylar Soğuk Savaş’ı sona erdiren Berlin Duvarı’nın düşüşünün ertesinde hemen gerçekleşmeye başladı. Bu olaylardan biri, Amerikan askeri yardımının önde gelen alıcılarından olan El Salvador’daydı (başka kategoride yer alan İsrail ve Mısır dışında) ve bu ülke yeryüzündeki en kötü insan hakları şeceresinin olduğu ülkelerden biriydi. Tanıdık ve çok yakın bir korelasyon bu.

El Salvador yüksek komutası Atlacatl Müfrezesi’nin Cizvit üniversitesini işgal etmesini ve hepsi Cizvit rahibi olmak üzere önde gelen altı Latin Amerikalı aydının katledilmelerini emretmişti. Bunların arasında rektör Peder Ignacio Ellacuría ve olayın görgü tanıkları olan hizmetçisi ve kızı da bulunuyordu. Müfreme, bütün bölgede sürdürülen geniş terör ve işkence seferberliğinin parçası olarak ABD desteğiyle El Salvador’da yürütülen devlet terörü seferberliğinin hedef aldığı olağan kurbanlardan geriye

3 Aynı yer.

kanlı bir iz bırakmıştı çoktan.⁴ Bunların hepsi rutindi, görmezden geliniyordu ve ABD’de ve müttefik ülkelerde unutulup git-tiler bile, yine bir rutin. Fakat bu mevzu, eğer gerçek dünyaya bakmayı önemsiyorsak, politikayı yürüten faktörler hakkında çok şey anlatıyor.

Bir başka önemli olay Avrupa’da gerçekleşti. Sovyet Başkanı Mihail Gorbaçov, Almanya’nın yeniden birleşmesine ve düşman bir askeri ittifak olan NATO’ya üyeliğine izin verme kararı aldı. Yakın geçmişin ışığında bakıldığında bu çok şaşırtıcı bir imti-yazdı. Zira bunun öncesinde bir mukabele söz konusuydu: Baş-kan Bush ve Dışişleri Bakanı James Baker, NATO’nun “Doğu’ya doğru bir santim” genişlemeyeceği, yani Doğu Almanya’yı he-deflemeyeceği kararını almıştı. Ve anında NATO’yu Doğu Almanya’ya doğru genişlettiler.

Doğal olarak Gorbaçov çok öfkелendi, fakat sızlanmaya başlayınca Washington ona bunun yalnızca sözlü bir taahhüt, yani bir centilmenler anlaşması olduğunu, dolayısıyla herhangi bir yaptırım gücü olmadığını ifade etti.⁵ Eğer Amerikan liderle-rinin sözünü kabul edecek kadar nahifse bu onun sorunuydu.

Bütün bunlar da rutindi, tıpkı NATO genişlemesinin ABD’de ve genel olarak Batı’da sessizce kabullenilip onaylanması gibi. Başkan Bill Clinton daha sonra NATO’yu Rusya sınırına kadar yukarı genişletti. Bugün, dünya ciddi bir krizle karşı karşıya ve krizde bu politikaların etkisi az buz değil.

YOKSULLARI YAĞMALAMA ÇAĞRISI

Kanıt olarak kullanılabilecek bir başka kaynak ise gizliliği kaldırılmış tarihi kayıtlar. Bunlar, devlet politikalarının arkasındaki gerçek itkilerin dökümünü içerir ve ortaya çıkarır. Hikâye zen-gin ve karmaşıktır, fakat kalıcılaştırmış temalardan birkaçı bas-

4 Bkz. Noam Chomsky, *Hopes and Prospects*, Haymarket Books, Chicago, 2010, Bölüm 12.

5 age.

kın rol oynamakta. Bunlardan biri, 1945 yılında Meksika'da düzenlenen ve çağrısını Amerika Birleşik Devletleri'nin yaptığı, Washington'ın "her türden" iktisadi milliyetçiliği bertaraf etmek üzere tasarlanmış bir "Amerika Kıtası Ekonomi Sözleşmesi" dayatmasında bulunduğu bir Batı Yarımküre konferansında açıkça ortaya konmuştu.⁶ Lafı edilmeyen tek bir istisnası vardı bunun: İktisadi milliyetçilik ekonomisi büyük ölçüde yoğun devlet müdahalesine bağlı olan Amerika Birleşik Devletleri için faydalı olabilirdi.

Diğer ülkeler açısından iktisadi milliyetçiliğin bertaraf edilmesi, o dönemki Latin Amerika pozisyonuyla keskin bir çatışma durumundaydı. Dışişleri Bakanlığı yetkilileri bu pozisyonu "daha geniş bir zenginlik dağılımı sağlamayı ve kitlelerin yaşam standartlarını yükseltmeyi amaçlayan politikaları benimseyen Yeni Milliyetçilik felsefesi" olarak tanımlamaktaydı.⁷ Amerikan politika analistleri de şunu ekliyorlardı: "Latin Amerikalılar, bir ülkenin kaynaklarının gelişmesinden ilk yararlanması gerekenlerin o ülkenin bizzat halkı olduğuna inanmış durumdalar."⁸

Elbette bu böyle olmaz. Washington'a göre "ilk yararlanması gerekenler" Amerikalı yatırımcılardı ve Latin Amerika da bu esnada hizmet görevini ifa etmeliydi. Hem Truman hem de Eisenhower hükümetlerinin açıkça gösterdiği üzere, Latin Amerika, Amerikan çıkarlarını çiğneyecek kadar "aşırı endüstriyel kalkınma" sağlamamalıydı. Bu bakımdan Brezilya, Amerikan şirketlerinin pek umurlarında olmayacağı düşük kalite çelik üretebilirdi fakat eğer Amerikan firmalarıyla aşık atacak olursa işte bu "aşırı"ya gitmek olurdu.

Benzer endişeler İkinci Dünya Savaşı sonrasındaki dönemde de yankı yaptı. Amerika Birleşik Devletleri'nin hâkimiyet kuracağı küresel sistem, içte kullanılan belgelerde "radikal ve

6 "U.S. Economic and Industrial Proposals Made at Inter-American Conference", *New York Times*, 26 Şubat 1945.

7 David Green, *The Containment of Latin America: A History of the Myths and Realities of the Good Neighbor Policy*, Quadrangle Books, New York, 1971, s. 175.

8 age., s. vii.

milliyetçi rejimler” olarak adlandırılan ve bağımsız kalkınma için yapılan halkçı baskılara tekabül eden gelişmeler tarafından tehdit edilmekteydi.⁹ Bu durum, 1953 ve 1954’te İran ve Guatemala meclislerinin kurduğu hükümetlerin ve daha nicelerinin devrilmesi motivasyonunu da sağlayan bir endişenin kaynağıydı. İran örneğinde temel endişe, İran’ın sahip olduğu bağımsızlığın, Britanya’nın kolonyal faaliyetleri sebebiyle o dönem kargaşa içinde bulunan Mısır üzerinde yapabileceği potansiyel etkiydi. Guatemala’da ise, köylü çoğunluğu güçlendirmek ve United Fruit Company’nin (Birleşik Meyve Şirketi) mülklerine el koymak (ki bu yeterince saldırgan bir eylem) suretiyle işlenmekte, yani demokrasi suçundan ayrı olarak, Washington’ın bir diğer kaygısı, bu ülkeye komşu olan ABD destekli diktatörlüklerdeki emekçilerin yarattığı karışıklık ve halk mobilizasyonuydu.

Her iki örnekte de neticeler günümüze kadar ulaşmakta. 1953’ten bu yana gerçekten tek bir gün geçmedi ki Amerika Birleşik Devletleri, İran halkına azap çektirmemiş olsun. Guatemala dünyanın en felaket korku tünellerinden biri durumunda; Mayalar, Başkan Ronald Reagan ve onun dönemindeki en üst düzey yetkililer tarafından desteklenen dağlık alanlarda hükümet tarafından yürütülmüş soykırıma yakın askeri seferberliklerin etkilerinden bugüne değin kaçmaya devam ediyorlar. Oxfam’ın bölge direktörü olan Guatemalalı bir doktor 2014’te şunları aktarıyordu: “Siyasi, toplumsal ve iktisadi bağlamda gözle görülür bir kötüleşme söz konusu. [İnsan hakları] savunucularına yönelik saldırılar geçtiğimiz yılda yüzde 300 oranında arttı. Özel sektör ve ordu tarafından çok iyi organize edilmiş bir strateji olduğuna dair açık kanıtlar var. Bu ikisi statükoyu sağlamak ve madencilik endüstrisi, Afrika palmiyesi ve şeker kamışı plantasyonları sebebiyle gözle görülür bir şekilde yerli halkları kendi arazilerinden kopartarak sağlanan bir iktisadi istihraç modeli dayatmak üzere hükümeti ellerine geçirmişlerdi. Bunlara ilaveten arazilerini ve

9 “United States Objectives and Courses of Action With Respect to Latin America”, *Foreign Relations of the United States, 1952-1954, Cilt IV*, Belge 3, 18 Mart 1953.

hukukunu koruyan toplumsal hareket kriminalize edilmiş, birçok lider hapse atılmış, birçoğu da öldürülmüştü.”¹⁰

Bunun hakkında Amerika Birleşik Devletleri’nde kimsenin bir şey bildiği yok ve bu durumun pek aşikâr nedeni ise gizli tutulmakta.

1950’lerde Başkan Eisenhower ve Dışişleri Bakanı John Foster Dulles, Amerika Birleşik Devletleri’nin karşı karşıya olduğu ikilemi gayet net açıklamışlardı. Komünistlerin adaletsiz bir avantaja sahip olduğundan yakınıyorlardı: Onlar “doğrudan kitlelere çağrı” yapabiliyorlar ve “bizim benzerini yapamadığımız bir şekilde kitle hareketlerinin kontrolünü ele geçirebiliyorlardı. Yoksul insanlar, bunların çağrıda bulundukları kimselerdi ve bu kimseler her zaman zenginleri yağmalamak istiyorlardı.”¹¹

İşte bu sorunlara sebep oluyordu. Amerika Birleşik Devletleri, zenginlerin yoksulları yağmalamasını söyleyen doktriniyle niyeyse yoksullara çağrıda bulunmakta güçlük çekiyordu.

KÜBA ÖRNEĞİ

Küba 1959 yılında nihayet bağımsızlık kazandığında genel gidişatın da net bir tablosu ortaya çıkıyordu. Aylar içinde adaya yönelik askeri saldırılar başladı. Kısa süre sonra Eisenhower yönetimi gizli bir hükümeti devirme kararı aldı. Sonrasında John F. Kennedy başkan oldu. Kendisi Latin Amerika’ya daha çok ilgi gösterme niyetindeydi ve o yüzden başa geçince buna yönelik politikalar geliştirecek bir çalışma grubu oluşturdu. Bu grubun başında tarihçi Arthur M. Schlesinger Jr., bulunuyordu ve o da yeni gelen başkan için grupta varılan neticeleri özetliyordu.

10 Luis Paiz’dan Noam Chomsky’ye, 13 Haziran 2014, yazarın arşivinden.

11 Dwight Eisenhower’dan alıntılanan: Richard Immerman, “Confessions of an Eisenhower Revisionist: An Agonizing Reappraisal”, *Diplomatic History* 14, no. 3 (Yaz 1990); John Foster Dulles’dan Alan Dulles’a bir telefon konuşmasında, “Minutes of Telephone Conversations of John Foster Dulles and Christian Herter”, 19 Haziran 1958, Dwight D. Eisenhower Başkanlık Kütüphanesi.

Schlesinger'ın açıkladığı üzere, bağımsız bir Küba'nın sunduğu tehdit, "Castro'nun 'kişinin meseleleri kendi ellerine alması gerekir' fikri" idi. Bu öyle bir fikirdi ki, "arazi dağılımının ve diğer ulusal zenginlik biçimlerinin büyük ölçüde mülk sahibi sınıfların lehine işlediği ve Küba devrimi örneğinden ilham alan yoksulların ve ayrıcalıksızların şimdi düzgün bir hayat sürme imkânının peşinde koştuğu" Latin Amerika'daki halk kitlelerine hitap ediyordu maalesef.¹² Burada da yine Washington'ın her zamanki ikilemi söz konusuydu.

CIA'ın açıkladığı üzere, "Castroculuğun' yoğun etkisi Küba iktidarının bir fonksiyonu değildir. (...) Castro'nun gölgesi uzun oluyor çünkü Latin Amerika'nın bütünündeki toplumsal ve iktisadi koşullar, yönetici otoriteye karşı muhalefete davet etmekte ve radikal değişim kışkırtıcılığını teşvik etmekte" idi ve Castro'nun Küba'sı bir model sunuyordu.¹³ Kennedy ise Rus yardımının Küba'yı kalkınma yönünde bir "vitrin" yapmasından ve böylece Rusların Latin Amerika'da üstünlük sağlamasından korkuyordu.¹⁴

Dışişleri Bakanlığı Politika Planlama Ekibi de şu uyarıda bulunuyordu: "Castro'nun şahsında karşılaştığımız birinci tehlike (...) onun kurduğu rejimin varlığının birçok Latin Amerika ülkesindeki solcu hareketler üzerinde yarattığı etkidir. (...) Basit gerçek şudur; Castro, Amerika Birleşik Devletleri'ne başarılı bir şekilde karşı çıkmayı, bir başka deyişle yarımküremize yönelik neredeyse bir buçuk yüzyıldır" –yani ABD'nin yarımküreye hâkim olma niyetini ilan ettiği 1823 tarihli Monroe Doktrini'nden beri– "süregeleyen politikamızın yadsınmasını temsil etmektedir."¹⁵

12 Noam Chomsky, *Rogue States*, Haymarket Books, Chicago, 2015, s. 114.

13 Piero Gleijeses, *Conflicting Missions: Havana, Washington, and Africa, 1959-1976*, University of North Carolina Press, Chapel Hill, 2003, s. 22.

14 Noam Chomsky, *Hegemony or Survival: America's Quest for Global Dominance*, Henry Holt, New York, 2003, s. 90.

15 age.

O dönem doktrinin en öncelikli hedefi Küba'nın fethedilmesi idi, fakat bu düşman güç Britanya nedeniyle gerçekleştirilememişti. Monroe Doktrini'nin ve *Manifest Destiny*'nin fikri babası, büyük stratejist John Quincy Adams, zaman içinde Küba'nın, tıpkı bir elmanın ağaçtan düşmesinde olduğu gibi "siyasal çekim yasaları" sayesinde ellerimize düşeceği konusunda hâlâ meslektaşlarına malumat vermekteydi.¹⁶ Velhasıl Amerikan kudreti artacak, Britanya'nın kudreti azalacaktı.

1898'de Adams'ın tahmini gerçekleşecekti: ABD, Küba'yı özgürleştirme kılıfı altında işgal etti. Gerçekte ise adanın İspanya'dan kurtuluşunu engellemiş ve burayı, tarihçi Ernest May ve Philip Zelikow'un sözleriyle, bir tür "fiili koloni"ye dönüştürmüştü.¹⁷ Küba, bağımsızlığını kazandığı Ocak 1959'a kadar fiilen bir Amerikan kolonisi olarak kaldı. O zamandan bu yana Küba, başta Kennedy dönemindekiler olmak üzere ABD'nin yürüttüğü terörist savaflara ve ekonomik anlamda boğulmaya maruz kaldı ve bunun sebebi Ruslar değildi.

Başından beri bahane bizim kendimizi Rus tehdidi karşısında savunuyor oluşumuzdu; bu hiç itiraz edilmeyen absürt bir açıklamaydı. Tekrar etmek gerekirse, bu tezi basit bir şekilde muhtemel bir Rus tehdidi kaybolduğunda neler yaşandığına bakarak test edebiliriz: ABD'nin Küba politikası daha da şiddetlendi ve buna 1992 seçimlerinde sağdan seçilmiş Bush'un yerini alan Bill Clinton'ın da dahil olduğu liberal demokratlar öncülük etti. Bu durum karşısında yaşanan olaylar, dış politika ve bunu yönlendiren faktörler üzerine yapılan tartışmalarda doktriner çerçevenin geçerliliği üzerinde belli bir ilgi doğurmuş olmalıydı. Gelgelelim, bir kez daha, etkisi çok zayıf oldu.

* "Aşikâr Kader", yani ABD'deki kolonyal yerleşimcilerin bütün Kuzey Amerika'ya sahip olacaklarını ve bundan sonra da Eski Dünya'yı kurtaracaklarını vaaz eden bir ideoloji. (çev.)

16 Walter LaFeber, *The New Empire: An Interpretation of American Expansion, 1860-1898*, Cornell University Press, Ithaca, NY, 1963, s. 4.

17 (der.) Ernest R. May ve Philip D. Zelikow, *The Kennedy Tapes: Inside the White House During the Cuban Missile Crisis*, Harvard University Press, Cambridge, MA, 1997, s. xi.

MİLLİYETÇİLİK VİRÜSÜ

Henry Kissinger bağımsızlıkçı milliyetçiliği “hastalık yayan virüs” olarak tanımlarken Amerika Birleşik Devletleri’nin dış politikasının da özünü yakalıyordu.¹⁸ Kissinger, Salvador Allende’nin Şili’sine gönderme yapmaktaydı; virüs dediği de parlamenter demokrasiden bir tür sosyalist demokrasiye giden bir yol olabileceği fikriydi. Böylesi bir tehditle başa çıkma yolu, virüsü yok etmekten ve enfeksiyon kapmış olanları aşılamaktan geçiyordu, bu da tipik bir şekilde kanlı ulusal güvenlik devletleri dayatmakla mümkün oluyordu. Şili örneğinde bu başarılı, fakat şunu bilmek gerekir ki bu düşünce dünya çapında geçerliydi ve hâlâ geçerli olmaya devam ediyor.

Örneğin 1950’ler başındaki Vietnam milliyetçiliğine karşı çıkma ve Fransa’nın eski kolonisini yeniden fethetme çabalarını destekleme kararının ardındaki mantık yürütmede de bu söz konusuydu. Korkulan şey, bağımsızlıkçı Vietnam milliyetçiliğinin, Vietnam’ın etrafını saran ve kaynakları çok zengin Endonezya’nın da içinde bulunduğu bölgeye hastalık yayan bir virüs olmasıydı. Hatta bu durum Japonya’yı bile etkileyebilir ve imparatorluk Japonyası’nın yakın zaman öncesinde kurma mücadelesi verdiği türden bir bağımsız yeni düzenin sanayi ve ticaret merkezi olma yoluna bu ülkeyi sevk edebilirdi. Derdin devası açıldı ve büyük ölçüde başarılı. Vietnam fiilen yok edildi ve etrafı askeri diktatörlüklerle sarılarak “virüs”ün hastalık yayması engellendi.

Aynı şey, aynı dönemde Latin Amerika için de geçerliydi: Birbirini takip eden virüslere acımasızca saldırılarak bunlar ya yok edildiler yahut güçlkle hayatta kalacak kadar zayıflatıldılar. 1960’lar başlarından itibaren, salgın hale gelmiş siyasi baskılar bu kıtada uygulamaya konuldu, öyleydi ki yarımkürenin şiddet dolu tarihinde bunun bir benzeri daha yoktu. 1980’lerde bu durum Orta Amerika’ya da yayıldı ki zaten bu konuyu ayrıca incelemeye gerek bile yok.

18 Chomsky, *Hopes and Prospects*, s. 116.

Aynı şey Ortadoğu için de geçerliydi. ABD'nin İsrail'le kurduğu benzersiz ilişkiler, bu halleriyle 1967 yılında tesis edilmişti. Bu tarihte İsrail, Mısır'a; yani seküler Arap milliyetçiliğinin kalbine şiddetli bir darbe vurmuştu. Böyle yaparak da o dönem Yemen'de Mısır'la askeri çatışma içinde bulunan Amerikan müttefiki Suudi Arabistan'ı korumuş oluyordu. Suudi Arabistan da tabii ki en aşırı radikal İslam devletidir ve aynı zamanda kendi sınırlarının dışında Vahhabi-Selefi ideolojisini tesis etmek için büyük paralar harcayan misyoner bir devlettir. Şunu hatırlamakta fayda var ki, Amerika Birleşik Devletleri, tıpkı kendinden önceki İngiltere gibi, yakın zamana kadar bağımsızlık ve hastalık yayılması tehdidi olarak algılanan seküler milliyetçilik karşısında köktenci radikal İslam'ı destekleme eğiliminde olmuştur.

MAHREMİYET DEĞERİ

Söylenecek daha çok şey var, fakat tarihsel kayıtlar açıkça gösteriyor ki standart doktrin buna pek değmez. Normal anlamıyla güvenlik, politika oluşturulmasında önde gelen bir faktör değildir.

Tekrarlayalım: “Normal anlamıyla.” Ama standart doktrini değerlendirirken “güvenlik” kelimesiyle aslında neyin kastedildiğini sormamız gerekiyor. Kimin güvenliği?

Cevaplardan biri şudur: Devletin güvenliği. Birçok örnek söz konusu. Yakın tarihlilerden birini ele alalım: Mayıs 2014'te Amerika Birleşik Devletleri, Suriye'deki savaş suçlarının incelenmesi için Uluslararası Ceza Mahkemesi'ne çağrı yapan bir BM Güvenlik Konseyi kararını destekleme kararı aldı, fakat bir şartla: İsrail'in işlemiş olabileceği savaş suçlarına yönelik hiçbir sorgulama olmayacaktı.¹⁹ Veya Washington'ın işlemiş olabileceği... Gerçi bu şartı eklemek bile lüzumsuzdu; zaten Amerika Birleşik Devletleri'nin uluslararası hukuk sistemine benzersiz bir biçimde kendi kendine edindiği

19 Somini Sengupta, “U.N. Will Weigh Asking Court to Investigate War Crimes in Syria”, *New York Times*, 22 Mayıs 2014.

bir bağımsızlık vardır. Aslına bakacak olursanız, başkanın Lahey'e yargılanmak üzere gönderilen herhangi bir Amerikalıyı "kurtarmak" üzere askeri kuvvet kullanmasına izin veren bir kongre yasası dahi mevcuttur; buna Avrupa'da bazen "Hollanda'yı İşgal Yasası" deniliyor.²⁰ Bu durum bir kez daha devlet iktidarının güvenliğini korumanın ehemmiyetini gösteriyor.

Fakat bunu kimden korumak? Esasında hükümetin öncelikli endişesinin devlet iktidarının güvenliğini halktan korumak olduğuna yönelik güçlü bir argüman söz konusudur. Vaktini arşivlerin altını üstüne getirmekle geçirenlerin dikkat etmesi gerektiği üzere, hükümet mahremiyeti çok nadiren hakiki güvenlik ihtiyaçlarından kaynaklanıyor, fakat bu durum muhakkak toplumu karanlıkta bırakmaya yarıyor. Ve önde gelen liberal akademisyen ve hükümet danışmanı Samuel Huntington'ın açıkça izah ettiği üzere, belli nedenleri var bunun. Şöyle yazıyor kendisi: "Amerika Birleşik Devletleri'nde iktidarın mimarları, hissedilebilir fakat görülemez bir kuvvet yaratmak zorundalar. İktidar, karanlıkta kaldığı zaman güçlü olabiliyor; güneşiğine maruz kaldığında buharlaşmaya başlar."²¹

Huntington bunu 1981'de yazmıştı, o dönem Soğuk Savaş yeniden kızışıyordu ve sonrasında şu açıklamayı yapıyordu: "[Bir müdahaleyi veya başka türden askeri hareketi] savaştığınız düşmanın Sovyetler Birliği olduğu yanılığını yaratacak şekilde satmanız gerekebiliyor. Amerika Birleşik Devletleri'nin Truman Doktrini'nden bu yana yaptığı şey budur."²²

Bu basit hakikatler pek nadiren bilinir, fakat bunlar devlet iktidarı ve politikalarının kavranmasını sağlar ve bugünkü durum için de birtakım yankılanmalar yapar.

20 ABD Temsilciler Meclisi 4775, 2002 Amerika Birleşik Devletleri'ne Yönelik Terörist Faaliyetlerden Kurtulma ve Bunlara Karşılık Verme Amaçlı Ek Tahsisat Yasası, 107. Kongre (2001-2002), <https://www.congress.gov/bill/107th-congress/house-bill/4775>.

21 Samuel P. Huntington, *American Politics: The Promise of Disharmony*, Harvard University Press, Cambridge, MA, 1981, s. 75.

22 Stanley Hoffmann, Samuel P. Huntington, Ernest R. May, Richard N. Neustadt ve Thomas C. Schelling, "Vietnam Reappraised", *International Security* 6, no. 1 (Yaz 1981), s. 3-26.

Devlet iktidarı, onun iç düşmanından korunmalıdır; buna keskin bir zıtlık olarak da şu söz konusudur, halk devlet iktidarı karşısında güvende değildir. Bu konuda çarpıcı bir örneği Obama hükümetinin kitlesel gözetleme programının Anayasa'ya yönelik radikal saldırısı teşkil ediyor. Elbette bu da “ulusal güvenlik” ile meşrulaştırılmaktadır. Bu neredeyse bütün devletlerin her türlü faaliyetleri için rutin bir yöntem ve pek de yeni şeyler söylemiyor.

Ulusal Güvenlik Ajansı'nın (NSA) gözetleme programı Edward Snowden'ın ifşaatıyla ortaya çıktığında, üst düzey görevliler bunun elli dört terör eylemini önlediği iddiasında bulunmuşlardı. Soruşturulması yapılıncaya bunların sayısı azala azala on ikiye düşmüştü. Daha sonra, üst düzey bir hükümet heyeti aslında yalnızca tek bir vaka olduğunu bulmuştu: Birileri Somali'ye 8500 dolar para göndermişti. Amerikan Anayasası'na ve bu arada dünyadaki diğer anayasalara yapılan devasa saldırının toplamda getirdiği şey ancak buydu.²³

Britanya'nın tutumu ilginçtir: *Guardian*'ın haberine göre, 2007 yılında Britanya hükümeti, Washington'ın dev casusluk teşkilatından “her bir Britanya vatandaşının cep telefonlarını ve faks numaralarını, e-postalarını ve IP adreslerini tarama ağıyla taraması” talebinde bulunmuştu.²⁴ Bu örnek, hükümetlerin gözünde, kendi öz vatandaşlarının gizliliğinin ve Washington taleplerinin görece önemleri hakkında yararlı bir gösterge sunuyor.

Bir diğer endişe ise özel mülkiyet iktidarının güvenliği konusundadır. Bunun bir örneğini şu sıralar müzakere halinde bulunan dev ticaret anlaşmaları, yani Trans-Pasifik ve Trans-Atlantik paktları oluşturuyor. Bunlar “gizlice” müzakere ediliyor, fakat tamamen gizli de değil. Bu müzakereler, detaylı hükümler kaleme alan yüzlerce şirket avukatı için gizli şeyler olmuyor. Sonuçların nasıl

23 Justin Elliott ve Theodor Meyer, “Claim on ‘Attacks Thwarted’ by NSA Spreads Despite Lack of Evidence”, *ProPublica*, 23 Ekim 2013, <http://www.propublica.org/article/claim-on-attacks-thwarted-by-nsa-spreads-despite-lack-of-evidence>.

24 James Ball, “US and UK Struck Deal to Allow NSA to ‘Unmask’ Britons’ Personal Data”, *Guardian*, Londra, 20 Kasım 2013.

olacağını tahmin etmek güç değil ve bunlar hakkındaki bazı ufak tefek sızıntılar bu beklentilerin doğru olduğunu ortaya koyuyor. Tıpkı NAFTA ve diğer benzeri paktlar gibi bunlar da serbest ticaret anlaşmaları sayılamazlar. Aslında bunlar ticaret anlaşmaları bile değiller, esasen yatırımcı haklarını gözeten anlaşmalar.

Tekrar edersek, mahremiyet, hükümetlerin kapsadıkları başlıca iç bileşenleri koruyabilmek için kritik önem taşımaktadır. Bu iç bileşenler de özel sektördür, şirketlerdir.

İNSAN MEDENİYETİNİN SON YÜZYILINDA MIYIZ?

Bahsedilemeyecek kadar çok sayıda başka örnekler, iyice yerleşmiş ve özgür toplumlarda ortaokullarda öğretilebilecek olgular da söz konusudur.

Bir başka deyişle, ülkedeki halktan devlet iktidarını ve bir avuç insanın elinde yoğunlaşmış özel mülkiyet iktidarını korumanın politika oluşturulmasındaki başat kuvvetler olduğuna dair yeterince delil var. Elbette durum bu kadar basit değil. Bu tür bağılıkların birbirleriyle çatıştığı, bir kısmı epey güncellik arz eden ilginç olaylar da oluyor, fakat biz bu söylediğimiz iyi bir ilk kestirim olarak, geçerli standart versiyona kökten karşı çıkan bir kavrayış olarak kabul edilebilir.

Dönelim diğer soruya: Halkın güvenliği ne olacak? Politika planlamacıları açısından bu sorunun marjinal bir endişe teşkil ettiği kolayca gösterilebilir. İki mühim güncel örnek ele alalım, küresel ısınma ve nükleer silahlar. Bilgili, görgülü herhangi birinin şüphe etmeksizin farkında olduğu üzere, bunlar halkın güvenliğine yönelik ciddi tehditler. Devlet politikalarına dönecek olursak, gördüğümüz şey bunların her iki tehdidi de hızlandırmaya yönelik olduklarıdır. Ve bu durum, bu politikaların temel derdi olan devlet iktidarını ve devlet politikalarının belirlenmesinde çok etkili olan bir avuç insanın elinde yoğunlaşmış özel mülkiyet iktidarını korumalarından kaynaklanmaktadır.

Küresel ısınmayı düşünün. Şu sıralar Amerika Birleşik Devletleri'nde, "önümüzdeki yüzyılın Suudi Arabistan'ı" olduğumuz gerekçesiyle "yüzyıllık enerji bağımsızlığı" hakkında atıp tutan epey kimse bulunuyor. Fakat belki de bu yüzyıl insan medeniyetinin son yüzyılı olacak, eğer mevcut politikalar devam edecek olursa.

Bu durum çok açık bir şekilde güvenlik endişesinin doğasını resmediyor ve görülüyor ki bu halk için değil. Ayrıca çağdaş devlet kapitalizminin hesaplamalarındaki ahlakı da ortaya koyuyor: Kısa vadede elde edilecek kârlarla karşılaştırıldığında torunlarımızın kaderinin hiçbir önemi yok.

Vardığımız bu sonuçlar, propaganda sistemine yakından baktığımızda daha da güçleniyor. Amerika Birleşik Devletleri'nde devasa bir halkla ilişkiler kampanyası yürütülüyor ve bu kampanya gayet bariz bir şekilde büyük enerji devleri ve iş dünyası tarafından organize edilerek küresel ısınmanın gerçekdışı yahut insan faaliyetlerinin neticesi olmadığına kamuoyunu inandırmaya çalışıyor. Ve karşılık da buluyor. ABD'de küresel ısınma konusunda kamuoyu endişeleri diğer ülkelere nazaran daha düşük seyrediyor. Ve sonuçlarda da tabakalaşma var: Zenginlerin ve sermaye iktidarının çıkarlarına tam bir şekilde kendini adanmış parti olan Cumhuriyetçi Parti'nin tabanında küresel ısınma endişesi, küresel normlara göre çok daha düşük seviyede.²⁵

Önde gelen medya eleştirisi dergisi *Columbia Journalism Review*'da, bu sonucun "adil ve dengeli" şeklinde ifade edilen medya doktriniyle ilişkili olduğunu ileri süren ilginç bir makale vardı.²⁶ Bir başka deyişle, eğer bir dergi, biliminsanlarının yüzde 97'sinin vardığı sonuçları yansıtan bir kanaat yazısı yayımlarsa, enerji şirketlerinin de bakış açısını yansıtan karşıt görüşlü bir yazı da yayımlamak zorunda.

Olan biten gerçekten de bu, fakat kesinlikle "adil ve dengeli" doktrini filan ortada yok. O yüzden, eğer bir dergi Rusya

25 Gallup Anketi, "Americans Show Low Levels of Concern on Global Warming", 4 Nisan 2014, <http://www.gallup.com/poll/168236/americans-show-low-levels-concern-global-warming.aspx>.

26 Robert S. Eshelman, "The Danger of Fair and Balanced", *Columbia Journalism Review*, 1 Mayıs 2014.

Devlet Başkanı Vladimir Putin'i, Kırım'a el koyma suçunu işlediği için eleştiriyorsa, hiçbir şekilde şunu söyleyen bir karşıt görüşlü yazı yayımlamak zorunda değiller: Her ne kadar yaptığı gerçekten suç da olsa, bugün Rusya, Amerika Birleşik Devletleri'nin yüz küsur yıl önce Küba'nın güneydoğusuna, ülkenin ana limanı olan Guantánamo da dahil olacak şekilde, el koyma sebeplerinden çok daha güçlü sebeplere sahiptir. (Bu arada ABD, Küba'nın bağımsızlığını kazanmasından bu yana Guantánamo'nun iadesi taleplerini reddediyor.) Aynı durum başka olaylarda da geçerli. Medya doktrini, ancak yoğunlaşmış sermaye iktidarının endişeleri söz konusu olduğunda "adil ve dengeli" oluyor, başka tür-lüsü kesinlikle değil.

Nükleer silahlar meselesinde, eldeki kayıtlar benzer şekilde ilginçtir ve tabii korkutucu. Bu kayıtlar çok açık bir şekilde gösteriyor ki en baştan beri halkın güvenliği konu dışıydı ve hâlâ da öyledir. Burada insanı şoke edecek kayıtlara dalmanın lüzumu yok, fakat politika yapımcıların türlerin kaderi konusunda rulet oynamakta olduklarından kuşku duyulmamalı.

Hepimizin de farkında olduğu üzere, artık insanlık tarihinin en netameli kararlarıyla karşı karşıyayız. İşaret edilmesi gereken birçok sorun söz konusu, fakat bunlardan ikisi ezici bir şekilde karşımıza çıkıyor: Çevresel yıkım ve nükleer savaş. Tarihte ilk defa, yeterli varoluş beklentilerinin yok olması ihtimaliyle karşılaşıyoruz ve bu çok da uzak bir geleceğe işaret etmiyor. Sırf bu sebeple bile ideolojik bulutları dağıtarak, dürüst ve gerçekçi bir şekilde politik kararların nasıl alındıkları ve çok geç olmadan bunları değiştirmek için neler yapabileceğimiz sorularıyla yüzleşmemiz gerekiyor.

Zorbalık

Neredeyse her gün berbat suçlar işleniyor, ama bunların bazıları o kadar tiksiniç, o kadar korkunç ve o kadar şeytani ki diğerleri bunların yanında cüce kalıyor. Bu nadirlikteki olaylardan biri, Malezya Havayolları'na ait 17 sefer sayılı uçağın Ukrayna'nın doğusundan geçerken düşürülüp 298 kişinin ölümüne sebep olunmasıydı.

Beyaz Saray'daki Erdem Bekçisi bu olayı “kelimelerle anlatılmaz boyutta bir zorbalık” olarak kınamış ve sorumluluğu “Rus desteğine” atmıştı.¹ Bu beyefendinin BM büyükelçisi, sivil taşıyan bir uçağın “korkunç bir şekilde düşürülmesi sonucu 298 sivil öldüğünde, sorumlusunun kim olduğunu bulma ve onları adalet karşısına çıkarma konusunda bizi hiçbir şey durduramamalı,” diye esip gürlüyordu. Bu hanımefendi ayrıca Vladimir Putin'e çok açık sorumluluklarından kaçınmaya yönelik utanç verici çabalarını durdurma çağrısında bulunuyordu.²

Doğru, (Timothy Garton Ash'in tarifiyle) bu “fare suratlı rahatsız edici küçük adam” bağımsız bir soruşturma açılması çağrısında bulunmuştu, fakat bu yalnızca Rusya'ya uygulanan yap-

1 Katie Zezima, “Obama: Plane Crash in Ukraine an Outrage of Unspeakable Proportions”, *Washington Post*, 18 Temmuz 2014.

2 “Explanation of Vote by Ambassador Samantha Power, US. Permanent Representative to the United Nations, after a Vote on Security Council Resolution 2166 on the Downing of Malaysian Airlines Flight 17 in Ukraine”, Amerika Birleşik Devletleri Birleşmiş Milletler Misyonu, 21 Temmuz 2014, <http://usun.state.gov/remarks/6109>.

tırımlar sayesinde gerçekleştirilirdi ve Avrupalıların korkudan dizlerinin bağı çözülürken bu yaptırımları uygulamaya cesareti olan tek bir ülke vardı, o da Amerika Birleşik Devletleri'ydi.³

CNN'de ABD'nin eski Ukrayna Büyükelçisi William Taylor, bu rahatsız edici küçük adamın “o uçağın vurularak düşürülmesinden (...) açıkça sorumlu olduğu” konusunda dünyaya teminat veriyordu.⁴ Haftalar boyunca ailelerin çektiği ıstırap, ölen kurbanların hayatları, cesetlere ulaşabilmek için verilen uluslararası uğraşlar ve “dünyayı sarsan” bu korkunç suça yönelik öfke ile ilgili birçok haberler yapılıyor, basın her gün tüyler ürpertici detaylar veriyordu.

Aklı başında herkes, bu arada her editör ve yorumcu, mukayese edilebilir bir can kaybının yaşandığı bir başka uçak düşürülme vakasını hatırlamak durumundadır: 1988 yılında İran Havayolları'nın 655 sefer sayılı uçağı, İran hava sahası içinde çok açıkça ticari uçuş rotası olarak belirlenen bir bölgede vurularak düşürülmüş, 66'sı çocuk olmak üzere 290 kişi öldürülmüştü. Bu olayın failinin kim olduğunu hep bildik: Basra Körfezi'nde İran sularında görev yapan Amerikan donanmasına ait güdümlü roket kruvazörü USS Vincennes idi.

Yakındaki bir Amerikan şilebinin komutanı olan David Carlson, ABD Denizcilik Enstitüsü'nün dergisi *Proceedings*'te Vincennes açıkça sivil olduğu belli olan bir uçağa saldırma “niyetinde olduğunu anons ettiği” vakit, “Duyduklarıma inanmadım,” diye yazıyordu. Şöyle bir tahminde bulunmaktaydı: “Robo Kruvazörü”, ki agresif davranışları nedeniyle Vincennes bu şekilde anılıyordu, “Basra Körfezi'nde Aegis'in (kruvazörde bulunan sofistike uçaksavar sistemi) uygulanabilirliğini kanıtlama ihtiyacı hissediyordu ve ellerinde olanı göstermek için imkân kolluyorlardı.”⁵

3 Timothy Garden Ash, “Putin's Deadly Doctrine”, Opinion, *New York Times*, 18 Temmuz 2014.

4 William Taylor, röportajı yapan Anderson Cooper, CNN, 18 Temmuz 2014, yazılı hali şurada yayımlandı: <http://www.cnn.com/TRANSCRIPTS/140718/acd.01.html>.

5 United Press International, “Vincennes Too Aggressive in Downing Jet, Officer Writes”, *Los Angeles Times*, 2 Eylül 1989.

İki yıl sonra, Vincennes'in komutanı, hava savaş kurallarını ihlalden dolayı suçlanan yetkili olmasına karşın, "gösterdiği olağanüstü hizmet performansındaki liyakate değer istisnai davranışları" ve İran Airbus'ının düşürüldüğü dönem boyunca sağladığı "sakin ve profesyonel atmosfer" sebebiyle Amerikan liyakat madalyasına layık görülmüştü. Uçağın kendisinin yok edilmesinden ise ödülde bahsedilmiyordu.⁶

Başkan Ronald Reagan, bu felaket sebebiyle İranlıları suçluyor ve "yürürlükteki ve kamunun geniş bir şekilde malumu olan emirleri takip ederek kendisini olası bir saldırıya karşı korumak amacıyla ateş etmiş" olan savaş gemisinin eylemini destekliyordu.⁷ Onun halefi George H. W. Bush ise şu beyanatı veriyordu: "Amerika Birleşik Devletleri adına hiçbir zaman özür dilemeyeceğim; hakikatin ne olduğu umurumda bile değil. (...) Ben 'Amerika adına özür dile,' adamı değilim."⁸

Doğu'daki barbarların aksine, burada sorumluluktan kaytarma hiç yok.

O dönem buna pek az tepki geldi: Ne zorbalık ne kurbanları umutsuzca arama ne sorumluların hararetle kınanması ne de uçağın düşürülmesi sebebiyle yaşanan "derin ve yürek sızlatan kayıp" hakkında ABD'nin BM elçisinden dokunaklı ağıtlar. İranlıların olayı kınamaları ara sıra aktarıldı, fakat *New York Times*'tan Philip Shenon'ın tabiriyle, "Amerika Birleşik Devletleri'ne standart metinlerle yapılmış saldırılar" olarak görmezden gelindiler.⁹

Öyleyse bu olmuş bitmiş önemsiz olayın, şeytani bir düşmanın doğrudan dahil olmuş olabileceği gerçek bir suça gösterilen büyük öfke esnasında, Amerikan medyasında birkaç dağınık sözle anılmış olması tevekkeli değildir.

6 David Evans, "Vincennes Medals Cheapen Awards for Heroism", *Daily Press*, 15 Nisan 1990.

7 Ronald Reagan, "Statement on the Destruction of an Iranian Jetliner by the United States Navy Over the Persian Gulf", 3 Temmuz 1988. Online hali: Gerhard Peters ve John T. Woolley, *The American Presidency Project*. <http://www.presidency.ucsb.edu/ws/?pid=36080>.

8 Michael Kinsley, "Rally Round the Flag, Boys", *Time*, 12 Eylül 1988.

9 Philip Shenon, "Iran's Chief Links Aid to Better Ties", *New York Times*, 6 Temmuz 1990.

Bunda bir istisna, Londra'daki *Daily Mail* gazetesinde Dominick Lawson şunları yazıyordu: "Putin'in müdafileri" İran uçağına saldırı meselesini gündeme getiriyorlar. Bu olay olduğunda Washington derhal Amerikan savaş gemisinin İran uçağına –haklı bir şekilde– vurduğunu ilan etmişken, Malezya uçağı meselesinde sorumluluğundan yalanlar söyleyerek kurtulmaya çalışan sefil Ruslarınkiyle karşılaştırıldığında bu iki olay arasındaki mukayese aslında bizim ahlaki değerlerimizin ne kadar yüksek olduğunu gösteriyor.¹⁰ Bizim soyluluğumuzu ve onların düşkünlüğünü gösterecek daha güçlü bir kanıt olabilir miydi?

Ukraynalıların ve Rusların neden kendi ülkelerinde olduklarını biliyoruz, peki ya birisi Amerikan gemisi Vincennes'in İran sularında tam olarak ne yaptığını sorarsa? Cevabı basit: Washington'ın sevgili dostu Saddam Hüseyin'i İran'a yönelik kanlı saldırılarında koruyordu. Kurbanları bakımından uçak vurulması zaten küçük bir mesele değildi. Tarihçi Dilip Hiro'ya göre, İran'ın daha fazla savaşa devam edemeyeceğini kabullenmesinde de önemli bir faktördü.¹¹

Washington'ın, dostu Saddam'a olan bağlılığının boyutunu hatırlamakta fayda var. Reagan onu Dışişleri Bakanlığı'nın terörist listesinden çıkartmıştı, böylelikle onun İran'a saldırısını hızlandıracak yardımlar gönderilebilecekti. Daha sonrasında ise hem Saddam'ın Kürtlere yönelik korkunç suçlarını, özellikle de kimyasal silah kullanımını yalanlamıştı, hem de bu suçların Kongre'de kınanmasını engellemişti. Bunun dışında Saddam'a öyle bir ayrıcalık tanımıştı ki bu ayrıcalık başka bir tek İsrail için geçerliydi: Irak, Exocet füzeleriyle Amerikan USS Stark gemisine saldırıp otuz yedi ekip üyesini öldürdüğünde hiçbir ciddi tepki gelmemişti, tıpkı 1967'de USS Liberty gemisine İsrail jetleri ve torpidolarının defalarca saldırıp otuz dört ekip üyesini öldürmüş olması gibi.¹²

10 Dominic Lawson, "Conspiracy Theories and the Useful Idiots Who Are Happy to Believe Putin's Lies", *Daily Mail*, 20 Temmuz 2014.

11 Dilip Hiro, *The Longest War: The Iran-Iraq Military Conflict*, Psychology Press, 1989.

12 John Crewdson, "New Revelations in Attack on American Spy Ship", *Chicago Tribune*, 2 Ekim 2007.

Reagan'ın halefi George H. W. Bush, Saddam'a daha da fazla yardım sağladı, zira İran'a karşı başlattığı savaş bittikten sonra buna çok ihtiyacı bulunuyordu. Bush ayrıca Irak nükleer mühendislerini silah üretimi konusunda ileri eğitim almaları için Amerika Birleşik Devletleri'ne davet etti. Nisan 1990'da ise Cumhuriyetçilerin gelecekteki başkan adayı Bob Dole'un öncülük ettiği bir üst düzey Senato delegasyonunu en içten selamlarını iletmesi için dostu Saddam'a gönderiyor ve kendisine "kibirli ve şımarık basın"ın sorumsuzca yaptığı eleştirilere kulak asması tavsiyesinde bulunuyor, ayrıca böyle vicdansızların *Voice of America*'dan kovulduklarını haber veriyordu.¹³ Saddam'a böyle kuyruk sallama işi birkaç ay sonrasında kendisi emirlere uymadığı ya da belki de emirleri yanlış anlayıp Kuveyt'i işgal ettiği zaman aniden yeni bir Hitler'e dönüşünceye kadar devam etti. Bunun sonuçları çok aydınlatıcıdır fakat burada bunları bir kenara bırakıyorum.

Malezya uçağının öncülleri, herhangi bir ehemmiyet arz edemedikleri için, çok uzun zamandır hafızanın boşluğuna atılmış vaziyette. Mesela 1973 yılında çöl fırtınasında kaybolan ve yaklaşmakta olduğu Kahire'ye iki dakikalık mesafede ABD tedarikli İsrail jetleri tarafından vurulan sivil Libya uçağını ele alalım.¹⁴ Ölü bilançosu o vakit yalnızca 110'du. İsrail, Libya uçağının Fransız pilotunu suçlamıştı ve bu esnada *New York Times*'in da desteğini almıştı: İsrail'in eylemi "en kötü ihtimalle (...) Arapların daha önceki vahşi eylemlerinin bile mazur gösteremeyeceği bir duyarsızlık" idi.¹⁵ ABD'de çok küçük eleştirilerle olayın çabucak üstünden geçildi. Dört gün sonra İsrail Başbakanı Golda Meir, Washington'a geldiğinde tek tük utandırıcı soruyla karşı karşıya geldi ve yeni askeri uçak hediyeleriyle evine döndü.

13 Miron Rezun, *Saddam Hussein's Gulf Wars: Ambivalent Stakes in the Middle East*, Praeger, Westport, CT, 1992, s. 58.

14 Michael Omer-Man, "This Week in History: IAF Shoots Down Libyan Flight 114", *Jerusalem Post*, 25 Şubat 2011.

15 Edward W. Said ve Christopher Hitchens, *Blaming the Victims: Spurious Scholarship and the Palestinian Question*, Verso, New York, 2001, s. 133.

Washington'ın Angola'da tuttuğu terörist örgüt UNITA'nın iki sivil uçağını düşürdüğü iddia edildiğinde de tepki aşağı yukarı aynıydı.

Tek otantik ve gerçekten korkunç suça geri dönecek olursak, *New York Times*, BM elçisi Samantha Power'ın "Ukrayna'da düşen Malezya uçağında can veren çocuklar hakkında konuşurken boğazının düğümlendiğini [ve] Hollanda Dışişleri Bakanı Frans Timmermans'ın ise, kurbanların parmaklarından alyanslarını çekip alan 'haydutlar'ın resimlerini hatırlayınca öfkesini güçlkle bastırdığını" aktarıyordu.¹⁶

"Ayrıca aynı oturumda," diye devam ediyor haber, "uzun uzun isimler ve yaşları okunuyordu ve bunların hepsi İsrail'in Gazze'deki son saldırısında öldürdüğü çocuklara aitti." Haberde lafı geçen tek tepki Filistin temsilcisi, isimlerin okunması "esnasında giderek donuklaşan" Riyad Mansur'unkiydi.¹⁷

Bununla beraber, İsrail'in temmuz ayındaki Gazze saldırısı Washington'da öfkeye neden oldu. *The Hill*'in haberine göre, Başkan Obama "militan Hamas grubu tarafından İsrail'e karşı düzenlenen roket ve tünel saldırılarını 'şiddetle kınadığını' tekrarlıyordu." Kendisi "ayrıca Gazze'deki Filistinli sivil ölüm sayısının artması konusundaki 'endişelerinin çoğaldığını' ifade ediyordu", fakat herhangi bir kınama yapmaksızın.¹⁸ Senato bu boşluğu dolduruyor ve İsrail'in Gazze'deki faaliyetlerini destekleyen bir kararı oybirliğiyle geçiriyordu. Bu karar ayrıca hem Hamas tarafından 'sebeatsız yere İsrail'e yönelik düzenlenen roketli saldırı'yı" kınamaktaydı hem de "Filistin otoritesi başkanı Mahmud Abbas'a Hamas'la varılan birlik hükümeti anlaşmasını bozması ve İsrail'e yönelik saldırıları kınaması" konusunda çağrı yapmaktaydı.¹⁹

16 Somini Sengupta, "Why the U.N. Can't Solve the World's Problems?", *New York Times*, 26 Temmuz 2014.

17 Aynı yer.

18 Laura Barron-Lopez, "Obama Pushes for 'Immediate' Cease-fire Between Israel, Hamas", *The Hill*, 27 Temmuz 2014.

19 "A resolution expressing the sense of the Senate regarding United States support for the State of Israel as it defends itself against unprovoked rocket attacks from the Hamas terrorist organization", Senato Kararı 498, 113. Kongre (2013-2014), <https://www.congress.gov/bill/113th-congress/senate-resolution/498>.

Kongre'ye gelince, belki de kamuoyunun yüzde 80'inin bunların icraatını onaylamaması yeterli bir fikir verecektir, her ne kadar “onaylamama” kelimesi bu durumda çok yumuşak kalsa da.²⁰ Fakat Obama'nın savunmasından İsrail'in Gazze'de kendisinin bunlara sağlama nezaketini gösterdiği silahlarla ne yaptığı hakkında hiçbir fikri olmadığı sonucunu çıkarmak da mümkün olabilir. Nihayetinde o da Amerikan istihbaratına bel bağlamak-tadır ve bunlar da vatandaşların telefon görüşmelerini ve e-posta yazışmalarını takip etmekten dolayı çok meşgul olmuş olabilirler. Öyleyse, hepimizin bilmesi gerektiği şeyleri gözden geçirmek faydalı olacak.

İsrail'in amacı epeydir basit bir şeydir: “Sessiz sedasız” normale dönüş (gerçi şimdi daha fazlasını da isteyebilir). Öyleyse norm neydi?

Batı Şeria için norm, İsrail'in hukuk dışı yerleşim ve altyapı inşaatlarını daha da ileriye götürmesi, böylece değerli olan her ne varsa bunun İsrail'e kazandırılması iken Filistinlilere ise yaşanılmaz kantonlar tahsis edilerek onları yoğun baskı ve şiddete maruz bırakmaktı. Son on dört yılda norm, İsrail'in haftada iki-den fazla Filistinli çocuğu öldürmesiydi. Yakın zamanda böylesi bir İsrail hücumu, işgal altındaki Batı Şeria'daki bir yerleşim-den üç İsrailli oğlanın vahşice öldürülmesine misilleme olarak, 12 Haziran 2014'te gerçekleşmişti. Bunun da bir ay öncesinde, iki Filistinli oğlan Batı Şeria'nın Ramallah şehrinde vurularak öldürülmüşlerdi. Bu olay hiçbir ilgi uyandırmamıştı ve bu anlaşılır bir durumdur zira rutindir. “Batı'da Filistinlilerin hayatlarına yönelik kurumsallaşmış boş vermişlik yalnızca Filistinlilerin neden şiddete başvurduğunu değil, ayrıca İsrail'in Gazze Şeridi'ndeki son saldırısını da açıklıyor,” diye yazıyordu saygıdeğer Ortadoğu analisti Mouin Rabbani.²¹

20 Gallup Anketi, “Congress Approval Sits at 14% Two Months Before Elections”, 8 Eylül 2014, <http://www.gallup.com/poll/175676/congress-approval-sits-two-months-elections.aspx>.

21 Mouin Rabbani, “Institutionalised Disregard for Palestinian Life”, LRB Blog, 9 Temmuz 2014.

İsrail'in sessiz sedasızlık politikası onun ayrıca Gazze'yi Batı Şeria'dan daha ayırma programını ileriye taşımasını sağlamaktaydı. Bu program, Amerika Birleşik Devletleri ve İsrail'in, bu iki bölgenin ayrılmaz bir ülkesel bütünlük arz ettiğini beyan eden Oslo Anlaşmalarını kabul etmelerinden bu yana, kararlı bir şekilde ve her daim ABD desteğiyle, uygulanmaktaydı. Haritaya şöyle bir bakmak bunun mantığını açıklar. Gazze, Filistin'in dış dünyaya olan tek erişim yolunu sağlıyor, o yüzden bu iki bölge bir kez ayrıldığında, İsrail'in Batı Şeria'da Filistinlilere sağlayacağı herhangi bir özerklik, onları birbirine düşman iki devlet olan İsrail ve Ürdün arasında fiilen hapsedmiş olacak. Bu hapsoluş, İsrail'in Filistinlileri Ürdün Vadisi'nden çıkarma ve burada İsrail yerleşimleri inşa etme programını sistematik bir şekilde sürdürmeye devam edeceği için, daha da ciddiyet arz edecekti.

Gazze'deki norm, Norveçli kahraman travma cerrahı Mads Gilbert tarafından detaylı bir şekilde tarif edilmişti. Gilbert, İsrail'in en acayip suçları işlediği dönemde Gazze'deki ana hastanede çalışmıştı ve halen sürmekte olan katliam sebebiyle tekrar geri döndü. Haziran 2014'te olaylar başlamadan önce, çok az parayla çaresizce mültecilere deva bulmaya çalışan BM Yakın-doğu Filistin Mültecilerine Yardım Ajansı'nın (UNRWA) Gazze sağlık koluna bir rapor hazırlayıp teslim etmişti.

Gilbert'in raporuna göre, "Gazze hanelerinin en az yüzde 57'si gıda güvensizliğine maruz kalmakta ve yaklaşık yüzde 80'i artık yardımla geçinmekte" idi. "Ayrıca gıda güvensizliği ve artan sefalet birçok sakinin günlük kalori ihtiyaçlarını karşılayamamaları anlamına gelirken, Gazze'deki suyun yüzde 90'ından fazlası insanların tüketmelerine elverişsiz sayılıyor." İsrail yeniden su ve kanalizasyon sistemlerine saldırarak bir milyondan fazla insanı çok daha ciddi bir şekilde en temel yaşamsal gereksinimlerinden mahrum bıraktığında bu durum daha da kötüye gitmiş oldu.²²

22 Mads Gilbert, "Brief Report to UNRWA: The Gaza Health Sector as of June 2014", Kuzey Norveç Üniversitesi Hastanesi, 3 Temmuz 2014.

Gilbert raporunda şunları da aktarıyordu: “Gazze’deki Filistinli çocuklar çok büyük bir sıkıntı çekiyorlar. Bunların büyük kısmı, İsrail’in empoze ettiği blokaj yüzünden kaynaklanan insan yapımı kötü beslenme rejiminden etkilenmektedirler. Gazze’de kansızlık hastalığının 2 yaş altı çocuklar arasındaki yaygınlığının oranı yüzde 72,8 iken cılızlığın, bodurluğun ve az kiloluluğun ise sırasıyla yüzde 34,3; 31,4 ve 31,45 oldukları kaydedildi.”²³ Rapor devam ettikçe durum daha da vahimleşiyor.

İsrail vahşet ve terörünün yaşandığı uzun yıllar boyunca Gazze’de kalmış olan seçkin insan hakları hukukçusu Raji Sourani ise şunları aktarıyor: “İnsanlar ateşkesten söz ederlerken en sık duyduğum cümle şuydu: ‘Savaş öncesindeki durumumuza geri dönmektense şu anda ölsek hepimiz için daha iyi olur,’ diyor herkes. Bunu tekrar yaşamak istemiyoruz. Ne itibarımız kaldı, ne onurumuz; tamamen yumuşak hedef haline geldik ve canımız çok ucuz. Ya bu durum gerçekten düzelir ya da ölüp gidelim daha iyi. Bahsettiklerim aydınlar, akademisyenler, sıradan insanlar; herkes aynı şeyi söylüyor.”²⁴

Gazze bakımından, normlar üzerinden yapılan planları, Ariel Şaron’un sırdaşı ve 2005’te İsrailli yerleşimcilerin Gazze’den çıkmaları müzakerelerini yürütmüş birisi olan Dov Weisglass, lafı dolandırmadan açıklıyordu. İsrail ve yancılarında büyük bir jest olarak selamlanan bu geri çekme aslında dikkatle sahnelenen bir “milli travma” idi; İsrail’deki bilgili yorumcular ve bu arada ülkenin önde gelen sosyoloğu, merhum Baruch Kimmerling böyle alay ediyorlardı. Aslında olan şey ise, Şaron’un önderlik ettiği İsrailli şahinlerin, illegal yerleşimcileri harap olmuş Gazze’de çok büyük maliyetlerle ayakta tutulan sübvansede edilmiş yerleşimlerden İsrail’in elinden çıkarma niyetinin olmadığı diğer işgal bölgelerindeki sübvansede edilmiş yerleşimlere nakletmenin mantıklı olduğunu fark etmeleriydi. Bunları basitçe nakletmek yerine, dünyaya çocukların askerlere evlerini yıkmamaları için

²³ age.

²⁴ Roma Rajpal Weiss, “Interview with Raji Sourani”, *Qantara*, 16 Temmuz 2014.

yalvarması ve bu esnada anlamı gayet açık olan “Bir daha asla,” çılgınlıklarının atılması görüntülerini vermek açıkça daha kullanışlıydı. Komediye daha da belirgin hale getiren ise, bunun İsrail 1982’de Sina Yarımadası’nın Mısır’a ait kısmını boşaltmak zorunda kaldığında sergilenen travmanın bir kopyası olmasıydı. Fakat bu sahne hem yurttan hem de yurtdışındaki hedef kitleyi gayet iyi yakaladı.

Weisglass, yerleşimcilerin Gazze’den diğer işgal topraklarına nakledilmesine dair kendi tanımını getiriyordu: “Amerikalılarla fiilen anlaştığım şey şu, [Batı Şeria’daki esas yerleşim bloklarına] hiçbir şekilde dokunulmayacak ve geri kalanlara da Filistinliler, Finlilere dönüşene kadar dokunulmayacak”; tabii yabancı bir iktidar tarafından yönetilmeyi sessizce kabullenecek değişik türden Finlilere. Weisglass, “Bunun önemi siyasi sürecin dondurulmasında yatıyor,” diye devam ediyordu. “Ve bu süreci dondurduğun zaman Filistin devletinin kuruluşunu da engellersin, mülteciler, sınırlar ve Kudüs hakkındaki tartışmaları da. Gerçekten de, Filistin devleti denen içerimleri de dahil bütün bu paket bizim ajandamızdan süresiz olarak çıkmıştır. Ve bütün bunlar [Başkan Bush’un] yetkisi ve izni ve Amerikan Kongresi’ne bağlı her iki meclisin de icazetiyle gerçekleşmiştir.”²⁵

Wiesglass, Gazzelilerin “perhiz yapma durumunda” kalabileceklerini “fakat onları açlıktan öldürmeyeceklerini” açıklıyordu (gerçi bu durum İsrail’in kaybolan itibarına çare olmazdı).²⁶ Bir yandan o çok övülen teknik kabiliyetleriyle İsrailli uzmanlar, Gazzelilerin hayatta kalmak için bir günde ne kadar kaloriye ihtiyaç duyduklarını tam olarak belirlerken, diğer yandan da onları ilaç ve diğer yaşamsal araçlardan mahrum ediyordular. İsrail askeri kuvvetleri, onları karadan, denizden ve havadan kuşatıyorlar ve Britanya Başbakanı David Cameron’ın isabetle tanımladığı üzere bir tür açık hava hapishanesine mahkûm edi-

25 Ari Shavit, “The Big Freeze”, *Ha’aretz*, 7 Ekim 2004.

26 Conal Urquhart, “Gaza on Brink of Implosion as Aid Cut-Off Starts to Bite”, *Guardian*, 15 Nisan 2006.

yorlardı. İsraililerin bölgeden çıkartılmasıyla bunlar Gazze'yi bütünüyle kontrol altına alarak, uluslararası hukuka göre işgalci güç olmuşlardı. Ve bu hapishanenin duvarlarını daha da sıkı kapatmak için İsrail, Filistinlileri sınır boyunca geniş bir bölgeden çıkartıyordu, ki bu bölge Gazze'de az bulunan ekilebilir alanların üçte biri veya biraz daha fazlasını oluşturunuyordu. Bunun gerekçesi İsraililerin güvenliğiydi ve bu güvenlik ya sınırın İsrail tarafında bir güvenli bölge oluşturarak veya vahşi kuşatmayı ve diğer eziyetleri sonlandırarak sağlanabilirdi.

Resmi hikâye, İsrail, Gazze'yi orada bir devlet kurulabilsin umuduyla yüce gönüllülükle Filistin'e teslim ettikten sonra, Filistinliler İsrail'i aralıksız roket saldırılarına maruz bırakarak ve baskı altında tuttukları halkı şehit olmaya zorlayıp böylelikle İsrail'in kötü gösterilmesini sağlayarak, gerçek tabiatını göstermişlerdi. Hakikat ise daha farklıydı.

İsrail askerleri işgali olduğu gibi bırakıp çekildikten birkaç hafta sonra Filistinliler büyük bir suç işlediler. Ocak 2006'da, gözlemcilerin dikkatle izlediği serbest seçimlerde yanlış yönde oy kullanarak parlamentolarının kontrolünü Hamas'a verdiler. İsrail medyası sürekli Hamas'ın ülkeyi yok etmeye uğraştığını söylüyordu. Gerçekte ise, Hamas liderleri, kırk yıl boyunca Amerika Birleşik Devletleri ve İsrail'in engellediği uluslararası konsensüsle uyumlu bir şekilde iki devletli çözümü kabul edeceklerini defalarca beyan etmişlerdi. Buna mukabil, nadiren sarf edilen birkaç anlamsız laf bir kenara bırakılırsa, İsrail, Filistin'i yok etmeye uğraşmaktadır ve bu mükellefiyetini de ifa etmektedir.

Doğru, İsrail, Başkan Bush tarafından ortaya atılan ve Amerika Birleşik Devletleri, Avrupa Birliği, Birleşmiş Milletler ve Rusya'dan oluşan "dörtlü" tarafından izlenmesi düşünülen, iki devletli çözüme kavuşturacak "yol haritasını" kabul etmişti. Fakat yol haritasını kabul ettikten sonra Başbakan Şaron birdenbire onu hükümsüz kılacak on dört çekince eklemişti. Meselenin içyüzünden konuyla ilgili eylemciler haberdarlar fakat bunlar kamunun genelinde ancak Jimmy Carter'ın *Palestine: Peace Not*

Apartheid kitabıyla bilinirliğe kavuştu.²⁷ Ve medyadaki haberlerde ve yorumlarda hâlâ bunların üstü örtülüyor.

İsrail’de hükümetteki parti olan Netanyahu’nun Likud’unun (gözden geçirilmemiş) 1999 tarihli parti programı “Şeria ırmağının batısında bir Filistin Arap devletini açıkça reddetmektedir.”²⁸ Ve anlamsız bildirgeleri saplantı haline getirenler için söyleyelim, Likud’un ana bileşeni olan Menahem Begin’in partisi Herut, Ürdün’ün her iki tarafındaki toprakların İsrail ülkesine ait olduğunu kabul eden kurucu doktrini hâlâ terk etmiş değil.

Filistinlilerin Ocak 2006’da işledikleri suç derhal cezalandırıldı. Amerika Birleşik Devletleri ve İsrail, utangaçça peşleri sırayan Avrupa’yla birlikte, gaflet ve dalalet içindeki halka yönelik sert yaptırımlar getirdiler ve İsrail de şiddetini pekiştirdi. Saldırıların keskin bir şekilde arttığı haziran itibariyle İsrail, Gazze’nin kuzeyine 7700’den fazla roket fırlatmıştı bile.²⁹

Amerika Birleşik Devletleri ve İsrail, seçilmiş hükümeti düşürmek üzere çabucak askeri darbe planları yapmaya başlamışlardı. Hamas bu planları boşa çıkartma küstahlığını yapınca İsrail saldırıları ve kuşatma çok daha ciddi bir hal aldı ve Hamas’ın Gazze Şeridi’ne zorla el koyduğu iddiasıyla gerekçelendirildi.

O zamandan bu yana süregiden dehşet verici kayıtlara bir kez daha göz atmamıza gerek yok. Acımasız kuşatma ve vahşi saldırılar, “çimleri biçme” fasıllarıyla kesintiye uğradı. İsrail’in kullandığı bu keyifli deyim, “müdafaa savaşı” diye adlandırdığı şey esnasında yaptığı su birikintisinde balık avlama operasyonunu ifade ediyordu.

Ne zaman çimler biçilip umutsuz halk bir şekilde tahribattan ve cinayetlerden fırsat bularak yeniden toparlanmaya çalışı-

27 Jimmy Carter, *Palestine: Peace Not Apartheid*, Simon and Schuster, New York, 2006.

28 Knesset web sitesinin arşiv kopyası, “Likud-Platform”, http://web.archive.org/web/20070930181442/http://www.knesset.gov.il/elections/knesset15/elikud_m.htm.

29 “Israel: Gaza Beach Investigation Ignores Evidence”, İnsan Hakları İzleme Örgütü Raporu, 19 Haziran, <https://www.hrw.org/news/2006/06/19/israel-gaza-beach-investigation-ignores-evidence>.

yor, bir ateşkes anlaşması geliyor. İsrail'in de itiraf ettiği üzere, İsrail yeniden şiddet kullanıp ateşkesi ihlal edinceye kadar Hamas düzenli olarak ateşkesi uyuyordu.

Son ateşkes, İsrail'in 2012'deki saldırısından sonra sağlandı. Her ne kadar İsrail tahripkâr kuşatmasını sürdürse de, İsrailli yetkililerin de itiraf ettiği üzere, Hamas ateşkesi uydu.³⁰ Haziran ayında işler değişti, zira El Fetih ve Hamas arasında bir birlik anlaşması sağlanarak Hamas'ın hiçbir şekilde katılmadığı bir teknokratlar hükümeti kurulmuş ve dörtlünün bütün talepleri kabul edilmişti. Doğal olarak İsrail öfkeye kapıldı, Obama hükümeti bunun onayını imzalarken daha da öfkelenildi. Birlik anlaşması yalnızca İsrail'in bölünmüş bir Filistin'le müzakere edilemez iddiasını baltalamış olmakla kalmıyordu, ayrıca uzun vadedeki Gazze'yi Batı Şeria'dan ayırma ve her iki bölgede de yıkıcı politikalar izleme hedefini de tehdit ediyordu.

Bir şeyler yapılmalıydı ve bu bakımdan karşılıklı kısa sürede bir fırsat çıktı. Üç İsrailli oğlan Batı Şeria'da öldürülmüştü. Netanyahu hükümetinin elinde oğlanların ölümüyle ilgili güçlü kanıtlar mevcuttu, fakat başka türlü davranarak Hamas'ı hedef alacak şekilde Batı Şeria'ya hücum başlatma fırsatı elde etti. Böylelikle korktukları birlik hükümetinin altını oymak ve İsrail baskısını keskin bir şekilde artırmak mümkün olacaktı.

Netanyahu, olayda Hamas'ın sorumluluğu olduğuna dair bilgi sahibi olduğu iddiasını ortaya attı. Bu da bir yalandı ve öyle olduğu erkenden anlaşılmıştı. Ortada en ufak bir kanıt yoktu. İsrail'deki önde gelen Hamas otoritelerinden biri olan Shlomi Eldar, neredeyse hemen katillerin muhtemelen El Halil'deki muhalif bir aşiretten olduklarını, bu aşiretin de Hamas tarafında çok uzun zamandır sorun çıkardığını aktarıyordu. Eldar şunları da ekliyordu: "Eminim ki Hamas liderliği bunlara yeşil ışık yakmamıştır, bunlar yalnızca harekete geçmek için doğru zamanın geldiğini düşündüler."³¹

30 Nathan Thrall, "Hamas's Chances", *London Review of Books* 36, no. 16 (21 Ağustos 2014), s. 10-12.

31 Jodi Rudoren ve Said Ghazali, "A Trail of Clues Leading to Victims and Heartbreak", *New York Times*, 1 Temmuz 2014.

On sekiz günlük hücum, korkulan birlik hükümetinin altının oyulmasıyla ve keskin bir şekilde artan İsrail baskısıyla başarıya ulaştı. İsrail askeri kaynaklarına göre, İsrail askerleri 419 Filistinliyi tutuklamıştı, ki bunların 335'i Hamas'la ilişkiliydi ve 6 kişiyi de öldürmüştü, ayrıca binlerce lokasyonda aramalar yapmış ve 350.000 dolar istimlak etmişti.³² İsrail ayrıca Gazze'de onlarca saldırı düzenlemiş ve 7 Temmuz'da 5 Hamas üyesini öldürmüştü.³³

Nihayet Hamas, İsraili yetkililerin aktardığına göre, on dokuz ay sonra ilk kez roketlerle karşılık vermişti ve bu da 8 Temmuz'daki Koruma Eşiği Operasyonu'nun bahanesini sağlamıştı.³⁴

İsrail'in ABD büyükelçisine göre Nobel Barış Ödülü'nü alması gereken ve kendi kendini "dünyanın en ahlaklı ordusu" ilan eden İsrail ordusunun yapıp ettikleri hakkında yeterince malzeme mevcut. Temmuz sonu itibarıyla, bin beş yüz civarında Filistinli öldürülmüştü ve bu sayı 2008-2009'daki Dökme Kurşun Harekâtı'nda işlenen suçların bilançosunu aşmaktaydı. Öldürülenlerin yüzde yetmişi sivil ve bunlar arasında yüzlerce kadın ve çocuk vardı.³⁵ İsrail'den de üç sivil öldürülmüştü.³⁶ Gazze'nin büyük bir kısmı enkaza çevrilmişti. Bombalamalar yapılırken verilen küçük duraklamalar esnasında insanlar akrabalarının parçalanmış cesetlerini veya evlerinin yıkıntılarında eşyalarını arıyorlardı. Gazze'deki ana güç kaynağına saldırılmış –bu ilk defa olmuyordu, İsrail'in bir spesiyaliydi– zaten sınırlı olan elektrik hepten kısılmıştı ve en kötüsü gerekli minimum temiz su erişimi de gitgide azalmaktaydı; bu da bir başka savaş suçuuydu. Bu esnada kurtarma ekiplerine ve ambulanslara defalarca saldırı yapıldı. Gazze'deki mezalim büyüdükçe İsrail amacının sınırdaki tünelleri yok etmek olduğunu iddia ediyordu.

32 Aynı yer.

33 "Live Updates: July 7, 2014: Rockets Bombard South, Hamas Claims Responsibility", *Ha'aretz*, 8 Temmuz 2014.

34 Aynı yer.

35 Jason Burke, "Gaza 'Faces Precipice' as Death Toll Passes 1400", *Guardian*, 31 Temmuz 2014.

36 "Live Updates: Operation Protective Edge, Day 21", *Ha'aretz*, 29 Temmuz 2014.

Dört hastaneye saldırıldı ve bu saldırıların her biri bir savaş suçuydu. Bunların ilki Gazze şehrindeki El Vefa Rehabilitasyon Hastanesi'ydi ve buraya İsrail kara kuvvetlerinin işgale başladığı gün saldırılmıştı. *New York Times*'ta karadan işgal hakkında yapılan bir haberin içinde birkaç satırla şunlar aktarılıyordu: “Doktorların söylediğine göre, elektrik kesilmeden ve ağır bombardımanlar binayı tamamen yok etmeden önce, toplam 17 hasta, 25 doktor ve hemşirenin tamamı olmasa da büyük kısmı binadan çıkartılmıştı. Hastane sözcüsü Dr. Ali Ebu Ryala ‘Onları ateş altında tahliye edebildik,’ dedi. ‘Hemşireler ve doktorlar hastaları sırtlarında taşımak zorunda kaldılar ve kimisi bu esnada merdivenlerden düştü. Hastanede daha önce görülmemiş bir panik yaşanıyor.’”³⁷

Daha sonra faaliyet gösteren üç hastaneye daha saldırı düzenlendi, yine hastalar ve personel kendi kendilerini kurtarmak zorundaydılar. İsrail'in işlediği suçlardan biri epey kınandı: İsrail ordusunun emirleri üzerine, enkaza çevrilmiş mahallelerini terk eden korku dolu 3300 mülteciyi barındıran bir BM okuluna düzenlenen saldırıydı bu. Öfkelenen UNWRA genel komiseri Pierre Krähenbühl, “İsrail kuvvetlerinin uluslararası hukuku böyle ciddi bir şekilde ihlal etmesini şiddetle kınıyorum. (...) Dünya bugün utanç içinde,” diyordu.³⁸ İsrail ordusu çok iyi bildiği bir mülteci sığınağına en az üç saldırı yapmıştı. “Cebeliye Kız Ortaokulu’nun tam lokasyonu ve burasının ülkedeki yerinden edilmiş binlerce insana ev sahipliği yapıyor oluşu, buranın güvenliğinin sağlanması amacıyla, on yedi kez İsrail ordusuna bildirilmişti,” diyordu Krähenbühl, “bunların sonuncusu dün gece saat dokuza on kala, ölümcül bombardımandan saatler önceydi.”³⁹

37 Jodi Rudoren ve Anne Barnard, “Israeli Military Invades Gaza, With Sights Set on Hamas Operations”, *New York Times*, 17 Temmuz 2014.

38 “UNRWA Strongly Condemns Israeli Shelling of Its School in Gaza as a Serious Violation of International Law”, Birleşmiş Milletler Yakındoğu Filistin Mültecilerine Yardım Ajansı, 30 Temmuz 2014, <http://www.unrwa.org/newsroom/official-statements/unrwa-strongly-condemns-israeli-shelling-its-school-gaza-serious>.

39 Aynı yer.

Saldırıyı ayrıca Birleşmiş Milletler'in normalde ketum genel sekreteri Ban Ki-moon tarafından da "şiddetle" kınanmıştı. "Uyuyan çocuklara saldırmaktan daha utanç verici bir şey olamaz," diyordu.⁴⁰ ABD'nin Birleşmiş Milletler büyükelçisinin ise bu İsrail saldırısında veya Gazze'ye yapılan saldırıların genelinde, "can veren çocuklar hakkında konuşurken boğazının düğümlendiğine" dair hiçbir kayıt yoktu.

Ama Beyaz Saray sözcüsü Bernadette Meehan tepkide bulundu ve şunları söyledi: "Ülkede İsrail askeriyesinin evlerini tahliye etmeleri çağrısı üzerine yerlerinden edilmiş binlerce Filistinlinin, Gazze'de BM tarafından gösterilmiş sığınaklarda güvende olmamalarından dolayı büyük bir endişe duyuyoruz. Gazze'de Birleşmiş Milletler tesislerinde saklanan silahlardan sorumlu olanları da ayrıca kınıyoruz." Bunu söylerken de bu tesislerin boş olduklarını ve silahların bunları oraya saklayanları çoktan kınamış olan UNRWA tarafından bulunduklarını atlıyordu.⁴¹

Daha sonra hükümet özel olarak bu suçu daha güçlü bir şekilde kınadı (bir yandan da İsrail'e daha fazla silah temin ediyordu). Bununla birlikte böyle yaparak Pentagon sözcüsü Steve Warren şunu aktarıyordu: "İsraillilerin, sivillerin hayatlarını koruma konusunda (...) yüksek standartlarına erişebilmek için daha fazla çaba göstermek zorunda oldukları açıkça ortaya çıkıyor"; yani yıllardır Amerikan silahlarını kullanırken gösterdiği yüksek standartlar.⁴²

Mültecilere sığınak vazifesi gören BM binalarına yapılan saldırılar da İsrail'in bir diğer spesiyali. Meşhur olaylardan biri, Kana'daki gayet iyi belirlenmiş BM mülteci sığınağının, Şimon Peres'in 1996'daki kanlı Gazap Üzümleri Harekâtı esnasında İsrail tarafından bombardımana tutularak, buraya sığınmış olan

40 "Secretary-General's Remarks to Media on Arrival in San Jose, Costa Rica", Birleşmiş Milletler, 30 Temmuz 2014, <http://www.un.org/sg/offthecuff/index.asp?nid=3503>.

41 Barak Ravid, "UN Chief Condemns 'Shameful' Shelling of School in Gaza", *Ha'aretz*, 30 Temmuz 2014.

42 Sudarsan Raghavan, William Booth ve Ruth Eglash, "Israel, Hamas Agree to 72 hour Humanitarian Cease-fire", *Washington Post*, 1 Ağustos 2014.

52'si çocuk 106 Lübnanlı sivilin öldürülmesiydi.⁴³ Emin olun ki, İsrail böyle bir eylemi yapmış tek ülke değil. Yirmi yıl önce, İsrail'in de müttefiki olan Güney Afrika, Angola içlerine doğru, Namibya direniş hareketi SWAPO'nun yönettiği Cassinga mülteci kampına yönelik bir hava saldırısı başlatmıştı.⁴⁴

İsraili yetkililer ordularının ne kadar da insani olduğundan bahsediyor, öyle ki, sakinlerini evlerini bombalayacakları konusunda bilgilendirecek kadar insani. İsraili gazeteci Amira Hass'ın sözleriyle, bu yapılan "kibirli bir şekilde kendini merhamet kılıfına sokmuş sadizm"dir. "Yüz binlerce insandan halihazırda hedef alınmış evlerini 10 kilometre ötede, aynı ölçüde tehlikeli bir başka yere gitmek üzere terk etmelerini isteyen bir ses kaydı mesajı."⁴⁵ Aslında bu açık hava hapishanesinde hiçbir yer İsrail sadizmi karşısında güvende değildir.

İsrail'in vesveselerinden kurtulmak kimileri için zor iştir. Gazze Katolik Kilisesi dünyaya çağrıda bulunarak, engelli çocuklara bakmaya vakfedilmiş bir bakımevi olan "İsa'nın Evi" sakinlerinin bağıllık sözünü açıklayan bir rahibin söylediklerini aktarıyordu. Bu çocuklar Kutsal Aile Kilisesi'ne nakledilmişlerdi çünkü İsrail o alanı hedef almaktaydı, fakat "Kısa süre sonra," diyordu rahip, "Gazze Kilisesi'ne tahliye emri geldi. Zeytun alanını bombalayacaklarmış ve insanlar kaçıyorlar. Sorun şu ki Rahip George ve üç Teresa Ana rahibesinde hareket edemeyen tam 29 engelli çocuk ve dokuz yaşlı hanım var. Onları götürmeyi nasıl becerecekler? Kudret sahibi birilerine ricacı olabilenler ve dua edebilenler lütfen elinden geleni yapsın."⁴⁶

Aslında bu iş zor olmamalıydı. İsrail çoktan El Vefa Rehabilitasyon Hastanesi'ne talimatı ulaştırmıştı. Ve neyse ki en azın-

43 Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi Belgesi 337, S/1996/337, 7 Mayıs 1996, http://un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/1996/337.

44 Annemarie Heywood, *The Cassinga Event: An Investigation of the Records*, National Archives of Namibia, 1996.

45 Amira Hass, "Reaping What We Have Sown in Gaza", *Ha'aretz*, 21 Temmuz 2014.

46 "Gaza: Catholic Church Told to Evacuate Ahead of Israeli Bombing", *Independent Catholic News*, 29 Temmuz 2014.

dan bazı devletler ellerinden geleni yaparak ricacı olmuşlardı. Beş Latin Amerika ülkesi; Brezilya, Şili, Ekvador, El Salvador ve Peru, büyükelçilerini İsrail’den çekmişler ve İsrail’in daha önceden işlediği suçlardan dolayı tepki olarak ilişkilerini kesmiş olan Bolivya ve Venezuela’nın izinden gitmişlerdi.⁴⁷ Bu ilkeli hareketler dünya ilişkilerindeki bir başka kayda değer göstergeydi, Latin Amerika kendini Batı hâkimiyetinden kurtarıyor, kendisini beş yüz yıl boyunca kontrol etmiş olanlara kimi zaman medeni bir davranış modeli gösteriyordu.

Açığa çıkan iğrenç şeyler, “dünyanın en ahlaklı başkanı”nın çok farklı bir tepki göstermesine sebep oldu, yani her zaman-kini: İsraillilerin duygularını paylaşma, Hamas’ı sert bir şekilde kınama ve her iki tarafa da sükûnet çağrısı. Ağustos ayı basın konferansında Başkan Obama, “çapraz ateşte yakalanmış” Filistinliler konusunda endişelerini ifade ederken, İsrail’in, diğerleri gibi, kendini savunma hakkını kuvvetle desteklediğini söylüyordu. Aslında herkesinkini değil, elbette ki Filistinlilerinkini hariç. Onların hiçbir şekilde kendilerini savunma hakları yoktu, özellikle de İsrail’in iyi davranışlar sergileyip sessiz sedasızlık normuna bağlı kalarak Filistinlilerin arazilerini çaldığında, onları evlerinden sürüp attığında, onları vahşi bir kuşatmaya maruz bıraktığında ve koruyucusundan edindiği silahlarla düzenli olarak onlara saldırdığında.

Filistinliler, siyah Afrikalılar gibidir. Örneğin Cassinga kampındaki Namibyalı mülteciler gibi. Savunma hakları bulunmayan teröristlerdir hepsi.

Yetmiş iki saatlik insani silah bırakışması 1 Ağustos günü sabah 8.00’de yürürlüğe girecekti. Neredeyse anında bozuluyordu. Gazze’deki El Mezan İnsan Hakları Merkezi’nin basın açıklamasına göre, ki bu kurum güvenilirliğiyle biliniyor, bunların güneyde Mısır sınırında bulunan Refah’taki bir saha çalışanı, sabah 8.05 sularında İsrail tarafından topçu atışı yapıldığını duymuştu. 9.30

47 “Five Latin American Countries Withdraw Envoys from Israel”, *Middle East Monitor*, 30 Temmuz 2014.

itibariyle, bir İsrail askerinin esir düştüğü raporları geldikten sonra, Refah'a yönelik yoğun hava ve topçu bombalamaları devreye girdi ve her ne kadar rakamlar doğrulanamıyor olsa da, muhtemelen onlarca insanı öldürdü ve yüzlercesini yaraladı. Zira insanlar ateşkes yürürlüğe girdikten sonra evlerine dönüyorlardı.

Bundan bir gün önce, 31 Temmuz'da, Gazze Şeridi'ndeki tek su sağlayıcı kurum olan Kıyı Belediyeleri Su Hizmetleri, yakıt yokluğundan ve personele yönelik sıkça yapılan saldırılardan dolayı artık su ve hıfzıssıhha hizmetleri sağlayamayacağını duyurmuştu. El Mezan İnsan Hakları Merkezi, o an itibariyle, "Gazze Şeridi'ndeki neredeyse bütün temel sağlık hizmetleri, su yokluğu, çöp toplama ve diğer çevre sağlığı hizmetlerinin yürütülememesinden dolayı durmuştu. Ayrıca UNRWA, su ve hıfzıssıhha hizmetlerinin durmasına bağlı olarak muhtemel hastalık yayılma riski hakkında uyarıda bulunmuştu," şeklinde rapor geçiyordu.⁴⁸ Bu esnada, ateşkes arifesinde, uçaklardan fırlatılan İsrail füzeleri bölgedeki kurbanları öldürmeye ve yaralamaya devam etmekteydi.

Sadizmin bu bölümü nihayet sona erdiği vakit, artık ne zaman olacaksa bu, İsrail, hiç kimse karışmaksızın "işgal toprakları"ndaki kriminal politikalarına devam etmekte serbest kalmayı umuyor. Gazzeliler de İsrail'in elindeki bu açık hava hapisanesinde normale dönmekte serbest olacaklar. O esnada Batı Şeria'da kendi mülklerinden geriye kalanlara İsrail'in el koymasını da barış içinde izleyebilecekler.

Eğer Amerika Birleşik Devletleri, İsrail'in işlediği suçlara verdiği kararlı ve fiilen tek taraflı desteği, ayrıca diplomatik çözüm konusundaki uzun süredir beklemede kalan uluslararası konsensüsü reddetmeyi sürdürürse, ortaya çıkacak sonuç muhtemelen böyle olacak. Fakat eğer Amerika Birleşik Devletleri bu

48 El Mezan İnsan Hakları Merkezi, "Humanitarian Truce Fails and IOF Employ Carpet Bombardment in Rafah Killing Dozens of People", basın açıklaması, 1 Ağustos 2014, <http://www.mezan.org/en/post/19290/Humanitarian+Truce+Fails+and+IOF+Employ+Carpet+Bombardment+in+Rafah+Killing+Dozens+of+people%3Cbr%3EAl+Mezan%3A+Death+Toll+Reaches+1%2C497%3B+81.8%25+Civilians%3B+358+Children+and+196+Women%3B+Excluding+Rafah>

desteği çekerse gelecek çok daha farklı olabilir. Bu durumda. Dışışleri Bakanı John Kerry'nin çağrıda bulunduğu Gazze'de "kalıcı barış" perspektifine doğru ilerlemek mümkün. Bu çağrı İsrail'de histerik bir kınamaya sebep olmakta çünkü bu ifade İsrail'in kuşatmasına, düzenli saldırılarına bir son verme çağrısı olarak yorumlanabilirdi. Hatta korkuncun da korkuncu, bu ifade "işgal toprakları"nın geri kalanında uluslararası hukukun uygulanması çağrısı olarak dahi yorumlanabilirdi.

Uluslararası hukuka bağılı kalmakla İsrail'in güvenliğine tehdit gelmez, aksine güvenliği sağlamlaştırır. Fakat kırk yıl önce İsraili General (ve daha sonra başkan olan) Ezer Weizman'ın da açıkladığı üzere, İsrail o vakit "şu anda barındırdığı boyut, ruh ve nitelik ölçüsünde" varlığını sürdüremezdi.⁴⁹

Yakın tarihte benzer örnekler mevcut. Vaktiyle Endonezyalı generaller de, Avustralyalı Dışışleri Bakanı Gareth Evans'ın Timor petrolünü çalmak üzere anlaşma yapmakta olduğu için "Endonezya eyaleti Doğu Timor" diye adlandırdığı yeri asla bırakmayacaklarına dair yeminler etmişlerdi. Yönetici generaller soykırım benzeri katliamların fiilen sürdüğü onlarca yıl boyunca Amerikan desteğini aldıkları müddetçe, hedefleri gerçekçi oluyordu. Nihayet, Eylül 1999'da, kayda değer iç ve uluslararası baskı altında, Başkan Clinton oyunun sona erdiği ve Doğu Timor'dan çabucak çekilecekleri konusunda bunları sessizce uyarıyordu. O esnada Evans da "sorumlulukları koruma" havarisi olarak yüceltileceği yeni bir kariyer ediniyordu kendine.⁵⁰

Bir başka alakalı örnek Güney Afrika'dır. 1958 yılında Güney Afrika'nın dışışleri bakanı, ABD büyükelçisini, her ne kadar ülkesi bir parya devleti olsa da, Washington'ın desteği sürdüğü müddetçe bunun bir önemi olmadığı konusunda temin ediyordu. Açıklamaların gayet doğru olduğu ortada; otuz yıl sonra, Ronald Reagan, *apartheid* rejimine verilen zımnî desteğin artık

49 Ezer Weizman, *Ha'aretz*'de yapılan konuşma, 20 Mart 1972.

50 Bkz. Lou Pingeot ve Wolfgang Obenland, "In Whose Name? A Critical View on the Responsibility to Protect", *Global Policy Institute*, Mayıs 2014, https://www.globalpolicy.org/images/pdfs/images/pdfs/In_whose_name_web.pdf.

bozulmasını isteyen son önemli kişi olmuştu, o vakte kadar rejim kendini sürdürebiliyordu. Birkaç yıl içinde Washington dünya-ya katıldı ve rejim çöktü. Sırf bu sebepten dolayı değil tabii ki; önemli faktörlerden birisi, Afrika'nın kurtuluşunda Küba'nın gözle görülür rolüydü, bu genelde Batı'da görmezden gelinmişti ama Afrika'da öyle olmamıştı.⁵¹

Kırk yıl önce İsrail, yayılmayı güvenliğe tercih ederek, Mısır'ın Sina'daki işgal edilen toprakları tahliye etme karşılığında önerdiği tam içerikli barış anlaşmasını reddetmişti, zira İsrail burada kapsamlı bir yerleşim ve kalkınma projesi başlatıyordu. İsrail bu politikaya o zamanda bu yana bağlıdır ve bu anlamda Güney Afrika'nın 1958'de yaptığı muhakemenin aynısını yapmıştır.

İsrail örneğinde, eğer Amerika Birleşik Devletleri dünyaya katılmaya karar verecek olursa, bunun etkisi çok daha büyük olur. Güç ilişkileri başka bir şeye izin vermez, ki bu durum Washington ne zaman İsrail'den o üstüne titrediği amaçlarından vazgeçmesini ciddi bir şekilde istese ortaya çıkmaktadır. Daha şimdiden, İsrail'in rücu edecek hiç kimsesi bulunmuyor. Benimsediği politikalar onu gıpta ile bakılan bir ülke konumundan korkulan ve tiksiniilen bir ülke konumuna getirdi ve bu gidişat kör kararlılıkla uygun adım ahlaki parçalanmaya ve muhtemelen nihai yıkıma doğru ilerlemeye devam ediyor.

Amerikan politikası değişebilir mi peki? İmkânsız değil. Yıllar içinde kamuoyu, özellikle de genç kamuoyu, ciddi bir şekilde kaymış durumda ve bu tamamen göz ardı edilemez. Birkaç yıldır Washington'ın kendi hukukuna uyması ve İsrail'e askeri yardımı kesmesi yönündeki kamusal talepler bakımından ciddi bir taban oluşmuş durumda. Amerikan hukuku "hükümeti uluslararası camia tarafından tanınmış insan haklarını büyük ölçüde ihlal eden hiçbir ülkeye, hiçbir güvenlik yardımının sağlanamayacağını" şart koşuyor. İsrail ise kesin olarak böylesine sürekli bir örnek oluşturmaktan dolayı suçludur. İşte bu yüzden Uluslara-

51 Bkz. Piero Gleijeses, *Visions of Freedom: Havana, Washington, Pretoria, and the Struggle for Southern Africa, 1976-1991*, University of North Carolina Press, Chapel Hill, 2013.

rası Af Örgütü, Gazze'deki Dökme Kurşun Harekâtı sırasında İsrail'e ve bu arada Hamas'a yönelik silah ambargosu uygulanması çağrısında bulunmuştu.⁵² Kanunun bu hükmünün yazarı olan Senatör Patrick Leahy, bunun spesifik olaylarda İsrail'e uygulanabilme potansiyelinden bahsetmişti ve iyi yönetilmiş eğitilmiş, örgütsel ve eylemsel çabalarla böylesi inisiyatifler başarıyla yürütülebilir görünüyor.⁵³ Böyle bir şey kendi içinde çok büyük bir etkide bulunabilir, aynı zamanda yalnızca İsrail'i kriminal davranışları sebebiyle cezalandırmak üzere değil, "uluslararası toplum"un bir parçası olmak ve uluslararası hukuk ve temel ahlaki ilkelere uymak üzere, ilerideki eylemler için bir sıçrama tahtası işlevi görebilir.

Bunca yıllık şiddet ve baskıya maruz kalmış Filistin'in trajik kurbanları açısından bundan daha önemli bir şey olamaz.

52 "Fuelling Conflict: Foreign Arms Supplies to Israel/Gaza", Uluslararası Af Örgütü, 23 Şubat 2009, https://www.amnesty.ie/sites/default/files/report/2010/04/Fuelling%20conflict_Final.pdf.

53 Barak Ravid, "U.S. Senator Seeks to Cut Aid to Elite PDF Units Operating in West Bank and Gaza", *Ha'aretz*, 16 Ağustos 2011.

Gece Yarısına Kaç Dakika Kaldı?

Eğer birtakım dünya dışı yaratıklar bir Homo sapiens tarihi derliyor olsalardı, takvimlerini pekâlâ iki döneme ayırabilirlerdi: NSÖ (nükleer silahlardan önce) ve NSS (nükleer silahlardan sonra). Tabii ikinci dönem 6 Ağustos 1945'te başlamıştı ve bu tarih, insan denen bu tuhaf türün utanç verici sonuna doğru geri sayımın da ilk günüydü. İnsanlar, kendilerini yok edecek etkili silahları icat edecek bilgiye ulaşmıştı, fakat kanıtların da ortaya koyduğu gibi, en berbat içgüdülerini kontrol edecek ahlaki ve fikri kapasiteye erişememişti.

NSS birinci güne, basit bir atom bombası olan Little Boy'un [Küçük Çocuk] "başarısı" damga vurmuştu. Dördüncü gün ise, Nagazaki, çok daha sofistike bir tasarımın ürünü olan Fat Man'ın [Şişman Adam] teknolojik "zaferine" şahit oldu. Beş gün sonra ise, resmi hava kuvvetleri tarihinde "büyük final" adı verilen şey gerçekleşti ve Japon şehirlerine yönelik bin uçaklık bir saldırı (çok büyük bir lojistik başarısıydı) yapılarak binlerce insan öldürüldü, bu esnada bombaların arasında "Japonya teslim oldu," broşürleri de düşüyordu. Başkan Truman, Japonya'nın teslim oluşunu, son B-29 uçağı daha üsse geri dönmemişken ilan ediyordu.¹

1 (der.) Wesley F. Craven ve James L. Cate, *The Army Air Forces in the World War II*, Cilt 5, University of Chicago Press, Chicago, 1953, s. 732-33; Makoto Oda, "The Meaning of 'Meaningless Death'", *Tenbo*, Ocak 1965'ten şurası için çevrildi: *Journal of Social and Political Ideas in Japan*, Ağustos 1966, s. 75-84. Ayrıca bkz. Noam Chomsky, "On the Backgrounds of the Pacific War", *Liberation*, Eylül/Ekim 1967, şurada tekrar yayımlandı: Noam Chomsky, *American Power and the New Mandarins: Historical and Political Essays*, New Press, New York, 2002.

NSS döneminin hayırlı olsunla başladığı ilk günler işte böyledi. Yetmişinci yılını idrak ettiğimiz şu günlerde ise hâlâ hayatta kaldığımız gerçeğinin nasıl bir mucize olduğu üzerinde kafa patlatmamız gerekiyor. Geriye de kim bilir kaç yılımız kaldı.

Nükleer silahları ve stratejiyi kontrol eden Amerikan Strateji Komutası'nın (STRATCOM) eskiden başında bulunan General Lee Butler, bu acımasız senaryolar üzerine birtakım düşünceler ortaya atmıştı. Yirmi yıl önce Lee, NSS döneminde “beceri, talih ve takdirilâhi sayesinde” hayatta kaldığımızı söylüyor “Ve sanıyorum bu sonuncusunun ağırlığı daha fazlaydı,” diye ekliyordu.² Daha sonrasında nükleer silah stratejileri geliştirmek ve bunları etkin bir şekilde uygulayacak kuvvetleri organize etmekle geçirdiği uzun kariyeri hakkındaki düşüncelerini kaleme alan Lee, pişmanlık içinde kendisini “nükleer silahlara olan imanın en gayretli koruyucularından biri” olarak tarif etmekteydi. “Fakat,” diye devam ediyordu, şimdi anlamıştı ki “bu silahların bize son derece büyük bela olduğu kanısını bütün inancımla taşıyor olduğumu beyan etmenin ağırlığı” bulunuyordu üzerinde. Şöyle soruyordu: “Nükleer silahlara sahip devletlerin nesilden nesle gelen liderleri gezegenimiz üzerinde hayatın devam etme ihtimali üzerinde güç dikte etme hakkını hangi otoriteye dayanarak zorla gasp edebilir? Daha da acili, deliliğimiz karşısında titreyerek durmamız ve bunun en ölümcül alametlerini ortadan kaldırmak için kararlılıkla birleşmemiz gereken bir anda böylesi nefes kesici bir küstahlık nasıl oluyor da hâlâ ısrarla sürebiliyor?”³

Butler, komünist dünyaya yönelik otomatik tam güçle saldırma çağrısında bulunan 1960 yılı Amerikan stratejik planını, “Hayatımda incelediğim en absürt ve en sorumsuz belge,” diye tanımlıyordu.⁴ Bunun Sovyet mukabili belki daha bile çılgıncaydı. Fakat hesaba katmak lazım gelir ki bu duruma eşlik eden

2 General Lee Butler, Kanada Nükleer Silah Karşıtları Ağı'ndaki konuşma, Montreal, Kanada, 11 Mart 1999.

3 General Lee Butler, “At the End of the Journey: The Risks of Cold War Thinking in a New Era”, *International Affairs* 82, no. 4 (Temmuz 2006), s. 763-769.

4 General Lee Butler, Kanada Nükleer Karşıtları Ağı'ndaki konuşma, 11 Mart 1999.

faktörler de var ve bunların arasında hayatta kalmayı tehdit eden olağanüstü tehlikeleri kolayca kabullenmiş olmanın rolü hiç de az değil.

SOĞUK SAVAŞ'IN İLK YILLARINDA HAYATTA KALMA

Akademideki ve entelektüel söylemdeki yerleşik doktrine göre, devlet politikasının birinci amacı “ulusal güvenlik”tir. Buna karşılık, bu Ulusal Güvenlik Doktrini’nin halkın güvenliğini kapsamadığına dair yeterince kanıt mevcut. Kayıtlar gösteriyor ki, örneğin, nükleer silahlar sebebiyle bir anda yok olma tehlikesi, politika planlamacılarının sahip oldukları endişeler arasında üst sıralarda yer almamakta. Durumun bu olduğu evvelce çok görüldü ve halihazırda da geçerliliğini korumaya devam ediyor.

NSS ilk dönemde, Amerika Birleşik Devletleri ezici bir şekilde güçlüydü ve dikkate şayan düzeyde bir güvenliğin keyfini sürmekteydi: Bulunduğu yarımküreyi, Atlantik ve Pasifik okyanuslarını, aynı şekilde okyanusların öbür taraftaki kıyılarını kontrol ediyordu. İkinci Dünya Savaşı’ndan uzun süre önce, daha o zamandan dünyanın en zengin ülkesi olmuştu ve mukayese kabul etmez avantajlara sahip durumdaydı. Savaş esnasında diğer sanayi ülkelerinin ekonomileri tahribata uğrarken veya ciddi şekilde zayıflarken, Amerikan ekonomisi hızla geliyordu. Yeni dönem başladığında, Amerika Birleşik Devletleri, dünya zenginliğinin yaklaşık yarısına ve bundan daha bile yüksek imalat kapasitesine sahip durumdaydı.

Bununla birlikte, potansiyel bir tehdit söz konusuydu: Nükleer başlıklı uluslararası balistik füzeler. Bu tehdit nükleer politikaları inceleyen standart akademik çalışmalarda tartışılıyor ve bu çalışmalar yüksek düzeyde kaynaklara erişim sağlanarak yürütülüyordu: Örneğin, Kennedy ve Johnson’ın başkanlıkları esnasında ulusal güvenlik danışmanlığı yapmış McGeorge

Bundy'nin kitabı *Danger and Survival: Choices About the Bomb in First Fifty Years*.⁵

Bundy şunları yazmıştı: "Eisenhower hükümeti döneminde balistik füzelerin zamanında geliştirilmiş olması, bu sekiz yıllık dönemin en büyük başarılarından biridir. Yine de hem Amerika Birleşik Devletleri'nin hem de Sovyetler Birliği'nin eğer bu füzeler asla geliştirilmemiş olsalardı bugün çok daha az nükleer tehlike altında olacaklarını kabul ederek başlamak doğru olacaktır." Sonrasında öğretici bir yorumda bulunuyordu: "Her iki hükümetin de içinden veya dışından balistik füzelerin bir anlaşma vasıtasıyla bir şekilde yasaklanmasını söyleyen hiçbir teklifin o dönem gelmediğinin farkındayım."⁶ Kısacası, Amerika Birleşik Devletleri'ne yönelik tek ciddi tehdidi, yani Sovyetler Birliği ile girişilecek bir nükleer savaşta kati şekilde yok olma tehdidini engellemeye çalışacak hiçbir düşünce, açıkça anlaşıldığı üzere, ortada yoktu.

Bu tehdit masadan kaldırılmış olabilir miydi? Elbette ki bundan emin olamayız, fakat bu gayet mümkündü. Endüstriyel kalkınma ve teknolojik sofistikasyon konusunda geride olan Ruslar, çok daha tehditkâr bir atmosfer içindeydi. Bu yüzden onlar gözle görülür bir şekilde bu tür silahlar karşısında Amerika Birleşik Devletleri'ne nazaran daha savunmasız durumdaydılar. Silahsızlanma imkânlarını araştırarak fırsatlar yaratılabiliyordu, fakat o dönemin sıra dışı histerisinde bunlar çok zor fark edilirdi. Ve bu histeri hakikaten de sıra dışıydı; o dönemki Ulusal Güvenlik Konseyi Bildirisi NSC-68 türünden merkezi ve resmi belgelerdeki retorik incelenecek olursa bunların epey şoke edici olduğu görülecektir.

Tehdidi azaltabilecek muhtemel fırsatlara dair bir emare, 1952'de Sovyet lideri Joseph Stalin tarafından, düşman bir askeri ittifaka katılmaması şartıyla Almanya'nın serbest seçimler yapılarak birleşmesine izin verme teklifiydi. Almanya'nın Rusya'yı

5 McGeorge Bundy, *Danger and Survival: Choices About the Bomb in the First Fifty Years*, Random House, New York, 1988, s. 326.

6 age.

iki kez fiilen yok ederek korkunç bir bilanço'ya sebep olduğu geçmiş yarım yüzyılın tarihine bakacak olursak, bu hiç de ekstrem bir şart sayılmazdı.

Stalin'in teklifi, saygıdeğer siyaset yorumcusu James Warburg tarafından ciddiye alınmıştı, fakat teklif o dönem çoğunlukla ya görmezden gelindi veya alay konusu oldu. Yakın zamanki akademik yayınlar farklı bir bakış açısı geliştirmeye başladılar. Keskin bir komünist-Sovyet karşıtı olan akademisyen Adam Ulam, Stalin'in yaptığı teklifin durumunun "henüz çözülmemiş bir gizem" olarak tanımlıyordu. Washington, "aşağılayıcı ve ikna etmekten uzak" olduğu gerekçesiyle, "hiçbir çaba sarf etmeden Moskova'nın inisiyatifini açıkça reddetmişti." Politik, akademik ve genel fikri başarısızlık "temel soru"yu ortada bırakıyordu, diye ekliyordu Ulam: "Stalin yeni kurulmuş Demokratik Alman Cumhuriyeti'ni hakiki demokrasinin sunağında kurban etmeye gerçekten hazır mıydı?"⁷ (Ki bunun hem dünya barışı hem de Amerikan güvenliği için çok büyük sonuçları olurdu.)

Yakın zamanda Sovyet arşivlerinde yapılmış araştırmaları gözden geçirirsek, en saygıdeğer Soğuk Savaş araştırmacılarından biri olan Melvyn Leffler, birçok araştırmacının "[Lavrenti] Beria'nın -[Rus] gizli polisin başında bulunmuş olan meymenetsiz ve acımasız kişi- Kremlin'in Batı'ya Almanya'nın birleşmesi ve tarafsızlaşması teklifi sunmasını önerdiğini" keşfettiklerinde şaşkınlığa uğradıklarını söylüyor. Zira bu teklif, "Doğu-Batı gerilimlerini azaltmak amacıyla Doğu Alman komünist rejimini kurban etmeyi" ve Rusya'daki iç siyasi ve iktisadi şartları geliştirmeyi (Almanların NATO'ya katılımının önünü kapatma lehine çarçur edilen fırsatlardı bunlar) kabul etmek anlamına geliyordu.⁸

7 James Warburg, *Germany: Key to Peace*, Harvard University Press, Cambridge, MA, 1953, s. 189; Adam Ulam, "A Few Unresolved Mysteries about Stalin and the Cold War in Europe", *Journal of Cold War Studies* 1, no. 1 (Kış 1999), s. 110-116.

8 Melvyn P. Leffler, "Inside Enemy Archives: The Cold War Reopened", *Foreign Affairs* 75, no. 4 (Temmuz/Ağustos 1996).

Bu şartlar altında, Amerikan halkının güvenliğini ufuktaki en ciddi tehdit karşısında koruyabilecek anlaşmalara varılamaması imkânsızdı. Fakat bu ihtimal, açık bir şekilde görülüyor ki düşünülmedi bile ve bu da gerçek bir güvenlik endişesinin devlet politikalarında ne kadar az rol oynadığına dair çarpıcı bir gösterge.

KÜBA FÜZE KRİZİ VE ÖTESİ

Takip eden yıllarda bu sonuç tekrar tekrar vurgulanmıştı. Stalin'in ölümünden sonraki yıllarda Nikita Kruşçev, Rusya'da kontrolü eline aldığı anda, SSCB'nin kıyas kabul etmez avantajlara sahip, tarihin gördüğü en zengin ve güçlü ülke Amerika Birleşik Devletleri ile askeri alanda kapışamayacağını fark etmişti. Eğer Sovyetler iktisadi geriliğinden ve son dünya savaşının tahripkâr etkilerinden kurtulmak istiyorduyorsa, Sovyetler Birliği'nin silah yarışını tersyüz etmesi gerekiyordu.

Bu doğrultuda Kruşçev saldırı silahlarının gözle görülür şekilde karşılıklı azaltılması önerisini ortaya attı. İktidara yeni gelmiş Kennedy hükümeti teklifi değerlendirip reddetti, bunun yerine zaten epey ileride bulunan hızlı askeri büyümeye yüzünü döndü. Yakınlarda kaybettiğimiz Kenneth Waltz, ki Amerikan istihbaratıyla yakından ilintili diğer stratejik analistler onun söylediklerini desteklemekteydi, “Kruşçev konvansiyonel kuvvetlerin ciddi ölçüde azaltılmasını ve minimum caydırıcılık stratejisinin izlenmesini gerçekleştirmeye çalışmasına karşın”, Kennedy hükümetinin “dünyanın gördüğü en büyük stratejik ve konvansiyonel barış dönemi askeri takviye işine girişmiş” olduğunu “ve bunu stratejik silahlar dengesinin büyük ölçüde Amerika Birleşik Devletleri lehine olmasına rağmen yaptığımızı” yazıyordu. Bir kez daha, devlet ulusal güvenliğe zarar verme yolunu seçerken bir yandan da devlet iktidarını güçlendiriyordu.

Bu yıllarda Amerikan takviyelerine karşılık Sovyet tepkisi, Ekim 1962'de Küba'ya nükleer füzeler yerleştirerek dengeyi en azından hafifçe düzeltmekti. Bu hamle ayrıca kısmen Kennedy'nin Fidel

Castro'nun Küba'sına karşı yürüttüğü terör seferberliğinden de kaynaklanıyordu, zira Rusya ve Küba'nın biliyor olmaları muhtemel olduğu üzere tam o ay Küba'nın işgaline hazırlanılıyordu. Takip eden “füze krizi”, Kennedy'nin danışmanı ve sırdaşı tarihçi Arthur M. Schlesinger Jr.'ın sözleriyle, “tarihteki en tehlikeli an” idi. Kennedy'nin serinkanlı cesaretinin ve kriz zirve yaptığında verdiği kararlardaki devlet adamlığının çokça övülmesi gerçeği az önemli bir şey değil, her ne kadar devlet akli ve kişisel imajı için halkı gereksizce olağanüstü risk altına atmış olan kişi yine kendisi olsa da.

On yıl sonra, 1973 İsrail-Arap savaşının son günlerinde, o dönem Başkan Nixon'ın ulusal güvenlik danışmanı Henry Kissinger, nükleer alarm sinyali verdi. Amaç, İsrail zaferini kesinleştirmek amacıyla hazırladığı hassas diplomatik manevralarına Rusların karışmaması için uyarıda bulunmaktı (tabii bu zafer de sınırlı düzeyde olacaktı, böylelikle ABD tek taraflı olarak bölgede kontrol sahibi olabilecekti). Ve manevralar sahiden de hassastı: Amerika Birleşik Devletleri ve Rusya tarafları ortaklaşa ateşkese zorladılar fakat Kissinger, İsraillileri bu ateşkesi göz ardı edebilecekleri yönünde gizlice bilgilendirdi. Bunun akabinde Rusları ötede tutup korkutma amaçlı nükleer alarm hamlesi geldi. Amerikalıların güvenliği de her zamanki durumunu korudu.⁹

On yıl sonra Reagan hükümeti, Rus hava savunmalarını araştırma amacıyla hava ve deniz saldırıları simülasyon operasyonlarını başlattı ve Rusların saptanması niyetiyle üst düzey nükleer alarm verildi. Bu eylemler çok gergin bir anda yapılmıştı: Washington, Avrupa'da; Moskova'ya beş dakikalık uçuş mesafesinde Pershing II stratejik füzelerini yerleştiriyordu. Ayrıca Başkan Reagan, Rusların her iki tarafta da standart füze savunma anlamına gelene ilk vuruş silahı olarak anladığı Stratejik Savunma İnisiyatifi (Yıldız Savaşları) programını ilan etmişti. Ve diğer gerginlikler de artmaktaydı.

9 Noam Chomsky ve Irene Gendzier, “Exposing Israel's Foreign Policy Myths: The Work of Amnon Kapeliuk”, *Jerusalem Quarterly* 54, Yaz 2013.

Doğal olarak bu hareketler, ABD'nin aksine oldukça kırılğan durumda olan ve defalarca işgal edilip fiilen tahrip edilmiş Rusya'da büyük bir alarm sebebiyet verdi. Bu da 1983'te büyük bir savaş paniğine yol açtı. Yeni yayımlanmış arşivler, tehlikenin daha evvelden tarihçilerin varsaydıklarından bile çok daha ciddi olduğunu ortaya çıkarıyor. "Savaş Paniğinin Sebebi Gerçekti" başlıklı üst düzey bir Amerikan istihbarat çalışması, Amerikan istihbaratının Rusların endişelerini ve Rus tarafından önleyici bir nükleer atış tehdidini hafife almış olabileceği sonucuna varıyor. *Journal of Strategic Studies*'te yer alan bir yazıya göre bu alıştırmalar "önleyici bir nükleer atışın peşrevini teşkil edecekti neredeyse."¹⁰

2013 Güzü'nde öğrendiğimiz üzere, durum bundan bile daha tehlikeliymiş. Bu tarihte BBC, dünyanın tamamını tehdit eden işbu gelişmelerin tam ortasında, Rusya'nın erken uyarı sistemlerinin Amerika Birleşik Devletleri tarafından gelmekte olan bir füze saldırısı saptadığı, böylece nükleer sistemini en üst alarm düzeyine çıkardığını aktardı. Sovyet askeri protokolü nükleer bir saldırıya aynı şekilde karşılık vermektir. Çok şükür, o sırada nöbetteki yetkili Stanislav Petrov emirlere itaat etmeme ve üstlerine uyarıyı rapor etmeme kararı vermişti. Daha sonrasında resmi bir kınama alacaktı bu yüzden. Ve bu kusuru yüzünden bizler hâlâ bunları konuşma fırsatı bulabiliyoruz.¹¹

Halkın güvenliği Reagan hükümetinin plancıları için de, tıpkı evvelkilerde olduğu gibi, yüksek bir öncelik değildi. Ve hatta yıllardır yaşanmakta olan felakete yakın birçok nükleer kazayı (bu olayların birçoğu Eric Schlosser'in tüyler ürpertici çalışması *Command and Control*'de ele alınmaktadır)¹² bir kenara koyacak

10 Benjamin B. Fischer, "A Cold War Conundrum: The 1983 Soviet War Scare", İstihbarat Çalışmaları Merkezi, 7 Temmuz 2008, <https://www.cia.gov/library/center-for-the-study-of-intelligence/csi-publications/books-and-monographs/a-cold-war-conundrum/source.htm>; Dmitry Dima Adamsky, "The 1983 Nuclear Crisis—Lessons for Deterrence Theory and Practice", *Journal of Strategic Studies* 36, no. 1 (2013), s. 4-41.

11 Pavel Aksenov, "Stanislav Petrov: The man who may have saved the world", BBC News Europe, 26 Eylül 2013, <http://www.bbc.com/news/world-europe-24280831>.

12 Eric Schlosser, *Command and Control: Nuclear Weapons, the Damascus Accident, and the Illusion of Safety*, Penguin, New York, 2013.

olursak, bu durum bugüne kadar devam ediyor. Bir başka deyişle, General Butler'ın vardığı sonuçlara itiraz etmek pek güçtür.

SOĞUK SAVAŞ SONRASI DÖNEMDE HAYATTA KALMAK

Soğuk Savaş sonrası dönemdeki eylemler ve doktrinlerin çetelesi güven verici olmaktan çok uzaktır. Kendine saygısı olan her başkanın bir doktrini olması gerekir. Clinton Doktrini, “yapabileceğimiz zaman çok taraflı, yapmamız gerektiği zaman tek taraflı” sloganıyla özetlenebilirdi. Kongre'deki beyanlarda, “yapmamız gerektiği zaman” ifadesi çok daha eksiksiz açıklanmıştı: Amerika Birleşik Devletleri “kritik piyasalara, enerji kaynaklarına ve stratejik kaynaklara teklifsizce erişim” sağlamayı garantilemek için “tek taraflı askeri güç” seçeneğine başvurma yetkisini sahipti.¹³

Bu arada, Clinton döneminde STRATCOM, Sovyetler Birliği'nin çökmesinden hemen sonra yayımlanan, “Soğuk Savaş Sonrası Caydırıcılığın Esasları” başlıklı önemli bir çalışma hazırlamaktaydı ve Clinton, Sovyet lideri Mihail Gorbacov'a verilen sözlü vaatleri ihlal edercesine, Başkan George H. W. Bush dönemindeki NATO'yu doğuya doğru genişletme programını daha da geliştiriyordu; ki bunun günümüze de etkileri olmuştur.¹⁴ Bu çalışma, “Soğuk Savaş sonrası dönemde nükleer silahların rolü” ile ilgiliydi. Bundan çıkan asli sonuç, Amerika Birleşik Devletleri'nin ilk atış hakkını sağlaması zorunluluğuydu, karşısında nükleer silahlara sahip olmayan devletler olsa dahi. Da-

13 Başkan Bill Clinton, BM Genel Kurulu'ndaki konuşma, 27 Eylül 1993, <http://www.state.gov/p/io/potusunga/207375.htm>; Savunma Bakanı William Cohen, Başkan'a ve Kongre'ye Sunulan Yıllık Rapor: 1999, Savunma Bakanlığı, Washington, DC, 1999 http://www.history.defense.gov/Portals/70/Documents/annual_reports/1999_DoD_AR.pdf.

14 “Essentials of Post-Cold War Deterrence”, gizliliği kaldırılmış kısımlar şurada yayımlandı: Hans Kristensen, *Nuclear Futures: Proliferation of Weapons of Mass Destruction and US Nuclear Strategy*, British American Security Information Council, Ek 2, Temel Araştırma Raporu 98.2, Mart 1998.

hası, nükleer silahlar el altında hazırda olmalıydı çünkü bunlar “her türlü krizi veya çatışmayı gölgede bırakıyor” idi. Silahlar sürekli olarak kullanım altındaydı, tıpkı bir yere nişan aldığınızda silah kullanıyor fakat dükkânı soyarken silahı ateşlemiyor olunuz gibi (bu noktayı Daniel Ellsberg defalarca vurgulamıştı). Devamında STRATCOM, “Planlamacılar, rakip taraf için en çok neyin değerli olduğunu (...) belirleme konusunda çok rasyonel davranmamalı,” tavsiyesinde bulunuyordu. Basitçe her şey hedef alınmalıydı. “Kendimizi hepten rasyonel ve soğukkanlı tasvir etmek rencide edicidir. (...) Yaşamsal çıkarlarına saldırıldığında ABD’nin irrasyonel ve kindar davranabileceği, tasarladığımız ulusal personanın bir parçası olmalı. Bazı unsurların potansiyel olarak ‘kontrol dışı’ görünmeleri,” böylece daimi bir nükleer tehdit arz etmeleri, “[stratejik duruşumuz bakımından] yararlıdır”; bu BM Sözleşmesi’nin ciddi bir şekilde ihlal edilmesi anlamına geliyor, tabii birilerinin umurundaysa.

İlan edip durduğumuz soylu amaçlarımız üzerinde çok fazla durmayacağım burada. Hakeza, bu konu özelinde, dünyaya karşı kamçı görevi gören bu tehdidi ortadan kaldırmaya yönelik “iyi niyetli” çabalar ortaya koymak amacındaki Nükleer Silahların Yayılmasının Önlenmesi Anlaşması’yla getirilen zorunluluk üzerinde de. Bunun yerine kulaklarda çınlayan şey, Hilaire Belloc’un Maxim tüfeği hakkındaki meşhur dizelerinin bir adaptasyonu (büyük Afrikalı tarihçi Chinweizu’dan alıntılacak olursak):

*Ne olursa olsun, var bizde
Atom Bombası, onlara ne.*

Clinton’dan sonra tabii George W. Bush geldi. Sürekliliği göstermesi bakımından ilginçtir, kendisinin önleyici savaş kavramını alabildiğine onaylaması, Japonya’nın Aralık 1941’de Amerika’nın iki denizaşırı toprağındaki üslerine saldırısını da kolaylıkla kapsamaktadır. O dönem Japon askeriyesi, Boeing B-17 Uçan Kalelerinin acele ile montaj hattından çıkarılarak, “Honshu ve Kyushu’da bolca bulunan bambu ağaç yığınlarının

üzerine bombalı saldırılarda bulunarak imparatorluğun endüstriyel ciğerini yakıp kül etme” niyetiyle, bu üslure yerleştirilmiş olduklarının gayet farkındaydı. Başkan Franklin Roosevelt, Dışışleri Bakanı Cordell Hull ve Genelkurmay Başkanı General George Marshall tarafından da coşkuyla onaylanan savaşı öncesi planlarını, bu planların mimarı olan Hava Kuvvetleri Generali Claire Chennault işte böyle tarif ediyordu.¹⁵

Daha sonra Barack Obama geldi ve nükleer silahları ortadan kaldırmaya çalışma hakkında hoş sözler söylüyordu. Bir yandan da sonraki otuz yıl için Amerikan nükleer cephanesi için 1 trilyon dolar harcama planları yapıyordu. Monterey’deki Middlebury Uluslararası Çalışmalar Enstitüsü’ndeki James Martin Silahsızlanma Araştırmaları Merkezi tarafından yapılmış bir çalışmaya göre, bu miktar, askeri bütçe içinde “1980’lerde Ronald Reagan’ın başkanlığı altındaki yeni stratejik sistemlerin tedarik edilmesi için harcanan parayla kıyaslanabilecek” bir orana sahipti.¹⁶

Ayrıca Obama, siyasal kazanım için ateşle oynamaktan hiç çekinmedi. Mesela Usame bin Ladin’in ABD Donanması Özel Kuvvetleri (Navy SEALs) tarafından yakalanıp öldürölmesini ele alalım. Obama, Mayıs 2013’te ulusal güvenlik üzerine önemli bir konuşmasında bundan gururla bahsetmişti. Konuşmanın büyük kısmı haber yapılmıştı fakat önemli bir paragraf görmezden gelinmişti.¹⁷

Obama operasyondan övgüyle bahsetmiş fakat bunun norm olamayacağını eklemişti. “Sebebi,” demişti, risklerin “muazzam olmasıydı.” Her ne kadar, şans eseri bu gerçekleşmemişse de, “bunun Pakistan’la olan ilişkilerimize maliyeti ve Pakistan ka-

15 Michael Sherry, *The Rise of American Airpower: The Creation of Armageddon*, Yale University Press, New Haven, CT, 1987.

16 Jon B. Wolfstahl, Jeffrey Lewis ve Marc Quint, *The Trillion Dollar Nuclear Triad: US Strategic Nuclear Modernization over the Next Thirty Years*, James Martin Center for Nonproliferation Studies, Ocak 2014, http://cns.mii.edu/opapers/pdfs/140107_trillion_dollar_nuclear_triad.pdf. Ayrıca bkz. Tom Z. Collina, “Nuclear Costs Undercounted, GAO Says”, *Arms Control Today*, Temmuz/Ağustos 2014.

17 Beyaz Saray, Basın Sekreterliği Ofisi, “Remarks by the President at the National Defense University”, basın açıklaması, 23 Mart 2013, <https://www.whitehouse.gov/the-press-office/2013/05/23/remarks-president-national-defense-university>.

muoyunda onların topraklarına tecavüz etmiş olmamızdan dolayı gösterilen tepki (...) ciddi idi”.

Şimdi buna birkaç detay daha ekleyelim. Özel Kuvvetlere eğer Bin Ladin yakalanırsa istedikleri gibi çarpışabilecekleri talimatı verilmişti. Bunlar “kapsamlı bir ateş muharebesine karışacak olurlarsa”, kendi kaderlerine terk edilecek değillerdi; Amerikan askeriyesi onları oradan kurtarmak için bütün gücünü kullanacaktı. Pakistan’ın devletin egemenliğinin büyük ölçüde koruyucusu olan güçlü ve iyi eğitilmiş bir askeriyesi vardır. Ayrıca nükleer silahları da vardır ve Pakistanlı uzmanlar, cihatçı unsurların bu nükleer güvenlik sistemlerine sızmaları ihtimali hakkında endişeliler. Ayrıca halkın da Washington’ın *drone*’larla yürüttüğü terör seferberliği ve diğer politikaları sebebiyle canından bezdiği ve radikalleştiği bir sır değil.

Özel Kuvvetler halen Bin Ladin’inde bulunduğu mıntıkadayken, Pakistan Genelkurmay Başkanı Eşfak Pervez Kayani baskın konusunda bilgilendirildi ve o da askere “kimliği saptanamayan her türlü hava taşıtının önünü kesme” emrini iletti, ki kendisi bunun Hindistan’dan gelebileceğini düşünüyordu. Bu esnada, Kabil’de, Amerikan Savaş Komutanı General David Petraeus, eğer Pakistanlılar “savaş jetlerini havalandıracak” olurlarsa, “Savaş uçakları karşılık versin,” diye emir veriyordu.¹⁸

Obama’nın da dediği gibi, şans eseri en kötü senaryo gerçekleşmedi ve bu çok çirkin bir duruma sebebiyet verirdi. Fakat bu riskler kayda değmeyecek tepkilerle karşılandı. Veya müteakip yorumlarla.

General Butler’ın da müşahade ettiği üzere, şimdiye dek yok olmaktan kurtulmuş olmamız neredeyse bir mucize ve biz ecelmize susadığımız müddetçe takdiriilâhiden bu mucizeyi sürdürmesini ümit etmemiz daha az muhtemel.

18 Jeremy Scahill, *Dirty Wars: The World Is a Battlefield*, Nation Books, New York, 2013, s. 450, 443.

İhlallerin Hiç Kesilmediği Ateşkesler

26 Ağustos 2014'te hem İsrail hem de Filistin otoritesi, İsrail'in Gazze'de yürüttüğü, 2100 Filistinlinin ölümüne ve geniş arazilerin tahribatına sebep olan elli günlük saldırının ardından bir ateşkes anlaşması yapmayı kabul ettiler. Anlaşma hem İsrail'in hem de Hamas'ın askeri harekâtına bir son verme, ayrıca yıllardır Gazze'nin boğazını sıkı İsrail kuşatmasının hafifletilmesi çağrısı yapıyordu.

Bununla birlikte anlaşma, İsrail'in periyodik olarak tırmandırdığı Gazze saldırılarının her biri ertesinde varılan bir dizi ateşkesten yalnızca biriydi. Bu süreç boyunca, bu anlaşmaların şartları esas olarak aynı kaldı. İsrail açısından mutlak model, imzalanmasının akabinde anlaşmanın yükümlülüklerini hiçe saymak olagelmiş iken, Hamas ise İsrail şiddetinin keskin bir şekilde artıp da karşılık vermesine neden oluncaya kadar (ki bunun akabinde İsrail'in şiddeti daha da artacaktır) şartların yükümlülüklerine uymaktaydı. Bu gerginlikler İsrail jargonunda çoğunlukla “çimlerini biçmek” olarak adlandırılmakta; gerçi 2014 yılında İsrail operasyonu dehşete düşmüş bir Amerikan subayı tarafından çok daha doğru bir şekilde “toprağın üstünü yerinden kaldırmak” olarak tarif edilmişti.

Bu silah bırakışma serisinin ilk halkası, Kasım 2005'te İsrail ve Filistin otoritesi arasında varılan Hareket ve Erişim Anlaşması'ydı. Bu anlaşma, Gazze ve Mısır arasındaki Refah noktasında mal ihracatı ve insanların ulaşımı için geçiş açılması,

malların ithalat/ihracatı ve insanların ulaşımı için İsrail ve Gazze arasındaki geçişlerin sürekli işlemesi, Batı Şeria’da hareket etmeye yönelik engellerin azaltılması, Gazze’ye bir liman yapılması ve İsrail bombalamalarının tahrip ettiği Gazze havalimanının yeniden açılması çağrısında bulunuyordu.

İsrail yerleşimcilerini ve askeri kuvvetlerini Gazze’den çektikten kısa bir süre sonra anlaşmaya varılmıştı. Geri çekilmenin gerekçesini, dönemin başbakanı Ariel Şaron’un sırdaşı, aynı zamanda müzakerelerden ve bunların uygulanmasından sorumlu olan Dov Weisglass, hoş gidecek bir sinizmle açıklıyordu. Operasyonun amacını özetleyen Weisglass, “Geri çekilme aslında formaldehittir. Gerekli olan formaldehit miktarı tedarik edilmekte, böylelikle Filistinlilerle hiçbir siyasi süreç olmayacak.”¹

İşin arka planında İsraili şahinler, zaten altı üstüne gelmiş Gazze’de birkaç bin yerleşimciyi uluslararası hukuk tarafından hukuk dışı görülen sübvansiyonlu yerlerde tutmak için müthiş kaynaklarla yatırım yapmak yerine, Batı Şeria’da yer alan ve İsrail’in elde tutma niyetinde olduğu yine hukuk dışı nitelikteki sübvansiyonlu yerlere bu yerleşimcileri transfer etmenin çok daha anlamlı olduğunu fark etmişlerdi.

Geri çekilme, barışı sürdürecektir asil bir girişim olarak resmedilmişti fakat gerçek çok daha başkaydı. İsrail hiçbir zaman Gazze’yi kontrol etme niyetinden feragat etmemişti ve bu sebeple de Birleşmiş Milletler, Amerika Birleşik Devletleri ve diğer devletler tarafından (İsrail hariç elbette) işgalci güç olarak görülmektedir. “İşgal toprakları”ndaki yerleşimin tarihi üzerine yaptıkları kapsamlı çalışmada, İsraili akademisyenler Idith Zertal ve Akiva Eldar, ülke “geri çekildiği” zaman aslında olmuş olan şeyi şöyle tarif ediyorlardı: Harabeye dönmüş topraklar “bir gün olsun İsrail’in askeri yolla burayı elinde tutmasından veya faturasını yaşayanların ödediği işgal bedelinden” kurtulamamıştı. Geri çekilmeden sonra, “İsrail, ardında kavrulmuş bir toprak, iğdiş edilmiş hizmetler ve ne bugünü ne yarını olan insanlar bı-

1 Ari Shavit, “The Big Freeze”, *Ha’aretz*, 7 Ekim 2004.

rakmıştı. Yerleşim alanları, aslında ülkeyi kontrol etmeye, ülkede yaşayanları heybetli bir askeri kudret yoluyla öldürmeye ve onların canlarına okumaya devam eden aydınlanmamış bir işgalcinin sert hamleleriyle yok edilmişti.”²

DÖKME KURŞUN VE BULUT SÜTUNU OPERASYONLARI

Kasım 2005’te imzalanan anlaşmayı ihlal ettirecek bir mazerete İsrail kısa zamanda kavuşmuştu. Ocak 2006’da Filistinliler büyük bir suç işlediler ve uluslararası gözlemcilerin dikkatle takip ettiği serbest seçimlerde “yanlış yönde” oy kullanarak parlamento’yu Hamas’ın ellerine verdiler. İsrail ve Amerika Birleşik Devletleri hemen ağır yaptırımlar uygulamaya girişerek “demokrasinin teşviki” ile ne kastettiklerini dünyaya açıktan anlattılar ve ne kadar da tanıdık bir prosedür ki, kısa süre sonra kabul edilemez seçilmiş hükümeti devirecek bir askeri darbe planlamaya başladılar. Hamas 2007’de darbeyi boşa çıkardığında, Gazze kuşatması daha da ciddi hale gelmişti ve düzenli İsrail saldırıları başlamıştı. Serbest seçimlerde yanlış yönde oy kullanmak yeterince kötüydü, fakat ABD tarafından planlanan bir askeri darbeyi boşa çıkarmak affedilmez bir küstahlıktı.

Haziran 2008’de yeni bir ateşkes anlaşmasına varıldı. Bunda da “yasaklanan ve Gazze’ye gitmesi engellenen bütün malların transferine izin vermek” için sınır geçişlerinin açılması çağrısı yapılıyordu. İsrail resmen kabul etti, fakat hemen sonrasında Hamas’ın elinde tuttuğu İsrailli bir asker olan Gilad Shalit’i serbest bırakana kadar anlaşmaya riayet etmeyeceğini duyurdu.

İsrail’in kendisinin ise Lübnan’da ve açık denizlerde çok eskilere kadar giden bir sivil kaçırma ve onları kimi zaman rehine olarak, hiçbir inandırıcı suçlama olmaksızın uzun süreler boyun-

2 Idith Zerval ve Akiva Eldar, *Lords of the Land: The War for Israel's Settlements in the Occupied Territories, 1967-2007*, Nation Books, New York, 2007, s. xii.

ca alıkoyma geçmişi vardır. Sivilleri müphem suçlamalarla veya hiçbir suçlama olmaksızın hapsedmek de ayrıca İsrail'in kontrol ettiği topraklardaki düzenli faaliyetlerinden biridir.

İsrail, yalnızca 2008'deki ateşkes anlaşmasını ihlal edecek şekilde kuşatmayı sürdürmekle kalmamış, ayrıca bunu büyük bir ihtimam göstererek, hatta Gazze'deki sayıları ciddi boyutları bulan resmi mültecilerle ilgilenen Birleşmiş Milletler Yakınoğu Filistin Mültecilerine Yardım Ajansı'nı bile stoklarını takviye etmekten alıkoyarak yapmıştı.³ 4 Kasım'da medya Amerikan başkanlık seçimlerine odaklanmış durumdayken, İsrail askeri Gazze'ye giriyor ve ondan fazla Hamas militanını öldürüyordu. Bu Hamas'ın füzeyle karşılık vermesine ve sonrasında karşılıklı ateş açılmasına sebebiyet vermişti. (Ölenlerin hepsi Filistinliydi.) Aralık sonlarında, Hamas ateşkesi yenilemeyi teklif etti. İsrail teklifi değerlendirdi fakat reddetti ve bunun yerine Dökme Kurşun Harekâtı'nı başlatmayı tercih etti. Bu, İsrail askerinin tüm gücüyle Gazze Şeridi'ni üç hafta boyunca istila ederek uluslararası ve İsrail insan hakları örgütleri tarafından gayet iyi belgelen-dirilmiş vahşetleri işlediği harekâtı.

8 Ocak 2009'da Dökme Kurşun son sürat ilerlerken, BM Güvenlik Konseyi oybirliğiyle bir karar aldı (Amerika Birleşik Devletleri çekimser kalmıştı) ve "İsrail'in tamamen geri çekilmesine, herhangi bir engelle karşılanmaksızın Gazze'ye yemek, yakıt ve tıbbi bakım tedarik edilmesine, ayrıca silah ve mühimmat kaçakçılığını engelleyecek daha katı uluslararası anlaşmalara yol açacak şekilde acil ateşkes" çağrısında bulundu.⁴

Gerçekten de, öncekilere benzeyen yeni bir ateşkes anlaşmasına ulaşıldı, fakat buna yine gerçekten uyulmadı. Bir son-

3 Birleşmiş Milletler, "United Nations Relief, Works Agency for Palestine Refugees Copes with Major Crises in Three Fields of Operations, Commissioner-General Tells Fourth Committee", basın açıklaması, 29 Ekim 2008, <http://www.un.org/press/en/2008/gaspd413.doc.htm>.

4 Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi, "Security Council Calls for Immediate, Durable, Fully Respected Ceasefire in Gaza Leading to Full Withdrawal of Israeli Forces", basın açıklaması, 8 Ocak 2009, <http://www.un.org/press/en/2009/sc9567.doc.htm>.

raki çim biçme bölümüyle, yani Kasım 2012'deki Bulut Sütunu Operasyonu'yla da birlikte anlaşma tamamen çöktü. Bu iki tarih arasında olan biteni de ölenlerin sayısı üzerinden tasvir etmek mümkün: Gazze'den açılan ateş sonucu bir İsraili öldürüldü, İsrail ateşi sonucunda yetmiş sekiz Filistinli öldürüldü.⁵

Bulut Sütunu Operasyonu'nun ilk hareketi, Hamas'ın askeri kolunda üst düzey bir yetkili olan Ahmed El Caberi'nin öldürülmesi oldu. İsrail'in önde gelen gazetesi *Ha'aretz*'in yazarları müdürü Aluf Benn, Caberi'yi İsrail'in Gazze'deki "taşeron"u olarak tanımlıyordu, Gazze'de beş yıldan fazladır nispi sessizlik uygulamıştı. Her zamanki gibi, suikastın ardında bir mazeret vardı, fakat en doğru sebebi İsraili barış aktivisti Gershon Baskin açıklamıştı. Kendisi yıllardır Caberi ile doğrudan müzakarelere dahil olmuştu ve öldürülmesinden saatler önce Caberi'nin "eline İsrail'le daimi bir bırakışma anlaşması taslağı ulaştığını ve bunun İsrail ve Gazze Şeridi'ndeki politik gruplar arasında ateşin harlanması durumunda ateşkesi sürdürecektir mekanizmaları içerdiğini" aktarıyordu.⁶

Diplomatik çözüm tehdidi karşısında caydırıcılık sunma amacıyla tasarlanan İsrail eylemlerinin çok uzun bir sabıkası bulunmaktadır.

Bu çim biçme egzersizinden sonra bir başka ateşkes anlaşmasına varıldı. Bu anlaşma da, mevcut standart ifadeleri tekrar etmek suretiyle, her iki taraftan gelen askeri eylemlerin kesilmesi ve İsrail'in "geçişleri açması, insan hareketlerini ve mal transferini kolaylaştırması, sakinlerin serbest dolaşımına yönelik kısıtlamalardan ve sınır alanlarındaki sakinlerin hedef alınmasından kaçınması" ile birlikte Gazze kuşatmasına fiilen son verilmesi çağrısında bulunuyordu.⁷

5 Isabel Kershner, "Gaza Deaths Spike in 3rd Day of Air Assaults While Rockets Hit Israel", *New York Times*, 10 Temmuz 2014.

6 Amos Harel, Avi Issacharoff, Gili Cohen, Allison Kaplan Sommer ve haber ajansları, " Hamas Military Chief Ahmed Jabari Killed by Israeli Strike", *Ha'aretz*, 14 Kasım 2012.

7 Reuters, "Text: Cease-fire Agreement Between Israel and Hamas", *Ha'aretz*, 21 Kasım 2012.

Devamında olan biteni Uluslararası Kriz Grubu'nun Ortadoğu analisti Nathan Thrall incelemişti. İsrail istihbaratı Hamas'ın ateşkes şartlarına uyduğunu kabul ediyordu. "İsrail," diye yazıyordu Thrall, "bu nedenle anlaşmanın kendi tarafındaki ucunu tutmada teşvik edici çok az sebep buluyordu. Ateşkesi müteakip üç ay içerisinde İsrail kuvvetleri, Gazze'ye düzenli baskınlar yaptı; sınır boyundaki Filistinli çiftçileri ve hurda, moloz toplayanları bombaladı ve de teknelere ateş ederek balıkçıların Gazze sularının büyük bir kısmına erişimlerini engelledi." Bir başka deyişle, kuşatma hiçbir zaman son bulmamıştı. "Geçişler sürekli kapatılıyordu. Gazze içindeki sözde tampon bölgeler [Filistinlilerin buralara girmesi engellenmişti ve bunlar Gazze Şeridi'nin ekilebilir arazisinin üçte birini veya bundan fazlasını içeriyordu] yeniden oluşturuldu. İthalat azaldı, ihracat engellendi ve artık daha az Gazzeliye İsrail'e ve Batı Şeria'ya çıkma izni veriliyordu."⁸

KORUYUCU HAT OPERASYONU

Durumlar bu şekilde önemli bir olayın gerçekleştiği Nisan 2014'e kadar sürdü. İki büyük Filistinli grup, Gazze merkezli Hamas ve Batı Şeria'da El Fetih'in baskın olduğu Filistin otoritesi, bir birlik anlaşması imzaladı. Hamas önemli tavizler verdi; birlik hükümetinde üyelerinden veya müttefiklerinden hiç kimse olmayacaktı. Thrall'ın da gözlemlediği üzere Hamas, Gazze'nin yönetimini ciddi ölçüde Filistin otoritesine bıraktı. Birkaç binlik Filistin otoritesi güvenlik gücü buraya gönderildi, sınırlarda ve geçişlerde Filistin otoritesi muhafızlar yerleştirdi ve Hamas, Batı Şeria'daki güvenlik aygıtında hiçbir mukabil pozisyon almadı. Nihayet birlik hükümeti, Washington ve Avrupa Birliği'nin uzun zamandır istediği üç şartı kabul etti: Şiddet kullanmama, geçmiş anlaşmalara bağlılık ve İsrail'in tanınması.

8 Nathan Thrall, "Hamas's Chances", *London Review of Books* 36, no. 16 (21 Ağustos 2014), s. 10-12.

İsrail çileden çıktı. Hükümet hemen birlik hükümetiyle anlaşmayı reddettiğini ve müzakereleri iptal ettiğini açıkladı. Amerika Birleşik Devletleri ve dünyanın büyük kısmı birlik hükümetine yönelik desteğe imza atınca öfkesi tavan yaptı.

Filistin hükümetlerinin birleşmesine İsrail'in neden karşı çıktığına dair birçok gerekçe var. Bunlardan biri Hamas ile El Fetih arasındaki çatışmanın ciddi müzakerelere girişmeyi engellemek için elverişli bir mazeret sunuyor olması. Bölünmüş bir siyasi varlıkla kim müzakere edebilirdi? Daha da önemlisi, yirmi yıldan fazla bir süredir İsrail, Gazze ve Batı Şeria'yı birbirinden ayrılmaz bir ülkesel bütün ilan eden Oslo Anlaşmalarını ihlal ederek, Gazze'yi Batı Şeria'dan ayırmaya uğraşmıştı. Haritaya şöyle bir bakmak işin mantığını açıklıyor. Zira Gazze'den ayrılmış bir durumda, hiçbir Batı Şeria yerleşim bölgesinin dış dünya ile ilişkisi olamıyor.

Dahası İsrail, Filistinlileri çıkartarak Ürdün Vadisi'ni ele geçirmekte, burada yerleşimler kurmakta, kuyular kazmakta ve ayrıca bölgenin –Batı Şeria'nın yaklaşık üçte birine tekabül ediyor ve buradaki ekilebilir arazinin büyük kısmını içeriyor– eninde sonunda ele geçirilen diğer bölgelerle birlikte İsrail'e katılmasını kesinleştirmekteydi. Böylelikle geriye kalan Filistin kantonları tamamen hapsedilmiş olacaktı. Gazze'yle birleşme, kökleri işgalin başlarına kadar giden bu planları suya düşürebilirdi. Ayrıca bu planlar, Batı Şeria'daki derinlemesine yerleşimin mimarlarından biri olan eski Cumhurbaşkanı Şimon Peres gibi, genelde güvercin olarak nitelendirilen figürlerin de içinde bulunduğu büyük siyasi bloklar tarafından desteklenmekteydi.

Her zamanki gibi, işi bir sonraki gerilime taşıyacak bir bahane gereksinim duyuldu. Böylesi bir fırsat, Batı Şeria'daki yerleşim yerinden üç İsrailli çocuğun hunharca öldürülmesiyle ortaya çıktı. Bunu on sekiz gün süren ve ilk olarak Hamas'ı hedefleyen saldırılar takip etti. 2 Eylül'de *Ha'aretz*, yoğun soruşturmalardan ardından İsrail güvenlik birimlerinin, çocukların kaçırılması olayının Hamas'la doğrudan hiçbir bağı olmayan "bağımsız bir hücre tarafından gerçekleştirildiği" sonucuna vardıklarını akta-

rıyordu.⁹ O zamana dek, on sekiz günlük saldırılar korkulan birlik hükümetinin altını oyma konusunda başarılı olmuştu.

Hamas nihayet on sekiz ay içinde ilk defa roketlerle karşılık verdi ve İsrail'e 8 Temmuz'da Koruyucu Hat Operasyonu'nu başlatma bahanesini sağlamış oldu. Bu elli günlük operasyon, şimdiye dek, çim biçme egzersizlerinin en ekstremini oluşturuyor.

ADI HÂLÂ KONULMAMIŞ OPERASYON

İsrail on yıllardır sürdürdüğü Gazze'yi Batı Şeria'dan ayırma politikasını tersine çevirme ve ilk defa büyük bir ateşkes anlaşmasına riayet etme bakımından bugün elverişli bir konumda. En azından geçici olarak, komşu Mısır'da demokrasi tehdidi ortadan kalkmış ve General Abdülfettah El Sisi'nin sert askeri diktatörlüğü, Gazze'de kontrolü sağlamada İsrail için makbul bir müttefik olmuş durumda.

Filistin birlik hükümetinin Gazze sınırlarını kontrol için Filistin otoritesine bağlı ABD tarafından eğitilmiş kuvvetler yerleştirmiş olması ve muhtemelen hükümet işlerinin de hem bekası hem de mali durumu için İsrail'in eline bakan Filistin otoritesine kayması ile İsrail'in, Filistinlilere kalan yerleşim yerleri içinde onlara sınırlı bir özerklik vermekten korkması gereken çok bir şey yok.

Ayrıca Başbakan Benjamin Netanyahu'nun gözleminde haklılık payı var: "Bölgedeki birçok unsur, korku içinde giriştikleri mücadelelerinde, İsrail'in onların düşmanı değil dostu olduğunu bugün daha iyi anlıyor."¹⁰ İsrail'in önde gelen diplomasi muhabiri Akiva Eldar ise buna karşılık şöyle ekliyor: "Bütün bu 'bölgedeki birçok unsur', 1967 sınırları üzerinde bir Filistin devletinin kurulmasını öngören bir anlaşma ve de mülteci sorununa

9 Amos Harel, "Notes From an Interrogation: How the Shin Bet Gets the Low-down on Terror", *Ha'aretz*, 2 Eylül 2014.

10 Akiva Eldar, "Bibi Uses Gaza as Wedge Between Abbas, Hamas", *Al-Monitor*, 1 Eylül 2014.

yönelik adil, üzerinde anlaşılmış bir çözüm olmaksızın ufukta hiçbir cesur ve kapsamlı diplomatik hamle bulunmadığını da ayrıca anlıyor.” Ve İsrail’in ajandasında bunun olmadığına işaret ediyor.¹¹

Bazı bilgi sahibi İsrailli yorumcular, bilhassa köşe yazarı Danny Rubinstein, İsrail’in gidişatı tersine çevirmeye ve Gazze’nin boğazını sıkı ellerini gevşetmeye hazırlandığına inanıyor.

Göreceğiz.

Bu geçtiğimiz yılların sicili başka türlü olacağını söylüyor ve ilk emareler de pek hayırlı değil. Koruyucu Hat Operasyonu’nun bitişiyle İsrail, otuz yıldır Batı Şeria’daki en geniş toprağa (yaklaşık bin hektar) el koyduğunu ilan etti. İsrail Radyosu, bu el koymanın Yahudi çocukların “ Hamas militanları” tarafından öldürülmelerine cevaben yapıldığını aktardı. Bu cinayetlere misilleme olarak, bir Filistinli çocuk yakılarak öldürüldü, fakat hiçbir İsrail arazisi Filistinlilere verilmedi veya El Halil yakınlarındaki bir mülteci kampının ıssız bir sokağında bir İsrail askeri on yaşındaki Halil Anati’yi öldürdüğünde ve çocuk kan kaybından ölürken cipine binip uzaklaştığında hiçbir tepki gösterilmedi.¹²

BM istatistiklerine göre Anati, Gazze Katliamı sırasında Batı Şeria’daki İsrail işgal kuvvetleri tarafından öldürülen (üçü çocuk) yirmi üç Filistinliden biriydi ve bunun yanı sıra yüzde 38’i ateş açılması sonucu yaralanan iki binden fazla yaralı vardı. İsrailli gazeteci Gideon Levy’nin haberine göre, “öldürülenlerden hiçbiri askerlerin hayatını tehdit etmiyordu.”¹³ Bunların hiçbirine tek bir tepki dahi gösterilmedi, tıpkı İsrail’in son on dört yılda haftada ortalama ikiden fazla Filistinli çocuğu öldürmesine tepki gösterilmediği gibi. Nihayetinde bunlar insan değillerdi.

Tarafların hepsinde ortak bir iddia şunu söylüyor, eğer iki devletli çözüm ihtimali İsrail’in Filistin arazilerine el koymasının bir sonucu olarak ölüyse, o zaman bunun sonucu Şeria

11 Aynı yer.

12 Gideon Levy ve Ariel Levac, “Behind the IDF Shooting of a 10-Year-Old Boy”, *Ha’aretz*, 21 Ağustos 2014.

13 Gideon Levy, “The IDF’s Real Face”, *Ha’aretz*, 30 Ağustos 2014.

Nehri'nden batıya doğru tek bir devlet olacaktır. Bazı Filistinliler bu sonucu olumlu karşılayarak *apartheid* altındaki Güney Afrika modelinde eşit haklar için mücadele eden bir sivil haklar hareketi yürütebileceklerini farz ediyorlar. Birçok İsraili yorumcu ise Araplardaki doğumların Yahudilerdekinden daha çok olmasıyla ve Yahudi göçünün azalmasıyla ortaya çıkacak “demografik sorun”un, “demokratik bir Yahudi devleti” umutlarını suya düşüreceği uyarısında bulunuyorlar.

Fakat bu geniş çaplı inançlar müphem nitelikte. İki devletli çözüme karşı tek gerçekçi alternatif, İsrail'in yıllardır uygulamakta olduğu planlarını ileriye taşımaya devam edeceği, böylelikle Batı Şeria'da değeri olan her şeye el koyacağıdır, bir yandan da Filistinli nüfusun bir araya toplanmasını engelleyeceği ve Filistinlileri, İsrail'e kattığı alanlardan çıkartacağıdır. Ödlerini koparan “demografik sorun”u bu önleyebilir.

Bu temel politikalar 1967'deki fetihten bu yana süregidiyor ve Filistinlilerin en sempatik bulduğu İsraili liderlerden biri olan o dönemin savunma bakanı Moşe Dayan tarafından açıklıkla ifade edilen bir prensibi takip ediyor. Kendisi partideki arkadaşlarını, onların Batı Şeria'daki Filistinli mültecilere “Hiçbir çözümümüz yok, sizler köpekler gibi yaşamaya devam edeceksiniz; isteyen terk edebilir, böylece sürecin nereye gittiğini göreceğiz,” diye durumu izah etmeleri gerektiği konusunda bilgilendiriyordu.¹⁴

Geleceğin cumhurbaşkanı Chaim Herzog'un şu önerisi, 1972'deki baskın kavrayış bakımından düşünülürse doğaldı: “Filistinlilerin her konuda bir yer tutmasını, duruş almasını veya fikir edinmesini reddetmiyorum. (...) Fakat dört bin yıldır milletimizin ellerinde yoğrulmuş bu toprakta hiçbir şekilde kendilerini partner olarak görmeye hazır değilim. Bu topraklardaki Yahudiler için hiçbir partner söz konusu olamaz.” Dayan ayrıca İsrail'in “işgal toprakları”nda “kalıcı yönetimi” (“memşet keva”) çağrısında da bulunmuştu.¹⁵ O yüzden bugün Netanyahu aynı tavrı sergilediğinde yepyeni bir şey yapmış olmuyor.

14 Zertal ve Eldar, *Lords of the Land*, s. 13.

15 Noam Chomsky, *Deterring Democracy*, Hill and Wang, New York, 1991, s. 435.

Bir asır boyunca Filistin'deki Siyonist kolonizasyon, temel olarak, dünyanın sonuç itibariyle kabul etmeye razı olduğu hakikatleri sahada sessizce sağlayabilmek gibi pragmatik bir ilke üzerinden gelişti. Bu epey başarılı bir politika oldu. Amerika Birleşik Devletleri gerekli askeri, ekonomik, diplomatik ve ideolojik desteği sağladığı müddetçe de bunda ısrar etmesini beklemek için her türlü sebep var. İnsanlık dışı muamele altındaki Filistinlerin haklarını dert edinenler içinse Amerikan politikalarını değiştirmeye çalışmaktan daha büyük bir öncelik olamaz. Ve bu asla boş bir hayal değil.

ABD, Terörist Devletlerin Önde Gidenidir

Düşünün ki *Pravda*'daki birinci haber, KGB tarafından yapılmış ve dünya üzerinde Kremlin tarafından idare edilen belli başlı terör örgütlerini, bunların başarılı veya başarısız olmalarına yol açan faktörleri belirlemek amacıyla inceleyen bir çalışmadan söz ediyor olsun. Vardığı nihai sonuç: Ne yazık ki başarılar çok nadirdi, o yüzden sıradaki iş bu politikaları yeniden ele almak olacak. Farz edin ki bu makale Vladimir Putin'den alıntı yapıyor ve onun KGB'den “bir gerilla örgütünü finanse etme ve silah temin etmenin bir ülkede işe yaradığı” örnekleri bulmak üzere bu tür araştırmalar yürütülmesini istediğini, “fakat pek bir örnek bulup gelemediklerini” söylediğini aktarsın. O yüzden de kendisi bu tarz girişimleri sürdürme konusunda gönülsüz olsun.

Pek mümkün değil ama eğer böyle bir makale çıkmış olsaydı, öfke ve kızgınlık çığlıkları göklere kadar yükselirdi ve Rusya çok sert bir şekilde kınanır veya daha kötüsü olurdu. Ve bu yalnızca açıktan kabul ettiği acımasız terör sicili sebebiyle değil, liderliğin ve siyasi elitlerin durum karşısında verdiği tepki yüzünden de; yani hiçbir tepki göstermemek... Rus devletinin terörizminin nasıl iyi işleyebileceğini ve faaliyetlerin geliştirilip geliştirilemeyeceğini düşünmek dışında tabii.

Gerçekten de böyle bir makalenin çıkabileceğini düşünmek güçtür; bunun çıkmış olması dışında...

14 Ekim 2014'te, *New York Times*'taki başmakale, CIA tarafından yapılmış ve dünya üzerinde Beyaz Saray tarafından

idare edilen belli başlı terörist örgütleri, bunların başarılı veya başarısız olmalarına yol açan faktörleri belirlemek amacıyla inceleleyen bir çalışmadan söz ediyor ve tam da yukarıda zikrettiğimiz sonuca varıyordu. Makale, Başkan Obama'dan alıntı yapıyor ve onun CIA'den "bir gerilla örgütünü finanse etme ve silah temin etmenin bir ülkede işe yaradığı" örnekleri bulmak üzere bu tür araştırmalar yürütülmesini istediğini, "fakat pek bir örnek bulup gelemediklerini" söylediğini aktarıyordu. O yüzden de kendisi bu tarz girişimleri sürdürme konusunda gönülsüzdü.¹

Ne öfke ne kızgınlık çılgılığı... Hiçbir şey olmadı.

Sonuç gayet açık görünüyor. Batı siyasal kültüründe, özgür dünyanın liderinin terörist bir haydut devlet olması ve böylesi suçlarda açıktan saygınlık taslaması tamamen doğal ve uygun görülmekte. Ve iktidarın dizginlerini tutan Nobel Barış Ödüllü liberal bir anayasa hukukçusunun bu tür eylemleri yalnızca nasıl daha etkili sürdürülebileceğiyle ilgilenmesi de doğal ve uygun.

Yazıya daha yakından bakmak, bu sonuçları daha sağlam bir şekilde ortaya koyacaktır.

Makale, "Angola'dan Nikaragua ve Küba'ya" Amerikan operasyonlarını zikrederek açılıyor. Burada atlanan bazı şeyler içinde, Piero Gleijeses'in bilhassa son kitabı *Visions of Freedom*'da incelediği ve Afrika'nın kurtuluşunda Küba'nın oynadığı rolü işlediği çığır açıcı çalışmalarından faydalanan eklemeler yapalım.²

Amerika Birleşik Devletleri, Güney Afrika'yla birlikte Angola'da Jonas Savimbi'nin terörist UNITA ordusuna mühim destek sağlamıştı. Uluslararası gözlemcilerin dikkatle takip ettiği serbest seçimlerde Savimbi açıkça yenildikten sonra bile bu durum devam etmişti; buna karşılık Güney Afrika, Angola'daki Britanya büyükelçisi Marrack Gouling'in sözleriyle, "iktidar şehveti halkına korkunç bir sefalet getiren bu canavar"a olan desteğini

1 Mark Mazzetti, "C.I.A. Study of Covert Aid Fueled Skepticism About Helping Syrian Rebels", *New York Times*, 14 Ekim 2014.

2 Piero Gleijeses, *Visions of Freedom: Havana, Washington, Pretoria and the Struggle for Southern Africa, 1976-1991*, University of North Carolina Press, Chapel Hill, 2013.

kesmişti. Bu beyanat komşu Kinshasa'daki CIA istasyon şefi tarafından da desteklenmişti. CIA yetkilisi "Savimbi'nin suçlarının boyutu sebebiyle" bu canavarı desteklemenin "iyi bir fikir olmadığı" uyarısını yapmıştı. "Korkunç derecede acımasızdı."³

Angola'daki kapsamlı ve kanlı ABD destekli terörist operasyonlarına karşın, Küba kuvvetleri bu saldırganları ülkeden çıkararak onları hukuk dışı bir şekilde işgal edilmiş Namibya'yı terk etmeye zorlamış ve Angola'da seçimlerin yolunu açmıştı. *New York Times*'in haberine göre, Savimbi, seçim yenilgisinden sonra, "yaklaşık 800 yabancı seçim gözlemcisinin burada kullanılan oyların (...) genel olarak özgür ve adil olduğu yönündeki görüşlerini tamamen hiçe saymış" ve ABD desteğiyle terör savaşına devam etmişti.⁴

Küba'nın Afrika'nın kurtuluşunda ve *apartheid*'in sonlandırılmasındaki başarıları, Nelson Mandela tarafından da nihayet haptiden çıkartıldığında selamlanmıştı. Yaptığı ilk işlerden biri şu açıklamayı yapmaktı: "Hapishanede geçen yıllar boyunca, Küba ilham verici oldu ve Fidel Castro dayanıklı bir kale gibiydi. (...) [Küba'nın kazandığı zaferler] beyaz zalimin yenilmezliği mitini tarumar etti; kıtamızın ve halkımın *apartheid*'in kamçısından kurtuluşu için bir dönüm noktası kabilinden Güney Afrika'nın dövüşen kitlelerine ilham verdi. (...) Küba'nın Afrika'yla ilişkilerinde gösterdiği büyük özveri sicilinden daha büyüğünü hangi ülke gösterebilir ki?"⁵

Buna karşılık, teröristlerin komutanı Henry Kissinger'a ise, ona göre "ezilmesi" gereken "küçük adam" Castro'nun boyun eğmemesi sebebiyle "inme inmişti". Bu detayı, yakın zamanda gizliliği kaldırılan belgelere dayanarak hazırladıkları *Back Channel to Cuba* isimli kitapta William LeoGrande ve Peter Kornbluh aktarıyorlardı.⁶

3 Noam Chomsky, *Pirates and Emperors, Old and New: International Terrorism in the Real World*, Haymarket Books, Chicago, 2015, s. viii.

4 Kenneth B. Nobel, "Savimbi, Trailing, Hints at New War", *New York Times*, 4 Ekim 1992.

5 Isaac Risco, "Mandela, a Loyal Friend of Cuba's Fidel", *Havana Times*, 7 Aralık 2013.

6 William M. LeoGrande ve Peter Kornbluh, *Back Channel to Cuba: The Hidden History of Negotiations Between Washington and Havana*, University of North Carolina Press, Chapel Hill, 2014, s. 145.

Nikaragua'ya dönersek, Uluslararası Adalet Divanı'nın Washington'a "illegal güç kullanımını" –yani uluslararası terörizmi– durdurma ve ciddi tazminatlar ödeme emri vermesinden ve BM Güvenlik Konseyi'nin bütün devletlere (Amerika Birleşik Devletleri'ni de kastediyor) uluslararası hukuka uyma çağrısında bulunduğu –ve Washington'ın veto ettiği– karardan sonra dahi devam etmiş olan Ronald Reagan'ın yürüttüğü terör savaşı üzerinde çok fazla durmamıza gerek yok.⁷ Yine de bilinmelidir ki Reagan'ın Nikaragua'ya karşı yürüttüğü –sonrasında George H. W. Bush, yani "devlet adamı" olan Bush tarafından genişletilen– terör savaşı, kendisinin El Salvador ve Guatemala'da hararetle desteklediği devlet terörizmi kadar yıkıcı değildi. Nikaragua'nın ABD destekli terörist güçlere karşı koymak üzere bir orduya sahip olma avantajı bulunuyordu, halbuki komşu devletlerde halka saldıran teröristler, Washington tarafından eğitilip donatılmış güvenlik güçleriydi.

Washington'ın Küba'daki terör operasyonları ABD'nin yürüttüğü Domuzlar Körfezi işgalini yenilgiye uğratan Kübalıları cezalandırmak amacıyla, bütün şiddetiyle, Başkan Kennedy ve kardeşi Başsavcı Robert Kennedy tarafından başlatılmıştı. Bu terörist savaş küçük bir iş değildi. Dört bin Amerikalıyı, iki bin Kübalıyı, hızlı botlardan mürekkep özel bir donanmayı ve 50 milyon dolarlık yıllık bütçeyi içine alıyordu. Savaş, Tarafsızlık Anlaşması'nı ve zannedersem Amerika Birleşik Devletleri'nde CIA operasyonlarını men eden yasayı ihlal edecek şekilde faaliyet gösteren Miami CIA istasyonu tarafından yürütülmüştü kısmen. Operasyonlar otellerin ve sanayi tesislerinin bombalanmasını, balıkçı teknelerinin batırılmasını, ekinlerin ve çiftlik hayvanlarının zehirlenmesini, ihraç maddesi şekerlerin kirletilmesini ve daha fazlasını kapsıyordu. Bu operasyonların bir kısmı özel olarak CIA tarafından onaylanmamıştı fakat CIA'in fonlayıp desteklediği terörist güçler tarafından gerçekleştirilmişti; bu örnekte arada bir ayrım olsa da, fark büyük değildi.

7 Uluslararası Adalet Divanı kararının özeti, "The Military and Paramilitary Activities In and Against Nicaragua", *Nicaragua v. United States of America*, 27 Temmuz 1986, <http://www.icj-cij.org/docket/?sum=367&pl=3&cp2=3&cse=70&cp3=5>.

Açığa çıkmış olduğu üzere, bu terörist savaş (Firavunfaresi Operasyonu), Kruşçev'in Küba'ya füzeler göndermesinde ve kaygı verici bir şekilde hepimizin sonunu getirecek bir nükleer savaşa yaklaştığımız Küba füze krizinde bir etken olmuştu. Küba'daki Amerikan "operasyonları" öyle sıradan bir mesele değildi.

Bazı dikkatler, terör savaşının daha önemsiz bir kısmına odaklanıyor: Genel itibariyle birtakım çocuksu CIA şaklabanlıkları olarak görülen Fidel Castro'ya yönelik bir dizi suikast denemesi. Bu suikast konusunun dışında, olan bitenin hiçbirisi çok ilgi veya yorum celbetmedi. Kübalılara yönelik terör savaşının etkisini soruşturan ilk ciddi İngilizce çalışma, 2010 yılında Kanadalı araştırmacı Keith Bolender tarafından yayımlanan *Voices From the Other Side* kitabı oldu ama bu değerli çalışma da büyük ölçüde görmezden gelindi.⁸

New York Times'in Amerikan terörizmi üzerine raporunda öne çıkarılan üç örnek, buzdağının yalnızca görünen kısmını oluşturuyor. Yine de Washington'ın kanlı ve tahripkâr terör operasyonlarına kendisini adanmış oluşunun, hakeza ABD'nin yasalara ve medeni normlara bağlılığı olan terörist bir süper güç olmasının normal ve doğru olduğunu düşünen siyasi elit için bütün bu olanların bir önem arz etmeyişinin bu çok değerli ikrarı bizim için faydalı bir şey.

İşin garibi dünya aynı fikirde değil. Küresel çapta düzenlenen anketler Amerika Birleşik Devletleri'nin büyük bir farkla dünya barışına yönelik en büyük tehdit olarak görüldüğünü ortaya koyuyor.⁹ Bereket versin, Amerikalılar bu gereksiz bilgiden esirgeniyorlar.

8 Keith Bolender, *Voices From the Other Side: An Oral History of Terrorism Against Cuba*, Pluto Press, Londra, 2010.

9 WIN/Gallup International, "End of Year Survey 2013", http://www.wingia.com/en/services/end_of_year_survey_2013/7/.

Obama'nın Tarihi Hamlesi

Amerika Birleşik Devletleri ve Küba arasında diplomatik ilişkilerin kurulması, genel itibariyle tarihi öneme sahip bir olay olarak görüldü. Bölge hakkında ferasetli yazılar kaleme alan muhabir Jon Lee Anderson, *New Yorker* dergisinde liberal aydınlar arasındaki genel tepkiyi özetleyerek şunları yazıyordu:

Barack Obama, tarihsel ağırlıkları kaldırabilecek bir devlet adamı olarak davranabildiğini gösterdi. Hakeza, şu anda, Raúl Castro da. Bu an, tarihi değiştirecek nitelikte olmanın yanında, Kübalılar açısından duygusal bir katarsis de oluşturacak. Kuzeydeki zengin ve güçlü Amerikalı komşularıyla olan ilişkileri elli yıl önce, 1960'larda donup kalmıştı. Hakeza kaderleri de gerçeküstü ölçüde donmuştu. Amerikalılar bakımından da bu gelişme önemlidir. Küba ile barış bizi bir anlığına, Amerika Birleşik Devletleri'nin bütün dünyada sevilen bir ulus olduğu, genç ve yakışıklı JFK'nin başa geçtiği, Vietnam'dan, Allende'den, Irak'tan ve diğer bütün rezilliklerden önceki o altın çağa götürüyor ve nihayet doğru bir şey yapmış olmamızdan dolayı kendimizle gurur duymamızı sağlıyor.¹

Geçmiş halen süregiden Camelot imajında gösterilmeye çalışıldığı üzere cennetvari bir görüntüde değildi pek. John

1 Jon Lee Anderson, "Obama and Castro Seize History", *New Yorker*, 18 Aralık 2014.

F. Kennedy “Vietnam’dan önce” değildi, aslında Allende ve Irak’tan bile önce değildi ama şimdi bunları bir kenara koyalım. Vietnam meselesinde, JFK başa geçtiği vakit, Amerika Birleşik Devletleri’nin zorla kabul ettirdiği Ngo Dinh Diem rejiminin acımasızlığı, artık ülke içinde kontrol edilemeyecek bir iç direnişi ortaya çıkarmış durumdaydı.

Bu sebeple Kennedy, Amerikan Hava Kuvvetleri’nin (Güney Vietnamlıların hiç kimseyi şaşırtmamış işaretlemeleri altında) Güney Vietnam’ı bombalama emrini vererek, ekinleri ve hayvanları yok edecek napalm silahlarını ve kimyasal silahlara izin vererek ve de köylüleri gerillalardan “korumak” için (ki Washington, köylülerin gerillaları desteklediğini biliyordu) onları fiilen toplama kampı vazifesi gören yerlere sürme programlarını başlatarak, açıktan saldırı nitelikli Amerikan müdahalesini birdenbire tırmandırmıştı.

1963 itibariyle sahadan gelen haberler, Kennedy’nin savaşının başarılı olduğu emarelerini taşıyor gibiydi fakat ciddi bir sorun ortaya çıkmıştı. Ağustos ayında Kennedy idaresi, Diem hükümetinin Kuzey Vietnam’la çatışmayı sonlandırmak üzere müzakere yolları aradığını öğrenmişti.

Eğer JFK’nin en ufak bir geri çekilme niyeti olsaydı, bunu öyle bir nezaketle yapma fırsatı elde edilebilirdi ki hiçbir siyasi maliyeti söz konusu olmazdı. Hatta gayet sıradan bir usule başvurarak, Kuzey Vietnamlıları “teslim olmaya” zorlayan şeyin Amerika’nın metaneti ve özgürlüğü ilkeli bir şekilde müdafaa etmesi olduğunu bile öne sürebilirdi. Bunun yerine Washington, JFK’nin mevcut kararlılığına çok daha bağlı şahin generalleri iktidara getirecek bir askeri darbeyi desteklemişti. Bu süreç içinde Başkan Diem ve kardeşi öldürülmüştü. Zafer ufukta görünmüşken Kennedy, Savunma Bakanı Robert McNamara’nın askerleri geri çekmeye başlama teklifini (Ulusal Güvenlik Eylem Notu 263) gönülsüzce kabul etmişti, fakat önemli bir koşulla: Zafer elde edildikten sonra gerçekleştirilecekti bu. Kennedy birkaç hafta sonra gerçekleşen suikastına kadar bu talebi ısrarla savundu.

Bu olaylar hakkında pek çok hurafe uyduruldu, fakat bunlar zengin belgesel kayıtların ağırlığı altında çarçabuk çöküp gitti.²

Başka bir yerdeki hikâye de Camelot efsanesindeki görüntü kadar cennetvari değildi. Kennedy'nin aldığı kararlar arasında sonucu en ciddi olanlardan biri 1962'de Latin Amerika askeriyelerinin misyonunu "yarımkürenin müdafaası"ndan "iç güvenlik"e kaydırmaktı ve bunun yarımküre için ortaya çıkardığı sonuçlar korkunç olmuştu. Tercihlerini uluslararası ilişkiler uzmanı Michael Glennon'un "maksatlı cehalet" dediği şeyden yana kullanmayanlar, boşlukları kolaylıkla doldurabilir.³

Küba'da Kennedy, Eisenhower'ın ambargo politikasını ve rejimi devirmeye yönelik resmi planları devralmış, Domuzlar Körfezi işgaliyle bunları çabucak tırmandırmıştı. İşgalin başarısızlığı Washington'da histeriye yakın bir hisse yol açmıştı. Başarısızlığa uğrayan işgalin ardından yapılan ilk kabine toplantısındaki atmosfer, Dışişleri Müsteşarı Chester Bowles'un hususi notlarına göre, "neredeyse yabanıl" idi. "Bir harekât programı hazırlanması yönünde neredeyse delirmişçesine tepkiler veriliyordu."⁴ Kennedy, her ne kadar özel bir görüşmede söylediği üzere müttefiklerimiz Küba konusunda "bizim hafiften çıldırmış olduğumuzu düşünüyorlar" idiyse de, bu histeriyi, halka yaptığı konuşmalarda açıkça dile getirmekten çekinmiyordu.⁵ Ve tabii sebepsiz değildi bu.

Kennedy'nin yaptıkları, söylediği sözlerle tutarlıydı.

Şimdi Küba'nın terörizmi destekleyen devletler listesinden çıkartılıp çıkartılmaması konusunda birçok tartışma dönüyor.

2 John F. Kennedy Evrakları, Başkanlık Evrakı, Ulusal Güvenlik Dosyaları, Toplantı ve Notlar Serisi, Ulusal Güvenlik Eylem Notları, Ulusal Güvenlik Eylem Notu 263, John F. Kennedy Başkanlık Kütüphanesi ve Müzesi, Boston, Massachusetts.

3 Michael Glennon, "Terrorism and 'Intentional Ignorance'", *Christian Science Monitor*, 20 Mart 1986.

4 ABD Dışişleri Bakanlığı Tarih Bürosu, Amerika Birleşik Devletleri Dış İlişkileri, 1961-1963, Belge 158, "Notes on Cabinet Meeting", 20 Nisan 1961, <https://history.state.gov/historicaldocuments/frus1961-63v10/d158>.

5 (der.) Ernest R. May ve Philip D. Zelikow, *The Kennedy Tapes: Inside the White House During the Cuban Missile Crisis*, Harvard University Press, Cambridge, MA, 1998, s. 84.

Böyle bir tartışma akıllara ancak Tacitus'un "Suç bir kez teşhir edildiğinde küstahlıktan başka sığınacak bir yeri olmaz," sözünü getirebilir.⁶ Yalnızca şu var ki suç teşhir edilmiş değil, "aydınların ihaneti" sağ olsun.

Kennedy suikastından sonra başa geçen Başkan Lyndon Johnson, 1990'lara dek devam eden Terör Dönemi'ni bir miktar hafifletmişti. Fakat o da Küba'nın barış içinde hayatını sürdürebilmesine izin verme niyetinde değildi. Her ne kadar Senatör William Fulbright'a "Hiçbir şekilde Domuzlar Körfezi türünden bir işe girişmeyeceğim," açıklamasını yapıyorduyse da, "onların hayalarını şu anda yaptığımızdan daha sert bir şekilde sıkıştırmak için yapmamız gerekenler" hakkında tavsiye de istiyordu.⁷ Latin Amerika tarihçisi Lars Schoultz "Hayaları sıkıştırmak en başından beri bir Amerika politikası oldu," gözlemini yapıyor.⁸

Bazıları muhakkak ki bu tür yumuşak araçların yeterli olmadığını düşünmüşlerdir; mesela Richard Nixon hükümetindeki kabine üyesi Alexander Haig'i ele alalım, kendisi başkana "Bana bir söz hakkı ver de şu s... adasını park yerine çevireyim" teklifinde bulunuyordu.⁹ Kendisinin belagati, "şu ufak Küba Cumhuriyeti cehennemi" ile ilgili uzun süredir Washington'da mevcut olan hüsrancı da canlı bir şekilde temsil ediyordu. Bu son ifade de Theodore Roosevelt'e aitti; o da Küba'nın, bir yandan İspanyol kolonyalizminden kurtulurken diğer yandan onların bağımsızlığını engelleyerek burayı fiilen ABD'nin bir kolonisine dönüştürecek 1898 işgalini yüce gönüllülikle kabullenmek yerine isteksizliği karşısında öfkeyle atıp tutmaktaydı. Elbette ki kendisinin San Juan Tepesi'ne cesaretle atını sürmesi, İspanyol-Amerikan Savaşı'nın kazanılmasında soylu bir amil olmuştu. (Bununla bir-

6 Cornelius Tacitus, *Annals of Tacitus*, Kitap XI, Macmillan, New York, 1888, s. 194.

7 Michael R. Beschloss, *Taking Charge: The Johnson White House Tapes 1963-1964*, Simon & Schuster, New York, 1998, s. 87.

8 Lars Schoultz, *That Infernal Little Cuban Republic: The United States and the Cuban Revolution*, University of North Carolina Press, Chapel Hill, 2011, s. 5.

9 Nancy Reagan, *My Turn: The Memoirs of Nancy Reagan*, Random House, New York, 2011, s. 77.

likte, tepenin ele geçirilmesinde Afro-Amerikan müfrezelerinin büyük rol sahibi olması genelde görmezden gelinmektedir.)¹⁰

Tarihçi Louis Pérez, ülke içinde Küba'yı "özgürleştirme" hamlesi olarak selam durulan müdahalenin, asli amaçlarını ba-şardığını yazıyor. "Küba'nın bağımsızlık savaşı", yani emperyal terminolojide İspanyol-Amerikan Savaşı, Küba'nın işgal sebe-biyle yarıda kesilen zaferinin tam olarak engellenebilmesi için ta-sarlanan bir tür "Amerika'nın fetih savaşına dönmüştü". Bunun neticesinde de, Amerikalıların "Thomas Jefferson'dan bu yana bütün Kuzey Amerika politika yapımcılarının laneti olan Küba'nın bağımsızlığı" ile ilgili kaygıları rahatlamıştı.¹¹

İki asırda işler nasıl da değişti...

Geçtiğimiz elli yıl içinde ilişkileri iyileştirme yönünde ge-çici girişimler olmuştu; bunlar William LeoGrande ve Peter Kornbluh'un *Back Channel to Cuba* isimli kitabında detaylıca inceleniyorlar.¹² Obama'nın attığı adımlar sebebiyle "kendimizle gurur duymamız" gerekip gerekmediği ise tartışma konusudur, fakat her ne kadar ezici ambargo (İsrail hariç) bütün dünyaya rağmen yerli yerinde dursa da ve turizm halen engelleniyor olsa da bunlar kuşkusuz "doğru işler"dir. Yeni politikayı ulusa açık-layan seslenişinde başkan, Amerikan istek ve şiddeti karşısında boyun eğmeyi reddettiği için Küba'nın cezalandırılmasının başka bakımlardan da sürdürüleceğini açıkça ifade ediyordu ve artık yoruma gerek olmayacak gülünçlükteki bahaneleri sıralıyordu.

Başkanın şu sözleri yine de dikkate değer:

Kıvançla söyleyebiliriz ki Amerika Birleşik Devletleri bu elli yıl boyunca Küba'da demokrasiyi ve insan haklarını savunmuştur. Bunu da esasen adayı yalnızlaştırmayı amaçlayan politikalar yo-luyla, Amerikalıların başka hiçbir yerde faydalanamayacakları

10 Theodore Roosevelt'ten Henry L. White'a, Roosevelt Evrakları, Kongre Kütüp-hanesi, 13 Eylül 1906.

11 Noam Chomsky, *Hopes and Prospects*, Haymarket Books, Chicago, 2010, s. 50.

12 William M. LeoGrande ve Peter Kornbluh, *Back Channel to Cuba: The Hidden History of Negotiations Between Washington and Havana*, University of North Carolina, Chapel Hill, 2014.

en temel seyahat ve ticaret noktasını engelleyerek yaptık. Ve her ne kadar bu politika en iyi niyetlerle yerleşmiş olsa da, başka hiçbir ulus bu yaptırımları uygulama konusunda bize katılmadı ve böylece bunun Küba hükümetine kendi halkı üzerinde kısıtlamalar getirme bahanesinin ötesinde pek bir etkisi olmadı. (...) Bugün, size karşı dürüst olacağım. Bu iki ülke arasındaki tarihi asla silip atamayız.¹³

Bu beyanatı duyan birisi, yine Tacitus'un sözlerini hatırlatırcasına, buradaki çarpıcı küstahlığa hayran kalabilir. Elbette ki Obama gerçek tarihten bihaber değildi; öyle bir tarih ki yalnızca kanlı terör savaşları ve kepaze bir ekonomik ambargodan oluşmuyor, ayrıca ülkenin en büyük limanının da bulunduğu Güneydoğu Küba'nın (Guantánamo Körfezi) askeri işgalini de içeriyor. Ülkenin bağımsızlığa kavuşmasından bu yana hükümetlerin yaptıkları müracaatlara rağmen burası silah zoruyla çalınmıştı, ki bu politika ancak Küba'nın iktisadi gelişimini engellemek isteyen fanatik bir kararlılık sayesinde meşrulaştırılabilir. Putin'in Kırım'a hukuk dışı el koyuşu buna kıyasla tehlikesiz bile görünüyor. Amerikan boyunduruğuna direnen cüretkâr Kübalılara karşı edilen intikam yemini öyle aşırı boyutlara ulaştı ki, güçlü iş çevrelerinin normalleşme amacıyla dile getirdikleri dilekler (ilaç sanayii, tarım sanayii, enerji), Amerikan dış politikasında hiç görülmemiş bir şekilde hükümsüz bırakıldı. Washington'ın zalim ve kindar politikaları ülkeyi fiilen bulunduğu yarımküreden tecrit etti ve bütün dünyada ABD'nin hor görülmesine ve aşağılanmasına yol açtı. Washington ve yancıları, Küba'yı "tecrit" edermiş gibi yapmaktan hoşlanıyorlar, Obama'nın da vurguladığı üzere, fakat sicil açıkça gösteriyor ki aslında tecrit edilen Amerika Birleşik Devletleri'nin kendisidir ve muhtemelen gidişatta kısmen değişime gidilmesinin başlıca nedeni budur.

13 Beyaz Saray, Basın Müşavirliği Ofisi, "Statement by the President on Cuba Policy Changes", basın açıklaması, 17 Aralık 2014, <https://www.whitehouse.gov/the-press-office/2014/12/17statement-president-cuba-policy-changes>.

Hiç şüphe yok ki içerideki kamuoyu da Obama'nın "tarihi hamle"sinde etken olmuştur; gerçi halk çok uzun zamandan beri normalleşme taraftarıydı. 2014'teki bir CNN anketi Amerikalıların yalnızca çeyreklik bir kısmının Küba'yı Amerika Birleşik Devletleri'ne karşı ciddi bir tehdit olarak gördüğünü ortaya koymaktaydı, otuz yıl önce bu sayı üçte ikinin üzerindeydi. O dönem Başkan Reagan, hayatlarımıza yönelik dünyanın hindistan cevizi merkezi (Grenada adası) tarafından ve Teksas'tan iki günlük yürüyüş uzaklığındaki Nikaragua ülkesinin ordusu tarafından gelen ciddi tehdit konusunda uyarıda bulunuyordu.¹⁴ Şimdi bu korkularımız bir şekilde yatışmış olduğundan, ihtiyatlılığımızı da biraz olsun hafifletebilirdik.

Obama'nın kararıyla başlayan kapsamlı yorumlarda önde giden bir tema, Washington'ın ıstırap çeken Küba halkına demokrasi ve insan hakları getirmeye yönelik gösterdiği ve CIA şaklabanlıklarıyla lekelenen iyi niyetli çabaların başarısızlığa uğradığı yönündeydi. Bizim yüce amaçlarımız gerçekleştirilememişti, o yüzden de gidişatta gönülsüzce de olsa bir değişime nihayet sıra gelmişti.

Bu politikalar bir başarısızlık mıydı? Bunun cevabı, amacın ne olduğuna bağlı olarak değişir. Belgesel kayıtlarda cevap gayet açıktır. Küba tehdidi, Soğuk Savaş tarihi boyunca süren bilindik bir tehditti. Başa geçen Kennedy hükümeti tarafından açık bir şekilde ayrıntılarıyla açıklanmıştı; birincil endişe Küba'nın "hastalık yayan" bir "virüs" olabileceğiydi. Tarihçi Thomas Paterson'ın da dikkat çektiği gibi, "Küba, bir simge ve gerçeklik olarak, Latin Amerika'daki Amerikan hegemonyasına kafa tutmuştu."¹⁵

Bir virüsle başa çıkmanın yolu onu öldürmek ve bu virüs-ten etkilenebilecek herkesi aşlamaktan geçiyordu. Bu akla uygun

14 CNN/ORC Anketi, 18-21 Aralık 2014 <http://i2.cdn.turner.com/cnn/2014/images/12/23/cuba.poll.pdf>.

15 Chomsky, *Hopes and Prospects*, s. 116; Dennis Merrill ve Thomas Paterson, *Major Problems in American Foreign Relations, Cilt II: Since 1914*, Cengage Learning, Boston, 2009), s. 394.

yöntem Washington'ın gayet başarılı bir şekilde izlediği politikaydı. Küba hayatta kaldı, fakat korku duyulan potansiyelini de başaramamış oldu. Ve Kennedy'nin ilham verdiği, onun öldürülmesinden hemen sonrasındaki askeri darbenin bir korku ve işken-
ce rejimi kurduğu Brezilya ile başlamak suretiyle, bölge acımasız askeri diktatörlüklerle "aşılındı". Büyükelçi Lincoln Gordon, generallerin "demokratik bir isyan" gerçekleştirdiği telgrafını yurda geçiyordu. Bu devrim, "Güney Amerika cumhuriyetlerinin Batı için tamamen bir kayıp" olmasını engellemiş, "özgür dünya adına büyük bir zafer" niteliğindeydi ve "özel yatırımlar için müthiş gelişkin şartlar yaratacaktı". Bu demokratik devrimi, "yirminci yüzyıl ortalarında özgürlüğün kazandığı en büyük zafer" olarak tasdik ediyordu Gordon; bu dönemde "dünya tarihinin en büyük dönüm noktalarından biri" olmuş ve Washington'ın Castro klonu olarak addettiği tehlikeyi önlemişti.¹⁶

Aynısı hem zafer hem hezimet olarak değerlendirilen Vietnam Savaşı için de büyük ölçüde geçerliydi. Vietnam'ın kendisi hiçbir özel endişenin sebebi değildi, fakat belgesel kayıtların da ortaya çıkardığı üzere Washington, burada başarılı bir bağımsız kalkınmanın bölgenin tamamına hastalık yayabileceğinden endişe etmişti. Vietnam fiilen yok edildi; artık hiç kimse için bir model olamazdı. Ve bölge de, tıpkı Latin Amerika'da aynı yıllarda uygulandığı gibi, kanlı diktatörlüklerin tesis edilmesi yoluyla korunabilecekti. Emperyal politikanın dünyanın farklı kısımlarında benzer çizgileri izlemesinden doğal bir durum yok.

Vietnam Savaşı bir hezimet, Amerika'nın yenilgisi olarak tanımlanıyor. Gerçekte ise kısmi bir zaferdir. Amerika Birleşik Devletleri, Vietnam'ı Filipinler'e çevirme yönündeki maksimal hedefini tutturamamıştı, fakat temel endişeler tıpkı Küba örneğinde olduğu gibi giderilmişti. Bu tür sonuçlar da o yüzden şimdi yenilgi, hezimet, korkunç kararlar olarak sayılıyor.

Emperyal zihniyeti müşahade etmek insanı hayrete sevk eder.

16 Noam Chomsky, *Detering Democracy*, Hill and Wang, New York, 1991, s. 228.

“Bununla Alakalı İki Yol”

Editörünün ve dört karikatüristinin de dahil olduğu on iki kişinin öldürüldüğü *Charlie Hebdo* terör saldırısının ve hemen akabinde bir koşer marketinde dört Yahudinin öldürülmesinin ardından, Fransa Başbakanı Manuel Valls “terörizme, cihatçılığa, radikal İslam’a; kardeşliği, özgürlüğü ve dayanışmayı yok etmeyi amaçlayan her şeye karşı savaş” ilan etti.¹

Milyonlarca insan saldırıları kınamak amacıyla, “Ben Charlie’yim” pankartı altında toplanarak gösteri yaptı. Bunlar öfkeyi yansıtan anlamlı ifadelerdi ve İsrail İşçi Partisi’nin lideri Isaac Herzog meseleyi iyi yerden yakalamıştı. Şöyle beyanat veriyordu: “Terörizm terörizmdir, bununla alakalı iki yol yoktur,” ve “barış ve özgürlük arayışındaki bütün uluslar kendilerine kafa tutan” acımasız bir şiddetle “karşı karşıyalar”.²

Saldırıları ayrıca yorum yağmuruna sebebiyet verdi, bu yorumlar böylesi sarsıcı saldırıların İslami kültürdeki köklerini soruşturuyor ve kanlı İslami terör dalgasıyla değerlerimizden vazgeçmeden nasıl hesaplaşabileceğimizin yollarını araştırıyordu. *New York Times* saldırıyı “medeniyetler çatışması” olarak tanımlamaktaydı, fakat aynı gazetenin köşe yazarı Anand Giridharadas tarafından düzeltiliyordu. Şöyle bir *tweet* atmıştı ken-

1 Dan Bilefsky ve Maïa de la Baume, “French Premier Declares ‘War’ on Radical Islam as Paris Girds for Rally”, *New York Times*, 10 Ocak 2015.

2 Jodi Rudoren, “Israelis Link Attacks to Their Own Struggles”, *New York Times*, 9 Ocak 2015.

disi: “Bu bir medeniyetler savaşı değil ve hiçbir zaman da olmadı. Bu, çizginin öte tarafında yer alan gruplara karşı medeniyet İÇİN verilen bir savaş.”³

Paris'teki sahne, *New York Times*'in emektar Avrupa muhabiri Steven Erlanger tarafından canlı bir şekilde tarif ediliyordu: “Gün boyunca susmayan sirenler, havada helikopterler, çılgına dönmüş haber bültenleri; polis kordonları ve endişeli kalabalık; güvenlik sebebiyle okullarından uzaklaştırılan çocuklar. Paris'te ve çevresinde önceki iki gün gibi, kan ve korku dolu bir gün geçti.”⁴

Erlanger ayrıca saldırıdan sağ kurtulan bir gazetecinin sözlerine yer veriyordu: “Her şey darmadağın oldu. Hiçbir çıkış yoktu. Her tarafta duman vardı. Korkunçtu. İnsanlar çığlık çığlığaydı. Kâbus gibiydi.” Bir başkası “büyük bir patlamanın gerçekleştiğinden ve her tarafa karanlık çöktüğünden” bahsediyordu. Şöyle aktarıyordu Erlanger: Sahne “gitgide kırık camlar, yıkılmış duvarlar, eğilmiş kirişler, kavrulmuş duvar boyaları ve duygusal tahribattan ibaret tanıdık bir resme dönüşüyordu.”

Bununla birlikte, yukarıdaki paragrafta yapılan alıntılar, bağımsız gazeteci David Peterson'ın da hatırlattığı üzere, Ocak 2015'ten değil. Bunlar Erlanger'in 24 Nisan 1999'da yazdığı ve çok daha az ilgi uyandıran bir rapordan alınma. Erlanger, NATO tarafından “Sırp devlet televizyonu genel merkezine yapılan füze saldırısı”nı haberleştiriyordu. Bu saldırıda Sırbistan Radyo Televizyonu (RTS) “havadan” vurulmuş ve on altı gazeteci öldürülmüştü.

“NATO ve Amerikan yetkilileri saldırıyı savundu,” diyordu haberde Erlanger, bu saldırıyla “Yugoslavya Başkanı Slobodan Miloseviç rejimini sarsması” amaçlanmaktaydı. Pentagon sözcüsü Kenneth Bacon, Washington'daki bir basın brifinginde, “Sırp tele-

3 Liz Alderman, “Recounting a Bustling Office at Charlie Hebdo, Then a ‘Vision of Horror’”, *New York Times*, 8 Ocak 2015; Anand Giridharadas, <https://twitter.com/AnandWrites/status/552825021878771713>.

4 Steven Erlanger, “Days of Sirens, Fear and Blood: ‘France Is Turned Upside Down’”, *New York Times*, 9 Ocak 2015.

vizyonu Miloseviç'in cinayet makinesinin tıpkı askeriye gibi bir parçası", o yüzden de meşru bir saldırı hedefi olduğunu anlatıyordu.⁵

O dönemde ortada hiçbir gösteri veya öfke çılgılığı yoktu, kimse "Biz RTS'yiz" diye bağırmıyordu, saldırının Hristiyan kültür ve tarihindeki köklerine ilişkin hiçbir sorgulama yoktu. Aksine, televizyonun merkez binasına yapılan saldırı methodilıyordu. O dönem Yugoslavya özel elçisi görevini yürüten oldukça itibarlı bir diplomat olan Richard Holbrooke, RTS'ye yapılan başarılı saldırıyı "çok büyük önemde ve bence olumlu bir gelişme" diye değerlendiriyordu.⁶

İnsanları Batı kültürünü ve tarihini sorgulamaya itmeyen birçok olay daha bulunuyordu: Mesela, Avrupa'da son yıllarda gerçekleşmiş en kötü terör saldırısı, ultra-Siyonist aşırılık yanlısı bir Hristiyan ve İslamofob olan Anders Breivik'in Temmuz 2011'de çoğu ergenlik çağındaki yirmi yedi kişiyi katletmesiydi.

"Terörizme karşı savaş"ta görmezden gelinen bir diğer şey de, modern zamanların en aşırı terör seferberliği olan, Obama'nın küresel çapta yürürlüğe koyduğu *drone* yoluyla suikast seferberliğidir; bu operasyonlarda belki de bize bir gün gelip zarar verecek olan şüpheli insanlar ve o sırada olay mahallinde bulunan bahtsızlar hedef alınıyor. Diğer bahtsızlar da ayrıca eksik olmuyor, mesela Suriye'de aralık ayında ABD'nin başını çektiği bombalı taarruzda öldürülen elli sivil; ki bunun haberi pek yapılmadı.⁷

RTS'ye yapılan NATO saldırısıyla bağlantılı olarak aslında bir kişi cezalandırıldı: Bir Sırp mahkemesi, Sırbistan Radyo Televizyonu'nun genel müdürü Dragoljub Milanoviç'i, binayı tahliye edemediği gerekçesiyle on yıl hapse mahkûm etti. Eski Yugoslavya için kurulan Uluslararası Ceza Mahkemesi, NATO

5 Aksi belirtilmemişse, takip eden alıntılar şuradan yapılacaktır: Steven Erlanger, "CRISIS IN THE BALKANS: BELGRADE; Survivors of NATO Attack on Serb TV Headquarters: Luck, Pluck and Resolve", *New York Times*, 24 Nisan 1999.

6 Amy Goodman, "Pacifica Rejects Overseas Press Club Award", *Democracy Now!*, Pacifica Radio, 23 Nisan 1999.

7 Roy Gutman ve Mousab Alhamadee, "U.S. Airstrike in Syria May Have Killed 50 Civilians", McClatchyDC, 11 Ocak 2015.

saldırısını inceledi ve bunun bir suç olmadığına ve her ne kadar sivil kayıplar “ne yazık ki yüksek olsa da, açıkça görüldüğü üzere orantısız olmadığına” hükmetti.⁸

Bu vakaları mukayese etmek, ifade özgürlüğünü olanca gücüyle savunmasıyla tanınan sivil haklar hukukçusu Floyd Abrams’ın *New York Times*’ı neden kınadığını bize daha iyi anlatıyor. “Kendinize hâkim olmanız gereken zamanlar vardır,” diye yazıyordu Abrams, “fakat hafızalarımızda tazeliğini koruyan gazeteciliğe yönelik en büyük saldırının hemen ertesinde, [*New York Times* editörleri] ifade özgürlüğü davasına en iyi şekilde buna dahil olarak hizmet edebilirdi”; yani, *Charlie Hebdo*’da Hz. Muhammed ile dalga geçen, saldırıyı da tetiklemiş olan karikatürleri yayımlayarak.⁹

Abrams, *Charlie Hebdo*’ya yapılan saldırıyı “hafızalarımızda tazeliğini koruyan gazeteciliğe yönelik en büyük saldırı” olarak tanımlamakta haklı. Bunun arkasındaki neden “hafızalarımızda tazeliğini koruma” ifadesiyle ilişkilidir, zira bu kategori dikkatle inşa edilmiştir ve “onların” bize karşı işlediği suçları içermektedir. Buna karşılık “bizim” onlara karşı suçlarımızı tizlikle dışarıda tutmaktadır; tabii bu son bahsettiğim suç değil, en yüksek değerlerin asilce müdafaasıdır, kimi zaman yanlışlıkla duvara toslasa da.

Şu enteresan “hafızalarımızda tazeliğini koruma” kategorisinin başka birçok örneği bulunmaktadır. Bunlardan bir tanesi, Amerika ve Britanya’nın Irak’ı işgalinde işlediği en büyük suçlardan biri olan, denizcilerin gerçekleştirdiği Kasım 2004 tarihli Felluce saldırısıdır. Saldırı, Felluce Genel Hastanesi’nin işgal edilmesiyle başlamıştı ve bu, nasıl gerçekleştirildiğinden bağımsız olarak büyük bir savaş suçuydu. Bunun haberine *New*

8 David Holley ve Zoran Cirjakovic, “Ex-Chief of Serb State TV Gets Prison”, *Los Angeles Times*, 22 Haziran 2002; Birleşmiş Milletler, eski Yugoslavya için kurulmuş Uluslararası Ceza Mahkemesi, “Final Report to the Prosecutor by the Committee Established to Review the NATO Bombing Campaign Against the Federal Republic of Yugoslavia”, <http://www.icty.org/x/file/Press/nato061300.pdf>.

9 Floyd Abrams, “After the Terrorist Attack in Paris”, editöre mektup, *New York Times*, 8 Ocak 2015.

York Times'ın ilk sayfasında yer verilmişti ve habere “hasta-lar ve hastane çalışanları silahlı askerler tarafından odalardan çıkartıldı[ğını] ve askerler ellerini arkadan bağlarlarken bunlara oturmaları veya yere yatmaları emredildi[ğini]” anlatan bir fo-tograf eşlik ediyordu. Hastane işgali methedilmeye değer görü-lüyor ve haklı gösteriliyordu, zira bunun sayesinde “yetkililerin militanlar için bir propaganda silahı olduğunu söyledikleri Fel-luce Genel Hastanesi, birçok sivil ölüm raporuyla birlikte kapa-tılmış” oluyordu.¹⁰

Açıktır ki bu “propaganda silahı”nın kapatılması ifade öz-gürlüğüne yönelik bir saldırı değildi ve “hafızalarımızda tazeliği-ni koruma” kategorisine girecek niteliği taşımıyordu.

Başka sorular da söz konusu. Birisi doğal olarak Fransa'nın, örneğin Gayssot Yasası ile nasıl oluyor da ifade özgürlüğünü desteklediği sorusunu sorabilir. Defalarca uygulanan bu yasa, devlete “tarihi hakikati” belirleme ve verdiği hükümden sapan-ları cezalandırma hakkını tanımaktadır. Veya nasıl oluyor da Holokost'tan kurtulanların sefalet içindeki torunları olan Ro-manları, Doğu Avrupa'da şiddetli eziyetlerin kucağına itmek üzere topraklarından çıkartarak veya *Charlie Hebdo* saldırılarını düzenleyenlerin cihatçı olduğu Paris banliyölerinde yaşayan Ku-zey Afrikalı göçmenlere çok kötü davranarak kutsal “kardeşlik, özgürlük, dayanışma” ilkelerini savunuyor, sorusu da sorulabilir.

Gözü açık herkes, hafızalarımızda tazeliğini koruyan şeyler arasında ihmal edilmiş çarpıcı örnekleri çabucak fark edecektir. Örneğin, Aralık 2014'te Latin Amerika'da üç gazetecinin öldü-rülmesi, böylelikle o yıl için sayının otuz bire çıkmış olması, göz ardı edilenlerden biriydi. Sırf 2009'da yapılan ve Amerika Bir-leşik Devletleri tarafından da onaylanan askeri darbeden sonra Honduras'ta onlarca gazeteci öldürüldü. Böylece darbe sonra-sında Honduras muhtemelen gazeteci cinayetleri söz konusu ol-duğunda kişi başına düşen sayı bakımından şampiyon olmuştu.

10 Richard A. Oppel, Jr., “Early Target of Offensive Is a Hospital”, *New York Times*, 8 Kasım 2004.

Fakat yine, bu da hafızalarımızda tazeliğini koruyan basın özgürlüğüne yönelik saldırılardan biri değildi.

Bu birkaç örnek, etkileyici bir adanmışlık ve tutarlılıkla uygulanan epey genel bir ilkeyi gösteriyor: Düşmanlarımıza suç isnat edebildiğimiz zaman, öfke büyük oluyor; işlenen suçlarda bizim sorumluluğumuz büyük olduğunda ise –ve bu sebeple bunları sona erdirmek için daha fazla şey yapabileceğimiz durumda– endişe kaynağı şey daha az oluyor ve unutulmaya doğru yol alıyor.

Süslü beyanların tersine, olay “Terörizm terörizmdir, bununla alakalı iki yol yoktur,” şeklinde izah edilemez. Bununla alakalı kesinlikle iki yol söz konusu: Onları ve bizimki. Ve bu yalnızca iş terörizme geldiğinde böyle değil.

Bir *New York Times* Okurunun Hayatında Bir Gün

New York Times için rahatlıkla dünyanın en önde gelen gazetesi denilebilir. Haber ve yorum konusunda vazgeçilmez bir kaynak, fakat dikkatle ve eleştirel bir şekilde okunduğunda ondan çok daha fazla şey öğrenilebilir. Tek bir günü inceleyelim, 6 Nisan 2015'i; gerçi başka herhangi bir günün nüshası da buradaki bas-kın ideoloji ve entelektüel kültür hakkında benzer bir kavrayış sağlanmasına neden olabilirdi.

İlk sayfada yer alan bir makale *Rolling Stone* dergisinde yapılan ve yanlışlığı *Columbia Journalism Review*'da ortaya çıkarılan bir kampüste tecavüz haberine ayrılmış. Gazetecilik dürüst-lüğünden öyle ciddi bir kopmuşluk söz konusu ki bu haber aynı zamanda gazetenin iş dünyası kısmında yer alan ana haberin de konusunu oluşturuyor, ayrıca içeride de bir tam sayfa her iki ha-berin devamına ayrılmış durumda. Şaşalamış haberlerde basının geçmişte yaptığı temel hatalara temas ediliyor: Birkaç fabrikasyon haber vakası, foyanın çabuk ortaya çıkarılması ve intihal vakaları ("çetelesi tutulamayacak kadar çok"). Özelde *Rolling Stone*'un suçu "şüphencilik eksikliği" oluyor, ki bu da bu üç kategori arasın-da "birçok bakımdan en sinsisi" olarak karşımıza çıkıyor.¹

1 Jonathan Mahler, "In Report on Rolling Stone, a Case Study in Failed Journal-ism", *New York Times*, 5 Nisan 2015.

New York Times'ın gazetecilik dürüstlüğüne olan bağlılığını görmek insanı ferahlatıyor.

Aynı nüshanın yedinci sayfasında, Thomas Fuller imzalı “One Woman’s Mission to Free Laos from Unexploded Bombs” [“Bir Kadının Laos’u Patlamamış Bombalardan Kurtarma Misyonu”] başlıklı önemli bir haber bulunuyor. Haber, Laoslu-Amerikalı bir kadının, Channapha Khamvongsa’nın “doğduğu toprakları, dokuz yıllık Amerikan hava saldırılarının Laos’u dünya üzerinde en çok bombalanan yerlerden biri yaparak ardında bıraktığı miras olarak hâlâ burada gömülü durumdaki milyonlarca bombadan kurtarmak üzere” içinde bulunduğu “kararlı çabaları” aktarıyor. Haber, Bayan Khamvongsa’nın yaptığı lobiciliğin bir neticesi olarak, Amerika Birleşik Devletleri’nin patlamamış bombaları temizlemeye harcadığı yıllık bütçeyi cömertçe 12 milyon dolara kadar artırdığını yazıyor. Bunların en ölümcül olanları parça tesirli bombalardı ve bunlar “saha üzerinde yüzlerce bombacık” püskürtme yoluyla “askerler arasında maksimum kayba neden olma” amacıyla tasarlanmışlardı.² Bunların yaklaşık yüzde 30’u patlamamış durumdaydı, o yüzden odun toplayan çocukları, çalışırken bunlara çarpan çiftçileri ve diğer bahtsızları öldürüyor ve yaralıyordu. Habere eşlik eden bir harita Laos’un kuzeyindeki Khuang eyaletini, daha iyi bilinen ismiyle Küpler Vadisi’ni gösteriyordu. Burası 1969’da şiddetinin doruğuna ulaşan yoğun bombalamaların birinci hedefi olmuştu.

Fuller, Bayan Khamvongsa’nın “mülteciler tarafından yapılan ve gizli savaşın ortaya çıkarılmasına yardımcı olmuş savaş karşıtı bir eylemci olan Fred Branfman tarafından toplanan bir bombalama çizimleri koleksiyonuna denk geldiğinde, içine harekete geçme güdüsü geldiğini” aktarıyor.³ Çizimler Branfman’ın dikkat çekici kitabı *Voices from the Plain of Jars*’da yer almıştı (kitap 1972’de yayımlanmış ve 2013 yılında Wisconsin Üniversitesi Yayınları tarafından yeni bir önsözle tekrar basılmıştı). Çi-

2 Thomas Fuller, “One Woman’s Mission to Free Laos From Millions of Unexploded Bombs”, *New York Times*, 5 Nisan 2015.

3 Aynı yer.

zimler, resmi olarak da kabul edildiği üzere, Vietnam Savaşı'yla aslında hiçbir ilgisi olmayan uzak bir bölgede yaşayan yoksul köylülerin ıstırabını canlı bir şekilde resmediyor. Yirmi altı yaşındaki bir hemşire tarafından yapılan tipik bir aktarım, hava savaşının doğasını da gözler önüne seriyor: “Hiçbir gece olmadı ki sabahına kadar yaşayacağımızı düşünmüş olalım, hiçbir sabah olmadı ki geceye kadar hayatta kalacağımızı düşünmüş olalım. Çocuklarımız ağlıyor muydu? Ah, evet ve biz de ağlıyorduk. Ben hiç çıkmadan mağaramda kalıyordum. İki yıl boyunca gün ışığı görmedim. Ne mi düşünüyordum? Ah, habire tekrarlayıp duruyordum, ‘Lütfen uçakları buraya yaklaştırma, lütfen uçakları buraya yaklaştırma, lütfen uçakları buraya yaklaştırma’.”⁴

Branfman'ın yürekli çabaları gerçekten de bu korkunç vahşet konusunda bir miktar farkındalık sağladı. Ayrıca kendisinin sebatla yaptığı araştırmalar, biçare bir köylü toplumunun vahşice yok edilmesinin nedenlerini de gün ışığına çıkardı. Bunları bir kez daha *Voices from the Plains of Jars* kitabının yeni baskısına yazdığı önsözde ortaya koyuyordu:

Bombalamalarla alakalı ifşa edilenler arasında en yıkıcı olanlardan biri, mültecilerin anlattığı üzere, bunların 1969'da neden böyle büyük oranda artırılmış olduğunu keşfetmekti. Başkan Lyndon Johnson, Kasım 1968'de Kuzey Vietnam'ın bombalanmasının durdurulduğunu ilan ettikten sonra, gayet basitçe uçakları Laos'a yönlendirdiğini öğrendim. Bunu yapmanın hiçbir askeri gerekçesi yoktu. Bu yapıldı, çünkü Amerikan Misyon Şefi Vekili Monteagle Stearns'ün Amerikan Senatosu Dış İlişkiler Komitesi'ne Ekim 1969'da yaptığı tanıklıkta anlattığı üzere, “Yani bütün bu uçaklar öylece yanımızda hareketsiz duruyorlardı ve bunların hiçbir şey yapmadan böyle durmalarına izin veremezdik.”⁵

4 Fred Branfman, *Voices from the Plains of Jars: Life Under an Air War*, University of Wisconsin Press, Madison, 2013.

5 age., s. 36.

Yani kullanılmayan uçaklar yoksul köylülerin üzerlerine gönderilerek Washington'ın Hindiçin'deki kanlı saldırı savaşlarının tahribatından uzakta bulunan sükûnet içindeki Küpler Vadisi tarumar edildi.

Şimdi bütün bu ifşaatın *New York Times* asparagasına nasıl aktarıldığını görelim. Fuller şöyle yazıyor: “Hedef Kuzey Vietnam askerleri –özellikle de büyük kısmı Laos üzerinden geçen Ho Chi Minh Yolu üzerinde bulunanlar– ve ayrıca Kuzey Vietnam’ın Laoslu komünist müttefikleriydi.”⁶ Bunu alın ve Amerikan misyon şefi yardımcısının sözleriyle, ayrıca Fred Branfman’ın kitabındaki yürek paralayıcı çizimler ve tanıklıklarla karşılaştırın.

Doğru, *New York Times* muhabirinin bir kaynağı bulunuyordu: Amerikan propagandası. Bu kesinlikle İkinci Dünya Savaşı sonrası dönemin en büyük suçlarından biri hakkındaki yalın gerçekleri alt etmeye yeterliydi. Halbuki bu suçlar, muhabirin de zikrettiği bir kaynakta detaylıca işlenmişti: Fred Branfman’ın kritik ifşaları.

Devlete hizmet eden bu büyük yalan, özgür basın intihal ve şüphecilik eksikliği gibi utanç verici kabahatlerine yönelik yapılan uzun teşhir ve kınama yazılarına layık olmadığından emin olabiliriz.

New York Times’ın aynı nüshası, bizi kimselerin taklit edemeyeceği Thomas Friedman imzalı makaleyle karşılaştırıyor. Bu yazı, Başkan Obama’nın sarf ettiği ve Friedman’ın “Obama Doktrini” diye adlandırdığı şeyi ortaya koyan sözlerini ciddiyetle nakletmekte. (Her başkanın bir doktrini olmalıdır.) Temel doktrin “‘angajmandır’ ve bu esas stratejik gereksinimleri karşılamayla birleştirilmiştir.”⁷

Başkan, doktrinini kritik bir örnekle resmediyordu: “Küba gibi bir ülke ele alın. Bizim için angajmanın Küba halkı adına

6 Fuller, “One Woman’s Mission to Free Laos From Millions of Unexploded Bombs”.

7 Thomas Friedman, “Iran and the Obama Doctrine”, *New York Times*, 5 Nisan 2015.

daha iyi bir neticeye varma imkânını test etmek bakımından, bizim adımıza pek bir risk bulunmuyor. Ufak tefek bir ülke Küba. Bizim esas güvenlik çıkarlarımızı tehdit etmiyor ve o yüzden teklifi test etmemek için hiçbir sebep yok. Eğer bunun daha iyi neticelere varmadığı ortaya çıkarsa, o zaman da politikalarımıza ayar çekebiliriz.”⁸

Sol liberal aydınların önde gelen dergisi *New York Review of Books*’un Küba’yla diplomatik ilişkilerin yeniden tesis edilmesini “cesur” ve “gerçekten tarihi bir adım” olarak selamladığı şeye, Nobel Barış Ödüllü birinin girişme sebeplerini detaylandırışı işte böyle.⁹ Bu hamleye, “Küba halkını çok daha etkin bir şekilde güçlendirmek” üzere girişilmişti, kahramanımız böyle açıklıyordu durumu, zira daha evvelden belirlediğimiz o soylu amaçlarımız, yani onlara özgürlük ve demokrasi getirme çabalarımız suya düşmüştü.¹⁰

Daha da destekçe ne cevherler buluyoruz. Mesela ilk sayfada birkaç gün önce yayımlanmış İran nükleer anlaşmasına dair Peter Baker imzalı bir fikir yazısı bulunuyor ve bu yazı Washington’ın propaganda sistemi tarafından düzenli olarak hatırlatılan İran suçları konusunda uyarılarda bulunuyor. Analizde her şey epey açıklayıcı görünüyor, yalnız şu en büyük suçtan daha açıklayıcı olanı yok: “Irak’taki Amerikan askerlerini öldüren Şii milisler”i desteklemek suretiyle bölgeyi “destabilize etmek.”¹¹ Standart resim burada da karşımızda. Amerika Birleşik Devletleri, Irak’ı işgal ve fiilen yok ettiğinde, ülkeyi parçalayacak sekter çatışmaları canlandırdığında ve şimdi de bütün bölgeyi karıştırdığında, bu durum resmi retorikte ve dolayısıyla da medya retoriğinde “stabilizasyon” sayılıyor. İran bu saldırganlığa direnen milisle-

8 Aynı yer.

9 Enrique Krauze, “Cuba: The New Opening”, *New York Review of Books*, 2 Nisan 2015.

10 David Martosko ve Associated Press, “Obama Tries ‘New Approach’ on Cuba with Normalized Trade Relations and Diplomacy Between Washington and Havana for the First Time in a Half-Century”, *Daily Mail*, Londra, 17 Aralık 2014.

11 Peter Baker, “A Foreign Policy Gamble by Obama at a Moment of Truth”, *New York Times*, 2 Nisan 2015.

ri desteklediğinde ise “destabilizasyon”. Ve başkasının ülkesine saldıran Amerikan askerlerini öldürmekten daha iğrenç bir suç bulunmuyor.

Bunların hepsi ve çok daha fazlası, itaat edersek ve makbul doktrini eleştirmeksizin kabul edersek anlamlı hale geliyor. Nedir bu doktrin? Amerika Birleşik Devletleri dünyanın sahibidir ve bunu hak yoluyla kazanmıştır. Ayrıca bunun sebepleri, *New York Review of Books*’un Mart 2015’teki sayısında yer alan, Carnegie Uluslararası Barış Vakfı’nın eski başkanı Jessica Mathews imzalı bir makalede açıkça izah ediliyordu: “Amerika’nın uluslararası güvenliğe, küresel ekonomik büyümeye, özgürlüğe ve insan refahına olan katkıları öylesine aşikârdır ve açıkça başkalarının yararınadır ki, Amerikalılar uzun müddet ABD’nin başka türden bir ülke olduğuna inandılar. Başkaları ulusal çıkarlarını ortaya koyduğunda, ABD evrensel ilkeleri yükseltmeye çalışır.”¹²

Başka sorumuz yoktur sayın jüri.

12 Jessica Mathews, “The Road from Westphalia”, *New York Review of Books*, 19 Mart 2015.

“İran Tehdidi”: Dünya Barışına Yönelik En Büyük Tehdit Kim?

Viyana’da İran ile P5+1 ülkeleri (BM Güvenlik Konseyi’nin veto hakkına sahip beş üyesi artı Almanya) arasında varılan nükleer anlaşma, bütün dünyada bir ferahlamaya ve iyimserliğe yol açtı. Görünüşe göre dünyanın büyük bölümü, Amerikan Silah Kontrol Kuruluşu’nun şu değerlendirmesini onaylıyor: “Ortak Kapsamlı Hareket Planı, İran’ın bir nesilden daha uzun süredir nükleer silah için materyal elde ettiği bütün yolları engelleyecek güçlü ve etkili bir formül getiriyor, bunun yanı sıra İran’ın örtülü bir şekilde nükleer silah peşinde koşma yönündeki olası girişimlerini zamanında saptayıp caydıracak ve süresiz olarak yürürlükte kalacak bir doğrulama sistemi tesis ediyor.”¹

Bununla birlikte, genelde görülen coşkunun çarpıcı istisnaları bulunuyor: Amerika Birleşik Devletleri ve bölgedeki en yakın müttefikleri İsrail ile Suudi Arabistan. Bunun bir sonucu, Amerikan şirketlerinin büyük hüsrana uğrayarak Avrupalı meslektaşlarıyla birlikte İran’a akın etmekten alıkonuluyor olmaları. Amerikan iktidarının ve kanaat önderlerinin önde gelen kesimle-

1 Kelsey Davenport, “The P5+1 and Iran Nuclear Deal Alert, August 11”, Silah Kontrol Kuruluşu, 11 Ağustos 2015, <http://www.armscontrol.org/blog/ArmsControlNow/08-11-2015/The-P5-plus-1-and-Iran-Nuclear-Deal-Alert-August-11>.

ri, bölgedeki iki müttefikin duruşunu paylaşmakta ve o sebeple de “İran tehdidi” karşısında fiilen histeri halinde bulunmaktalar. Amerika Birleşik Devletleri’ndeki siyasi yelpazenin tamamını temsil eden daha ağırbaşlı yorumlar da bu ülkenin “dünya barışına en büyük tehdit” oluşturduğunu beyan etmekte. Burada anlaşılmaya destek çıkanlar bile, tehdidin istisnai boyutu karşısında, temkinli yaklaşmaktalar. Neticede saldırganlık, şiddet, bozgunculuk ve dalavere konusunda sicili böylesine bozukken İranlılara nasıl güvenebilirdik ki?

Siyasi elitler arasındaki muhalefet öylesine güçlüydü ki, kamuoyu, anlaşılmaya yönelik ciddi destekten her iki tarafın da denk olduğu bir yarılmaya doğru çabucak kaydı.² Cumhuriyetçilerin halihazırda süregiden önseçimleri* bunun aleni sebeplerini tasvir etmekte. Başkan adayının arz-ı endam ettiği kalabalık pistin en entelektüellerinden biri olarak görülen Senatör Ted Cruz, İran’ın hâlâ nükleer silah üretme kabiliyetine sahip olabileceği ve bir gün Amerika Birleşik Devletleri’nin “batı sahil şeridinin tamamındaki elektrik şebekelerini indirebilecek” bir elektromanyetik sinyal göndermek ve “milyonlarca Amerikalıyı” öldürmek suretiyle bunu kullanabileceği uyarısında bulunuyordu.³ Diğer iki aday, eski Florida Valisi Jeb Bush ve Wisconsin Valisi Scott Walker, İran’ı seçilir seçilmez mi yoksa ilk kabine toplantısından sonra mı bombalamak gerekir konusunda birbirlerine giriyorlardı.⁴ Bir miktar dış politika tecrübesi bulunan adaylardan biri, Lindsey Graham ise anlaşılmayı, İsrail istihbaratına ve strateji analistlerine kesinlikle garip gelecek şekilde, “İsrail devletinin

2 Scott Clement ve Peyton M. Craighill, “Poll: Clear Majority Supports Nuclear Deal with Iran”, *Washington Post*, 30 Mart 2015; Laura Meckler ve Kristina Peterson, “U.S. Public Split on Iran Nuclear Deal-WSJ/NBC Poll”, *Washington Wire*, 3 Ağustos 2015, <http://blogs.wsj.com/washwire/2015/08/03/american-public-split-on-iran-nuclear-deal-wsjnbc-poll/>.

* Kasım 2016’da Donald Trump’ın kazandığı başkanlık seçiminin bir önceki adımı Cumhuryetçilerin başkan adaylarını seçtikleri önseçim kastediliyor. (çev.)

3 Philip Weiss, “Cruz Says Iran Could Set Off Electro Magnetic Pulse Over East Coast, Killing 10s of Millions”, *Mondoweiss*, 29 Temmuz 2015.

4 Simon Maloy, “Scott Walker’s Deranged Hawkishness: He’s Ready to Bomb Iran During His Inauguration Speech”, *Salon*, 20 Temmuz 2015.

ölüm fermanı” olarak tanımlıyordu; Graham bunun sapına kadar saçmalık olduğunu bildiği için böyle konuşmasının ardındaki gerçek nedenlerin neler olabileceği hakkında soru işaretleri doğmaktadır.⁵

Cumhuriyetçilerin uzun süre önce normal bir parlamenter parti gibi görev yapıyor numarası yapmayı bıraktıklarını akılda tutmak gerekiyor. Sağcı Amerikan Girişim Enstitüsü’nden saygıdeğer muhafazakâr siyaset yorumcusu Norman Orstein’in de teşhis ettiği üzere Cumhuriyetçiler, Kongre’deki normal siyaset çalışmalarına pek nadiren iştirak eden “radikal isyancılara” dönüşmüşlerdi.⁶ Başkan Ronald Reagan döneminden bu yana parti liderliği aşırı zenginlerin ve şirketlerin cebine bakmaya öylesine alışmıştı ki, artık yalnızca nüfusun daha evvelden örgütlü bir politik güçte bulunmamış kesimlerini mobilize ederek oy çekebiliyordu. Bunların arasında şimdi muhtemelen Cumhuriyetçi seçmenlerin çoğunluğunu oluşturmakta olan aşırılıkçı Evanjelik Hristiyanlar, [Amerikan İçsavaşı’ndan önceki] eski köleci eyaletlerin kalıntıları, beyaz, Hristiyan, Anglosakson ülkemizi bizden çalmaya çalışanlar karşısında dehşete kapılan doğma büyüme Amerikalılar, Cumhuriyetçilerin önseçimlerini modern toplumların ana çizgisinden uzak gösterilere (gerçi dünya tarihinin en güçlü ülkesinin ana çizgisinden uzak değil) çeviren başkaları bulunmakta.

Buna karşılık, küresel standartlardan uzaklaşma işi, Cumhuriyetçilerin radikal isyancılığının sınırlarının çok daha ötesine düşer. Siyasi yelpazede, Ortak Kurmay Şefleri Başkanı General Martin Dempsey’nin vardığı pragmatik sonuç üzerinde genel bir uzlaşma söz konusu. Buna göre, Viyana’daki anlaşma “eğer yetkililer İran anlaşmayı ihlal ederse Amerika Birleşik Devletleri’nin İran tesislerini vurmasını” engellemiyordu, her ne kadar İran da harekete geçerse tek taraflı bir askeri vuruş “ihtimali çok daha

5 Amy Davidson, “Broken”, *New Yorker*, 3 Ağustos 2015; “Former Top Brass to Netanyahu: Accept Iran Accord as ‘Done Deal’”, *Ha’aretz*, 3 Ağustos 2015.

6 Thomas E. Mann ve Norman J. Ornstein, “Finding the Common Good in an Era of Dysfunctional Governance”, *Daedalus* 142, no. 2 (Bahar 2013).

az” olacaksa da.⁷ Clinton ve Obama’nın eski Ortadoğu müzakerecisi Dennis Ross ise, tipik bir şekilde, “eğer onu silahlara davranırken görürsek bunun kuvvet kullanmamızı tetikleyeceğine yönelik İran’ın hiçbir şüphesi olmaması gerektiği” tavsiyesinde bulunmakta; hatta bu durum anlaşmanın sona ermesinden sonra, yani İran’ın istediğini yapmakta serbest olduğu zaman bile geçerli olacaktı.⁸ “Aslında, bundan on beş yıl sonra anlaşmanın sona erışı,” diye eklemekte, “anlaşmayla alakalı en büyük sorun.” Kendisi ayrıca Amerika Birleşik Devletleri’nin İsrail’e, bu korkutucu vakit gelip çatmadan önce kendisini koruyabilmesi için, B-52 bombardıman uçakları ve *bunker-busting* bombaları* tedarik etmesini de önermekte.⁹

“EN BÜYÜK TEHDİT”

Nükleer anlaşma muhalifleri, anlaşmanın yeterince ileri gitmediği suçlamasında bulunuyor. Bazı destekçiler de bununla aynı fikirde ve şunu söylüyorlar: “Viyana’daki anlaşmanın bir anlamı varsa, o da bütün Ortadoğu’nun kitle imha silahlarından kurtulması gerektiğidir.” Bu kelimelerin yazarı İran Dışişleri Bakanı Muhammed Cevad Zarif ayrıca şunu da ekliyor: “Ulusunu temsilen ve [dünya nüfusunun büyük çoğunluğunun hükümetlerinin dahil olduğu] Bağlantısızlar Hareketi’nin halihazırdaki başkanlığını yürüten ülke olarak İran, bu hedefleri gerçekleştirmek üzere uluslararası camia ile birlikte çalışmaya hazırdır ve bu esnada muhtemelen barış ve diplomasiden kuşku duyanların koyduğu engellerle karşılaşacağını çok iyi bilmektedir.” İran “tarihi bir

7 Helene Cooper ve Gardiner Harris, “Top General Gives ‘Pragmatic’ View of Iran Nuclear Deal”, *New York Times*, 29 Temmuz 2015.

8 Dennis Ross, “How to Make Iran Keep Its Word”, *Politico*, 29 Temmuz 2015.

* Fırlatılıp hedefe ulaşınca toprağın altına doğru belli bir mesafe kat ettikten sonra patlayan, bu sebeple siperleri ve sığınakları hedef alan bir bomba. (çev.)

9 Dennis Ross, “Iran Will Cheat. Then What?” *Time*, 15 Temmuz 2015; “Former Obama Adviser: Send B-52 Bombers to Israel”, *Ha’aretz*, 17 Temmuz 2015.

nükleer anlaşma” imzaladı, diye devam ediyor bakan ve sözlerini tamamlıyor: Şimdi sıra “anlaşmayı reddeden” İsrail’de.¹⁰

İsrail tabii Hindistan ve Pakistan’la birlikte üç nükleer güçten biri; bunların nükleer silah programlarının suç ortaklığını Amerika Birleşik Devletleri yapmıştı ve bu ülkeler Nükleer Silahların Yayılmasının Önlenmesi Anlaşmasını (NPT–Non-Proliferation Treaty) imzalamayı reddetmekte.

Zarif, beş yılda bir düzenlenen ve Amerika Birleşik Devletleri’nin (bu kez yanına Kanada’yı ve Büyük Britanya’yı da alarak) bir kez daha Ortadoğu’da kitle imha silahlarından arındırılmış bölge oluşturma çabalarını engellemesiyle başarısızlığa uğrayan nisan ayındaki NPT inceleme toplantısına gönderme yapıyordu. Yirmi yıldır bu çabalara Mısır ve diğer Arap devletleri öncülük yapmıştı. Bu çabaları NPT ve diğer BM ajanslarında, ayrıca Pugwash Konferanslarında tanıtan iki önde gelen figür Jayantha Dhanapala ve Sergio Duarte, “1995’te Ortadoğu’da kitle imha silahlarından (KİS) arındırılmış bölge oluşturma kararının başarılı bir şekilde benimsenmesinin NPT’nin süresiz uzatılmasına da izin veren bir paketin temel unsuru olduğu” gözleminde bulunuyorlar.¹¹

Buna karşılık NPT, gelmiş geçmiş en önemli silah kontrol anlaşması durumunda. Eğer buna uyulmuş olsaydı, bu anlaşma nükleer savaş kamçısını başımızdan def edebilirdi. Alınan kararın uygulanması Amerika Birleşik Devletleri tarafından defalarca engellendi, bunların en yakın zamandaki örnekleri de Obama döneminde 2010 ve 2015’te gerçekleşti. Dhanapala ve Duarte, girişimin “NPT’ye taraf olmayan bir devlet adına” engellendiğini ve bu devletin “bölgede nükleer silahlara sahip tek devlet olarak değerlendirildiğini” yazıyorlar ve kibarca İsrail’e gönderme yapıyorlar. Netice itibariyle, bu başarısızlığın “NPT’nin

10 Muhammed Cevad Zarif [Javad Zarif], “Iran Has Signed a Historic Nuclear Deal–Now It’s Israel’s Turn”, op-ed, *Guardian*, Londra, 31 Temmuz 2015.

11 Jayantha Dhanapala ve Sergio Duarte, “Is There a Future for the NPT?” *Arms Control Today*, Temmuz/Ağustos 2015.

çoktandır devam eden iki amacına, yani nükleer silahsızlanma sürecinin ivme kazanarak ilerlemesi ve Ortadoğu’da KİS’lerden arındırılmış bir bölge oluşturma konularına öldürücü bir darbe vurmayacağını” umuyorlar. Silah Kontrol Kuruluşu’nun dergisinde yayımlanan makalelerinin başlığı da şöyle: “Is There a Future for the NPT?” [NPT’nin Geleceği Var mı?]

Ortadoğu’da nükleer silahlardan arındırılmış bir bölge, İran’ın sunduğu söylenen her türlü tehditle baş edebilmek bakımından dolambaçsız bir yol; fakat bununla asıl ortaya çıkan durum, Washington’ın, müşterisi olan İsrail’i korumak amacıyla girişimleri sabote etmeye devam etmesi oluyor. Sözde İran tehdidini ortadan kaldırma fırsatları Washington tarafından boşa çıkartıldığı zaman, gerçekte neler döndüğünü sorgulayan yeni soruların doğmasının tek örneği de bu değil.

Bu meseleyi düşünürken hem sözü edilmemiş varsayımları hem de nadiren sorulan soruları incelemek öğretici olacaktır. Şimdi bu varsayımlardan bazılarını inceleyelim ve ilk olarak İran’ın dünya barışına en ciddi tehdit olduğu iddiasıyla başlayalım.

Amerika Birleşik Devletleri’nde, zulüm büyük ödülünün İran’a layık görülmesi, üst düzey yetkililer ve yorumcular arasında gerçek bir klişedir. Amerika Birleşik Devletleri’nin dışında da bir dünya bulunuyor ve her ne kadar bunların görüşleri buradaki ana akım medyada kendilerine yer bulamıyor olsalar da, belki de ilgi çekici tarafları vardır. Önde gelen Batılı araştırma şirketlerine göre (WIN/Gallup International), “en büyük tehdit” ödülüne layık görülen devlet Amerika Birleşik Devletleri; dünya ABD’yi açık ara dünyaya en büyük tehdit olarak görmekte. Çok daha az oya sahip olmakla birlikte ikinci sırada Pakistan bulunuyor, muhtemelen bu durum Hindistan’dan gelen oylar sebebiyle böyle yüksek çıkmış durumda. İran bu ikisinden daha sonra geliyor, beraberinde de Çin, İsrail, Kuzey Kore ve Afganistan bulunuyor.¹²

12 WIN/Gallup International, “Optimism Is Back in the World”, 30 Aralık 2013, <http://www.wingia.com/web/files/services/33/file/33.pdf?1439575556>.

“TERÖRİZMİN DÜNYADAKİ EN BÜYÜK DESTEKÇİSİ”

Bir sonraki aşikâr soruya dönelim, İran tehdidi aslında nedir? Örneğin, İsrail ve Suudi Arabistan neden İran tehdidi karşısında korkudan titremekteler? Tehdit her ne ise, bunun askeri olması çok güçtür. Yıllar önce, Amerikan istihbaratı Kongre’yi İran’ın bölge standartları itibariyle askeri harcamalarının çok düşük olduğu ve İran’ın stratejik doktrinlerinin savunmacı olduğu, yani saldırganlığa karşı caydırıcılık amaçlı tasarlandığı konusunda bilgilendirmişti.¹³ Bu istihbaratın devamında, ellerinde İran’ın nükleer silah programı yürüttüğüne dair herhangi bir kanıt bulunmadığı ve “İran’ın nükleer programının ve nükleer silah geliştirme imkânını açık bırakma niyetinin, caydırıcılık stratejisinin merkezi bir parçası olduğu” aktarımı yapıyordu.¹⁴

Stockholm Uluslararası Barış Araştırma Enstitüsü’nün güvenilir küresel silahlanma incelemesi, Amerika Birleşik Devletleri’ni her zamanki gibi askeri harcamalarda uzak ara önde listelemekte. Bunun çok altında Rusya ve Suudi Arabistan geliyor ki bunlar her şeye rağmen bütün Avrupa devletlerinden epey yukarıda yer alıyorlar. İran’ın adı pek nadiren geçiyor.¹⁵ Bütün detaylar, Stratejik ve Uluslararası Çalışmalar Merkezi’nin (CSIS–Center for Strategic and International Studies) nisan raporunda bulunabilir. Bu raporda, “Körfez’deki Arap devletlerinin (...) İran karşısında hem askeri harcama hem de modern silahlara erişim konularında ezici bir avantaja sahip olmaları kesin bir durum,” diye yazıyor. İran’ın askeri harcamaları Suudi Arabistan’ın harcamalarının küçük bir parçasına denk düşüyor ve hatta Birleşik

13 Anthony H. Cordesman, “Military Spending and Arms Sales in the Gulf”, Center for Strategic and International Studies, 28 Nisan 2015, http://csis.org/files/publication/150428_military_spending.pdf.

14 Savunma Bakanlığı, İran’ın Askeri Gücü Üzerine Tasnif Edilmemiş Rapor, Nisan 2010, http://www.politico.com/static/PPM145_link_042010.html.

15 Stockholm Uluslararası Barış Araştırma Enstitüsü Askeri Harcama Veritabanı, http://www.sipri.org/research/armaments/milex/milex_database; Trita Parsi ve Tyler Cullis, “The Myth of the Iranian Military Giant”, *Foreign Policy*, 10 Temmuz 2015.

Arap Emirlikleri'nin harcamalarının bile çok daha altında. Körfez İşbirliği Konseyi devletleri (Bahreyn, Birleşik Arap Emirlikleri, Katar, Kuveyt, Suudi Arabistan ve Umman) hep birlikte, silah konusunda İran'dan sekiz kat daha fazla harcama yapıyor ve bu dengesizlik on yıllar öncesine dek gidiyor.¹⁶ CSIS raporu şunu da ekliyor: "Körfez Arap devletleri dünyanın en gelişmiş ve en etkili silahlarını edinmişken ve edinmeye devam ederken, esasen İran, aslen Şah zamanında kendilerine verilmiş sistemlere sıklıkla bel bağlamak suretiyle geçmişte yaşamaya zorlanmakta." Bir başka deyişle, bu silahların fiilen kullanım süreleri dolmuş durumda.¹⁷ İsrail'e gelince dengesizlik daha da büyüyor tabii ki. En gelişmiş Amerikan silahlarına ve küresel süper gücün fiilen denizaşırı askeri üssüne sahip olmak suretiyle onlar devasa bir nükleer silah stokuna da sahip vaziyetler.

İsrail, hiç şüphesiz İranlıların beyanlarından "varoluşsal tehdit" çıkarıyor: İran dini lideri Hamaney ve eski cumhurbaşkanı Mahmud Ahmedinejad bilindiği üzere İsrail'i yok etmekle tehdit etmişti. Elbette yapmamışlardı ve eğer yapmış olsalardı bu çok küçük bir zaman alırdı.¹⁸ İran liderleri "Allah'ın inayetiyle [Siyonist rejim] haritadan silinecektir," diye buyuruyorlardı (bir başka tercümeyle, Ahmedinejad, İsrail "tarih sahnesinden silinmeli" diyordu ve bu ifadeyle Ayetullah Humeyni'nin İsrail'le İran'ın üstü kapalı müttefik oldukları dönem yaptığı bir açıklamadan alıntı yapıyordu). Bir başka deyişle, bir gün gelip rejim değişikliğinin yaşanacağını umuyorlardı. Bu dahi Washington ve Tel Aviv'in İran'da rejim değişikliği için yaptıkları direkt çağrılarının pek uzağında kalmaktadır, ki rejim değişikliği için girişilen eylemleri saymıyorum. Tabii bütün bunların tarihi 1953'teki gerçek "rejim değişikliği"ne kadar gidiyor. O dönem Amerika Birleşik Devletleri ve Britanya, İran'ın parlamenter hükümetini

16 Parsi ve Cullis, "The Myth of the Iranian Military Giant".

17 Cordesman, "Military Spending and Arms Sales in the Gulf", s. 4.

18 Seyed Hossein Mousavian ve Shahir Shahidsaless, *Iran and the United States: An Insider's View on the Failed Past and Road to Peace*, Bloomsbury, New York, 2014, s. 214-19.

deviren bir askeri darbe tertip etmişlerdi ve böylece yerine dünyanın en berbat insan hakları sicillerinden birine sahip olan Şah diktatörlüğünü geçirmişlerdi. İşlenen bu korkunç suçların neler olduğunu Uluslararası Af Örgütü'nün ve diğer insan hakları örgütlerinin raporlarını takip edenler iyi bilir, ama İran'ın insan hakları ihlallerine sayfalarca yer ayıran Amerikan basınını takip edenler bilmez; tabii bu ihlalleri de 1979'dan sonra yazmaya başladılar, yani Şah rejimi alaşağı edildiği tarihten sonra. Öğretici vakıalar, Mansour Farhang ve William Dorman tarafından dikkatle hazırlanmış bir çalışmada yer almaktadır.¹⁹

Bunların hiçbirinde normlardan uzaklaşma yoktur. Amerika Birleşik Devletleri, pek iyi bilindiği üzere, rejim değişikliği konusunda dünya şampiyonluğunu elinde tutuyor ve İsrail de bu konuda geri kalmıyor. Gerçekleştirdiği işgallerin en yıkıcı olanlarından biri, 1982'deki Lübnan işgaliydi ve bu işgal açıkça hem rejim değişikliğini hem de elinde tuttuğu işgal topraklarının güvenli hale getirilmesini amaçlıyordu. Ortaya atılan bahaneler zayıftı ve şöyle bir dokununca yıkılıp çöküyordu. Bu da olağandışı değildir ve toplumun doğasından oldukça bağımsız işlemektedir; Amerikan Bağımsızlık Bildirgesi'nde "acımasız Kızılderili vahşiler" hakkındaki ağıtlardan tutun, Hitler'in Almanya'yı Lehlerin "vahşi terör"ünden korumasına kadar.

Hiçbir ciddi analist İran'ın, şayet elinde olsaydı bile, bir nükleer silah kullanabileceğine, hatta onu kullanmakla tehdit edebileceğine ve böylece anında imha edilmekle karşılık bulacağına inanmıyor. Bununla beraber, nükleer silahların cihatçıların eline geçebileceğiyle alakalı ciddi endişeler söz konusu; böyle bir tehlikenin çok küçük olduğu İran üzerinden değil, tehlikenin çok sahici olduğu, ABD'nin de müttefiki durumundaki Pakistan üzerinden. (Britanya) Kraliyet Uluslararası İlişkiler Enstitüsü'nün (Chatham House) dergisinde, iki önde gelen Pakistanlı nükleer bilimci Pervez Hoodbhoy ve Ziya Mian şöyle yazıyorlar: "Mi-

19 William A. Dorman ve Mansour Farhang, *The U.S. Press and Iran: Foreign Policy and the Journalism of Deference*, University of California Press, Berkeley, 1988.

litanların nükleer silahlara veya malzemelere kavuşmalarına ve nükleer terörizm dalgası başlatmalarına” yönelik artan korkular “nükleer tesisleri korumak üzere 20.000’den fazla sayıda askerden oluşan bir gücün toparlanarak bu işe vakfedilmesine” yol açtı. “Buna karşılık bu gücün, normal askeri tesisleri koruyan birimlerin karşılaştığı sorunlara bağışıklığı olduğunu varsaymak için hiçbir neden bulunmuyor.” Zira bu normal askeri tesisler, “içerden yardım” vasıtasıyla düzenli olarak saldırıya uğramaktaydılar.²⁰ Kısacası sorun gerçek, fakat başka nedenlerle uydurulan fanteziler sağ olsunlar, bu sorunlar İran’a atfedilmiş durumda.

İran tehdidiyle alakalı öteki endişeler, İran’ın “dünyadaki terörizm destekçilerinin önde gideni” rolünü de kapsamakta ve bununla kastedilen Hizbullah ve Hamas’a verdiği destek.²¹ Bu iki hareket, ABD destekli İsrail şiddet ve saldırganlığına (ki bu örgütlere atfedilen her türlü suçlamayı katbekat aşar) karşı direnişte birleşmişlerdi. Onlar veya İran desteği alan diğerleri hakkında kim ne düşünürse düşünsün, İran’ın dünyada ve hatta Müslüman dünyada terör destekçiliğinde üst sıralarda yer alması zordur. İslami devletler arasında Suudi Arabistan, İslami terör destekçiliğinde açık ara öndedir ve bu yalnızca zengin Suudilerin veya diğer Körfezlilerin bunu doğrudan fonlamasıyla değil, daha ziyade Suudilerin kendi aşırılıkçı Vahhabi-Selefi İslam yorumlarını Kuran okulları, camiler, vaizler ve muazzam petrol zenginliğine sahip dinsel bir diktatörlüğün elinin altındaki diğer araçlar yoluyla yaydıkları misyonerlik faaliyetleriyle gerçekleşmektedir. IŞİD, Suudilerin dinsel aşırıcılığının ve bunların cihat ateşini harlamasının aşırı bir meyvesidir.

Bununla birlikte, İslami terörün oluşumunda hiçbir şey ABD’nin teröre karşı savaşıyla boy ölçüşemez. Bu konsept, Af-

20 Pervez Hoodbhoy ve Ziya Mian, “Changing Nuclear Thinking in Pakistan”, Nükleer Silahların Yayılmasının Önlenmesi ve Silahsızlanma İçin Asya Pasifik Liderlik Ağı ve Nükleer Silahların Yayılmasının Önlenmesi ve Silahsızlanma Merkezi, Görev Talimatı, no. 9, Şubat 2014, <http://www.princeton.edu/sgs/faculty-staff/zia-mian/Hoodbhoy-Mian-Changing-Nuclear-Thinking.pdf>.

21 Harron Siddique, “Bush: Iran ‘the World’s Leading Supporter of Terrorism’”, *Guardian*, 28 Ağustos 2007.

ganistan-Pakistan sınırındaki küçük bir kabile bölgesinden Batı Afrika'ya ve Güneydoğu Asya'ya uzanan bir vebanın yayılması-na neden oldu. Tek başına Irak'ın işgali, ilk yılında terör saldırılarını yedi kat artırdı ve istihbarat birimleri tarafından öngörülenin bile ötesine geçilmiş oldu.²² Marjinalleştirilmiş ve ezilmiş kabile topluluklarına karşı yürütülen *drone* savaşı da ayrıca, yeterli delilin de ortaya koyduğu üzere, intikam duygularını harekete geçirdi.

Ayrıca, İran'ın iki müşterisi Hizbullah ve Hamas, Arap dünyasındaki biricik serbest seçimlerde halkın oylarını kazanmış olmaları nedeniyle suça iştirak ediyorlar. Hizbullah ise İsrail'i, Lübnan'ın güneyinde işgal ettiği yerlerden çıkmaya zorladığı için çok daha korkunç bir cürüm sebebiyle suçlu durumda.

“İSTİKRARSIZLIĞI KÖRÜKLEMEK”

Bir başka endişeyi Birleşmiş Milletler'de, ABD elçisi Samantha Power dile getiriyordu ve bu da “nükleer programın da ötesinde, İran'ın körüklediği istikrarsızlık” idi.²³ “Amerika Birleşik Devletleri bu yanlış davranışı dikkatle irdeleyecektir,” diye açıklama yapıyordu. Bu açıklamayla Power, Savunma Bakanı Ashton Carter'ın yaptığı, bir taraftan İsrail'in kuzey sınırında diretirken diğer taraftan İran'ın Hizbullah'ı destekleyerek yarattığı “kötücül etkileri göğüslemesi için İsrail'e yardım etmeyi sürdürecekleri” açıklamasını ve Amerika Birleşik Devletleri'nin gerekli görüldüğü vakit İran'a yönelik askeri güç kullanma hakkını saklı tuttuğuna dair beyanatı yankılamış oluyordu.²⁴

İran'ın “istikrarsızlığı körüklemesi” bilhassa Irak'ta çarpıcı bulunabilir, zira İran tek başına buradaki Kürtlerin IŞİD ilerle-

22 Peter Bergen ve Paul Cruickshank, “The Iraq Effect: War Has Increased Terrorism Sevenfold Worldwide”, *Mother Jones*, 1 Mart 2007.

23 Somini Sengupta, “U.N. Moves to Lift Iran Sanctions After Nuclear Deal, Setting Up a Clash in Congress”, *New York Times*, 20 Temmuz 2015.

24 Helene Cooper, “U.S. Defense Secretary Visits Israel to Soothe Ally After Iran Nuclear Deal”, *New York Times*, 20 Temmuz 2015.

yişine karşı müdafaalarına yardıma gelmiş ve burada 2,5 milyar dolarlık bir enerji şebekesi kurarak elektrik gücünü Amerikan işgalinden önceki seviyeye çıkarmaya çalışmıştı.²⁵ BM elçisi Power'ın bu ifadeyi kullanma biçimi standardı yansıtır: Amerika Birleşik Devletleri bir ülkeyi işgal ediyor, yüz binlerce insan öldürüyor ve milyonlarcası mülteci konumuna düşüyor, bunun yanı sıra beraberinde Iraklıların Moğol istilalarıyla karşılaştırdığı barbarca işkence ve yıkımlar getiriyor, WIN/Gallup araştırmalarına göre Irak'ı dünyanın en mutsuz ülkesine çeviriyor, bu arada bölgeyi parçalara bölen sekter çatışmaları ateşliyor ve Suudi müttefiklerimizle beraber IŞİD canavarlığının temelini atıyor ve bu “istikrar” oluyor.²⁶ İran'ın utanç verici hareketleri ise “istikrarsızlığı körüklemek”. Bu standart kullanımdaki komedi bazen neredeyse gerçeküstü seviyelere varıyor, mesela *Foreign Affairs*'in eski editörü liberal yorumcu James Chace'in Amerika Birleşik Devletleri'nin “Şili'de serbest seçimlerle başa gelmiş Marksist hükümetin istikrarını bozmak” istediğini çünkü bizim Pinochet diktatörlüğü altında “bir istikrar aramaya kararlı olduğumuzu” açıklamasında gördüğümüz gibi.²⁷

Başkaları ise, Washington'ın İran gibi insan hakları sicili korkunç, “aşağılık” rejimlerle şu kadarcık bile olsun müzakere etmesine öfke kusuyor ve bunun yerine bizim “İsrail ve Sünni devletler arasında Amerikan destekli bir ittifak” sağlamamız gerektiği uyarısında bulunuyorlardı. Böyle yazıyordu muhterem liberal, *The Atlantic* dergisinin yardımcı editörü ve İrani olan her şeye olan derin nefretini güçlkle gizleyebilen Leon Wieseltier.²⁸ İfadesiz suratıyla bu saygıdeğer liberal aydın, kıyaslayınca İran'ı insanın gözünde bir cennet yapan Suudi Arabistan'ın, Gazze'de

25 Anne Bernard, “120 Degrees and No Relief? ISIS Takes Back Seat for Iraqis”, *New York Times*, 1 Ağustos 2015.

26 WIN/Gallup, “Happiness Is on the Rise”, 30 Aralık 2014, http://www.wingia.com/web/files/richeditor/filemanager/EOY_release_2014_-_FINAL.pdf.

27 James Chace, “How ‘Moral’ Can We Get?” *New York Times Magazine*, 22 Mayıs 1977.

28 Leon Wieseltier, “The Iran Deal and the Rut of History”, *The Atlantic*, 27 Temmuz 2015.

ve başka yerlerde acımasız suçlar işleyen İsrail'in ittifak kurarak bu ülkeye nasıl doğru davranışta bulunulacağını öğretmeleri gerektiğini öğütlüyordu. Belki de bu öğüt tamamen mantıksız değildir, zira insanın aklına Amerika Birleşik Devletleri'nin bütün dünyada dayattığı ve desteklediği rejimlerin insan hakları sicilleri akla geliyor.

İran hükümeti kuşkusuz kendi halkına yönelik bir tehdit oluşturuyor olsa da, bu bakımdan esefle söylemeliyim ki rekor filan kırmıyor ve ABD'nin en sevdiği müttefiklerinin seviyesine inmiyor. Bununla birlikte bu durum Washington'ın meselesi zaten olamaz ve haliyle Tel Aviv ve Riyad'ın meseleleri de değil.

İranlıların kesinlikle hatırladığı şeyi bizim de hatırlamamız faydalı olabilir: 1953'ten bu yana tek bir gün geçmedi ki, Amerika Birleşik Devletleri'nin İranlılara bir zararı dokunmasın. İranlılar, 1979'da ABD'nin dayattığı nefret edilen Şah rejimini yıkar yıkmaz Washington birden Saddam Hüseyin'in İran'a yaptığı kanlı saldırıyı desteklemeye başlamıştı. Başkan Reagan, Saddam'ın işlediği en büyük suç, yani Irak'taki Kürt halkına kimyasal silahlı saldırıyı inkâr edip onun yerine bu olayda İran'ı suçlamaya kadar işi vardırırmıştı.²⁹ ABD himayesinde Saddam işlediği suçlar sebebiyle yargılanırken, bu korkunç suç (ve ABD'nin de ortağı olduğu diğer suçlar) kendisine isnat edilen suçlamalar arasından itinayla çıkarılmıştı. Suçlamalar en küçük suçlarından birine kadar daraltılmıştı: Korkunç siciline ancak dipnot olabilecek, 1982 tarihli 148 Şii'nin öldürülmesi olayı.³⁰

İran-Irak savaşı sona erdikten sonra, Amerika Birleşik Devletleri, İran'ın birinci düşmanı Saddam Hüseyin'i desteklemeye devam etti. Hatta Başkan George H. W. Bush, Iraklı nükleer mühendisleri ABD'ye, ileri seviye silah üretim eğitimi almaları için davet etmişti, böylelikle İran'a karşı büyük bir tehdit söz

29 Shane Harris ve Matthew M. Aid, "Exclusive: CIA Files Prove America Helped Saddam as He Gassed Iran", *Foreign Policy*, 26 Ağustos 2013.

30 Bkz. Alex Boraine, "Justice in Iraq: Let the UN Put Saddam on Trial", *New York Times*, 21 Nisan 2003.

konusu olacaktı.³¹ İran'a yönelik yaptırımlar yoğunlaştırılmıştı. Bu yaptırımlar İran'la iş tutan yabancı şirketleri de kapsıyordu ve İran'ı uluslararası finans sisteminden atmak için girişimler başlatılmıştı.³²

Geçtiğimiz yıllarda düşmanlık sabotaja, nükleer bilimcilerin öldürülmelerine (muhtemelen İsrail yapmıştı) ve gururla açıklan ilan edilen siber savaşa kadar vardırılmıştı.³³ Pentagon siber savaşı bir savaş hamlesi olarak görmekte, aynı şekilde NATO da. NATO, 2014 Eylülünde siber saldırıların NATO güçlerinin ortak müdafaa yükümlülüklerini harekete geçirebileceğini ileri sürmüştü.³⁴

“BAŞ HAYDUT DEVLET”

Bu seyirde kırılmalar olduğunu söylemek doğru olacaktır. Başkan George W. Bush, İran'a, baş düşmanları Saddam Hüseyin ve Taliban'ı yok ederek, birtakım kayda değer hediyeler göndermişti. Hatta ABD'nin Irak'taki yenilgisinden sonra bu eski düşman ülkeyi İran'ın etki sahasına bile bırakmıştı. Yenilgi öylesine ciddiydi ki Washington resmen ilan etmiş bulunduğu kalıcı askeri üsler kurma ve Amerikan şirketlerinin Irak'ın geniş petrol kaynaklarına ayrıcalıklı erişimini sağlama hedeflerinden bile vazgeçmek zorunda kalmıştı.³⁵

31 Gary Milhollin, “Building Saddam Hussein’s Bomb”, *New York Times Magazine*, 8 Mart 1992.

32 Robert Litwak, “Iran’s Nuclear Chess: Calculating America’s Moves”, Wilson Center raporu, 18 Temmuz 2014, 29, <https://www.wilsoncenter.org/publications/irans-nuclear-chess-calculating-americas-moves>.

33 Örneğin, David E. Sanger, “Obama Order Sped Up Wave of Cyberattacks Against Iran”, *New York Times*, 1 Haziran 2012; Farnaz Fassihi ve Jay Solomon, “Scientist Killing Stokes U.S.-Iran Tensions”, *Wall Street Journal*, 12 Ocak 2012; Dan Raviv, “US. Pushing Israel to Stop Assassinating Iranian Nuclear Scientists”, *CBSnews.com*, 1 Mart 2014.

34 “Contemporary Practices of the United States”, *American Journal of International Law* 109, no. 1 (Ocak 2015).

35 Charlie Savage, “Bush Asserts Authority to Bypass Defense Act”, *Boston Globe*, 30 Ocak 2008.

İranlı liderler bugün nükleer silah geliştirme niyetinde mi? Onların inkârlarının ne kadar inandırıcı olduğuna kendi kafamızdan karar verebiliriz, fakat onların geçmişte böylesi niyetlere sahip olmaları şüphe götürmemekte; zira yabancı gazetecileri İran'ın nükleer silah geliştirmesinin “muhakkak ve sanıldığından daha erken” olacağı yönünde bilgilendiren en üst otorite tarafından açıktan teyit edilmişti.³⁶ İran'ın nükleer enerji programının babası ve İran Atom Enerjisi Teşkilatı'nın eski başkanı, yönetimin planının “nükleer bomba yapmak olduğundan” emindi.³⁷ CIA de eğer komşu ülkeler nükleer silah geliştirmişse (ki geliştirmişlerdi) “hiç kuşkusuz” İran'ın da geliştirebileceğini aktarıyordu.³⁸

Tabii bütün bunlar Şah dönemindeydi ve o bahsi geçen “en üst otorite” de Şah'ın kendisiydi. Yani üst düzey ABD yetkililerinin (Cheney, Rumsfeld, Kissinger ve diğerleri) Şah'a nükleer programlara devam etme, üniversitelere bu çabalara uyum göstermeleri konusunda baskı yapma uyarısında bulundukları dönem.³⁹ Bu çabaların bir parçası olarak benim kendi üniversitem MIT de Şah'la bir anlaşma yaparak, Şah'tan alınacak hibeler karşılığında İranlı öğrencileri nükleer mühendislik programına kabul etme yoluna gitmişti. Buna öğrenci derneklerinin çok güçlü muhalefeti vardı, fakat öte yandan, yaşı ilerlemiş öğretim üyelerinin hiç kuşkusuz iyi hatırlayacağı üzere, öğretim üyelerinin de güçlü desteği söz konusuydu.⁴⁰

Daha sonra bu tür programları Şah döneminde neden destekleyip de daha yakın zamanda bunlara karşı çıktığı soruldu-

36 Elaine Sciolino, “Iran's Nuclear Goals Lie in Half-Built Plant”, *New York Times*, 19 Mayıs 1995.

37 Mousavian ve Shahidsaless, *Iran and the United States*, s. 178.

38 CIA raporu (NSA tarafından gizliliği kaldırılmış ve NSA arşivinde yayımlanmıştır), “Special National Intelligence Estimate 4-1-74: Prospects for Further Proliferation of Nuclear Weapons”, 23 Ağustos 1974, <http://nsarchive.gwu.edu/NSAEBB/NSAEBB240/snie.pdf>.

39 Roham Alvandi, *Nixon, Kissinger, and the Shah: The United States and Iran in the Cold War* (Oxford: Oxford University Press, 2014); Mousavian ve Shahidsaless, *Iran and the United States*, s. 178.

40 Farah Stockman, “Iran's Nuclear Vision Initially Glimpsed at Institute”, *Boston Globe*, 13 Mart 2007.

ğunda, Kissinger dürüstçe cevap vererek İran'ın o dönem müttefik olduğunu söyledi.⁴¹

Absürtlükleri bir kenara koyarsak, bu kadar öfke ve korkuya neden olan İran'ın sunduğu gerçek tehdit nedir? Cevap aranabilecek doğal yerlerden biri, bir kez daha, Amerikan istihbaratı. İran'ın hiçbir askeri tehdit sunmadığı, stratejik doktrinlerinin savunmacı olduğu ve (bomba üretme yönünde hiçbir girişimde bulunulmayan) nükleer programının “caydırıcılık stratejilerinin asli bir parçasını teşkil ettiği” şeklinde yapılan istihbarat analizlerini aklınıza getirin.

Öyleyse kim İran caydırıcılığından endişe duyabilir? Cevap açık: Bölgede sağa sola saldıran, saldırganlık ve şiddete dayalı siyasetlerine yönelik hiçbir engeli mazur görmek istemeyen haydut devletler. Bu bakımdan başı çekenler Amerika Birleşik Devletleri ve İsrail, bunlara katılmak için elinden geleni ardına koymayarak Bahreyn'i (burada ortaya çıkan bir reform hareketini ezmeye yardım etme amacıyla) işgal eden ve şimdi de Yemen'e kanlı saldırılar düzenleyen ve bu ülkede gitgide insani bir felaket yaratan Suudi Arabistan da peşlerinden geliyor.

Amerika Birleşik Devletleri bakımından tanımlamalar bilindik. On beş yıl önce seçkin siyasal analist Samuel Huntington, müesses nizamın dergisi konumundaki *Foreign Affairs*'te dünyanın büyük kısmı için Amerika Birleşik Devletleri'nin “kendi toplumlarına en büyük dış tehdidi oluşturan (...) haydut süper güce dönüşüyor” olduğu uyarısında bulunmuştu.⁴² Onun bu sözleri kısa süre sonra Amerikan Siyaset Bilimi Derneği Başkanı Robert Jervis'le yankı bulacaktı: “Dünyanın büyük kısmının gözünde, bugünkü baş haydut devlet esasen Amerika Birleşik Devletleri.”⁴³ Gördüğümüz üzere, küresel kamuoyu büyük bir çoğunlukla bu kanaati destekliyor.

41 Dafna Linzer, “Past Arguments Don't Square with Current Iran Policy”, *Washington Post*, 27 Mart 2005.

42 Samuel P. Huntington, “The Lonely Superpower”, *Foreign Affairs* 78, no. 2 (Mart/Nisan 1999).

43 Robert Jervis, “Weapons Without Purpose? Nuclear Strategy in the Post-Cold War Era”, Jan Lodal tarafından kaleme alınmış *The Price of Dominance: The New Weapons of Mass Destruction and Their Challenge to American Leadership* isimli kitabın incelemesi, *Foreign Affairs* 80, no. 4 (Temmuz/Ağustos 2001).

Dahası, bu gömlek gururla taşınıyor. Bu durum liderlerin ve siyasal elitlerin, “Şayet Amerika Birleşik Devletleri tek taraflı olarak İran’ın birtakım taahhütleri ihlal ettiğini tespit ederse güce başvurma hakkını saklı tutar,” şeklinde ifade edilen ısrarın anlamını da açıkça ortaya koyar. Bu politika liberal demokratlar için uzun süredir geçerli ve yalnızca İran’la sınırlı değil hiçbir şekilde. Clinton Doktrini, Amerika Birleşik Devletleri’nin “tek taraflı askeri güce” başvurma yetkisi olduğunu, bu anlamda sözüm ona “güvenlik” veya “insani” meseleler şöyle dursun, buna “önemli piyasalara, enerji tesislerine ve stratejik kaynaklara kısıtlamasız erişim” sağlamak için bile başvurabileceğini beyan etmişti.⁴⁴ Bu doktrinin çeşitli versiyonlarına sadakat pratikte de gayet açık şekilde görüldü.

Viyana’daki nükleer anlaşmayı analiz ederken dikkatimizin odağında olması gereken kritik meseleler bunlar.

44 Bill Clinton, “A National Security for a New Century”, Ulusal Güvenlik Stratejisi Arşivi, 1 Aralık 1999, <http://nssarchive.us/national-security-strategy-2000-2/>.

Kıyamet Saati

Ocak 2015'te *Bulletin of the Atomic Scientists* o meşhur kıyamet saatini gece yarısından üç dakika öncesine getirdi ve bu, son otuz yıldır görülmemiş bir seviyeydi. Felakete doğru ilerleyişi açıklayan yayının ifadeleri, insan bekasına yönelik iki büyük tehditten söz ediyordu: nükleer silahlar ve “kontrolden çıkmış iklim değişikliği”. Yapılan çağrıda dünya liderleri kınanmaktaydı, zira bunlar “yurttaşları kapıdaki felaketten koruyacak hızda veya ölçüde harekete geçmeyi başaramamışlardı” ve böylelikle “en mühim ödevlerini yerine getiremeyerek, yani insan medeniyetinin sağlığını ve hayatiyetini sağlama alıp muhafaza edemeyerek yeryüzündeki her insanı” tehlikeye atmaktaydı.¹

O zamandan bu zamana kıyamet saatine daha da yaklaştığımızı varsaymak için yeterince sebep mevcut.

2015 sona ererken, ciddiyet arz eden “kontROLSÜZ iklim değişikliği” sorununu ele almak üzere dünya liderleri Paris'te buluşmuştu. Gün geçmiyor ki, krizin ne kadar ciddi olduğunu gösteren yeni bir gösterge ortaya çıkmasın. Rastgele birini seçersek, Paris konferansının başlamasından kısa bir süre önce, NASA Jet İtiş Laboratuvarı, Kuzey Kutbu buzulları üzerine çalışan biliminsanlarını hem şaşkınlığa uğratan hem de alarma geçiren bir çalışma yayımladı. Zachariae istromü* adı verilen Grönland'dan

1 “2015: It Is Three Minutes to Midnight”, *Bulletin of the Atomic Scientists*, <http://thebulletin.org/clock/2015>.

* Isstrøm: Danca buzulların hareketine verilen isim. (çev.)

kopmuş büyük bir buzul parçası, beklenmedik ve kaygı verici bir gelişme göstererek, “2012 yılında buzdağları bakımından stabil bir pozisyondan koptu ve ivme kazanmış olarak yeni bir safhaya girdi. Buzul tamamen eridiğinde, global deniz seviyesini 18 inçten (46 santimetre) fazla yükseltmeye yetecek kadar su taşımakta. Ve şimdi de sıkı bir rejim uygulayarak her yıl 5 milyar ton kütle kaybetmekte. Buzul olan her şey Atlantik Okyanusu’na dağılıyor.”²

Buna karşılık Paris’teki dünya liderlerinin “yurttaşları kapıdaki felaketten koruyacak hızda veya ölçüde harekete geç[ebileceğine]” dair pek az beklenti vardı. Hatta birtakım mucizeler gösterebilir bile, insanlarda derin kaygı doğurması gereken nedenler yüzünden, bunların ancak pek sınırlı bir değeri olurdu.

Anlaşma Paris’te onaylandığında, konuşmalara ev sahipliği yapan Fransız Dışişleri Bakanı Laurent Fabius, anlaşmanın “resmen bağlayıcı” olduğunu duyurmuştu.³ Bu bir umut ışığı olabilir, fakat dikkate değer birden fazla engel bulunuyor bu konuda.

Paris konferansına dair yapılan kapsamlı medya yayınlarının tamamı arasında, belki de en mühim cümleler, uzun bir *New York Times* analizinin sonuna saklanmış şu sözlerdi: “Müzakereler, geleneğe uygun bir şekilde, yaptırım gücü olabilmesi için, katılımcı ülkelerin hükümetleri tarafından icazet alması gereken hukuken bağlayıcı bir antlaşma oluşturmaya çalıştılar. Bu örnekte ise, Amerika Birleşik Devletleri yüzünden, bunu elde etmenin hiçbir yolu bulunmuyor. Cumhuriyetçilerin kontrol ettiği Senato’dan çıkması gereken üçte ikilik çoğunluk oyu düşünüldüğünde, antlaşma Washington’a ulaşır ulaşmaz ölü muamelesi görecektir. O sebeple de mecburi, yukarıdan aşağı hedeflerin ye-

2 “In Greenland, Another Major Glacier Comes Undone”, Jet İtiş Laboratuvarı, Kaliforniya Teknoloji Enstitüsü, 12 Kasım 2015, <http://www.jpl.nasa.gov/news/news.php?feature=4771>.

3 Hannah Osborne, “COP21 Paris climate deal: Laurent Fabius announces draft agreement to limit global warming to 2C”, *International Business Times*, 12 Aralık 2015, <http://www.ibtimes.co.uk/cop21-paris-climate-deal-laurent-fabius-announces-draft-agreement-limit-global-warming-2c-1533045>.

rini gönüllülük esasına dayalı planlar almaktadır.” Ve gönüllülük esasına dayalı planlar başarısızlığın da garantisidir.⁴

“Amerika Birleşik Devletleri yüzünden,” daha da net söylemek gerekirse, şimdiden insan bekasına gerçek bir tehdit oluşturan Cumhuriyetçi Parti yüzünden.

Paris anlaşması hakkındaki bir başka *New York Times* makalesinde sonuçların altı çiziliyor. Elde edilen başarıyı metheden uzun bir hikâye sonunda makale şunu söylüyor: Konferansta yaratılan sistem “büyük ölçüde bu politikaları yürütecek olan gelecekteki dünya liderlerinin görüşlerine bağlı. Amerika Birleşik Devletleri’nde 2016 yılındaki başkanlık yarışına giren Cumhuriyetçi adayların her biri iklim değişikliği bilimini ya açıkça sorguladı ya da reddetti ve Sayın Obama’nın iklim değişikliği politikalarına itirazını dile getirdi. Senato’da Sayın Obama’nın iklim değişikliği ajandasına karşı yapılan suçlamaların başını çeken Cumhuriyetçi lider Mitch McConnell şöyle diyordu: ‘Kendisinin dünyadaki diğer partnerleri şampanyaları patlatmadan önce şunları hatırlamalılar ki, bu anlaşma muhtemelen hukuk dışı bir yurtiçi enerji planı üzerine temellendirilmiş, uygulanabilir nitelikte olmayan bir anlaşma, devletlerin yarısı durdurulması talebinde bulundu ve Kongre çoktan reddi yönünde oy kullandı.’”⁵

Hem Demokratlar hem de Cumhuriyetçiler neoliberal dönemde daha da sağa kaydılar. Şimdiki ana akım Demokratlar, bir zamanlar “ılımlı Cumhuriyetçiler” olarak anılan şeye dönüştüler. Bu esnada Cumhuriyetçiler de siyasi yelpazedeki rüzgâra kapılarak saygıdeğer muhafazakâr analistler Thomas Mann ve Norman Ornstein’in “radikal isyancı” diye adlandırdığı, normal parlamenter siyaseti fiilen terk etmiş bir harekete dönüştüler. Sağa doğru kaymayla birlikte, Cumhuriyetçi Parti’nin zenginlik ve ayrıcalıklara adanmışlığı öylesine ekstrem hale geldi ki fiiliyatta izlediği politikalar seçmenleri kendine çekememeye başladı, o

4 Coral Davenport, “Paris Deal Would Herald an Important First Step on Climate Change”, *New York Times*, 29 Kasım 2015.

5 Coral Davenport, “Nations Approve Landmark Climate Accord in Paris”, *New York Times*, 12 Aralık 2015.

yüzden de başka zeminlerde mobilize olan yeni bir halk tabanına yaslanma arayışına girişti: İkinci Zuhur'u bekleyen Evanjelik Hıristiyanlar,⁶ “onlar” ülkemizi elimizden alıyor diye korkuya kapılmış “doğuştan üstünüz”cüler, antika kafalı ırkçılar,⁷ davalarını vahim bir yanılgıya yüklemiş durumdaki gerçek dertleri olan insanlar,⁸ ve demagoglar için kolay hedef durumundaki, radikal isyancılığa dünden hazır başkaları.

Geçtiğimiz yıllarda Cumhuriyetçi ileri gelenler, mobilize ettikleri tabanın sesini bastırmayı başardılar. Ama daha fazla yapamıyorlar. Bunlar 2015 sonu itibariyle, Cumhuriyetçi taban ve bunların tercihlerinin kontrol dışına çıkması sebebiyle, bunu başarmadaki kabiliyetsizlik karşısında ciddi bir şekilde umutsuzluk ve çaresizliklerini dile getirmeye başladılar bile.

Cumhuriyetçiler arasından seçilmiş yetkililer ve bir sonraki başkanlık yarışının adayları, Paris'teki müzakerelere yönelik açıktan küçümseyici ifadelerde bulundular ve hatta toplantılara katılıma bile karşı çıktılar. O sıralar anketlerde önde görünen üç aday –Donald Trump, Ted Cruz ve Ben Carson– geniş Evanjelik tabanın görüşünü benimsemişti: Eğer küresel ısınma diye bir şey varsa bile insanların bunda bir etkisi yoktur. Diğer adaylar ise konuyla ilgilenmek üzere hükümetin eyleme geçmesine itiraz ediyorlardı. Obama'nın Paris'teki konuşmasında Amerika Birleşik Devletleri'nin küresel eylem arayışlarında öncülük yap-

6 Evanjelikler, Iowa'da Cumhuriyetçi Parti içinde ezici bir üstünlüğe sahip durumda. Buradaki anketler, muhtemel Cumhuriyetçi seçmenler içinde “10 kişiden yaklaşık 6'sının iklim değişikliğinin bir aldatmaca olduğunu söylediğini” gösteriyor. “Yarıdan fazlası ise illegal göçmenlerin kitleler halinde sınır dışı edilmelerini istiyor. 10 kişiden 6'sı, Amerikan Gelir İdaresi'nin kapatılmasından yana” (bu surette süper zenginlere ve şirketlere müthiş bir hediye verilmiş olacak). Trip Gabriel, “Ted Cruz Surges Past Donald Trump to Lead in Iowa Poll”, *New York Times*, 12 Aralık 2015.

7 Sosyologlar Rory McVeigh ve David Cunningham, güneydeki mevcut Cumhuriyetçi oy verme kalıplarına yönelik kayda değer bir tahmin göstergesinin 1960'larda Ku Klux Klan'ın buralarda güçlü bir parçasının bulunup bulunmaması olduğunu göstermişlerdi. Bill Schaller, “Ku Klux Klan's Lasting Legacy on the U.S. Political System”, *Brandeis Now*, 4 Aralık 2014, <https://www.brandeis.edu/now/2014/december/cunningham-kkk-impact.html>.

8 Shawn Donnan ve Sam Fleming, “America's Middle-class Meltdown: Fifth of US Adults Live In or Near to Poverty”, *Financial Times*, Londra, 11 Aralık 2015.

çağını vaat etmesinden hemen sonra, Cumhuriyetçilerin baskın olduğu Kongre, Obama tarafından da desteklenen Çevre Koruma Ajansı'nın karbon salınımlarını kesme kurallarını bozma yönünde oy kullanmışlardı. Basının aktardığı üzere, bu "100'den fazla [dünya] lider[in]e Amerikan başkanının iklim politikası konusunda hükümetinden tam destek görmediği yönünde kısıktıcı bir mesaj" idi, en hafif ifadesiyle. Bu esnada Temsilciler Meclisi Bilim, Uzay ve Teknoloji Komitesi'nin Cumhuriyetçi başkanı Lamar Smith, hakikatleri raporlama cüretinde bulunan hükümet bilimcilerine karşı cihadını ilerletmekteydi.⁹

Mesaj açıktı. Amerikan vatandaşlarının tam şu anda kendi ülkelerinde müthiş bir sorumlulukları bulunuyor.

New York Times'taki bir başka haberde ise şunlar aktarılıyor: "Amerikalıların üçte ikisi, ABD'nin bağlayıcı bir uluslararası anlaşmaya katılmak suretiyle sera gazı salınımlarını dizginlemesini destekliyor." Ve Amerikalılar beşe üç oranında iklim meselesini ekonomiden daha önemli görmekteler. Fakat bunun bir önemi bulunmuyor. Kamuoyu görmezden gelinebilir. Bu durum bir kez daha Amerikalılara güçlü bir mesaj gönderiyor. İşlerliğini yitiren siyasal sistemlerini düzeltmek onların görevi ve bu siyasal sistemde halkın görüşünün ne olduğunun pek önemi yok. Bu örnekte kamuoyu ile politika arasındaki uyumsuzluğun ise dünyanın kaderi açısından ciddi tesirleri bulunuyor.

Elbette ki bizim artık geride kalmış bir "altın çağ"a yönelik yanılgı içinde bulunmamamız gerekir. Bununla birlikte, incelediğimiz gelişmeler kayda değer değişimler barındırıyor. Demokrasinin işlerliğinin altının oyulması, geçtiğimiz dönemde dünya nüfusuna yönelik neoliberal saldırının getirdiği şeylerden biri. Ve bu durum yalnızca ABD'de yaşanmıyor; bunun Avrupa'daki etkileri daha bile kötü denebilir.¹⁰

9 Sewell Chan ve Melissa Eddy, "Republicans Make Presence Felt at Climate Talks by Ignoring Them", *New York Times*, 10 Aralık 2015; David M. Herszenhorn, "Votes in Congress Move to Undercut Climate Pledge", *New York Times*, 1 Aralık 2015; Samantha Page, "America's Scientists to House Science Committee: Go Away", *ClimateProgress*, 25 Kasım 2015.

10 Giovanni Russonello, "Two-Thirds of Americans Want U.S. to Join Climate Change Pact", *New York Times*, 30 Kasım 2015.

Kıyamet saatini ayarlayan atom bilimcilerinin diğerk (geleneksel) endişesine dönelim: Nükleer silahlar. Halihazırdaki nükleer savaş tehlikesi, Ocak 2015'teki kıyamet saatini gece yarısına doğru iki dakika ileri alınması kararını fazlasıyla haklı çıkarıyor. O zamandan bu yana yaşananlarsa, bana kalırsa yeterli düzeyde kaygı uyardırmamakta olan bu nükleer tehdit meselesini ortaya koymakta.

Kıyamet saatinin gece yarısına üç kalaya ulaştığı son zaman, 1983'e, Reagan hükümetinin Able Archer Tatbikatı'nı yaptığı döneme denk geliyor. Bu tatbikat, Sovyetler Birliği'ne saldırıların simülasyonuydu ve Sovyet savunma sistemlerini test etme amacını taşımaktaydı. Yakın zamanda ortaya çıkmış Rus arşivleri, Rusların bu tatbikattan dolayı derinden kaygılandıklarını ve cevap vermeye hazırlandıklarını ortaya koyuyor. Basitçe söylersek, cevap şu anlama gelecekti: Yolun sonu.

Bu umursamaz ve pervasız tatbikat hakkında ve dünyanın felakete ne kadar yaklaşmış olduğu konusunda artık çok daha fazla şey biliyoruz ve bunları o dönem CIA bölüm şefi ve Sovyet İlişkileri Ofisi'nde kıdemli analist olan Amerikan askeri ve istihbarat görevlisi Melvin Goodman'dan öğrendik. Şöyle yazıyordu Goodman: "Kremlin'i alarma geçiren Able Archer Tatbikatı'na ek olarak, Reagan hükümeti ayrıca kimi zaman Sovyetler'in toprak egemenliğini de ihlal eden olağandışı saldırgan askeri tatbikat yapılmasına izin vermişti. Pentagon'un aldığı riskli önlemler arasında, Sovyet radarlarını test etmek amacıyla Kuzey Kutbu tarafına Amerikan stratejik bombardıman uçaklarını göndermek ve Amerikan gemilerinin daha önceden hiç girmedikleri SSCB'ye yönelik savaş dönemi yaklaşımında bulunarak deniz tatbikatı uygulamak da bulunmaktaydı. İlave gizli operasyonlarla da, Sovyet hedeflerine yönelik denizden yapılacak sürpriz saldırıların simülasyonu yapılıyordu."¹¹

Şimdi biliyoruz ki dünya o günlerde muhtemel bir nükleer yıkımdan bir Rus subayı olan Stanislav Petrov'un SSCB'nin füze saldırısı altında bulunduğunu gösteren otomatik tespit sis-

11 Melvin Goodman, "The 'War Scare' in the Kremlin, Revisited: Is History Repeating Itself?" *Counterpunch*, 27 Ekim 2015.

temlerinin raporunu üst otoritelere iletmeme kararı sayesinde kurtuldu. Bu bakımdan Petrov, Rus Denizaltı Komutanı Vasili Arkhipov'un yanında yerini alır. Arkhipov da 1962'deki Küba füze krizinin tehlikeli bir anında, denizaltılar Amerikan destroyerleri tarafından karantinaya alınarak saldırıya uğradığında nükleer torpidoları fırlatma onayını vermeyi reddetmişti.

Yakın zamanda ortaya çıkmış diğer örnekler, halihazırdaki korkutucu sicili daha da katmerlendiriyor. Nükleer güvenlik uzmanı Bruce Blair şunları aktarmakta: "ABD'nin bir başkan tarafından verilmiş kararla kasıtsız bir şekilde stratejik silahları kullanmaya en çok yaklaştığı an, 1979 yılında Kuzey Amerika Hava Sahası Savunma Komutanlığı'nın geniş çaplı bir Sovyet stratejik saldırısı olduğunu anlatan, eğitim amaçlı kullanılan ve daha evvelden kalma bir ses kaydının mevcut erken uyarı ağına yanlışlıkla düşmesi olmuştur. Ulusal Güvenlik Danışmanı Zbigniew Brzezinski'ye o gece iki defa telefonla ulaşılarak ABD'nin saldırı altında olduğu söylendi, o da Başkan Carter'ı geniş çaplı bir karşılığın çabucak verilmesi gerektiğine ikna etmeye çalışıyordu, üçüncü telefonda ise Brzezinski'ye bunun yanlış alarm olduğu anlatıldı." ¹²

Yeni ortaya çıkarılmış bu örnek akla 1995'ten kalma mühim bir olayı getiriyor. Bilimsel ekipman taşıyan bir Amerikan-Norveç roketinin güzergâhı, nükleer füze rotasını andırmaktaydı. Bu da Rusların endişelerine neden olarak, Başkan Boris Yeltsin'i nükleer atış yapıp yapmama kararını verme noktasına getirmişti. ¹³

Blair kendi deneyimlerinden de birtakım örnekler veriyor. Birinde, 1967 Ortadoğu Savaşı zamanında, "nükleer silah taşıyan bir uçağın mürettebatına tatbikat/egitim emri yerine gerçek bir saldırı emri verilmişti." Birkaç yıl sonra, 1970'lerin başında, Omaha'daki Stratejik Hava Komutanlığı "tatbikat başlatma emrini gerçek bir saldırı başlatma emri olarak nakletmişti." Her iki olayda da kod doğrulamaları yapılamamıştı ve böylelikle in-

12 Aaron Tovish, "The Okinawa Missiles of October", op-ed, *Bulletin of the Atomic Scientists*, 25 Ekim 2015.

13 David Hoffman, "Shattered Shield: Cold-War Doctrines Refuse to Die", *Washington Post*, 15 Mart 1998.

san müdahalesiyle süreç durdurulmuştu. “Fakat kastedilenin ne olduğunu anladınız,” diyordu Blair ve ekliyordu: “Şimdiye dek bu türden karmaşık işlerin gerçekleşmemesi için yeterince şanslı olduk.”

Blair bu yorumları havacı John Bordne’in hazırladığı ve ABD Hava Kuvvetleri’nin ancak yakın zaman önce aydınlattığı bir rapora cevaben yapmıştı. Bordne, Ekim 1962’de, Küba füze krizinin gerçekleştiği ve Asya’da da birçok gerilimin had safhada olduğu bir esnada, Okinawa’daki Amerikan askeri üssünde hizmet etmekteydi. Amerikan nükleer alarm sistemi DEFCON 2 seviyesine yükseltilmişti ve bu seviye füzelerin derhal fırlatıldığı DEFCON 1’den bir önceki seviyeydi. Krizin doruğunda, 28 Ekim’de, füze mürettebatı yanlışlıkla, nükleer füzeleri fırlatma onayı aldı. Mürettebat bunu yapmama kararı aldı, böylece protokole itaat etmeme kararı veren ve dünyayı da bu şekilde kurtarmış olan insanlar panteonunda Petrov ve Arkhipov’un yanında yerlerini aldılar.

Blair’in de teşhis ettiği üzere, bunlar az rastlanır türden olaylar değil. Yakın zamanda hazırlanmış bir uzman raporu, incelediği dönem olan 1977 ila 1983 arasında her yıl onlarca yanlış alarm vakası olduğunu ortaya koyuyor; çalışmaya göre bu vakaların aralığı 43 ila 255 arasında değişiyor. Çalışmanın yazarı Seth Baum, isabetli sözlerle durumu özetlemekte: “Nükleer savaş, bizi öldürdüğü o kısa an haricinde asla göremeyeceğimiz siyah bir kuğu. Riskin ortadan kaldırılmasını erteleyerek kendi zararımıza davranmış oluyoruz. Bu tehlikeyle başa çıkmamız gereken zaman şu an, çünkü biz şu anda hâlâ hayattayız.”¹⁴

Bu raporlar ve Eric Schlosser’in kapsamlı incelemesi *Command and Control* gibi çalışmalar büyük ölçüde Amerikan sistemlerine odaklanıyor. Rusların sistemleri hiç kuşku yok ki daha fazla hataya açık durumda.¹⁵ Ve burada diğer devletlerin sahip

14 Seth Baum, “Nuclear War, the Black Swan We Can Never See”, *Bulletin of the Atomic Scientists*, 21 Kasım 2014.

15 Eric Schlosser, *Command and Control: Nuclear Weapons, the Damascus Accident, and the Illusion of Safety*, Penguin, New York, 2013.

olduğu sistemlerin sunduğu aşırı boyuttaki tehlikelerden bahsetmiyorum bile, bilhassa Pakistan'inkinden.

Bazen arz eden tehlike kaza değil maceracılık oldu, Able Archer vakasındaki gibi. İfrata en çok vardığı vaka ise 1962'deki Küba füze kriziydi ve felaket çok yakındı. Bu olayın yönetilişi de şoke edici bir nitelikte, hakeza bunun genel yorumlanış biçimi de.

Bu kötü sicili akılda tutarak stratejik tartışmalara ve planlamalara bakmak faydalı olacaktır. Tüylar ürpertici bir vaka, Clinton döneminden 1995 tarihli STRATCOM çalışması “Essentials of the Post-Cold War Deterrence” [Soğuk Savaş Sonrası Dönemin Esasları]. Çalışma, nükleer gücü olmayan devletler karşısında dahi ilk nükleer vuruş hakkının elde tutulması çağrısında bulunuyor. Nükleer silahların sürekli kullanılmakta olduğu, yani bunların “herhangi bir kriz veya çatışmayı gölgelediği” açıklamasını yapıyor. Ayrıca dünyanın gözünü korkutmak için irrasyonel ve kindar bir “ulusal persona” oluşturulmasını teşvik ediyor.

Söz konusu doktrin, stratejik doktrin sahasının en büyük otoritelerinden biri olan *International Security* dergisinin başmakalesinde incelenmekte.¹⁶ Yazarlar, Amerika Birleşik Devletleri'nin “stratejik üstünlük” edinmiş olduğunu, yani misilleme niteliğindeki atışı yapan taraf seviyesine düşmekten korunduğunu açıklıyorlar. Bu durum, savunma füzelerinin misilleme niteliğindeki bir atışı karşılamalarının yanı sıra Obama'nın “yeni üçlü” sünün (denizaltılardan, karadan ve bombardıman uçaklarından atılan füzelerin güçlendirilmesi) ardındaki mantığı da gösteriyor. Yazarların ortaya attıkları endişeler ABD'nin stratejik üstünlük isteğinin, Çin'i “ilk atışı yapmama” politikasını terk etmeye ve sınırlı caydırıcılığını genişletmeye sevk edebileceği konusunda yoğunlaşıyor ve yazarlar manzaranın belirsizliğini koruduğunu söylüyorlar. Doktrin gayet açık bir şekilde gerilimli ve çatışmalı bir bölgede tehlikeleri körüklemekte.

16 Fiona S. Cunningham ve M. Taylor Fravel, “Assuring Assured Retaliation: China's Nuclear Posture and U.S.-China Strategic Stability”, *International Security*, Güz 2015.

SSCB çökerken ve Gorbaçov, Almanya'nın birleşerek NATO'nun bir parçası olmasını kabul ettiği zaman (o yüzyılın tarihini düşünecek olursak epey ciddi bir taviz) kendisine verilmiş sözlü vaatleri ihlal edercesine, NATO'nun doğruya doğru genişlemesi için de aynı durum geçerlidir. Doğu Almanya'ya doğru genişleme zaten hemen gerçekleşmişti. İlerleyen yıllarda NATO, Rus sınırlarına doğru genişledi; şu anda Ukrayna'yı, yani Rusya'nın jeostratejik can damarını bile içine katacak kadar ciddi tehdit oluşturmakta.¹⁷ Varşova Paktı hâlâ yaşıyor olsaydı ve Latin Amerika ülkelerinin çoğu buna katılsaydı, aynı zamanda Meksika ve Kanada da buraya üyelik başvurusu yap-salardı, Amerika Birleşik Devletleri'nin nasıl davranabileceğini bir düşünün.

Bunun yanı sıra Çin gibi (ve Amerikan strateji uzmanları gibi) Rusya da şunun farkında: Rusya sınırı yakınlarındaki Amerikan füze savunma sistemleri birer ilk atış silahı ve stratejik üstünlük sağlamayı amaçlıyor. Belki de bunların misyonu, bazı uzmanların öne sürdüğü üzere, hiçbir şekilde gerçekleştirilebilir değildir. Fakat bunların hedef aldığı kimseler, bundan asla emin olamazlar. Ve üstelik Rusya'nın askeri karşılıkları gayet doğal olarak NATO tarafından Batı'ya yönelik tehdit olarak yorumlanmakta.

Britanyalı seçkin bir Ukrayna araştırmacısı, “kaçınılmaz coğrafi paradoks” diye adlandırdığı kavramı ortaya atıyor. Buna göre NATO, “kendi varlığıyla ortaya çıkmış risklerle başa çıkabilmek için varlığını sürdürüyor.”¹⁸

Şu anda tehlikeler çok sahici vaziyette. Çok şükür ki, Kasım 2015'te bir Türk F-16'sı tarafından bir Rus uçağının düşürülmesi, uluslararası bir olaya dönüşmedi, fakat özellikle koşullar da düşünüldüğünde dönüştürebilirdi de. Bu uçak Suriye'de bir bom-

17 Ukrayna'da Batı yanlısı hükümeti kuran ayaklanmalardan sonra parlamento “303'e karşı 8 oyla ‘bağılantısızlık’ politikasını ilga edilmesini ve bunun yerine NATO'ya katılma yönünde adımlar atıl[arak] ... Batı ile daha yakın askeri ve stratejik bağlar kurulmasını” kabul etti.” David M. Herszenhorn, “Ukraine Vote Takes Nation a Step Closer to NATO”, *New York Times*, 23 Aralık 2014.

18 Jonathan Steele, *Frontline Ukraine: Crisis in the Borderlands* kitabının değerlendirilmesi, yazarı Richard Sakwa, *Guardian*, 19 Şubat 2015.

balama görevindeydi. Suriye tarafına doğru çıkıntı yapmış küçük bir Türk toprağından yalnızca on yedi saniyeliğine geçmişti ve açıkça anlaşıldığı üzere yine Suriye tarafına gidiyordu, zaten düşürüldüğünde de buraya çakıldı. Uçağın düşürülmesi gereksiz yere yapılmış pervasız ve tahrik edici, aynı zamanda birtakım sonuçlara gebe bir eylemmiş gibi görünmekteydi. Karşılık olarak Rusya, bombardıman uçaklarına bundan böyle jet uçaklarının eşlik edeceğini ve Suriye’de sofistike uçaksavar füze sistemleri kuracağını ilan etti. Rusya ayrıca uzun menzilli hava savunma sistemli füze kruvazörü *Moskva*’nın Suriye kıyısına daha da yaklaşması emrini vermişti, böylelikle Savunma Bakanı Sergey Şoygu’nun da beyan ettiği gibi “hava kuvvetlerimize potansiyel tehlike teşkil edecek her türlü hedefi yok etmeye hazır” oluncaktı. Bütün bunlar ölümcül olabilecek karşılaşmaların altyapısını hazırlıyor.¹⁹

NATO-Rus sınırlarındaki gerilimler de sürekliliğini koruyor ve bunlara her iki tarafta da yapılan askeri manevralar dahil. Kıyamet saati kaygı verici bir şekilde gece yarısına doğru ileri alındıktan kısa bir süre sonra ulusal basında şöyle bir haber geçti: “Amerikan askeri savaş araçları çarşamba günü Rusya’ya doğru çıkıntı yapan bir Estonya şehrinde resmi geçit yaptı ve bu sembolik hareket Soğuk Savaş’tan bu yana Batı ile Rusya arasındaki en büyük gerginliğin ortasında her iki tarafın da elinde kozlara vurgu yapıyor.”²⁰ Kısa süre önce de, bir Rus uçağının sivil bir Dan uçağıyla çarpışmasına ramak kalmıştı. O bakımdan her iki taraf da Rusya-NATO sınırında hızlı askeri hareketlilik ve kuvvet yerleştirme pratikleri yapıyor ve “her iki taraf da savaşın artık akla gelmeyecek bir senaryo olmadığına inanıyor.”²¹

19 Lauren McCauley, “In Wake of Turkey Provocation, Putin Orders Anti-Aircraft Missiles to Syria”, *Common Dreams*, 25 Kasım 2015.

20 Michael Birnbaum, “U.S. Military Vehicles Paraded 300 Yards from the Russian Border”, *WorldViews*, 24 Şubat 2015, <http://www.washingtonpost.com/blogs/worldviews/wp/2015/02/24/u-s-military-vehicles-paraded-300-yards-from-the-russian-border/>.

21 Ian Kearns, “Avoiding War in Europe: The Risks From NATO-Russian Close Military Encounters”, *Arms Control Today*, Kasım 2015.

Eğer bu böyleyse, her iki taraf da deliliğin ötesine geçmiş durumdalar, zira kopacak bir savaş her şeyi mahvedebilir. Büyük bir gücün yapacağı ilk atışın saldırıyı yapanı yok edeceği, bunun için misillemeye bile gerek olmadığı, çünkü nükleer kışın yaratacağı etkilerin bunu sağlayacağı on yıllardır bilinen bir şey.

Fakat dünyanın bugünkü hali bu. Ve yalnızca bugünün de değil, yetmiş yıldır yaşamakta olduğumuz şey bu. Yetmiş yıl boyunca yürütülen muhakeme dikkate değer. Gördüğümüz üzere, halkın güvenliğini sağlamak, politika yapıcıları için mühim bir kaygı teşkil etmiyor. Bu durum nükleer çağın en başından beri böyleydi; politikaların oluşturulduğu merkezlerde Amerika Birleşik Devletleri'ne yönelik ciddiyet arz eden tek tehdidi ortadan kaldırma konusunda hiçbir çaba sarf edilmiyor, hatta bu konuda hiçbir fikir açıklanmıyordu.

Yaşamakta olduğumuz dünya bu ve bunu bugün de yaşıyoruz. Nükleer silahlar, daimi bir aniden yok olma tehdidi sunuyorlar, fakat en azından ilkesel olarak tehdidi nasıl azaltabileceğimizi, hatta ortadan kaldıracabileceğimizi biliyoruz, ki bu görev Nükleer Silahların Yayılmasının Önlenmesi Anlaşması'nı imzalayan nükleer güçlerin yerine getirmekle mükellef oldukları (ve ihmal ettikleri) bir zorunluluk. Küresel ısınma tehdidi acil değil, her ne kadar uzun vadede son derece acil duruma gelecek ve belki de sorun birden ciddileşecek olsa da. Bununla başa çıkma kapasitesine sahip olup olmadığımız hepten belli değil, fakat bunu erteledikçe felaketin daha da korkunç olacağından hiç kuşku duyulmamalı.

Uzun vadede doğru dürüst şartlarda hayatta kalabilme beklentileri, gidişatta gözle görülür bir değişim olmadığı müddetçe yüksek değil. Bizim bu sorumlulukta büyük payımız var, hakeza fırsatlarımız da.

İnsan Türünün Efendileri

“Güç kimin elinde?” sorusunu sorduğumuzda, dünya işlerindeki aktörlerin devletler, özellikle de büyük devletler olduğunu söyleyen standart kabulü genelde benimseriz ve bunların kararlarını, birbirleri arasındaki ilişkileri aklımıza getiririz. Bu yanlış değil. Fakat çok iyi akılda tutmak gerekir ki bu soyutlama düzeyi oldukça yanıltıcı da olabilir.

Elbette devletlerin karmaşık içyapıları bulunuyor ve siyasi liderliğin tercih ve kararları ağırlıklı olarak içerdeki güç yoğunlaşması tarafından belirlenirken halkın geneli çoğunlukla önemsizleştiriliyor. Bu durum daha demokratik ülkeler için bile böyle. Fakat Adam Smith’in sözünü ettiği “insan türünün efendileri”ni göz ardı edersek, gücün kimin elinde bulunduğunu gerçekçi bir şekilde anlama imkânına kavuşamayız. Smith’in çağında İngiltere’deki tüccarlar ve imalatçılardı bu efendiler, bizim çağımızda ise çokuluslu holdingler, dev finans kuruluşları, perakende imparatorlukları ve benzerleri. Yine Smith’i izleyerek, “insan türünün efendileri”nin kendilerini adanmış oldukları “aşağılık vecize”ye kulak vermek de akıllıca olacaktır: “Her şey bizim için ve diğer insanlara hiçbir şey”; memlekette ve dünyada halkı hiçe sayarsasına ve çoğunlukla tek taraflı yürütülen acımasız ve bitimsiz bir sınıf savaşı olarak da bilinen doktrin.

Çağdaş küresel düzende efendilerin kurumları inanılmaz bir gücü ellerinde tutuyor ve bunu yalnızca uluslararası arena da değil kendi ülkelerinde de yapıyor, zira bunlar iktidarlarını

korumak ve geniş çeşitliliğe sahip araçlar vasıtasıyla ekonomik destek sağlamak üzere kendi ülkelerine yaslanmak durumunda. Dolayısıyla insan türünün efendilerinin rolünü düşüneceğimiz vakit, gerçekte yatırımcıların hakkını savunmakla birlikte yapılan propaganda ve yorumlarda yanlış bir şekilde “serbest ticaret anlaşması” olarak adlandırılan Trans-Pasifik ortaklığı gibi öncelikli devlet politikalarını göz önüne getirmemiz gerekiyor. Bu tür anlaşmalar gizlice müzakere edilirler, tabii şirketlere çalışan yüzlerce avukatlar ve lobiciler dışında. Amaçsa bunları Stalinist yollarla hızlandırılmış bir biçimde uygulamaya çok iyi sokarak bunların tartışılmasını engellemek ve işi yalnızca evet veya hayır (yani evet) tercihinin yapılmasına bırakmak. Bunu tasarlayanlar genel olarak işlerini iyi yapıyorlar ve bu şaşırtıcı olmasa gerek. İnsanlar ise önemsiz durumdadır ve bunun sonuçları gayet iyi tahmin edilebilir.

İKİNCİ SÜPER GÜÇ

Geçmiş dönemin neoliberal programları zenginlik ve gücü çok daha az sayıda elde yoğunlaştırırken demokrasinin işlerliğini de sakatladi, fakat buna karşılık başta Latin Amerika’da olmak üzere küresel iktidarın merkezlerinde de muhalefet ortaya çıktı.¹ Yaşanan son kriz esnasında Uluslararası Para Fonu’ndaki (siyasi aktörlerin olmasa da) iktisatçıların bile tepkisini çeken kemer sıkma politikalarının olumsuz etkileri sebebiyle, İkinci Dünya Savaşı sonrası dönemin en umut vaat eden gelişmelerinden biri olan Avrupa Birliği de sendelemeye başladı. Demokrasi, içi boşaltılmak suretiyle Brüksel bürokrasisine havale edilmiş karar alma süreçlerine kaydırılırken, Kuzey Avrupa bankaları karar alma süreçlerine gölge düşürmekteydi. Merkez partiler üyelerini

1 Başka kaynakların yanı sıra bkz. Marc Weisbrot, *Failed*, Oxford University Press, New York, 2015; David Kotz, *The Rise and Fall of Neoliberal Capitalism*, Harvard University Press, Cambridge, MA, 2015; Mark Blyth, *Austerity: History of a Dangerous Idea*, Oxford University Press, New York, 2013.

hızla sağa ve sola kaptırmaktaydılar. Paris merkezli araştırma grubu EuropaNova'nın icra direktörü, büyüünün bozulması durumunu genel hatlarıyla “öfkeli bir acziyet hali”ne bağlıyor, zira “olayları şekillendirecek gerçek güç, büyük ölçüde, ülkedeki [en azından prensip olarak demokratik siyasete tabi olan] siyasi liderlerden piyasaya, Avrupa Birliği'nin kurumlarına ve şirketlere kaymış durumda” ve bu durum neoliberal doktrinle gayet uyum içerisinde.² Amerika Birleşik Devletleri'nde de çok benzer süreçler, çok benzer sebeplerle yaşanıyor ve bu durum yalnızca ülke için önem ve endişe arz etmiyor, aynı zamanda Amerikan gücü sebebiyle dünya için de arz ediyor.

Neoliberal saldırıya karşı yükselen muhalefet, standart kabulün bir başka kritik veçhesini de gözler önüne seriyor: Liberal demokrasi teorisinde kendisine atfedilen (“katılımcı” olma yerine) “izleyici” rolünü kabul etmekte başarısız kalan kamunun bir kenara konulması.³ Böylesi bir itaatsizlik, baskın sınıflar için her daim bir mesele olmuştur. Amerikan tarihinden gidersek George Washington, komuta edeceği milisleri vücuda getiren sıradan insanları “aşağı sınıftan bu insanlara mahsus sorumsuz aptallığı [açığa vuran] aşırı derecede necis ve tiksiniç insanlar” olarak görüyordu.⁴ *Violent Politics* kitabında yaptığı “Amerikan isyankârları”ndan Afganistan ve Irak'taki mevcutlara uzanan ustaca kotarılmış isyancılık incelemesinde William Polk, General Washington “[tikinti duyduğu savaşçıları] tasfiye etme konusunda o kadar telaşlıydı ki neredeyse devrimi kaybediyordu,” sonucunu çıkartıyor. Gerçekten “kaybetmiş olabilirdi de”, eğer Fransa ağırlığını koyarak devreye girmese ve “devrimi kurtar”masaydı, zira o zamana dek devrimi kazananlar gerilla-

2 Alison Smale ve Andrew Higgins, “Election Results in Spain Cap a Bitter Year for Leaders in Europe”, *New York Times*, 23 Aralık 2015, EuropaNova'nın başındaki François Lafond'dan yorumlayarak alıntı yapılıyor. İspanya seçimleri ve bunların neoliberal kemer sıkma politikalarındaki zemini için, bkz. Marc Weisbrot, Al Jazeera America, 23 Aralık 2015, <http://america.aljazeera.com/opinions/2015/12/spain-votes-no-to-failed-economic-policies.html>.

3 Bu konu, Walter Lippmann'ın demokrasi üzerine kaleme aldığı yenilikçi denemelerinde önde gelen bir tema.

4 John Shy, *A People Numerous and Armed*, New York, 1976, s. 146.

lar (bugün olsa onlara terörist denirdi) olmuşken, Washington'ın Britanya stilindeki ordusu “defalarca yenilmiş ve neredeyse savaşı kaybetmişti.”⁵

Polk'un aktarımına göre, başarılı isyan hareketlerinin ortak özelliği, zafer kazanıldıktan sonra halk desteği bir kez çözüldüğünde, siyasi önderlik gerilla taktikleri ve terörle savaşı kazanan “necis ve tiksiniş insanları”, kendi sınıfsal ayrıcalıklarına tehdit oluşturmaları korkusuyla bastırmaya başlar. Seçkinlerin “aşağı sınıftan bu insanları” hor görmeleri yıllar içerisinde çeşitli biçimler aldı. Yakın dönemde bu hor görmenin bir ifadesi, 1960'ların halk hareketlerinin tehlikeli demokratikleştirici etkilerine tepki gösteren liberal enternasyonalistlerin pasiflik ve itaatkârlık (“demokraside ılımlılık”) çağrıları yapmaları olmuştu.

Devletler kimi zaman kamuoyunu izlemeyi tercih edebilirler ve böylelikle güç merkezlerinde büyük öfkeye neden olurlar. Bunun çarpıcı bir örneği 2003'te, Bush hükümetinin Türkiye'ye Irak işgaline katılma çağrısı yaptığında yaşanmıştı. Türklerin yüzde doksan beşi bu harekâta karşıydı ve Türk hükümeti, Washington'ın şaşkınlık ve dehşet dolu bakışları altında, halkının görüşlerine bağlı kalmıştı. Türkiye, sorumlu davranış göstermekten uzaklaşmış olması nedeniyle sert bir şekilde kınanmıştı. Basın tarafından hükümetin içinden “görev başına geçmiş idealist” olarak görülen Savunma Bakanı Vekili Paul Wolfowitz, Türk ordusunu hükümetin böyle bir fenalığına göz yummuş olması sebebiyle haşlıyor ve özür dilenmesini istiyordu. Bu ve bizim “demokrasi arzusu” masallarımızın anlatıldığı sayısız başka örnek karşısında istifini bozmayan saygıdeğer yorumcularımız ise Başkan George W. Bush'u kendisini “demokrasinin yükseltilmesi”ne adanmış olduğu için methediyor veya bir dış gücün demokratik özlemlerini başkaları üzerinde uygulayabileceğini düşünmekteki nahifliğinden dolayı onu kimi zaman da eleştiriyordu.

5 William Polk, *Violent Politics: A History of Insurgency, Terrorism and Guerilla War from the American Revolution to Iraq*, HarperCollins, New York, 2007. Müthiş bir Ortadoğu araştırmacısı ve genel tarihçi olarak Polk ayrıca sahadaki ve Amerikan hükümeti politika planlamasının en üst seviyesindeki doğrudan deneyimlerinden yaptığı çıkarsamalarını da yazıyor.

Türk halkı yalnız değildi. Amerikan-İngiliz saldırganlığı karşısındaki küresel muhalefet ezici çoğunlukta idi. Washington'ın savaş planlarına olan destek, yapılmış uluslararası anketlere göre, neredeyse hiçbir yerde yüzde 10'a ulaşmıyordu. Muhalefet dünya çapında, aynı zamanda Amerika Birleşik Devletleri'nde dev protestolar ortaya çıkardı ve bu durum emperyal saldırganlığın resmi olarak başlatılmadan önce güçlü protestolarla karşılaşmasının muhtemelen tarihteki ilk örneğiydi. *New York Times*'in birinci sayfasında, gazeteci Patrick Tyler şöyle yazıyordu: “Bu gezegen üzerinde hâlâ iki süper güç bulunuyor olabilir: Amerika Birleşik Devletleri ve dünya kamuoyu.”⁶

Amerika Birleşik Devletleri'nde eşi benzeri görülmemiş protestolar, on yıllar önce ABD'nin Hindişin'de yaptığı savaşları kınayarak, çok geç kalmış olsa da önemli ve etkili olarak başlamış saldırganlık karşıtı muhalefetin tezahürüydü. Geç kalınmıştı çünkü savaş karşıtı hareketin mühim bir güç haline geldiği 1967 yılı itibariyle, savaş tarihçisi ve Vietnam uzmanı Bernard Fall'un da uyardığı üzere, “Vietnam kültürel ve tarihi bir varlık olarak (...) yok olma tehlikesiyle karşı karşıya (...) [zira] ülkenin kırsal kesimi, bu büyüklükte bir alana yöneltilmiş en büyük savaş makinesinin darbeleri altında fiilen ölmekte” idi.⁷ Yine de savaş karşıtı hareket görmezden gelinemeyecek bir kuvvet haline geldi. Nitekim Ronald Reagan, Orta Amerika'ya saldırı başlatmayı kafasına koymuş bir şekilde iktidara geldiğinde de görmezden gelinemedi. Reagan hükümeti, John F. Kennedy hükümetinin yirmi yıl önce Güney Vietnam'da savaşa girerken attığı adımları birebir taklit etmişti, fakat 1960'ların başında namevcut olan etkili halk protestosunun artık var olması sebebiyle saldırdıktan sonra geri adım atmak zorunda kalmıştı. Saldırı yeterince dehşet vericiydi. Saldırının kurbanları hâlâ toparlanamadı. Fakat Güney Vietnam'da ve daha sonra bütün Hindişin'de (ki “ikinci süper güç” buradaki çatışmalara engel olmak üzere çok sonradan dayatmalar getirmişti) olanlar, mukayese kabul etmeyecek kadar kötüydü.

6 Patrick Tyler, “A New Power in the Streets”, *New York Times*, 17 Aralık 2003.

7 Bernard B. Fall, *Last Reflections on a War*, Doubleday, New York, 1967.

Irak'ın işgaline karşı halkın büyük muhalefетinin hiçbir etkide bulunmadığı sıkça ortaya atılan bir argüman. Bu bana doğru görünmüyor. Bir kez daha söylersek, işgal yeterince korkunçtu ve bunun akıbeti düpedüz acayip oldu. Bununla birlikte çok daha kötüsü de olabilirdi. Başkan Yardımcısı Dick Cheney, Savunma Bakanı Donald Rumsfeld ve Bush'un diğer üst düzey yetkilileri, Başkan Kennedy ve Başkan Lyndon Johnson'ın kırk yıl önce hiçbir protesto olmadan rahatça alabildiği türden tedbirler almayı düşünemezlerdi bile.

BASKI ALTINDAKİ BATI İKTİDARI

Devletlerin uluslararası olaylarda aktör olduklarını söyleyen standart kabulü benimsediğimizde, devlet politikalarının belirlenişinde bir kenara konulan bu tür faktörler hakkında söylenecek elbette daha çok şey bulunuyor. Fakat yine de bunun gibi yabana atılmayacak itirazları da dikkate almak kaydıyla, standart kabulü en azından gerçekliğe yönelik bir ilk yaklaşım düzeyinde benimseyelim. Bu durumda gücün kimin elinde olduğu sorusu, bizi derhal Çin'in iktidara yükselişi ve Amerika Birleşik Devletleri ve “dünya düzeni”ne meydan okuyuşu, Doğu Avrupa'da alttan alta kaynayan yeni soğuk savaş, teröre karşı küresel savaş, Amerikan hegemonyası, Amerikan gerileyişi ve bir dizi benzeri mülahazalar türünden meselelere yönlendirmekte.

Batı iktidarının 2016'nın başlamasıyla karşılaştığı engeller, standart kabul çerçevesinde, Londra'daki *Financial Times* gazetesinin dış ilişkiler konusundaki başyazar Gideon Rachman tarafından faydalı bir şekilde özetlenmekte.⁸ Yazısına dünya düzeninin Batı tarafından resmedilişini inceleyerek başlıyor: “Soğuk Savaş'ın bitişinden bu yana, Amerikan askeriyesinin ezici üstünlüğü uluslararası politikanın asli bir gerçeği oldu.” Bu durum özel olarak üç bölgede kritiktir: Doğu Asya, ki “Amerikan Deniz

8 Gideon Rachman, “Preserving American Power After Obama”, *National Interests*, Ocak/Şubat 2016.

Kuvvetleri burada Pasifik Okyanusu'na bir 'Amerikan gölü' muamelesi yapmakta"; Avrupa, ki NATO'nun –yani “insanı afalatacak seviyede NATO'nun askeri harcamalarının dörtte üçünü harcayan Amerika Birleşik Devletleri anlamına geliyor– “üye devletlerin toprak bütünlüğünü güvence almakta” ve Ortadoğu, ki Amerikan deniz ve hava üsleri “dosta güven, düşmana korku salmak için burada bulunmaktalar”.

Dünya düzeninin bugünkü sorunu, diye devam ediyor Rachman, Rusya'nın Ukrayna ve Suriye'ye müdahale etmesi ve Çin'in etrafındaki denizleri Amerikan gölünden “açıkça tartışmalı sulara” döndürmesi sebebiyle, “bu güvenlik düzenlerine şimdi üç bölgede birden itiraz ediliyor olması”. Öyleyse uluslararası ilişkilerin esas noktası, Amerika Birleşik Devletleri'nin “diğer büyük güçlerin kendi mahallelerinde bir çeşit etki alanına sahip olmalarını” kabul edip etmemeleri oluyor. Rachman, “iktisadi gücün sıradan sağduyuyla birleşik bir halde dünyaya yayılmış olması” nedeniyle, bunu kabullenmesi gerektiğini düşünüyor.

Muhakkak ki dünyaya farklı yerlerden bakmanın çeşitli yolları bulunuyor. Fakat şu üç bölgeden devam edelim, zira kritik öneme sahip durumdalar.

BUGÜNÜN İTİRAZLARI: DOĞU ASYA

“Amerikan gölü” ile başlayacak olursak; Aralık 2015 ortalarında “Güney Çin Denizi üzerindeki rutin görevini gerçekleştiren bir adet Amerikan B-52 bombardıman uçağının, Çin tarafından inşa edilmiş bir yapay adanın etrafında iki deniz millik mesafede kasıt dışı uçuş yaparak, Washington ve Pekin arasında sıcak bir ihtilaf konusunu kızıştırdığını kıdemli savunma yetkilileri söyledi,” şeklindeki ifadelerle yer veren raporu gördüklerinde, bazıları kaşlarını kaldırmıştır.⁹ Yetmiş yıllık nükleer silah döneminin çirkin siciline aşına olanlar, bunun tehlikeli bir şekilde nihai

9 Jeremy Page ve Gordon Lubold, “U.S. Bomber Flies Over Waters Claimed by China”, *Wall Street Journal*, 18 Aralık 2015.

bir nükleer savaş alevlendirmeye yakın bir vaka türü olduğunu çok iyi anlayacaklardır. şunun farkında olmak, Çin'in Güney Çin Denizi'ndeki provokatif ve agresif hareketlerinin destekçisi olunması anlamına gelmiyor: Burada Çin'e ait nükleer kapasiteli bombardıman uçaklarının bu devletin zaten bir "Çin g l " kurmak gibi bir niyet içinde bulunmadığı Karayiplerde veya Kaliforniya sahilleri açığında uçmaları gibi bir durum değil söz konusu değil. Dünya için ne mutlu.

Çin liderleri, ülkelerinin deniz ticaret rotalarının, ezici Amerikan askeri gücünün arka çıktığı düşman güçlerince Japonya'dan Malakka Boğazı'na ve  otesine dek çevrilmiş olduğunu gayet iyi biliyorlar. Buna mukabil Çin de yoğun yatırımlarla ve entegrasyona yönelik dikkatli adımlarla batıya doğru genişlemeye devam ediyor. Bu gelişmeler, kısmen Orta Asya ve Rusya'yı kapsayan, yakında Hindistan ve Pakistan'ı da içine alacak olan ve İran'ın da gözlemci bulunduğu şangay İşbirliği  rg t  (ş  )  er eve-sinde gerçekleşmekte; bölgedeki bütün askeri üslerini kapatması istenen Amerika Birleşik Devletleri, İran'ın bu statüsünü kabul etmiyor. Çin, kadim ipek yolunun modernize edilmiş bir versiyonunu inşa ediyor ve bunu yaparken de yalnızca bölgeyi Çin nüfuzu altında birleştirme niyetini taşımıyor, ayrıca Avrupa'ya ve Ortadoğu'nun petrol üretim bölgelerine ulaşmayı da hedefliyor. Yaygın yüksek hızlı demiryolları ve boru hatlarıyla birlikte, bütünleşmiş bir Asya enerji ve ticaret sistemi yaratabilmek işine devasa meblağlar döküyor.

Programda karşımıza çıkan bir unsur, engin dağlar üzerinden Pakistan'ın Gvadar şehrinde Çinlilerin geliştirdiği yeni limana kadar gidecek bir otoyol yapılması, ki burada Pakistan da petrol sevkiyatını olası Amerikan müdahalelerinden koruyacak. Çin ve Pakistan'ın umduğu üzere, program ayrıca Pakistan'daki endüstriyel gelişmeyi de teşvik edecek (ki Amerika Birleşik Devletleri büyük askeri yardımlara karşın böylesi bir işe girişmedi) ve Pakistan açısından ülkedeki terörizme aman vermemek bakımından da cesaretlendirici olacak, zira bu mesele Çin için Sincan Uygur  zerk Bölgesi bakımından önem teşkil ediyor. Gva-

dar, Çin'in "inci dizisi" stratejisinin bir parçası olacak ve Hint Okyanusu'nda ticari amaçlarla olduğu kadar askeri amaçlarla da kullanılabilecek üsler inşa edilecek. Böylelikle Çin günün birinde modern dönemde ilk defa Basra Körfezi'ne kadar uzanacak bir iktidar kurabilmeyi umuyor.¹⁰

Bu hamlelerin her birinin Washington'ın ezici askeri gücüne karşı bağımsızlığı var, zira Amerika Birleşik Devletleri kendisini de yok edebilecek bir nükleer savaş aracılığıyla imha cüretine sahip değil.

Çin, 2015 yılında ayrıca kendisinin ana hissedarı olduğu Asya Altyapı Yatırım Bankası'nı (AAYB) da kurdu. Haziran ayında Pekin'de yapılan açılışa elli altı ülke katıldı ve bunların arasında Amerikan müttefikleri Avustralya, Britanya ve Washington'ın isteklerine karşı koyan başka ülkeler de vardı. Amerika Birleşik Devletleri ve Japonya yoktu. Bazı analistler bu yeni bankanın, Amerika Birleşik Devletleri'nin veto gücünü elinde bulundurduğu Bretton Woods kuruluşlarına (IMF ve Dünya Bankası) rakip olup çıkacağına inanıyorlar. Ayrıca ŞİÖ'nün eninde sonunda NATO'ya rakip olacağı beklentileri de söz konusu.¹¹

BUGÜNÜN İTİRAZLARI: DOĞU AVRUPA

İkinci bölgemiz Doğu Avrupa'ya dönecek olursak, burada NATO-Rusya sınırında patlamak üzere olan bir krizle karşı karşıya geliyoruz. Bu ufak bir mesele değil. Bölge üzerine yaptığı aydınlatıcı ve akliselim akademik çalışmasında Richard Sakwa,

10 Tim Craig ve Simon Denver, "From the Mountains to the Sea: A Chinese Vision, a Pakistani Corridor", *Washington Post*, 23 Ekim 2015; "China Adds Pakistan's Gwadar to 'String of Pearls'", <http://store.businessmonitor.com/article/475258>. Daha genel bilgi için: Alfred McCoy, "Washington's Great Game and Why It's Failing", *Tomdispatch*, 7 Haziran 2015, http://www.tomdispatch.com/blog/176007/tomgram%3A_alfred_mccoy%2C_washington%27s_great_game_and_why_it%27s_failing.

11 Jane Perlez, "Xi Hosts 56 Nations at Founding of Asian Infrastructure Bank", *New York Times*, 19 Haziran 2015.

gayet makul bir biçimde, şöyle yazıyor: “Ağustos 2008’deki Rusya-Gürcistan savaşı esasen ‘NATO genişlemesini durdurma savaşları’nın ilkiydi; 2014’teki Ukrayna krizi ise ikincisi. İnsanlığın üçüncüyü sağ salim atlatıp atlatamayacağı ise belli değil.”¹²

Batı, NATO genişlemesini hayırlı buluyor. Sürpriz olmasa gerek ki, Küresel Güney’in büyük kısmıyla birlikte Rusya ve hatta bazı seçkin Batılı ses ise başka bir kanıda. George Kennan daha önceden bu NATO genişlemesinin “trajik yanlış” olduğu uyarısında bulunmuştu ve kıdemli bir Amerikalı devlet adamı Beyaz Saray’a yazdığı açık mektupta NATO genişlemesini “tarihi boyutta bir politik hata” olarak tarif ederek bu konuda Kennan’a katılmıştı.¹³

Mevcut krizin kökenleri, Soğuk Savaş’ın sona erip Sovyetler Birliği’nin çöktüğü 1991 yılına kadar gidiyor. O dönem Avrasya için yeni bir güvenlik sistemi ve siyasal iktisat konularında iki zıt tasavvur bulunmaktaydı. Sakwa’nın sözleriyle, bu tasavvurlardan biri “‘Geniş Avrupa’ idi, merkezinde AB olacaktı fakat Avro-Atlantik güvenlik anlayışıyla ve siyasal cemiyetiyle gitgide hemhudut hale gelecekti; diğer tarafta ise ‘Büyük Avrupa’ vardı, Lizbon’dan Vladivostok’a kadar uzanan, Brüksel, Moskova ve Ankara’yı da içerir halde çok sayıda merkezi haiz olan bir Kıta Avrupası tasavvuruydu bu, ayrıca bütün kıtada geleneksel olarak salgın durumundaki ayrışmaların da üstesinden gelecek bir ortak maksat geliştirecekti.”

Sovyet lideri Mihail Gorbaçov, de Gaulle’cülükte ve başka Avrupa inisiyatiflerinde kökleri bulunan Büyük Avrupa tasavvurunun en büyük destekçisiydi. Bununla birlikte Rusya, 1990’ların iğdiş edici piyasa reformları altında çöküş yaşayınca bu tasavvur da sönümlendi ve ancak Rusya toparlanmaya ve Vladimir Putin liderliğinde dünya sahnesinde yerini aramaya başladığında yeniden canlandı. Putin ise, teşrikimesaide bulunduğu Dimitri Medvedev ile birlikte, defalarca “gerçek bir ‘stratejik ortaklık’

12 Richard Sakwa, *Frontline Ukraine: Crisis in the Borderlands*, I. B. Tauris, New York, 2015, s. 55.

13 age., s. 46.

yaratmak için Lizbon'dan Vladivostok'a 'Büyük Avrupa'nın tamamının jeopolitik açıdan birleşmesi çağrısı" yapmıştı.¹⁴

Bu inisiyatifler, Sakwa'nın da yazdığı üzere, "nazik bir küçümseme ile karşılanmış", "gizli kapaklı bir şekilde 'Büyük Rusya'nın kurulmasına bir kılıf" ve Kuzey Amerika ile Batı Avrupa arasına "takoz sokuşturma" girişimi olarak görülmüştü. Bu tür endişelerin tarihi, Avrupa'nın hem büyük hem küçük süper güçten bağımsız bir "üçüncü kuvvet" olabilmesine ve ikincisiyle daha yakın bağlar kurabilmesine (Willy Brandt'ın Ostpolitik'i [Doğu Politikası] ve diğer girişimler) yönelik erken dönem Soğuk Savaş korkularına kadar gider.

Rusya'nın çöküşü karşısında Batı'nın tepkisi zafer kazanma vurgusu biçiminde oldu. Bu gelişme, sanki Rusya'ya Birinci Dünya Savaşı öncesindeki Batı'nın fiili bir ekonomik kolonisi olma statüsüne geri dönme talimatı verilmişçesine, "tarihin sonu"nun bir işareti, Batı'nın kapitalist demokrasisinin nihai zaferi olarak kutlandı. Derhal NATO genişlemesi başladı ve böylelikle Almanya'nın NATO üyesi olması kabul edildikten sonra Gorbaçov'a verilen NATO kuvvetlerinin "doğuya doğru bir milim" ilerlemeyeceğine dair sözlü teminat ihlal edilmiş oldu (tarihin ışığında bakıldığında Gorbaçov'un bunu kabul etmesi, büyük bir taviz vermiş olması anlamına geliyordu). Gorbaçov'la yapılan tartışma Doğu Almanya özelindeydi. NATO'nun Almanya'nın da ötesine genişlemesi ihtimali, gözden geçirilmiş olsa bile, Gorbaçov'la tartışılmamıştı.¹⁵

Kısa süre sonra NATO, Almanya'nın ötesine, Rusya sınırlarına doğru ilerlemeye başladı. NATO'nun genel misyonu, bütün dünya üzerinde operasyon yapmaya imkân verecek şekilde, küresel enerji sisteminin, denizyolları ve boru hatlarının "can alıcı öneme sahip altyapısını" koruyan manda olma yönünde resmi olarak değiştirildi. Dahası, Batılıların "koruma sorumluluğu"

14 age., s. 26f.

15 Bu konular hakkında mevcut en eksiksiz akademik çalışma: Mary Elise Sarotte, 1989: *The Struggle to Create Post-Cold War Europe*, Princeton University Press, Princeton, NJ, 2011.

doktrinini ciddi bir şekilde revize etmesiyle ve böylece onu BM versiyonundan keskin bir şekilde farklı kılmak suretiyle, NATO artık Amerikan komutasında hizmet gören bir müdahale kuvveti olarak karşımıza çıkıyor.¹⁶

Rusya'nın özel bir endişesi ise, NATO'nun Ukrayna'ya doğru genişlemesi planlarıyla ilgili. Bu planlar açıkça Nisan 2008'de Bükreş'te düzenlenen NATO zirvesinde dile getirilmişti ve Gürcistan'la Ukrayna'ya en sonunda NATO üyeliğine alınacakları sözü verilmişti. İfadeler gayet açıktı: "NATO, Ukrayna ve Gürcistan'ın üyeliğine yönelik Avrupacı-Atlantikçi hevesi içtenlikle karşılamaktadır. Bugün bu ülkelerin ileride NATO'ya üye olmalarına karar vermiş bulunuyoruz." 2004'te Ukrayna'da Batı yanlısı adayların "Turuncu Devrim" zaferiyle birlikte, Dışişleri Bakanlığı temsilcisi Daniel Fried buraya koşmuş ve bir WikiLeaks raporunun ortaya çıkardığı üzere, "Ukrayna'nın NATO ve Avrupacı-Atlantikçi heveslerine yönelik Amerikan desteğinin altını çizmişti."¹⁷

Rusya'nın endişeleri kolaylıkla anlaşılabilir. Uluslararası ilişkiler araştırmacısı John Mearsheimer, müesses nizamın önde gelen dergisi *Foreign Affairs*'te bu endişeleri ana hatlarıyla anlatıyor. Yazar, "[Ukrayna konusundaki] mevcut krizin kökeni, NATO genişlemesi ve Washington'ın Ukrayna'yı Moskova'nın yörüngesinden çıkartarak Batı'yla bütünleştirmek istemesidir," şeklinde yazıyordu ve Putin de bu gidişatı "Rusya'nın temel çıkarlarına yönelik doğrudan bir tehdit" olarak görüyordu.

"Onu kim suçlayabilir ki?" diye soruyordu Mearsheimer ve şuna işaret ediyordu: "Washington, Moskova'nın pozisyonunu beğenmeyebilir, fakat bunun ardındaki mantığı anlamak durumunda." Bu o kadar da zor olmasa gerek. Nihayetinde herkesin bildiği üzere, "Amerika Birleşik Devletleri, mesafe bakımından uzaktaki büyük güçlerin Batı Yarımküre'nin hiçbir yerinde askeri güç bulundurmasına müsamaha etmez, hele ki sınırlara hiç."

16 Bkz. Noam Chomsky, *Hopes and Prospects*, Haymarket, Chicago, 2010, s. 185f.

17 Sakwa, *Frontline Ukraine*, s. 4, 52,

Aslında ABD'nin duruşu daha güçlü, çünkü ABD'nin kendi yarımküresini kontrol ettiğini ilan eden (fakat bunu o sıralar henüz uygulayamayan) 1823 tarihli Monroe Doktrini'ne "başarılı bir şekilde karşı koyulmasına" müsamaha göstermiyor. Ve Küba örneğinde de olduğu gibi, böylesi bir başarılı karşı koyuşu gerçekleştirebilen küçük bir ülke, "yeryüzünün dehşetleri"ne ve ezici ambargolara maruz bırakılabilirdi. Latin Amerika ülkeleri Varşova Pakti'na katılsalardı, Meksika ve Kanada da katılma planı yapıyor olsaydı, Amerika Birleşik Devletleri'nin buna nasıl tepki verebileceğini sormamamız gerekiyor. Bu doğrultuda deneme kabilinden adım atılacağına dair en küçük bir ima bile, CIA jargonunu kullanacak olursak, "aşırı bir peşin hükümlülükle yok edilecekti."¹⁸

Çin örneğinde olduğu gibi, Putin'in hareketlerinin ve motivasyonlarının ardındaki mantığı anlamak için ve lanet etmek yerine mantığı anlamının önemini kavramak için bunları olumlu bulması gerekmez. Çin konusundaki gibi, ortada risk altında bulunan çok şey var ve bunlar beka sorununa kadar gidiyor.

BUGÜNÜN İTİRAZLARI: İSLAMİ DÜNYA

Şimdi de büyük endişe kaynağı olan ve ayrıca 2001'de George W. Bush'un 11 Eylül terör saldırısından sonra Teröre Karşı Küresel Savaş (TKKS) ilan ettiği bölgeye, yani (büyük ölçüde) İslami dünyaya dönelim. Aslında doğrusunu söylemek gerekirse, bu savaş "yeniden" ilan edilmişti. TKKS, Reagan hükümeti işbaşına geldiği zaman ilan edilmişti. "Medeniyetin kendisine karşı olan ahlaki bozulmuş muarızlar tarafından yayılan veba" (Reagan'ın kendi sözleriydi bunlar) ve "modern çağda barbarlığa geri dönüş" (bunlar da Dışişleri Bakanı George Shultz'un sözleriydi) üzerine ateşli retorikler kullanılıyordu. Orijinal TKKS tarih sah-

18 John J. Mearsheimer, "Why the Ukraine Crisis Is the West's Fault: The Liberal Delusions that Provoked Putin", *Foreign Affairs* 93, no. 5 (Eylül/Ekim 2014); Sakwa, *Frontline Ukraine*, s. 234f.

nesinden sessiz sedasız kaldırıldı. Ve çabucak Orta Amerika'yı, Afrika'nın güneyini, Ortadoğu'yu tesir altına alan, günümüze acı yansımaları bulunmuş, hatta Uluslararası Adalet Divanı'nın ABD'yi kınamasına yol açmış (Washington reddetmişti) kanlı ve yıkıcı bir terörist savaşa dönüştü. Hiçbir olay özelinde tarihte yerini alacak kadar iler tutar bir tarafı bulunmuyordu, o yüzden de ortadan kayboldu.

TKKS'nin Bush-Obama versiyonunun başarısı, doğrudan incelemeye kolayca değerlendirilebilir. Savaş ilan edildiğinde, terörist hedefler Afganistan'ın ücra köşesindeki bir kabileyle sınırlanmış durumdaydı. Çoğunluk tarafından sevilmiyor ve hakir görülüyor olsalar da, kabilelere has misafirperverlik kuralları gereğince bunlar Afganlar tarafından korunuyorlardı. Hatta bundan dolayı yoksul köylülerin "Usame bin Ladin'i 25 milyon dolar gibi astronomik bir bedel karşılığında Amerikalılara teslim etmeyi" reddetmeleri şaşkınlıkla karşılanmıştı.¹⁹

İyi yapılandırılmış bir inzibat harekâtının, hatta Taliban'la yürütülebilecek ciddi diplomatik müzakerelerin, 11 Eylül'ün fa-ili olmaktan şüphelenilenleri yargılamak ve cezalandırmak üzere Amerika'nın ellerine teslim edebileceği yönünde epey sebebimiz var. Fakat bu seçenekler masada bulunmuyordu. Bunun yerine yapılan tercih, geniş çaplı şiddet kullanımı oldu; bu da (sonra- dan iktidara gelmiş olan) Taliban'ı düşürmeyi amaçlayacak yer- de, ABD'nin Taliban'ın Bin Ladin'i iade etmeye yönelik deneme kabilinden teklifleri küçümsemesiyle devam etti. Bu tekliflerin ne kadar ciddi olduklarını bilmiyoruz, zira bunları araştırma seçeneği hiçbir zaman değerlendirmeye alınmadı. Veya belki de Amerika Birleşik Devletleri yalnızca "kaslarını göstermek, za-fer kazanmak ve dünyadaki herkesi korkutmak" niyetindeydi. "Afganların çektiği eziyet veya ne kadar insan kaybedeceğimiz umurunda değil" idi.

Oldukça saygı gören Taliban karşıtı lider Abdülhak'ın ka- nısı bu yöndeydi. Abdülhak, ABD'nin Ekim 2001'de başlayan bombardımanlarını, kendilerinin Taliban'ı içeriden devirme

19 Polk, *Violent Politics*, s. 191.

yönünde gösterdiği gayretler (ki bunu başarabilirlerdi) karşısın-
da “büyük engel” olarak gördüğü için kınayan muhaliflerden
biriydi. Kendisinin bu kanısını, Afganistan’a saldırı planlarının
yapıldığı dönemde Başkan George W. Bush idaresindeki Beyaz
Saray Kontrterör Güvenlik Grubu’nun başkanı olan Richard A.
Clarke da paylaşmaktaydı. Clarke’ın toplantıyı tarif ettiği üzere,
kendisine saldırının uluslararası hukuku ihlal edeceği söylendi-
ğinde, “Başkan o dar konferans salonunda bağırarak ‘Uluslara-
rası hukukçuların ne söylediği umurumda bile değil, birilerini
mutlaka döveceğiz,’ diyordu.” Saldırıya Afganistan’da çalışan
büyük yardım örgütleri de karşı çıkıyordu ve bunlar milyonlarca
insanın açlık sınırında oldukları ve böyle bir saldırının sonuçla-
rının korkunç olacağı uyarılarında bulunuyorlardı.²⁰

Yoksul Afganistan açısından yıllar sonra bu sonuçları ince-
lemenin pek de bir ehemmiyeti bulunmuyor.

Balyozun bir sonraki hedefi Irak’tı. İnandırıcı bahanelerden
tamamıyla yoksun Amerika-Britanya işgali yirmi birinci yüzyılın
en büyük suçudur. Bu işgal ülkede yüz binlerce insanın ölümüne
yol açtı ve Amerika ve Britanya tarafından uygulanan yaptırımlar
buradaki sivil nüfusu perişan etti. Bu yaptırımları tatbik eden
iki seçkin uluslararası diplomat yapılanları “soykırım benzeri”
olarak değerlendirdi ve bu sebeple protesto amacıyla görevlerin-
den istifa ettiler.²¹ İşgal ayrıca milyonlarca mültecinin ortaya çık-
masına sebebiyet verdi, ülkeyi büyük ölçüde harabeye çevirdi ve
şimdi hem Irak’ı hem de bütün bölgeyi paramparça eden sekter

20 Richard A. Clarke, *Against All Enemies: Inside America’s War on Terror*, Free Press, New York, 2004). Tartışma için bkz. Uluslararası Hukuk Araştırmacısı Francis A. Boyle, “From 2001 until Today: The Afghanistan War Was and Is Illegal”, 9 Ocak 2016, <http://www.larschall.com/2016/01/09/from-2001-until-today-the-afghanistan-war-was-and-is-illegal/>. Daha fazla inceleme ve kaynak için bkz. Noam Chomsky, *Hegemony or Survival: America’s Quest for Global Dominance*, Henry Holt, New York, 2003, 8. Bölüm.

21 Bkz. H. C. van Sponeck, *A Different Kind of War: The UN Sanctions Regime in Iraq*, Berghahn, New York, 2006. Bu çalışma Amerika Birleşik Devletleri ve Büyük Britanya’da pek nadiren zikredilen çok önemli bir çalışma. Teknik olarak, yaptırımlar BM tarafından tatbik edilmmişti, fakat doğru bir şekilde Amerika-Britanya yaptırımları olarak tanımlanmıştı ve bu esasen Clinton’ın işlediği bir suçtu.

çatışmaları körükledi. Bilgi sahibi ve aydın çevrelerde bu olayın “Irak’ın özgürleşmesi” olarak adlandırılabilmesi, fikri ve ahlaki kültürümüzü gösteren utanç verici bir durum.²²

Pentagon ve Britanya Savunma Bakanlığı anketleri, Iraklıların yalnızca yüzde 3’ünün kendi mahallelerinde Amerikan güvenliklerinin rolünü meşru olarak gördüğünü, yüzde 1’den az bir kesimin “koalisyon” (Amerika-Britanya) güçlerinin kendi güvenlikleri için iyi olduğunu düşündüğünü, yüzde 80’in ülkedeki koalisyon güçlerinin varlığına karşı olduğunu ve çoğunluğun koalisyon askerlerine saldırıları desteklediğini göstermişti. Afganistan ise güvenilir anketler yapabilme noktasının çok ötesinde harabeye dönmüş durumdaydı, fakat orada da benzer bir tablonun olduğuna dair emareler mevcut. Bilhassa Irak’ta Amerika Birleşik Devletleri ciddi yenilgiye uğradı, resmi savaş hedeflerinden vazgeçti ve ülkeyi terk ederek bu durumun tek kazananı İran’ın nüfuzuna bıraktı.²³

Balyoz başka yerlere de inmişti, özellikle de üç geleneksel emperyal güç Britanya, Fransa ve Amerika Birleşik Devletleri’nin BM Güvenlik Konseyi’nin 1973 tarihli kararını güvence altına alıp sonra aniden ihlal ettiği ve böylelikle isyancıların hava kuvveti görevi gördüğü Libya’da. Bunun etkileri arasında barışçıl, müzakereyle varılmış bir çözüm ihtimalinin önünün kesilmesi, zayıfın keskin bir şekilde artması (siyaset bilimci Alan Kuperman’a göre en az on kat), Libya’nın harabeler içinde savaşçı militanların ellerine bırakılması, terörü daha da yayabilmesi için İslam Devleti’ne bir üs sağlaması bulunuyor. Afrika uzmanı Alex de Waal’ın da ortaya koyduğu üzere, Afrika Birliği’nin yaptığı ve Libya Devlet Başkanı Muammer Kaddafi’nin ilkesel düzeyde kabul ettiği oldukça makul diplomatik teklifler emperyal *triumvira* tarafından görmezden gelindi. Büyük bir silah ve ci-

22 Brian Katulis, Siwar al-Assad ve William Morris, “One Year Later: Assessing the Coalition Campaign against ISIS”, *Middle East Policy* 22, no. 4 (Kış 2015).

23 Timo Kivimäki, “First Do No Harin: Do Air Raids Protect Civilians?” *Middle East Journal* 22, no. 4 (Kış 2015). Ayrıca bkz. Chomsky, *Hopes and Prospects*, s. 104f.

hatçı akışı, terör ve şiddeti (şimdi terörist katillerin galebe çaldığı) Batı Afrika'dan Levant'a yaydı, ayrıca Afrika'dan Avrupa'ya mülteci akışı için de kanal açtı.²⁴

“İnsani müdahale”nin bu zaferi de, uzun ve korkunç sicilin de ortaya koyduğu üzere, modern köklerini dört asır öncesinde buluyor.

ŞİDDETİN MALİYETİ

Kısacası TKKS balyoz stratejisi, cihatçı terörü Afganistan'ın ücra bir köşesinden dünyanın büyük kısmına, Afrika'dan Levant ve Güney Asya üzerinden Güneybatı Asya'ya kadar yaydı. Ayrıca Avrupa ve Amerika Birleşik Devletleri'ndeki saldırıları teşvik etti. Irak'ın işgali, istihbarat örgütlerinin de öngördüğü gibi, bu süreçte esaslı bir katkıda bulundu. Terörizm uzmanları Peter Bergen ve Paul Cruickshank, Irak Savaşı'nın “ölümle sonuçlanan cihatçı saldırılardaki yıllık oranın afallatıcı bir şekilde yedi kat artış gösterdiği, böylelikle yüzlerce terörist saldırıya eşdeğer olduğu ve binlerce sivil can kaybına mal olduğu, Irak ve Afganistan'daki terörizm hariç tutulduğunda dahi dünyanın geri kalanındaki ölümlü saldırıların üçte bir oranında arttığı” tahmininde bulunuyorlar. Diğer harekât da benzer sonuçlar üretmiş durumda.²⁵

Bir grup insan hakları örgütü –Sosyal Sorumluluk İçin Fizikçiler (ABD), Küresel Beka İçin Fizikçiler (Kanada) ve Nükleer Savaşın Önlenmesi için Uluslararası Fizikçiler (Almanya)– bir çalışma yürütmüşlerdi. Bu çalışmada “12 yıl süren ‘teröre karşı savaş’ boyunca üç ana savaş bölgesinde [Irak, Afganistan, Pakistan] toplam cenaze sayısı mümkün olabildiğince tahmin edilmeye” çalışılmıştı ve ayrıca çalışmada “bu ülkelerdeki kur-

24 Alan Kuperman, “Obama’s Libya Debacle”, *Foreign Affairs* 94, no. 2 (Mart/Nisan 2015); Alex de Waal, “African Roles in the Libyan Conflict of 2011”, *International Affairs* 89, no. 2 (2013), s. 365-79.

25 Peter Bergen ve Paul Cruickshank, “The Iraq Effect: War Has Increased Terrorism Sevenfold Worldwide”, *Mother Jones*, 1 Mart 2007.

banların sayısı hakkında yayımlanmış belli başlı çalışmaların ve verinin” kapsamlı bir incelemesine, yanı sıra askeri harekât hakkında ekstra bilgilere yer verilmişti. Araştırmacıların “mutedil tahmin”lerine göre bu savaşlarda 1,3 milyon insan öldürülmüştü ve bu bilanço “2 milyonu aşabilirdi.”²⁶ Raporun yayımlanmasını takip eden günlerde ise bağımsız araştırmacı David Peterson’ın yaptığı bir veritabanı araştırması, bu araştırmadan hiçbir yerde bahsedilmediğini ortaya çıkarmıştı. Bütün bunlar kimin umurundaydı ki?

Daha genel olarak, Oslo Barış Araştırmaları Enstitüsü’nün yürüttüğü araştırmalar, bölgede çatışma kaynaklı ölümlerin üçte ikisinin, yabancıların kendi çözümlerini dayattıkları iç ihtilaflardan kaynaklandığını göstermekte. Bu tür çatışmalarda ölümlerin yüzde 98’i yabancıların yerel ihtilafa askeri kuvvetiyle dahil olmasından sonra gerçekleşmekte. Suriye’de ise doğrudan çatışma kaynaklı ölümlerin sayısı, Batı’nın IŞİD’e karşı başlattığı hava saldırılarından ve CIA’in savaşa dolaylı olarak müdahale etmesinden sonra, üç kattan fazla arttı;²⁷ bu müdahaleler görüldüğü üzere Rusları da içeri çekmiş oldu zira gelişmiş Amerikan tank-savar füzeleri Rusların müttefiki olan Beşar Esad’ın kuvvetlerini kırıp geçirmeye başlamıştı. Rus bombardımanlarının yarattığı sonuçlarla ilgili ilk emareler de her zamanki neticelerin ortaya çıktığını gösteriyor.

Siyaset bilimci Timo Kivimäki’nin incelediği kanıtlar, “[‘gö-nüllü koalisyonlar’ın savaştığı] koruma savaşlarının dünyada şiddetin ana kaynağı olduğuna ve kimi zaman çatışma kaynaklı toplam ölümlerin yüzde 50’sinden fazlasını oluşturduğuna” işaret ediyor. Dahası, Suriye dahil olmak üzere bu vakaların birçoğunda, kendisinin de incelediği gibi, diplomatik çözüm fırsatları hep vardı fakat göz ardı edilmişti. Başka yerlerde de tartışıldığı üzere, aynı şey 1990’lar başlarındaki Balkanlar, ilk Körfez Sava-

26 Physicians for Social Responsibility, “Body Count: Casualty Figures after 10 Years of the ‘War on Terror’, Iraq, Afghanistan, Pakistan”, Mart 2015, <http://www.psr.org/assets/pdfs/body-count.pdf>.

27 Kivimäki, “First Do No Harm”.

şı ve tabii İkinci Dünya Savaşı'ndan bu yana işlenmiş en büyük suç olan Hindiçin Savaşları dahil diğer korkunç durumlar için de söz konusu olmuştu. Irak örneğinde ortaya bu soru atılmadı bile. Kesinlikle bundan çıkarılacak dersler bulunuyor.

Kırılğan toplumlara karşı balyoza başvurma'nın genel sonuçları pek şaşırtıcı sayılmaz. William Polk'un isyan hareketleri üzerine yaptığı, yukarıda da zikrettiğimiz dikkatli çalışması, bugünün çatışmalarını anlamak isteyenler tarafından kesinlikle okunmalı. Bu çalışmayı elbette planlamacılar da okumalı, zira onların da bu olayların insani boyutunu düşündüklerini, yalnızca iktidar ve hâkimiyete kafa yormadıklarını varsayıyoruz. Polk sürekli ve sürekli tekrarlanan bir kalıbı ortaya çıkarıyor. Belki de en iyicil saikler taşıdıklarını iddia eden işgalciler doğal olarak halk tarafından sevilmiyorlar, ilk önce ufak ufak onların emirlerine itaatsizlik gösteriyorlar, bu durum işgalcilerin kuvvetli tepkisine sebep oluyor, bu da muhalefeti ve direniş için desteği artırıyor. Şiddet sarmalı işgalciler geri çekilinceye veya işgalciler soykırım benzeri bir şeyle amaçlarına ulaşınca kadar artırıyor.

Obama'nın küresel çapta *drone*'la insan öldürme seferberliği, ki uluslararası terörizmde kayda değer bir yeniliktir bu, aynı kalıbı ortaya koyuyor. Yapılan birçok hesaba göre, bu seferberlik, bir gün bize zarar verme niyetindeki şüphelileri öldürdüğünden çok daha büyük bir hızla yeni teröristler vücuda getirmekte.

Bu tür müdahalelerin bir diğer karakteristik özelliği, liderlerini ortadan kaldırarak isyanın üstesinden gelinebileceği inancı. Ne zaman böylesi girişimler başarıya ulaşsa, yenilen liderin yerini daha genç, daha kararlı, daha şiddetli ve daha etkili bir başkası alır. Polk birçok örnek veriyor. Askeri tarihçi Andrew Cockburn, ABD'nin uzunca bir süre düzenlediği önce uyuşturucu sonra da terör "elebaşlıları"nın öldürölme seferberliklerini önemli çalışması *Kill Chain*'de incelemiş ve aynı sonuçları bulmuştu. Ve bir kimse, bu kalıbın devam edeceğini rahatlıkla öngörebilir. Kuşkusuz şimdi Amerikan strateji uzmanları, El Kaide lideri Eymen El Zevahiri'nin azılı rakibi olan "İslam Devleti Halifesi" Ebubekir El Bağdadi'yi öldürmenin yollarını arıyordur. Böylesi bir şeyi ba-

şarmanın muhtemel sonucunun kestirimini, önde gelen terörizm uzmanı, ABD Askeri Akademisi'ne bağlı Terörizmle Mücadele Merkezi'nde kıdemli araştırmacı olarak çalışan Bruce Hoffman yapıyor. Hoffman, "El Bağdadi'nin ölümü [El Kaide ile] muhtemel bir yakınlaşmanın yolunu yapar ve böylelikle daha önceden görülmemiş ölçekte, boyutta, hırsta ve kaynakta birleşik bir terörist kuvvete yol açar," tahmininde bulunuyor.²⁸

Polk çalışmasında İspanyol gerillaları karşısında Napolyon'un başarısızlığa uğramasından etkilenerek kaleme aldığı savaş kitabını zikrediyor, ki bu kitap nesiller boyunca West Point Harp Akademisi'ndeki öğrenciler için ders kitabı olarak okutulmuştu. Jomini, büyük güçler tarafından yapılan bu tür müdahalelerin tipik bir şekilde "kanaat savaşları"yla ve Polk'un açıkladığı dinamikler sebebiyle, ilk seferde olmasa da mücadelenin seyri esnasında neredeyse her zaman "ulusal savaşlar" haline geldiği gözlemini yapar. Jomini ayrıca "düzenli ordu komutanlarının ihtiyatsız bir şekilde bu tür savaşlara kalkıştıklarını, çünkü böyle savaşları kaybedeceklerini" söyler, hatta görünürdeki başarıların dahi kısa ömürlü olacağı yorumunda bulunur.²⁹

El Kaide ve IŞİD hakkında yapılmış özenli çalışmalar, Amerika Birleşik Devletleri ve müttefiklerinin bunların oyun planını izlediklerini gösteriyor. Gerçekte bu örgütlerin amacı "Batı'yı mümkün olduğunca derinden ve aktif bir şekilde bataklığa çekmek" ve "Amerika Birleşik Devletleri'ni ve Batı'yı bir dizi uzatmalı denizaşırı maceraya sürekli olarak angaje etmek ve zayıflatmak", böylelikle bizatihi kendi toplumlarının altını oymak, kaynaklarını tüketmek ve Polk'un incelediği dinamikleri harekete geçirerek şiddetin düzeyini artırmaktır.³⁰

28 Andrew Cockburn, *Kill Chain: The Rise of the High-Tech Assassins*, Henry Holt, New York, 2015; Bruce Hoffman, "ISIS Is Here: Return of the Jihadi", *National Interest*, Ocak/Şubat 2016.

29 Polk, *Violent Politics*, s. 33.34.

30 Scott Atran, "ISIS Is a Revolution", *Aeon*, 15 Aralık 2015, <https://aeon.co/essays/why-isis-has-the-potential-to-be-a-world-altering-revolution>; Hoffman, "ISIS Is Here".

Cihatçı hareketler üzerine çalışan kavrayış gücü yüksek araştırmacılardan biri olan Scott Atran şu hesabı yapıyor: “11 Eylül saldırılarının maliyeti 400.000 dolar ile 500.000 dolar arasında, halbuki ABD ve müttefiklerinin verdiği askeri ve güvenlikçi cevap bu miktarın yaklaşık 10 milyon katına ulaşıyor. Katı bir maliyet-yarar temelinde bu şiddetli hareket müthiş başarılı olmuştur, hatta Bin Ladin’in tahayyülünün bile ötesindedir ve giderek daha da başarılı olmaktadır. Burada *jujutsu* usulü asimetrik savaşın tam ölçüsü söz konusu. Sonuç olarak kim öncesinden daha iyi durumda olduğumuzu veya tehlikenin genel anlamda azaldığını iddia edebilir ki?” Ve eğer örtük bir şekilde cihatçı senaryoyu izleyip balyozu indirmeye devam edecek olursak, bunun olası etkisi çok daha geniş kapsamlı ve şiddetli cihatçılık olacak. Atran’ın tavsiyesine göre şimdiye kadarki sicil “hazırladığımız karşı stratejilerde radikal bir değişiklik yapma konusunda esin kaynağı olmalı”.

El Kaide/İŞİD’e onların yönlendirmelerini takip eden Amerikalılar yardım ediyor. Örneğin, “halı bombardımanı”ndan dem vuran Ted Cruz, Cumhuriyetçilerin iddialı başkan adayı. Veya siyasi yelpazenin öteki ucunda, *New York Times*’ın önde gelen Ortadoğu ve uluslararası ilişkiler köşe yazarı Thomas Friedman. Kendisi 2003 yılında Charlie Rose’un programında Irak’ta nasıl savaşılabileceği yönünde Washington’a tavsiyelerini sunuyordu: “Terörizm balonu dediğim bir durum söz konusuydu. (...) Ve yapmamız gereken dünyanın o noktasına giderek bu balonu söndürmektir. Oraya hakikaten gitmemiz gerekiyordu ve çok büyük bir sopa çıkararak, dünyanın tam o noktasında, o balonu söndürmemiz gerekiyordu. Ve bunu yapmanın yalnızca tek bir yolu vardı. (...) Amerika’nın oğullarının ve kızlarının Basra’dan Bağdat’a kadar bir evden başka bir eve girdiklerini görmeleri gerekiyordu ve bu çocuklar şöyle diyeceklerdi, ‘Cümlemin neresini anlamadınız?’ Siz kendi açık toplumumuz bizim umurumuzda değil mi sanıyorsunuz, bu balon hayaline öylece izin vereceğimi-

zi mi sanıyorsunuz? Yaa, işte yanıldınız. Charlie, savaş tam da bununla alakalıydı.”³¹

Çaput kafalara işte böyle göstereceklerdi.

İLERİYE BAKMAK

Atran ve konuyu yakından gözlemleyen diğerleri başvurulacak reçeteler üzerinde genelde uzlaşmaktalar. Özenli araştırmaların ikna edici bir şekilde ne gösterdiğini teşhis ederek başlamalıyız: Cihada sürüklenenler “kendi kahramanları ve kendi ahlâkları ile kendi tarihlerinde, kendi geleneklerinde bir şeylerin özlemini çekiyorlar; İslam Devleti, bize ve hatta Arap-Müslüman dünyanın çoğuna ne kadar gaddar ve tiksiniç gelse de, doğrudan bu hislere oynuyor. (...) Bugün en ölümcül saldırganlara ilham veren şey Kuran değil, heyecan arayışı ve arkadaşlarının gözünde şan ve itibar vaat eden eylemler yapma çağrısı. Aslında cihatçıların çok azının İslami metinler ve teoloji konusunda altyapıları bulunuyor, o da eğer varsa.”³²

En iyi strateji, “İŞİD’in güç bulduğu nefreti çok daha az zehirli kılacak (...) çökuluslu, refah odaklı ve psikolojik olarak tatmin edici bir program” olacaktır, diye tavsiyede bulunuyor Polk. “Bunun unsurları bizim için belirlenmiş durumda: ortak ihtiyaçlar, geçmiş günahların telafisi ve yepyeni bir başlangıç çağrısı.”³³ Şunu da ekliyor: “Geçmiş günahlar için özenle hazırlanacak bir özrün maliyeti az, faydası ise çok olur.” Böyle bir proje mülteci kamplarında veya Atran’ın yazdığı üzere, ona bağlı araştırma ekibinin “İŞİD değerlerine yönelik geniş hoşgörü veya destek bulduğu Paris banliyölerindeki virane ve çirkin toplu

31 Thomas Friedman *Charlie Rose*’da konuşuyor, PBS, 29 Mayıs 2003, https://www.youtube.com/watch?v=ZwFaSpca_3Q; Dan Murphy, “Thomas Friedman, Iraq War Booster”, *Christian Science Monitor*, 18 Mart 2013.

32 Atran, “ISIS Is A Revolution.”

33 William R. Polk, “Falling into the ISIS Trap”, *Consortiumnews*, 17 Kasım 2015, <https://www.consortiumnews.com/2015/11/17/falling-into-the-isis-trap/>.

konutlarda” gerçekleştirilebilir. Hatta şiddete başvurmak yerine diplomasiye ve müzakerelere gerçekten sadık kalınırsa daha fazlası da yapılabilir.

Değeri az olmayacak şeylerden biri de, uzun zamandır gelmekte olan fakat 2015’te Avrupa’da ciddiyeti ön plana çıkan “mülteci krizi”ne onurlandırıcı bir cevap vermek olur. Bu en azından Suriye’den giden sefalet içindeki mültecilerin ancak hayatta kalabildikleri Lübnan, Ürdün ve Türkiye’deki mülteci kamplarına insani yardımı keskin bir biçimde artırmak yoluyla yapılabilir. Fakat meseleler çok daha ileri gidiyor ve kerameti kendinden menkul “aydınlanmış devletler”in mevcut manzarasını ortaya koyuyor.

Bir tarafta öncelikle Amerika Birleşik Devletleri, ikinci olarak da Britanya ve Fransa gibi kullandıkları yoğun şiddet yoluyla mültecileri ortaya çıkaran ülkeler bulunmakta. Diğer tarafta ise Batı şiddetinden kaçanlar dahil olmak üzere çok sayıda mülteciyi kabul eden Lübnan (kişi başına bakıldığında kesinlikle bu işin şampiyonu), Ürdün gibi ve savaş patlak vermeden önceki Suriye gibi ülkeler bulunmakta. Ve kısmen örtüşecek şekilde, bir de hem mültecileri ortaya çıkaran hem de onları içeri almayı reddeden, yalnızca Ortadoğu’dan değil ABD’nin güney sınırındaki “arka bahçesi”nden ülkeler de yer almakta. Garip bir manzara, üzerine kafa yormak acıklı.

Dürüstçe çizilecek bir manzara, çok daha eski tarihlerdeki mülteci meselelerine bizi götürebilir. Emektar Ortadoğu muhabiri Robert Fisk, IŞİD’in yayınladığı ilk videolardan birinin “Irak ve Suriye arasındaki sınırı belirleyen çizginin üzerine buldozerle kum dökülmesini gösterdiğini” aktarıyor. “Makine çamurlu istinat duvarını yıktığında, kamera aşağıya inerek toprak üzerinde duran elle yazılmış bir posterini gösteriyor. Üzerinde ‘Sykes-Picot’nun Sonu’ yazıyor.”

Bölge insanları için Sykes-Picot Anlaşması, Batı emperyalizminin sinizminin ve acımasızlığının sembolü durumunda. Birinci Dünya Savaşı sırasında gizli planlar yapan Britanyalı Mark Sykes ve Fransız François Georges-Picot kendi emperyal amaçla-

rını gerçekleştirmek için bölgeyi yapay devletlere böldüler. Bunu yaparken de burada yaşayan insanların çıkarlarını bütünüyle hor gördüler ve Arapları, Müttefiklerin savaş teşebbüslerine katılmasına ikna etmek amacıyla yapılan savaş dönemi vaatlerini ihlal ettiler. Anlaşma, Afrika'yı da aynı yolla iğdiş eden Avrupa devletlerinin pratiklerini yansıtmaktaydı. Böylelikle anlaşma, “bir zamanların görece sakin Osmanlı vilayetlerini, dünyanın en az stabil ve uluslararası bakımdan en patlayıcı devletlerine dönüştürdü.”³⁴

O zamandan beri Ortadoğu'da ve Afrika'da tekrar eden Batı müdahaleleri, ülkeleri paramparça eden gerilimleri, çatışmaları ve karışıklıkları tırmandırdı. Bunun nihai sonucu, masum Batı'nın güçbela tahammül edebildiği “mülteci krizi” oldu. Almanya, önce yaklaşık bir milyon mülteci alma sözü vererek (artık vazgeçti) Avrupa'nın vicdanı olarak ortaya çıkmıştı. 80 milyonluk nüfusa sahip dünyanın en zengin ülkelerinden biri Almanya. Buna karşılık, yoksul ülke Lübnan ise tahminen 1,5 milyon Suriyeli mülteciyi çekti ve bunlar şimdi kendi nüfusunun dörtte birini oluşturuyor. Sayıca İsrail politikalarının kurbanı olmuş yarım milyon Filistinli mültecinin üstüne çıkmış durum-dalar (Filistinli mülteciler, BM'nin mülteci ajansı UNRWA tarafından kaydedilmiş durum-dalar).

Avrupa ayrıca Afrika'da iğdiş ettiği ülkelere (Kongoluların ve Angolalıların da şahitlik edebileceği üzere, Amerikan yardımı olmaksızın gerçekleşmedi bu durum) gelen mültecilerin yükü altında inlemekte. Şimdi Avrupa (2 milyondan fazla Suriyeli mültecinin bulunduğu) Türkiye'ye rüşvet vererek Suriye'deki dehşetten kaçanları Avrupa sınırlarından uzaklaştırmaya çalışıyor, tıpkı Obama'nın Meksika'ya ABD sınırlarını Reagan'ın TKKS'nin yan etkilerinden kaçan perişan insanlardan temizleme konusunda baskı yapması gibi. Bu insanların yanı sıra daha yakın zamanda yaşanmış felaketlerden kaçanlar da bulunuyor;

34 Ayşe Tekdal Fildiş, “The Troubles in Syria: Spawned by French Divide and Rule”, *Middle East Policy* 18, no. 4 (Kış 2011), alıntıl原因: Anne Joyce, editorial, *Middle East Policy* 22, no. 4 (Kış 2015).

bunların arasında Honduras'ta yapılan, Obama'nın neredeyse tek başına meşrulaştırdığı ve bölgedeki en kötü korku tünellerinden birini ortaya çıkaran askeri darbe de var.³⁵

ABD'nin Suriye mülteci krizine cevabını tarif edecek kelimeler ise zor bulunur, en azından ben düşünemiyorum.

Başlangıçtaki sorumuza, “Güç kimin elinde?” sorusuna geri dönecek olursak, bir başka soru daha sormak isteyebiliriz: “Dünyayı hangi ilkeler ve değerler yönetiyor?” Bu sorunun, zengin ve güçlü devletlerin vatandaşlarının zihinlerinde en önde gelmesi gerekir; zira bu kişiler, kendilerinden öncekilerin mücadeleleri sayesinde nadir bulunan bir özgürlük, ayrıcalık ve fırsat mirasına sahipler. Şimdi de büyük insan yer değiştirmelerinin getirdiği sorunlara nasıl karşılık verileceği konusunda hayati önemdeki tercihlerle karşı karşıyalar.

35 ABD'nin göçmen politikasının kirli tarihi için, bkz. Aviva Chomsky, *Undocumented: How Immigration Became Illegal*, Beacon Press, Boston, 2014.

Sonsöz

Gücün kimin elinde olduğu sorusu 8 Kasım 2016 tarihinde daha da önem kazandı; o gün, insanlık tarihinin en önemli tarihlerinden biri olabilir ve bu bizim nasıl karşılık vereceğimize bağlı. Hiç de abartmıyorum. O günün en önemli haberi pek az mecrada yer buldu, ki bu durumun kendisi dahi az önemsiz sayılmaz.

Dünya Meteoroloji Örgütü, 8 Kasım'da 2016 yılı için Fas'ın Marakeş şehrinde toplanan yıllık İklim Değişikliği Konferansı COP 22 kapsamında bir rapor sundu. Bu raporla birlikte örgüt, son beş yılın en sıcak yıllar olarak kayda geçtiğini açıkladı. Kutuplardaki buz kütlelerinin beklenmedik bir şekilde hızla erimesi sonucu deniz seviyesinin kısa zamanda daha da yükseleceği belirtildi. Arktik Okyanusu buzlarının son beş yılda kapladığı alan önceki otuz yılın ortalamasının yüzde 28 altında bulunuyor ve bu durum doğrudan kutup buzlarının güneş ışınlarını yansıtmasını azaltıyor ve böylelikle küresel ısınma sürecini hızlandırıyor. Daha da ciddi durum ise Batı Antarktika'daki devasa buzulların beklenmedik bir hızla harekete geçmesinden kaynaklanıyor ve bu da deniz seviyesini bir metreye kadar yükseltebilir, aynı zamanda bütün Batı Antarktika'daki buzların parçalanmasına yol açabilir. Raporda yer alan birçok kötümser analiz ve öngörünün yanı sıra, sıcaklıkların geçtiğimiz yıl COP 21'deki Paris Anlaşmalarıyla belirlenen maksimum hedef seviyelerine tehlike arz edecek şekilde yaklaşmakta olduğu da belirtildi.¹

1 "Past Five Years Hottest on Record, Says UN weather agency," United Nations News Centre, 8 Kasım 2016, <http://www.un.org/apps/news/story.asp?NewsID=55503>.

O gün gerçekleşen bir başka olay çok daha fazla dikkat çekti fakat bunun öneminin ardındaki birinci nedenden, bir kez daha zar zor bahsedildi. 8 Kasım'da dünyanın en güçlü ülkesinde seçimler yapıldı. Bunun sonucunda hükümetin bütün dallarının kontrolü, tamamen dünya tarihinin en tehlikeli örgütü olan Cumhuriyetçi Parti'nin eline geçti (Başkanlık, Kongre, Yüksek Mahkeme).

Bu son ifade haricinde, yaptığımız betimlemenin tartışılacak bir tarafı yok. Diğer taraftan bu son ifade ise biraz garip, hatta çirkin gelebilir. Peki öyle mi? Gerçekler bunun aksini gösteriyor. Cumhuriyetçi Parti kendini örgütlü insan yaşamının olabildiğince hızlı bir şekilde yok edilmesi yarışına adanmış durumdadır. Böylesi bir duruşun tarihte başka hiçbir örneği yoktur.

Cumhuriyetçiler arasındaki önseçimlerde neredeyse her aday konu iklim değişikliğine geldiğinde olup biteni inkâr etti. Bunun istisnaları, duyarlılık sahibi ılımlılar olarak farz edilen adaylardı, mesela Jeb Bush gibi... Kendisine göre durum belirsizlik taşıyordu fakat bir şey yapmamıza gerek yoktu zira kaya gazı sayesinde çok daha fazla doğalgaz elde edebiliyorduk. Veya John Kasich... Ona göre küresel ısınma gerçekten vardı fakat mesele fosil yakıtı kirleticilerinin en kötüsü olan kömür kullanımı olunca "Ohio'da kömür yakacağız ve bunun için kimseden özür dileyecek değiliz," diyebiliyordu.² Bu esnada Donald Trump fosil yakıtlarının kullanımını hızlı bir şekilde artırma, regülasyonları yürürlükten kaldırma, sürdürülebilir enerjiye geçme yolu arayan gelişmekte olan ülkelere yardım etmeyi reddetme ve genel olarak mümkün olacak en hızlı şekilde tepeye çıkma çağrısında bulunuyordu.³

Cumhuriyetçilerin inkârcılığının etkileri, Trump'ın seçilmesinden önce bile hissediliyordu. Örneğin, COP 21'deki Paris Anlaşması'nın gerçek bir uzlaşmaya yol açabileceği umutları

2 Ben Geman, "Ohio Gov. Kasich Concerned by Climate Change, But Won't 'Apologize' for Coal," The Hill, 2 Mayıs 2012, <http://thehill.com/policy/energy-environment/225073-kasich-touts-climate-belief-but-wont-apologize-for-coal>.

3 Coral Davenport, "Donald Trump Could Put Climate Change on Course for 'Danger Zone,'" *New York Times*, 10 Kasım 2016.

mevcuttu, fakat bu türden düşünceler Cumhuriyetçilerin ağırlıkta olduğu Kongre'nin herhangi bir bağlayıcı taahhüdü kabul etmeyecek olmasıyla boşa çıkmıştı. Bunun yerine öne çıkan ise iradi bir anlaşma oldu ki, bunun etkisi açıkça daha zayıftı.

Küresel ısınmanın yakın gelecekteki etkileri şu anda olduğundan çok daha canlı bir şekilde ortaya çıkabilir. Yalnızca Bangladeş'te deniz seviyesinin altındaki düzlüklerde yaşayan on milyonlarca insanın deniz seviyesinin yükselmesi ve şiddetli hava koşulları nedeniyle ileriki yıllar içinde yaşadıkları yerleri terk etmeleriyle bir göçmen krizinin ortaya çıkması bekleniyor; ki bugünkü kriz bununla kıyaslandığında bir hiç olacak. Bangladeş'in önde gelen iklimbilimcisi, "Bu göçmenlerin, sera gazlarının geldiği bütün ülkelere taşınma hakları olmalı. Milyonlarca insan Amerika Birleşik Devletleri'ne gidebilmeli," diyor akla yatkın bir şekilde.⁴ Bu göçmenler, aynı şekilde, radikal bir çevre dönüşümü yaşanmaktayken gelişerek büyüyen diğer zengin ülkelere de gidebilmeliler. Bu dönüşümün felaketle sonuçlanacak çıktılarını yalnızca Bangladeş'te değil, Güney Asya'nın tamamında hissedilebilecek, zira sıcaklıklar önlenemez bir şekilde yükselip Himalayalar'daki buzullar eridiğinde, bölgenin bütün su ihtiyacı tehlike altına girmiş olacak. Hindistan'da şimdiden 76 milyon insanın içecek su sıkıntısı yaşadığı belirtiliyor.⁵

İnsanlığın, tarihindeki en önemli sorunla, yani örgütlü insan yaşamının bildiğimiz haliyle sürdürülebilip sürdürülemeyeceği sorusuyla karşı karşıya olduğu gerçeğini anlatacak kelimeleri bulmak zor ve insanlık, onu felakete götüren yarışı hızlandırmak suretiyle karşılık veriyor bu soruna. Aynı şey insan bekasına yönelik bir diğer tehdit olan nükleer yok oluş tehlikesi için de geçerli; bu sorun da yetmiş yıldır başımızda belli belirsiz durmaktaydı ve şimdi giderek artmakta.

4 Rahman'ın alıntılacağı yer: Gardiner Harris, "Facing Rising Seas, Bangladesh Confronts the Consequences of Climate Change," *New York Times*, 28 Mart 2014.

5 WaterAid'in Dünya Su Günü için Mart 2016'da yayımlandığı rapor, bkz. Bihuti Agarwal, "Indians Have the Worst Access to Safe Drinking Water in the World," *Wall Street Journal*, 22 Mart 2016.

Aynı şekilde ne eli kulağında bulunan iklim değişikliği felaketinin ne de nükleer tehlikenin şöyle bir sözlerinin geçmeleri dışında seçim piyesiyle alakalı yapılan devasa yayınların hiçbirinde kendilerine yer bulabilmiş olduklarına dair utanç verici gerçeği anlatacak kelimeleri bulmak da zor. En azından ben uygun sözcükleri bulamıyorum.

Her ne kadar Clinton bariz bir şekilde oyların çoğunluğunu almış olsa da –seçim sonucu Amerikan siyasi sisteminin kendine özgü özellikleri yüzünden bunun tersine sonuçlandı– Trump’ın öfkeli ve hoşnutsuz, bilhassa da üniversite öğrenimi görmemiş, işçi sınıfı ve alt-orta sınıf beyaz seçmenden aldığı ateşli desteğin farkına varmak önem taşımaktadır. Şüphesiz pek çok faktör söz konusuydu, fakat bunlardan bir tanesi, onların geçmiş dönemlerin neoliberal politikalarının kurbanları oluşuydu. Bu politikalar, Kongre’deki bir ifadesinde, eski Fed Başkanı Alan Greenspan (kendisinin idare ettiği mucizevi Amerikan ekonomisi 2007-2008’de çöküp bütün küresel ekonomiyi de birlikte çökertme tehlikesiyle karşı karşıya bırakana dek hayranları tarafından “Aziz Alan” olarak adlandırılıyordu) tarafından detaylı bir şekilde anlatılmıştı. O şanlı günlerde kendisinin de beyan ettiği üzere, Greenspan’ın başarılı politikaları esasen “çalışanların giderek artan güvensizliği” üzerine kuruluydu. Gözü korkutulmuş çalışanlar daha yüksek ücretler veya menfaat talep etmiyorlar, hiç değilse iş sahibi olmayı sürdürebilme karşılığında daha düşük yaşam standartlarını kabulleniyorlardı. Neoliberal standartlarda bu durum “epey elverişli ve sağlıklı bir ekonomi performansı” yönünde katkıda bulunuyordu.⁶

Ekonomi teorisinde yapılan bu deneyin kobayı olan çalışanlar, bu deneyin çıktıları konusunda pek de mutlu olmadılar bir

6 Alan Greenspan, “The Revolution in Information Technology,” Boston College Conference on the New Economy, Boston, Massachusetts, 6 Mart 2000, <https://www.federalreserve.gov/boarddocs/speeches/2000/20000306.htm>; ve Alan Greenspan, “Performance of the U.S. Economy,” Ortak Ekonomik Komite, Birleşik Devletler Kongresi, Washington, D.C., 20 Mart 1997, <https://www.federalreserve.gov/boarddocs/testimony/1997/199703202.htm>.

şekilde. Mesela 2007’de, ekonomi yere çakılmadan evvel neoliberal mucizenin tavan yaptığı bir sırada, yönetim kademesinde olmayan çalışanların ücretlerinin, enflasyon göz önüne alınarak hesaplandığında, bu deneyin daha yeni başlatıldığı 1979 yılındaki ücretlere göre daha düşük seviyede olmasından pek keyif almıyorlardı.⁷ Erkek işçilerin reel ücretleri 1960’lar seviyesindeyken, dudak uçuklatacak kazançlar en tepedeki birkaç kişinin cebine gitti, ki bunlar “yüzde 1” olarak ifade edilenler bile değillerdi, yalnızca yüzde 1’in küçük bir parçasıydı.⁸ Bu durum başarının veya liyakatin veyahut pazar güçlerinin değil, bilakis mahsus alınmış politika kararlarının bir sonucuydu.

Amerika Birleşik Devletleri’nde asgari ücretin gelişimine baktarsak neler olup bittiğini anlarız. 1950’ler ve 60’lardaki yüksek büyüme dönemleri boyunca, diğer ücretlerin de temelini oluşturan asgari ücret, üretkenliğin izini takip etti. Bu durum neoliberal doktrinin başlangıcıyla birlikte sona erdi. O zamandan bu yana asgari ücret, enflasyon dikkate alınarak hesaplandığında fiilen düşüyor. Önceki trend devam edecek olsaydı, şu anda muhtemelen saat başına 20 dolara yakın seviyede olurdu. Buna karşılık bugün asgari ücreti saati 15 dolara çıkarmayı teklif etmek siyasi bir devrim olarak görülüyor.⁹

Çalışanlar açısından, önceki yıllarda olduğu gibi imalat sanayiinde sendikaların standartlarında belirlenen ücretler ve menfaat eşliğinde sabit bir işte çalışmak ile birtakım hizmet işlerinde çok az güvenlikle geçici bir işte çalışmak arasında büyük bir fark bulunuyor. Ücretlerin, menfaatin ve güvenliğin yitirilmiş olmasının yanı sıra, itibar, gelecek umudu, kişinin ait olduğu ve dişe dokunur rol üstlendiği bir dünyada yaşadığına dair his de yitirilmiş durumda.

7 Lawrence Mishel, Elise Gould, and Josh Bivens, “Wage Stagnation in Nine Charts,” Ekonomi Politikası Enstitüsü, 6 Ocak 2015, <http://www.epi.org/publication/charting-wage-stagnation/>.

8 Lawrence Mishel and Colin Gordon, “Real Hourly Wage Growth: The Last Generation,” Ekonomi Politikası Enstitüsü, 10 Ekim 2012, <http://www.epi.org/blog/real-hourly-wage-growth-last-generation/>.

9 John Schmitt, “The Minimum Wage is Too Damn Low,” Ekonomi ve Politika Araştırmaları Merkezi raporu, Mart 2012, <http://cepr.net/documents/publications/min-wage1-2012-03.pdf>.

Öfkeyi rahatlıkla anlayabiliriz. Çıkış anketlerinin ortaya koyduğu tabloya göre Trump'a yönelik tutkulu destek evvela kendisinin değişimi temsil ettiği inancından kaynaklanırken Clinton ise sıkıntılı statükoyu sürdürecektir aday olarak algılandı. Birçok Trump yanlısı, 2008'de Barack Obama'ya oy vermiş ve kendisinin "umut ve değişim" mesajına inanmıştı. Vaatlerin başarısızlığı karşısında hayal kırıklığına uğramış bir halde şimdi Trump'ın nasıl "Amerika'yı yeniden büyük yap"acağı retoriğine sarılmış durumdadır. Halbuki büyük vaatleri ve sunduğu reçeteleri gerçekleştirme konusunda aldatıldılar; sırf hazineye yönelik önerilerine ve yaptığı personel seçimine bakınca bile bu vaat edilenlerin gerçekleşmesinin mümkün olmadığı görülüyor. Fakat atomize olmuş, parçalanmış, diğerlerinden yalıtılmış, eğitim ve örgütlenme araçlarını sağlayabilecek işçi sendikalarından ve başka kurumlardan yoksun bulunulan bir toplumda yaşayan insanlar bakımından, belirsiz bir şekilde ve dolaylı yollardan ilan edilmiş planların sonuçlarının her zaman aşikâr olmadığı ortadadır. Bugünün çalışanlarının umutsuzluklarıyla 1930'larda Büyük Bunalım esnasında çok daha büyük baskı altında bulunan çalışanların genelde görülen umutlu tavırları arasındaki mühim fark burada yatıyor.

Demokrat Parti, çalışan kesimler için hakiki bir kaygı duymayı 1970'ler itibariyle bıraktı ve böylelikle hiç değilse onların dilini konuşabiliyor gibi yapan acımasız sınıf düşmanlarının seviyesine çekilmiş oldular. Ronald Reagan halk işi tarzı ve şakacılıklarıyla ve ağzında çiğnediği jöleli şekerlemelerle; George W. Bush dikkatle oluşturduğu, barda karşılaşılabileceğiniz sıradan insan imajıyla ve çiftliğinde 40 derece sıcakta çalışanları temizlemesiyle. Ve şimdi de Trump, yalnızca işlerini değil aynı zamanda kendilerine verdikleri değeri kaybeden insanlara ses vererek ve onların hayatlarının altını oyduğunu düşündüğü hükümete, ki haksız sayılmaz, sövüp sayarak.

Amerikan doktriner sisteminin en büyük başarılarından biri öfkeyi şirketlerden uzak tutarak özel sektörün tasarladığı programları uygulayan hükümetlere yöneltmesi olmuştur. Mesela,

yapılan yorumlarda ve medyada “serbest ticaret anlaşmaları” olarak ağız birliği yapılmışçasına yanlış tanımlanan aşırı korumacı şirket/yatırımcılara ait uluslararası hak anlaşmaları yüzünden hükümetler suçlanır. Şirketlerin aksine, hükümet bir dereceye kadar halk etkisi ve kontrolü altındadır, dolayısıyla iş dünyası için dik kafalı hükümet bürokratları hakkında vergilerinizi yürütmeleri sebebiyle kin ve nefret körüklemek epey avantajlıdır. Bu durum hükümetin halk iradesinin bir aracı olabileceği, halkın, halk tarafından ve halk için bir hükümet olabileceğine dair tehlikeli fikrin insanların kafasından çıkartılmasına yardımcı olur.

Trump’ın başarısında başka etkenler de söz konusuydu elbette. Yapılan çalışmalar, beyazların üstünlüğünü iddia eden doktrinlerin Amerikan kültürü üzerinde olağanüstü güçlü bir hâkimiyeti olduğunu gösteriyor; mesela Güney Afrika’dakinden bile daha fazla. Ve beyaz Amerikalı nüfusunun azalmakta olduğu da bir sır değil. On yahut yirmi yıl içerisinde beyazların işgücünde azınlık konumuna düşecekleri ve çok uzak olmayan bir gelecekte de nüfusun genelinde azınlık olacakları öngörülüyor. “Kimlik politikaları” tarafından kuşatılmış geleneksel muhafazakâr kültürün de ayrıca saldırı altında olduğu algısı yaygın. Ve bu kimlik politikaları, vatanını seven, sıkı çalışan, kiliseye giden, gerçek aile değerlerine sahip ve gözlerinin önünde ülkeleri elden giden Amerikalılara yönelik yalnızca küçümseme hissi duyan elitlerin at koşturduğu bir alan olarak görülüyor.

Kökleri derinlere giden dinsel duygularıyla geleneksel muhafazakâr kültür, toplumun büyük kısmında güçlü bir etki sahibi. İkinci Dünya Savaşı’nın öncesinde Amerika Birleşik Devletleri’nin her ne kadar epeydir dünyanın en zengin ülkesi konumunda olsa da küresel siyasette büyük bir aktör olmadığını ve kültürel bir durgunluk içinde bulunduğunu hatırlamakta fayda var. Fizik okumak isteyen birisi Almanya’ya; gözü yükseklerde bir yazar veya sanatçı Paris’e giderdi. İkinci Dünya Savaşı’yla birlikte bu durum belli sebeplerden dolayı kökünden değişti, fakat yalnızca Amerikan halkının bir kısmı için. Ülkenin büyük bölümü kültürel bakımdan gelenekselliğini muhafaza etti ve bu-

güne dek öyle de kaldı. Tek bir örnek verecek olursak (ki epey talihsiz bir örnek olacak bu), Amerikalılar arasında küresel ısınmayla ilgili kaygı uyandırma konusundaki güçlüklerden birisi, ülke halkının yüzde 40'ının 2050 yılında İsa Mesih'in Dünya'ya geri döneceğine inanması, dolayısıyla bu insanlar gelecek yıllardaki iklim felaketiyle alakalı ciddi tehlikeleri bir sorun olarak görmüyorlar. Aşağı yukarı benzer sayıda insan da gezegenimizin sadece birkaç bin yıl önce yaratıldığına inanıyor.¹⁰

Eğer bilim İncil'le çelişiyorsa vay bilimin haline. Örneğin Trump'ın Eğitim Bakanlığı'na tayin ettiği isim olan milyarder Betsy DeVos, "Bütün bilimsel teoriler Kutsal Kitap'a bağlı olmalıdır" ve "İnsanlık Tanrı'nın görüşünde yaratılmıştır; bu gerçeği görmezden gelen bütün teorileştirmeler ve Tanrı'nın yaratıcılık faaliyetini inkâr eden evrim teorisi reddedilmektedir,"¹¹ diye buyuran bir Protestan mezhebine üye. Diğer toplumlarda bu olaya benzer bir başka olay bulmak zordur.

Uzun lafın kisası, Trump Amerikan siyasetinde büsbütün yeni bir hareketi temsil etmiyor. Her iki siyasi parti de neoliberal dönemde sağa kaydı. Bugünün Yeni Demokratları aşağı yukarı vakti zamanının "ılımlı Cumhuriyetçileri" neyse o oldular. Bernie Sanders'ın gayet haklı bir şekilde çağrıda bulunduğu "siyasi devrim", Dwight Eisenhower'ı şaşkınlığa uğratmazdı. Bugünün Cumhuriyetçileri ise bu esnada zenginlere ve şirketlere kendilerini adarken öylesine sağa kaydılar ki, gerçek programlarını göstererek oy toplamayı düşünemeyecek hale geldiler. Bunun yerine toplumun her daim öylece yerinde duran kesimlerini seferber etmeye yöneldiler. Evanjelistler, doğuştan Amerikancılar, ırkçılar, ve küreselleşmenin bir yandan dünya üzerindeki çalışan kesimleri birbirleriyle yarışma içine sokarken diğer yandan ayrıcalıklı olanları koruyan çeşitli biçimlerinin mağdurları... Bunlar daha evvelden örgütlü bir güç değillerdi.

10 "Jesus Christ's Return to Earth," Pew Araştırma Merkezi, 14 Temmuz 2010; Frank Newport, "In U.S., 46% Hold Creationist View of Human Origins," Gallup, 1 Haziran 2012.

11 Lawrence M. Krauss, "Donald Trump's War on Science," The New Yorker, 13 Aralık 2016.

Bunun sonuçları son birkaç Cumhuriyetçi önseçiminde görülmekte. Önceki seçim çevrimlerinde, tabandan yükselen her aday –Michelle Bachmann, Herman Cain, Rick Santorum ve diğerleri– öylesine aşırılıkçıydı ki, Cumhuriyetçi mekanizma geniş kaynaklarını bunları bastırmak üzere kullanmak zorunda kalmıştı. 2016’daki fark, bu mekanizmanın kendi hesabına hüsrana uğrayarak iflas etmesinde yatıyor.

Trump’ın seçilmesiyle Brexit referandumu arasında ve Avrupa’da ultra-milliyetçi aşırı sağ partilerin genel yükselişi arasında belirli benzerlikler bulunuyor. Bu sayılanların liderleri –Nigel Farage, Marine Le Pen, Viktor Orbán ve diğerleri– onun zaferini kendi zaferleri gibi gördüler ve Trump’ın zaferini kutlamakta gecikmediler. Ve bu gelişmeler oldukça korkutucu durumda. Avusturya ve Almanya’daki anketlere bakmak, 1930’lara aşına olan herkes için alarm çanlarını çaldırmaya yeter, özellikle de bu döneme tanıklık etmiş olanlar için; ben de çocukken tanık olmuştum. Hâlâ Hitler’in nutuklarını işittiğim zamanları hatırlıyorum, kelimeleri hiç anlamıyordum ama konuşmalardaki tonu ve dinleyicilerin tepkisini yeterince tüyler ürpertici buluyordum. Yazdığımı hatırladığım ilk makale, faşist vebanın görünüşe göre önü alınamayacak şekilde yayıldığı Şubat 1939’da Barcelona’nın düşmesinden sonraydı. Ve ilginç bir tesadüf eseri ben ve eşim 2016 seçim sonuçlarını Barcelona’da izledik.

Amerika Birleşik Devletleri’nde karizmatik bir ideoloğun yükselmesi tehlikesi hakkında yıllardır yazıp konuşuyorum. Bu kişi, toplumun büyük kesiminde kaynayan korku ve öfkeyi sömürebilir, bunları gerçek faillerden uzağa çevirerek savunmasız hedeflere yöneltebilirdi. Bu durum gerçekten de sosyolog Bertram Gross’un yıllar önce yazdığı ferasetli bir çalışmasında sözünü ettiği “sevecen faşizm”e yol açabilirdi.¹² Fakat bu ancak Hitler tipinde samimi bir ideoloğu gerektirir, saptanabilir tek ideolojisi narsisizm olan birini değil. Bununla birlikte tehlike uzunca bir süre sahici oldu.

12 Bertram Gross, *Friendly Fascism: The New Face of Power in America*, M. Evans, New York, 1980.

Trump'ın beraberinde getirdiği şeyle –yaratmadığı ama ipini koparıverdiği şeyle– nasıl başa çıkacağına dair bir şey söyleyemiyoruz. Belki de kendisinin en vurucu karakter özelliği öngörülemez oluşudur. Tabii birçok mesele onun atadığı ve etrafında danışmanlığını yapan kişilere bağlı, ve bu cepheden gelen işaretler en hafif tabiriyle sevimsiz mahiyette. Yüksek Mahkeme'nin yıllar boyunca gericilerin ellerinde olacağından neredeyse eminiz ve bunun tahmin edilebilir sonuçları olacak.

Dış politika bakımından umut verici tek işaret, Trump'ın Vladimir Putin'e olan hayranlığına bakacak olursak, çok tehlikeli bir şekilde yükselen Rus-Amerikan geriliminde bir azalma olabileceği. Ayrıca (Almanya Şansölyesi Angela Merkel ve diğer Avrupalı liderlerin şimdiden ortaya attıkları üzere) Avrupa'nın Trump Amerika'sıyla ve Brexit sonrasında Amerikan gücünün Britanya'daki sesiyle arasına mesafe koyabilmesi de mümkün olabilir. Bu durum Rusya'yla gerilimleri gidermeye çalışan Avrupa çabalarına, hatta belki de Mihail Gorbaçov'un askeri ittifaklar olmaksızın bütünleşik bir Avrasya güvenlik sistemi vizyonuna türünden bir şeye yönelik bir adım atılmasına yol açabilir bu vizyon Amerika Birleşik Devletleri tarafından NATO genişlemesi uğruna reddedilmişti fakat ciddi olup olmadığını bilmesek de yakın zamanda Putin tarafından tekrar canlandırıldı.

Yeni yönetim altında Amerikan dış politikası George W. Bush, Obama dönemlerindeki kadar mı fazla militarist bir yol izleyecek yoksa daha mı az? Kimsenin buna rahatlıkla cevap verebileceğini sanmıyorum. Bir kez daha söyleyecek olursam, Trump çok öngörülemez biri. Cevabı belli olmayan çok fazla soru bulunuyor.

Fakat söyleyebileceğimiz şey odur ki, birçok şey şu an Washington'da olup bitenler karşısında, Trump'ın performansları, sunduğu vizyon ve topladığı karakter kadrosu karşısında dehşetle düşen insanların tepkilerine bağlı olacak. Eğer düzgün örgütlenebilir ve yürütülebilirse kitle seferberliği ve aktivizm büyük bir fark yaratabilir. Ve daha önceden belirtildiği üzere, bugün ortada olan tehlike muazzam.

D i z i n

11 Eylül 26-33, 59, 60, 84, 105, 133,
331, 332, 339

A

Abbas, Mahmud 222

ABD Askeri Akademisi Terörizmle
Mücadele Merkezi 338

ABD Denizcilik Enstitüsü 218

ABD Dışişleri Bakanlığı 19, 82

ABD Donanması 249

ABD Hava Kuvvetleri 143, 178, 314

ABD Kongresi 25, 54, 66, 76, 79,
86, 89, 90, 92, 102, 114, 135, 212,
220, 222, 223, 226, 247, 291, 295,
309, 311, 346-348

ABD Özel Kuvvetleri 23, 85,
249, 250

ABD Silah Kontrol Kuruluşu
289, 294

ABD Temsilciler Meclisi 87,
212, 311

ABD Yüksek Mahkemesi 55,
346, 354

Abdülhak 332

Abdülşafi, Haydar 160, 165, 169

Able Archer 179, 312, 315

Abrahamian, Ervand 148

Abrams, Floyd 280

Adams, John Quincy 49, 209

Afganistan 28, 34, 55, 56, 59, 72,
87, 294, 321, 332, 333-335

Afrika 19, 23, 44, 77, 85, 107, 108,
134, 135, 192, 195, 206, 233, 236,
237, 248, 332, 334, 342, 351,

Afrika Birliği 334

Afro-Amerikalılar 107, 128,
129, 273

Ağa, Zekeriya El 169

Ahmedinejad, Mahmud 296

Alexander, Matthew 59, 78, 90, 99,
132, 301

Allenby, Edmund 111

Allende, Salvador 30, 210, 269

Allison, Graham 141, 156

Almanya 78, 157, 204, 242, 243,
289, 297, 316, 329, 335, 342, 351,
353, 354

Amerikan Devrimi 127

Anati, Halil 259

Anderson, Jon Lee 269

Andoni, Lamis 167-169

Angola 222, 233, 264, 265, 342

apartheid 19, 41, 184, 187, 228, 236,
260, 265

Arafat, Yaser 159, 162, 164, 167-169,
171, 173, 174

Arap dünyası 63, 66-68, 71, 84, 145,
179, 299

Arar, Maher 130

Arjantin 22, 24

Aristide, Jean-Bertrand 23

Arkipov, Vasili 141, 313, 314
Ash, Timothy Garton 217
Askeri Komisyon Yasası 54
Asya Altyapı Yatırım Bankası 327
Atar, İntisar El 163
Atlantik 64, 213, 241, 308, 328, 330
Atran, Scott 339, 340
Avrupa Birliği 189, 227, 256,
320, 321
Avrupa Komisyonu 9
Avrupa Merkez Bankası 9
Avrupa Parlamentosu 180
Avustralya 114, 121, 176, 236, 327
Avusturya 77, 353

B

Bacon, Kenneth 278
Bağdadi, Ebu Bekir El 338
Bağımsızlık Bildirgesi 297
Bağlantısızlar Hareketi 292
Bahreyn 296, 304
Baker, Dean 89
Baker, James A. 162
Baker, Peter 26, 287
Baker, Russell 27
Balfour Deklarasyonu 111
Ball, Desmond 155
Ban Ki-moon 232
Barış Şimdi 164, 166
Bar-Illan, David 187
Baskin, Gershon 255
Basra Körfezi 218, 327
Bassey, Nnimmo 134
Batı Şeria 36, 37, 40, 44, 109, 110,
161, 164, 167, 170, 172, 173, 174,
185, 186, 189, 223, 224, 226, 229,
235, 252, 256-260
Baum, Seth 314
Begin, Menachem 36, 184, 228
Belçika 77
Belhac, Abdülhakim 130

Belloc, Hilaire 248
Benn, Aluf 255
Bergen, Peter 299, 335
Beria, Lavrenti 243
Berle, Adolf A. 64
Berlin Duvarı 20
Bernays, Edward 123
Birinci Dünya Savaşı 14-16, 77,
111, 124, 193, 329, 341
Birleşik Arap Emirlikleri 55, 196
Birleşik Meyve Şirketi 206
Blackstone 117, 127
BM Güvenlik Konseyi 35, 108, 110,
160, 165, 170, 188, 192, 211, 254,
266, 289, 334
BM İşkenceye Karşı Sözleşme 54
BM Yakınoğu Filistin Mültecilerine
Yardım Ajansı 224, 231, 254
Blackmon, Douglas 128
Blackstone, William 117, 127
Blair, Bruce 313
Blair, Tony 97, 130
Blankfein, Lloyd 75
Bolender, Keith 152, 267
Bolivya 120, 137, 176, 234
Bordne, John 314
Bourne, Randolph 15, 16
Boustany, Nora 38
Bowles, Chester 271
Brandt, Willy 329
Branfman, Fred 284-286
Breivik, Anders 279
Bretton Woods 90, 327
Brezilya 22, 24, 72, 109, 205,
234, 276
Britanya 14, 37, 38, 42, 47, 48, 60,
64, 69, 70, 78, 88, 103, 105, 111,
112, 124, 127, 183, 190, 191, 202,
206, 208, 209, 213, 226, 264, 280,
293, 296, 297, 316, 322, 327, 333,
334, 341, 354

Brugioni, Dino 140
 Brunetière, Ferdinand 13, 16
 Brzezinski, Zbigniew 313
 Bulletin of the Atomic Scientists
 307, 313
 Bulut Sütunu Operasyonu 255
 Bundy, McGeorge 105, 144, 150,
 158, 242
 Burchinal, David 142, 143
 Burnham, Walter Dean 8, 9
 Bush, George H. W. 159, 202, 219,
 221, 247, 266, 301
 Bush, George W. 28, 60, 84, 97,
 176, 181, 190, 248, 302, 322, 331,
 333, 350, 354
 Bush, Jeb 290, 346
 Butler, Lee 240
 Büyük Alan Doktrini 73
 Büyük Ferman 117
C
 Caberi, Ahmed El 255
 Cameron, David 226
 Camp David 165, 170
 Carlson, David 218
 Carothers, Thomas 109
 Carson, Ben 310
 Carter, Ashton 16, 299, 313
 Carter, Jimmy 41, 53, 97, 125,
 227, 228
 Casey, William 38
 Cassinga Mülteci Kampı 233
 Castro, Fidel 154, 265, 267
 Castro, Raúl 269
 Cenevre Sözleşmesi 131
 Cezayir 60
 CIA 11, 29, 38, 39, 41, 51, 52, 54, 57,
 58, 104, 140, 148, 152, 153, 154,
 158, 208, 263-267, 275, 287, 301,
 303, 310, 312, 324, 331, 336
 Chace, James 300

Charles I 118
 Charles II 118, 119
 Charlie Hebdo 277, 278,
 280, 281
 Charlie Rose 339, 340
 Chavez, Hugo 176, 177
 Cheney, Dick 45, 46, 52, 59,
 303, 324
 Chennault, Claire 249
 Chinweizu 248
 Churchill, Winston 118
 Citigroup 91-92
 Clarke, Richard A. 333
 Clinton, Bill 23, 43, 44, 53, 54, 65,
 76, 83, 105, 123, 159, 170, 181, 195,
 204, 209, 236, 247, 248, 292, 305,
 315, 333, 348, 350
 Clawson, Don 141, 142
 Coatsworth, John 20
 Cockburn, Andrew 337, 338
 Cockburn, Patrick 59
 Cohen, Roger 47, 48, 87
 COINTELPRO 61
 Cole, G. D. H. 199
 Collingwood, Charles 149
 Columbia Journalism Review
 215, 283
 Corcoran, Paul 121
 Creveld, Martin van 71
 Cruickshank, Paul 299, 335
 Cruz, Ted 290, 310
 Cumhuriyetçi Parti 51, 108, 122,
 198, 215, 309, 310, 346
Ç
 çağın yeni ruhu 122, 126, 199
 Çeçenistan 59
 çevre 7, 10, 78, 79, 87, 90, 115, 129,
 134, 135, 176-178, 216, 235, 311
 Çevre Koruma Ajansı 311

Çin 60, 61, 71-73, 81, 82, 98, 100,
102, 103, 106, 114, 115, 125, 135,
146, 294, 315, 316, 324-327, 331

D

Daily Mail 220, 287
Danger and Survival (Bundy) 242
Davar 37, 167
Dayan, Moshe 260
Debs, Eugene 15
Derviş, Mahmud 168
Demir Yumruk operasyonları 39
demokrasi 9, 16, 17, 58, 63, 66-68,
70-72, 84-86, 88, 90, 92, 97, 104,
105, 108, 109, 118, 123, 125, 184,
206, 210, 243, 253, 258, 273, 275,
287, 320-322, 329
Demokrat Parti 350
Dempsey, Martin 291
deregölasyon 74, 90, 106
Dewey, John 14, 15, 86
Dhanapala, Jayantha 293
Diem, Ngo Dinh 270
Diskin, Yuval 183
Doğa Ana'nın Hakları Evrensel
Beyannamesi 137
Dobbs, Michael 140, 146, 147,
149, 153, 156
Dole, Bob 221
Domínguez, Jorge 145
Dorman, William 297
Dostum, Abdül Raşid 56
Dower, John 104
Dökme Kurşun Operasyonu 230,
237, 253, 254
Dreazen, Yochi 85
Dreyfus, Alfred 13, 31
drone 85, 86, 131, 250, 279, 299, 337
Duarte, Sergio 293
Dulles, John Foster 207
Dünya Bankası 120, 327

E

Ebadi, Şirin 21
Ebu Garib Hapishanesi 51, 54, 59
Einstein, Albert 158
Eisenhower, Dwight D. 50, 63, 67,
68, 70, 103, 140, 145, 147, 155, 205,
207, 242, 271, 352
Eitan, Rafael "Raful" 36
Ekvador 176, 177, 234
ekonomik kriz 76,79
Ekonomi Politikası Enstitüsü
106, 349
Eldar, Akiva 252, 253, 258, 260
Eldar, Shlomi 229
Ellacuría, Father Ignacio 25, 203
Ellsberg, Daniel 248
El Kaide 29, 45, 58, 89, 337-339
El Mezan İnsan Hakları Merkezi
234, 235
El Vefa Rehabilitasyon Hastanesi
231, 233
emperyalizm 49-51, 341
El Bereket 133
El Salvador 20, 22, 25, 71, 120, 129,
202, 203, 234, 266
Emerson, Ralph Waldo 125
Endonezya 82, 104, 210, 236
Erekat, Saeb 169
Erlanger, Steven 278, 279
Esad, Beşar 336
Estonya 317
EuropaNova 321
Evanjelik 111, 291, 310
Evans, Gareth 236
ExComm 139, 142, 143, 156
Evlaki, Enver El 130, 131

F

Fall, Bernard 96, 323
Fall of the House of Labor, The
(Montgomery) 193

Farhang, Mansour 297
 Fazlullah, Muhammed
 Hüseyin 38
 FBI 34, 61, 132
 Felluce 280, 281
 Ferguson, Thomas 8, 9, 90, 91, 110
Financial Times 33, 34, 39, 41, 42,
 88, 101, 136, 169, 324
 Finlandiya 179
 Firavunfaresi Operasyonu 150,
 153, 267
 Filipinler 46, 51, 276
 Filistin 7, 35-37, 40, 98, 99, 108-112,
 159-174, 183-187, 189, 222, 232,
 234, 238, 251, 261, 342
 Filistin Kurtuluş Örgütü 40,
 159, 160
 Filistin otoritesi 170, 222, 251,
 256, 258
 Filistin Ulusal Meclisi 160
 Fisk, Robert 29, 42, 341
Foreign Affairs 84, 98, 99, 108, 124,
 141, 243, 304, 330, 331, 335
 fosil yakıt 101, 135, 177, 346
 Fransa 13, 23, 60, 77, 103, 210, 277,
 281, 321, 334, 341
 Franklin, Benjamin 64, 78, 111, 249
 Fried, Daniel 330
 Friedman, Milton 75
 Friedman, Thomas 286, 339, 340
 Fulbright, William 272
 Fuller, Thomas 284, 286

G

G7 ülkeleri 7
 Garthoff, Raymond 150
 Gayssot Yasası 281
 Gazap Üzümleri Harekâtı 232
 Gazze 43, 44, 161-163, 167, 168, 170-
 173, 186, 189, 222-237, 251-259, 300
 General Motors 129
 Gerges, Fawaz 39, 40

Geronimo Operasyonu 26
 Gilbert, Mads 224, 225
 Gilpatric, Roswell 155
 Giridharadas, Anand 277, 278
 Glaberson, William 36, 57
 Gleijeses, Piero 148, 153, 154, 208,
 237, 264
 Glennon, Michael 271
 Godwin, Paul 114
 Goebbels, Joseph 124
 Golan Tepeleri 189
 Goldman Sachs 39, 75
 Gonzales, Alberto 60
 Goodman, Melvin 11, 279, 312
 Gorbacov, Mihail 65, 71, 204, 247,
 316, 328, 329, 354
 Gordon, Lincoln 276
 Goulding, Marrack 264
 Graham, Lindsey 290, 291
 Greenspan, Alan 92, 348
 Greenwald, Glenn 55
 Grenada 275
 Grönland 307
 Guantánamo 46, 55-57, 59, 216, 274
 Guardian 11, 36, 39, 43, 78, 98, 101,
 113, 130, 141, 213, 226, 230, 293,
 298, 316
 Guatemala 76, 147, 206, 266
 Güneydoğu Asya 82, 299
 Güney Afrika 19, 195, 233, 236,
 237, 260, 264, 265, 351
 Güney Amerika 21, 84, 107, 137,
 176, 276
 Güney Çin Denizi 325, 326
 Gürcistan 328, 330

H

Ha'aretz 36, 37, 165, 185, 226, 230,
 232, 233, 236, 238, 252, 255, 257-
 259, 291, 292
 Haider, Jörg 77
 Haig, Alexander 272

Haiti 22, 23, 46
Hamas 222, 227-232, 234, 238, 251,
253-259, 298, 299
Hamaney, Ali 296
Hampton, Fred 61
Harbury, Jennifer 31, 52
Hardin, Garrett 121
Harding, Warren G. 15
Hasenfus, Eugene 57
Hass, Amira 37, 233
Havel, Václav 25
Hawaii 50
Hayek, F. A. 75
Herman, Edward 53, 96, 353
Herut Parti (İsrail) 228
Herzog, Chaim 260
Herzog, Isaac 277
Himmler, Heinrich 22
Hindiçin 82, 95, 103, 104, 286, 323,
337
Hindistan 56, 60, 81, 98, 100, 101,
158, 176, 191, 250, 275, 293, 294,
326, 347
Hiroşima 95, 141
Hiro, Dilip 220
Hitler, Adolf 104, 221, 297, 353
Hizbullah 33, 39, 41-43, 299
Hodgson, Godfrey 47, 48
Hoffman, Bruce 212, 313, 338
Holbrooke, Richard 279
Honduras 57, 281, 342
Hoodbhoy, Pervez 297, 298
Hoover Enstitüsü 19, 22
Hristiyan Siyonizmi 111
Hull, Cordell 249
Humeyni, Ayetullah 16, 84, 296
Huntington, Samuel P. 125, 212,
296, 304
Hut, Şefik El 168
Hüseyin, Saddam 45, 97, 190, 192,
220, 221, 301, 302

Hüseyini, Faysal 160, 169
Hükümetler Arası İklim Değişikliği
Paneli (IPCC) 101

I

Ickes, Harold 111
Irak 28, 45, 51, 59, 61, 65, 71, 72, 87,
97, 98, 109, 159, 190, 192, 220, 221,
269, 270, 280, 287, 299, 300, 301,
302, 321, 322, 324, 333-335, 337,
339, 341
ırkçılık 78
İŞİD 298, 299, 300, 336, 338, 339,
340, 341

İ

İbrahim, Yusuf 169
iki devletli çözüm 160, 161, 183,
184, 188, 191, 227, 259
İkinci Dünya Savaşı 7, 21, 64, 68,
69, 73, 81, 85, 88, 90, 93, 95, 102,
104, 128, 135, 149, 195, 205, 241,
286, 320, 337, 351
İklim Değişikliği Konferansı 345
İngiliz İçsavaşı 118
İngiliz Müdafaa Cemiyeti 78
insan hakları 15, 23, 24, 44, 53, 58,
71, 102, 103, 117, 198, 203, 206,
225, 228, 234, 235, 237, 254, 273,
275, 297, 300, 301, 335
İnsan Hakları İzleme Örgütü 44,
58, 228
insani müdahale 49, 51, 60, 94, 335
intifada 162-164, 167
İran 7, 19, 28, 56, 66-67, 71, 72, 99,
109, 113, 114, 148, 157, 179, 181,
189-191, 206, 218, 219, 220, 220
287, 289-305, 326, 334
İrlanda 50, 53, 130
İslami Cihat 39, 40
İspanyol-Amerikan Savaşı 272, 273

İsrail 40-44, 66, 71, 98, 99, 108-113,
150 , 157-174, 178, 181, 183-187,
189-191, 203, 211, 220-238, 245,
251- 260, 273, 277, 289, 290, 292-
302, 304, 342
İsrail Yüksek Adalet Mahkemesi 43
İş Konseyi 155
İşçi Partisi (İsrail) 161, 167, 277
işçiler, işçi hareketi 15, 76, 92, 113,
121, 122, 128, 150, 193-197, 200,
348-350
işgal toprakları 159, 166, 168, 252
işkence 20, 23, 24, 28, 30, 36, 45-47,
49, 51, 52, 54, 56-61, 85, 130, 133,
203, 276, 300
işsizlik 75, 87, 89

J
Japonya 73, 83, 95, 104, 210, 239,
248, 326, 327

Jefferson, Thomas 18, 273

Jeju Adası 114

Jerusalem Post 110, 183, 221

Jervis, Robert 84, 304

Jobbik 77

Johnson, Lyndon B. 272, 285, 324

Johnson, Samuel 128

John XXIII, Papa 21

Jomini, Henry 338

Jones, Clive 183

Journal of Strategic Studies 246

K

Kaddafi, Muammer 130, 334

kadın hakları 122, 127, 129, 163, 197

Kamboçya 61, 95

Kanada 23, 85, 107, 136, 152, 166,

167, 182, 195, 240, 267, 293, 316,

331, 335

Kapeliouk, Ammon 35

kapitalizm 90, 215

Katar 269, 296

Katolik Kilisesi 21, 233

Kayani, Eşfak Pervez 250

Keller, Bill 85

Kennan, George 102, 103, 135, 328

Kennedy, John F. 21-23, 31, 47,

50, 57, 95, 96, 105, 123, 139-141,

143-147, 150, 151, 153-158, 207-209,

241, 244, 245, 266, 271, 272, 275,

276, 323, 324

Kennedy, Robert 50, 145, 153,

154, 266

Kern, Montague 152, 153

Kerry, John 236

KGB 54, 263

Khamvongsa, Channapha 284

Kıbrıs 35

Kırım 216, 274

kızıl korku 193

Kızılderili 26, 48, 49, 68, 121,

177, 297

Kill Chain (Cockburn) 337, 338

Kimmerling, Baruch 225

King, Martin Luther, Jr. 196

Kinsley, Michael 58, 219

Kissinger, Henry 30, 57, 95, 96,

104, 105, 157, 178, 210, 245, 265,

303, 304

Kivimäki, Timo 334, 336

Klinghoffer, Leon 35-37

Knesset 42, 228

Knox, Henry 49

Kolombiya 23, 24

kolonyalizm 272

komünizm 23

Kongo 120, 342

Konstantin, İmparator 21

Kore Savaşı 180

Kornbluh, Peter 265, 273
 Koruyucu Hat Operasyonu
 258, 259
 Kolomb, Kristof 27
 Kolombiya İnsan Hakları Daimi
 Komitesi 256, 258, 259
 kölelik 68, 127, 128, 200
 Körfez Savaşı 337
 Krähenbühl, Pierre 231
 Krom Kubbe 141, 142
 Krugman, Paul 46, 47, 49
 Kruşçev, Nikita 143, 144, 146, 150,
 152, 153, 155, 158, 244, 267
 Kull, Steven 87, 113
 Kuperman, Alan 108, 334, 335
 kurtuluş teolojisi 22, 23
 Kuveyt 59, 221, 296
 Kuzey Amerika Hava Sahası
 Savunma Komutanlığı 313
 Kuzey Amerika Serbest Ticaret
 Anlaşması (NAFTA) 76, 195,
 196, 214
 Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü
 (NATO) 65, 83, 141, 146, 147,
 204, 243, 247, 278, 279, 280, 302,
 316, 317, 325, 327-330
 Kuzey İttifakı 56, 59
 Kuzey Kore 179-182, 294
 Kuzey Vietnam 95, 270, 285, 286
 Küba 46, 50, 51, 57, 96, 139, 141,
 143, 144-157, 178, 207-209, 216,
 244, 245, 264-267, 269, 271-276,
 286, 287 313-315
 Küng, Hans 21
 Küresel Beka İçin Fizikçiler 335
 Kürtler 132, 220, 299

L

Ladin, Usame bin 26, 28, 29,
 33, 86, 88, 132, 249, 250, 314,

 332, 339
 Lansdale, Edward 154
 Laos 95, 96, 284-286
 Latin Amerika 7, 20-22, 24, 25, 28,
 30, 31, 34, 53, 85, 107, 145, 147,
 148, 149, 202, 203, 205, 207, 208,
 210, 234, 271, 272, 275, 276, 281,
 316, 320, 331
 Latin Amerika ve Karayip Devlet-
 leri Cemiyeti (CELAC) 107
 Lawson, Dominic 220
 Leffler, Melvyn 20, 135, 243
 LeoGrande, William 265, 273
 Le Pen, Marine 77, 353
 Leahy, Patrick 238
 Levy, Gideon 259
 Lewis, Anthony 25, 162
 liberal enternasyonalciler 125
 Liberty, USS 220
 Libya 77, 108, 130, 221, 334, 335
 Liebknecht, Karl 15
 Likud 161, 184, 228
 Lincoln, Abraham 26, 198, 276
 Linebaugh, Peter 119
 Lippmann, Walter 123, 321
 Locke, John 118, 121
 Lodge, Henry Cabot 50, 51
London Review of Books 27,
 229, 256
 Lord Mansfield 127
 Lord Palmerston 69
 Luftwaffe 26
 Luxemburg, Rosa 15
 Lukes, Steven 13
 Lübnan 39-43, 168, 233, 253, 297,
 299, 341, 342

M

Macaristan 77
 Madison, James 17, 18, 63

Madrid görüşmeleri 162,165, 166
 Maechling, Charles, Jr. 22
 Magna Carta 117-119, 129, 130
 Mandela, Nelson 19, 265
 Mann, Thomas 309
 Mansur, Riyad 222
 Margolis, Eric 28
 Marshall, George 249
 Marx, Karl 198, 200
 Massachusetts Körfezi Kolonisi 48
 Mathews, Jessica 288
 May, Ernest 209
 Mayalar 76, 206
 Mazower, Mark 27
 McConnell, Mitch 309
 McCormack, Sean 33
 McCoy, Alfred 51, 52, 54, 327
 McNamara, Robert 140, 154, 270
 Mearsheimer, John 330, 331
 Medvedev, Dimitri 329
 Meehan, Bernadette 232
 Meir, Golda 221
 Meksika 26, 34, 49, 69, 76, 129,
 195, 196, 205, 316, 331, 342
 Mendel, Yonatan 184
 Merkel, Angela 78, 354
 Mısır 63, 66, 68-70, 84, 108, 113,
 160, 179, 188, 192, 203, 206, 211,
 226, 234, 237, 251, 258, 293
 Mian, Ziya 297, 298
 Mill, John Stuart 60, 198, 199
 Milanović, Dragoljub 279
 Milosevic, Slobodan 278, 279
 Milton-Edwards, Beverly 183
 Monroe Doktrini 148, 208,
 209, 331
 Montgomery, David 193, 194, 196
 Morgan, Edmund 27
 Morgenthau, Hans 47
 Muaşer Doktrini 67, 68, 79
 Mughniyeh, İmad 33, 34, 38-41, 43
 masumiyet karinesi 126, 131, 132

Musavi, Abbas El 41, 274
 mülteciler 37, 77, 160, 164, 167, 170,
 224, 226, 231-234, 254, 258-260,
 284, 285, 300, 333, 335, 340-343
 My Lai Katliamı 61
 Myth of American Exceptiona-
 lism, The (Hodgson) 47

N

Nagasaki 95, 239
 Nanking Tecavüzü 61
 Nairn, Allan 52, 53
 Namibya 233, 234, 265
 Napolyon 338,
 Naziler 26, 64, 78, 124
 Negroponte, John 57
 neofaşizm 77
 neoliberalizm 10, 70, 128, 134, 309,
 311, 320, 321, 348, 349, 352
 Netanyahu, Benjamin 167, 187,
 228, 229, 258, 260, 291
New Republic 14, 16, 58, 73, 83
New Yorker 269, 291
New York Review of Books 24,
 27, 287, 288
New York Times 11, 19, 25, 26, 33,
 35, 39, 40, 42, 43, 47, 48, 55-57,
 66, 68, 71, 73, 85, 89, 90, 91, 92,
 96, 104, 105, 120, 130, 131, 136,
 159, 162, 169, 182, 190, 205, 211,
 218, 219, 221, 222, 229, 231, 255,
 263-265, 267, 277-281, 283, 284,
 286, 287 292, 299-303, 308-311,
 316, 321, 323, 327, 339, 346, 347
 Nicholson, Mark 42
 Nikaragua 57, 58, 264, 266, 275
 Nixon, Richard M. 30, 84, 135,
 151, 245, 272
 Norveç 159, 165, 167, 173, 174,
 224, 313
 "NPT'nin Geleceği Var mı?" 294
 Nükleer Savaşın Önlenmesi için
 Uluslararası Fizikçiler 335

Nükleer Silah 11, 66, 71, 73, 99, 113,
114, 141-143, 158, 175, 178, 179, 181,
182, 189-192, 214, 216, 239, 240,
241, 247-250, 289, 290, 293-298,
303, 307, 312, 313, 315, 318, 325
Nükleer Silahların Yayılmasını
Önleme Anlaşması 158
Nürnberg Mahkemeleri 126

O

Obama, Barack 11, 26, 28, 52, 53,
55, 56, 74, 84-87, 108, 110, 123,
130-132, 136, 170, 177, 180, 186,
188, 213, 217, 222, 223, 229, 234,
249, 250, 264, 269, 273-275, 279,
286, 292, 293, 302, 309, 310,
311, 315, 324, 332, 335, 337,
342, 350, 354
Okinawa 73, 114, 146, 313, 314
On Dördüncü Değişiklik 129
Orman Fermanı 117, 119, 120,
126, 137
Ornstein, Norman 291, 309
Ortadoğu 34, 38, 39, 64, 67, 83,
85, 99, 103, 105, 107, 170, 173, 181,
183, 191, 192, 203, 211, 223, 256,
292, 293, 294, 313, 322, 325, 326,
332, 339, 341, 342
Orwell, George 147
Oslo Anlaşmaları 159, 160, 166,
167, 168, 170, 171-173, 185, 186,
188, 224, 257
Oslo Barış Araştırmaları Enstitü-
sü 336
Osmanlı İmparatorluğu 342
Ostrom, Elinor 121
Oxfam 206
Ozanne, Julian 169
Ö
özelleştirme 76, 134
önleyici savaş 248

P

Pakistan 26, 86, 158, 191, 249, 250,
293, 294, 297-299, 315, 326, 327,
335, 336
Palestine (Carter) 41, 227
Panama 34, 202
Paterson, Thomas 275
Pearl Harbor 95
Pentagon 11, 19, 68, 72, 73, 88, 104,
114, 143, 150, 190, 203, 232, 278,
302, 312, 334
Peres, Şimon 35, 39, 187, 232, 257
Pérez, Louis 273
Peri, Yoram 37
Perry, William 11
Peru 49, 234
Peterson, David 278, 336
Petraeus, David 250
petrol 23, 65, 108, 148, 151, 176, 177,
236, 298, 302, 326
Petrov, Stanislav 246, 312-314
Pinochet, Augusto 22, 30, 84,
105, 300
Plütonomya 91-93
Political Science Quarterly 81, 152
Polk, William 321, 322, 332, 337,
338, 340
Porter, Bernard 50
Porto Riko 50
Power, Samantha 217, 222, 299
Providansiyalist doktrinler 111
Pravda 263
Pugwash Konferansları 293
Putin, Vladimir 216-220, 263, 274,
317, 328, 330, 331, 354

Q

Question of Torture, A (McCoy)
51, 52

R

Rabbani, Mouin 223

Rachman, Gideon 324, 325
Raz, Avi 164
Reagan, Ronald 19, 22, 28, 35, 38,
40, 49, 53, 54, 57, 68, 74-76, 129,
147, 157, 161, 178, 188, 195, 206,
219-221, 236, 245, 246, 249, 266,
272, 275, 291, 301, 312, 323, 331,
342, 350
Reston, James 104
Reşit, Cemal 37
Rhode Island 118, 119
Ricardo, David 70, 91
Rolling Stone 283
Roma İmparatorluğu 21
Romero, Oscar 22, 71
Roosevelt, Franklin Delano 64, 82,
111, 123, 249
Roosevelt, Theodore 272, 273
Ross, Dennis 170, 292
RTS 278, 279
Rubinstein, Danny 165, 259
Rumsfeld, Donald 45, 46, 52, 56,
59, 303, 324
Russell, Bertrand 15, 158
Ryala, Ali Ebu 231

S

Sabra ve Şatila katliamları 40
Saharov, Andrey 21
Sakwa, Richard 328-331
Salon 55, 290
Sanayi Devrimi 15, 68, 122, 128,
193, 197
Sarkozy, Nicolas 77
Sarrazin, Thilo 78
“Savaş Paniğinin Sebebi Gerçekti”
246
Savimbi, Jonas 264, 265
Scarry, Elaine 26
Scheffer, Jaap de Hoop 65
Scheuer, Michael 29

Schlesinger, Arthur M., Jr. 50, 140,
154, 156, 207, 245
Schlosser, Eric 246, 314
Schoultz, Lars 272, 22, 50, 53
serbest piyasa ekonomisi 90
Shalit, Gilad 253
Shenon, Philip 219
Shultz, George 331, 161
sınıf savaşı 10, 88, 193, 200, 319
Sırbistan 278, 279
Sina Yarımadası 226
Siyonizm 111
Sisi, Abdülfettah El 258
Smith, Adam 10, 16, 18, 68, 69,
70, 71, 91, 195, 319
Smith, Lamar 311
Snowden, Edward 213
Soğuk Savaş 11, 20, 82, 83, 148,
203, 212, 243, 247, 275, 315, 317,
328, 329
Solow, Robert 92
Somali 213, 133
“Sorun Filistin’in Reddiyeciliği”
98
Sosyal Sorumluluk İçin Fizikçiler
335
Sourani, Raji 225
Sovyetler Birliği 18, 20, 25, 81, 82,
139, 144, 146, 152, 155, 159, 202,
212, 242, 244, 247, 312, 328
soykırım 76, 77, 95, 105, 206, 236,
333, 337
Stalin, Joseph 64, 104, 242-244, 320
Stern, Sheldon 139, 143, 147, 150,
152, 153-156
Stearns, Monteagle 285
Stiglitz, Joseph 79
Stockholm Uluslararası Barış
Araştırma Enstitüsü 295
Story, Joseph 49
STRATCOM 240, 247, 248, 315

Stratejik Hava Komutası (SAC) 142
Stratejik Savunma İnisiyatifi (Yıldız Savaşları) 245
Sudan 43
Suharto 104, 105, 108
Summers, Lawrence 89
Suriye 36, 130, 160, 188, 189, 192, 211, 179, 316, 317, 325, 36, 341-343
Suudi Arabistan 110, 211, 215, 289, 295, 296, 298, 300, 304
SWAPO 233
Sykes-Picot Anlaşması 341
Ş
Şamir, İzak 35, 36, 166, 167
Şangay İşbirliği Örgütü 326
Şiiler 38, 42, 109, 287, 301
Şoygu, Sergey 317
T
Tacitus 272, 274
Taliban 29, 302, 332, 333
Tarafsızlık Anlaşması 266
Tayland 55
Taylor, William 218
tek devletli çözüm 184
Teksas 69, 275
terörist listesi 19, 133, 220
terra nullius 121
Texaco 23
terörizm 19, 28, 34, 35, 39, 52, 58, 145, 154, 263, 266, 267, 271, 277, 279, 282, 295, 298, 326, 335, 337-339
terörizme karşı savaş 19, 28, 279
Thatcher, Margaret 92
The Hill 74, 222, 346
Thorndike, Edward 18
Thrall, Nathan 229, 256
Timmermans, Frans 222
To Cook a Continent (Bassey) 134

TomDispatch (web sitesi) 85, 86, 327
Trans-Pasifik ortaklığı 320
Truman Doktrini 212
Truman, Harry S. 17, 205, 212, 239
Trump, Donald 159, 290, 310, 346, 348, 350-354
Truth, Torture and the American Way (Harbury) 52
Tunus 35, 36, 38, 55, 66, 108, 160, 167, 169
Turse, Nick 85, 86
Türkiye 56, 72, 89, 132, 143, 144, 146, 147, 150, 322, 341, 342
Tyler, Patrick 323
U
Ubeyd, Şeyh Abdülkerim 42
Ukrayna 217, 218, 220, 222, 316, 325, 328, 330
Ulam, Adam 243
Ulusal Güvenlik Arşivi 141, 157, 178, 179, 190
Ulusal Güvenlik Doktrini 24, 241
Ulusal Güvenlik Eylem Tezkeresi 151
Ulusal Güvenlik Konseyi 85, 139, 145, 242
Ulusal Komuta Makamı 142
Uluslararası Af Örgütü 24, 237, 238, 297
Uluslararası Para Fonu (IMF) 7, 9, 75, 107, 320, 327
Uluslararası Enerji Ajansı 101
Ulusların Zenginliği (Smith) 70
Umman 296
UNITA 222, 264
Uruguay 24
uyuşturucuya karşı savaş 24
Ü
ücretli emek 122, 198

Üçlü Komisyon 16, 17
Ürdün 67, 110, 160, 161, 167, 186,
188, 224, 228, 257, 341

V

Vahhabi-Selefi ideolojisi 211
Valls, Manuel 277
Vane, Henry (Genç) 118
Varşova Paktı 316, 331
Vatikan Konsili, II 21, 22
Vázquez Carrizosa, Alfredo 23, 24
Veblen, Thorstein 11, 15, 122
Veil (Woodward) 38
Venezuela 157, 176, 177
Vietnam Savaşı 105, 276, 285
Vincennes, USS 218, 219, 220
Visions of Freedom (Gleijeses)
237, 264

Violent Politics (Polk) 321, 322,
332, 338
Voices from the Plain of Jars
(Brantman) 284

W

Waage, Hilde Henriksen 173, 174
Waal, Alex de 334, 335
Walker, Scott 290
Wall Street Journal 58, 128, 133,
302, 325, 347
Waltz, Kenneth 244
Warburg, James 243
Warde, Ibrahim 133
Ware, Norman 122, 193, 196-200
Warner, Geoffrey 82
Warren, Steve 232
Washington, George 46, 51, 73, 321
Washington Post 25, 38, 39, 59, 87,
113, 217, 232, 290, 304, 313, 327
Watergate skandalı 61
Weisglass, Dov 225, 226, 252
Weizman, Ezer 236
Wieseltier, Leon 300

WikiLeaks 67, 330
Williams, Roger 118
Wilson, Woodrow 15, 18, 123, 124,
141, 193

Winthrop, John 48
Wolf, Martin 88
Wolfowitz, Paul 322
Wood, Gordon 17
Woodward, Bob 38

Y

Yarborough, William 23
Yeltsin, Boris 313
Yemen 55, 211, 304
Yglesias, Matthew 132
Yifrah, Şimon 164
Yugoslavya 278-280
Yunanistan 9, 10

Z

Zarif, Muhammed Cevad 292, 293
Zarkavi, Ebu Musab El 59
Zevahiri, Eymen El 337
Zelikow, Philip 146, 209, 271
Zertal, Idith 252, 260
Zola, Émile 13-15
Zughayer, Kemal 37

